De Hollandsche Spectator

Aflevering 1-30: 20 augustus 1731 - 4 februari 1732

Justus van Effen

editie P.J. Buijnsters

bron

Justus van Effen, *De Hollandsche Spectator* (ed. P.J. Buijnsters). Sub Rosa, Deventer 1984

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/effe001holl01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

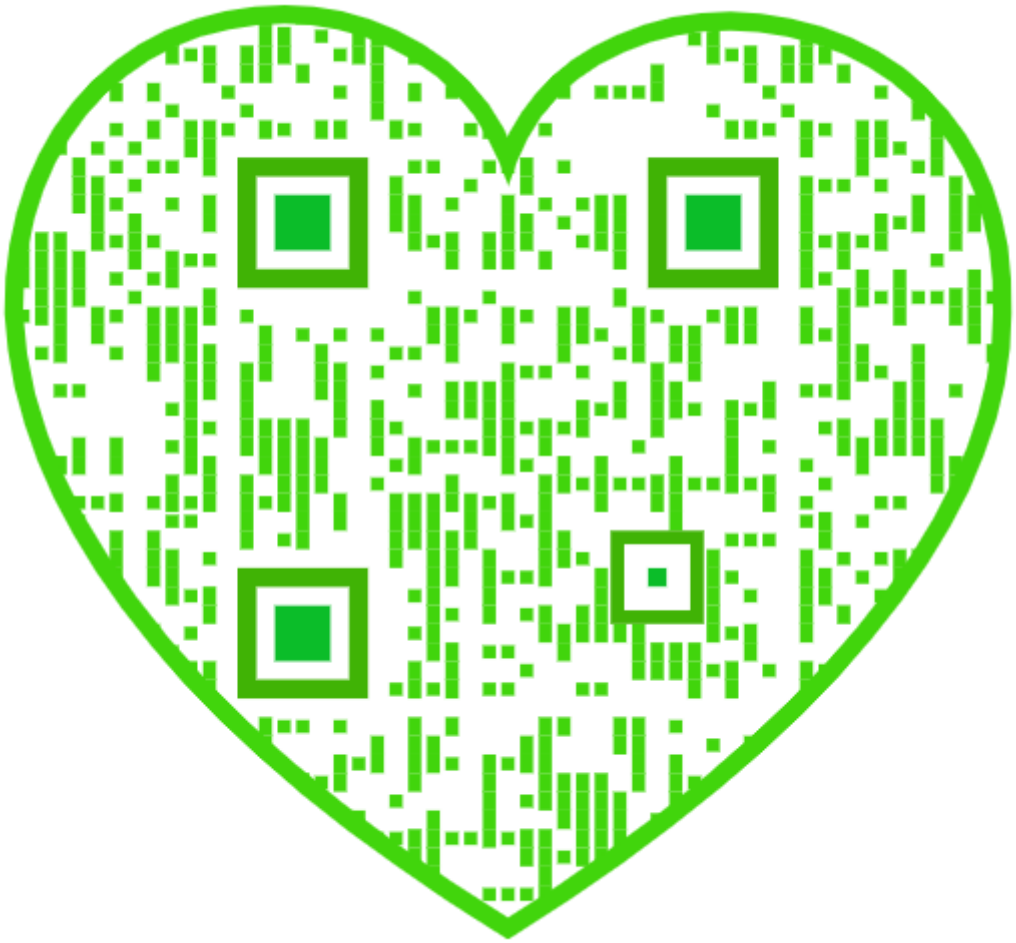

Justus van Effen

Met de reputatie van Justus van Effen (Utrecht 21 febr. 1684 - 's Hertogenbosch 18 sept. 1735) is het wat vreemd gesteld. Eigenlijk bestaan er twee Van Effens. Daar is allereerst de Franstalige journalist, auteur onder andere van *Le Misantrope* (19 mei 1711 - 26 dec. 1712), *La Bagatelle* (5 mei 1718 - 13 april 1719) en *Le Nouveau Spectateur françois* (1725). Op grond van dit werk, waaronder ook begrepen zijn vertalingen uit het Engels in het Frans, verwierf Van Effen een bescheiden plaats in de Europese literatuurgeschiedenis. Men waardeert hem daar als intermediair van de vroege Verlichting. Maar de neerlandistiek kent deze 'Franse' Van Effen nauwelijks.

Pas in 1731 begon Van Effen met zijn enige Nederlandstalige en tevens zijn laatste geschrift: *De Hollandsche Spectator*. Het is dit werk alleen wat deze cosmopoliet in zijn vaderland tot vandaag toe een zekere roem heeft bezorgd. En terecht, want *De Hollandsche Spectator* is zonder twijfel Van Effen's beste schrijfprestatie.

De vraag of men die overgang van Franse naar Nederlandse voertaal moet beoordelen als een late erkenning van op het verkeerde paard gewed te hebben, blijft hier buiten beschouwing. Hoewel Van Effen zo op het oog een belangrijke sleutelpositie inneemt in het intellectuele en literaire transitoverkeer van de 18e eeuw, is er over zijn afkomst, opleiding, contacten, levensomstandigheden en persoonlijke ambities nog zo goed als niets bekend. Evenmin valt zijn precieze aandeel in allerlei gezamenlijke publicaties op dit moment vast te stellen. Daarom volstaan we met enkele summiere gegevens, toegespitst op *De Hollandsche Spectator*.

II

Justus van Effen was de zoon van Melchior van Effen, ‘luitenant te paert’, en Maria Bom. In het officiersmilieu waarin hij opgroeide werd hoofdzakelijk Frans gesproken. De familie was rechtzinnig protestant. Standophouden gold er meer dan rijkdom. Van Effen verloor zijn vader al omstreeks 1701, reden waarom hij na de Latijnse school bezocht te hebben een geplande universitaire opleiding moest laten varen. Vanaf toen verdiende hij zijn brood als goeverneur (huisleraar) bij aanzienlijke families in Den Haag, Leiden en Rotterdam. Het was een delicate, eenzaame positie, want zo'n goeverneur vervreemdde min of meer van het burgerlijke milieu waaruit hij voortkwam zonder zich ooit ten volle te (mogen) assimileren met zijn aristocratische werkgevers. Het was ook een nomadenbestaan. Als een pupil rijp was voor de universiteit, vergezelde zijn goeverneur hem ook daarheen om tenslotte, na het laatste examen, weer zijn congé te krijgen. Het pleit voor Van Effen dat zijn oud-leerlingen hem niet vergaten, zodat hij enkele malen in hun gezelschap een buitenlandse reis kon maken. Zo verbleef hij van februari 1715 tot 1716 en van oktober 1727 tot mei 1728 in Engeland, terwijl hij in 1719 Zweden bezocht.

Intussen verkeerde de jonge goeverneur Van Effen in Den Haag sedert 1711 in een kleine vriendenkring, waartoe onder anderen behoorden de erudiete bibliograaf Prosper Marchand (1678-1756), Themiseul de Saint-Hyacinthe (1684-1746), Albert-Henri de Sallengre (1694-1723), zekere Alexandre en de wiskundige Willem-Jacob 's Gravesande (1688-1742). Gezamenlijk vormden zij een veelzijdig geïnteresseerde maar exclusief Franstalige societeit, waaruit het *Journal litéraire* (La Haye 1713-1722, 1729-1736) voortkwam. Met gedeeltelijk andere Franse réfugié's redigeerde Van Effen van 1718 tot 1720 nog een ander geleerdentijdschrift: *L'Europe savante*. Maar zijn tot moraliserende bespiegeling geneigde geest vond

noch in wetenschap noch in bellettrie of dichtkunst volle bevrediging. Het spectatoriale vertoog daarentegen, zoals dat in 1709 door Richard Steele (1672-1729) met zijn *The Tatler* werd geïnaugureerd, bleek hem op het lijf geschreven. Eenmaal op dat spoor gezet, zou hij daar zijn grootste succes als literator verwerven. De hieruit voortvloeiende neveninkomsten konden de onbemiddelde goeverneur - feitelijk een eeuwige student - niet onwelkom zijn.

In 1732 kreeg hij door bemiddeling van zijn oudpupil Bernard van Welderen de post van ‘Kommies by 's Lants Magazijnen van Oorlog’ te 's-Hertogenbosch. De praktische bediening laat hij, naar de gewoonte van die tijd, tegen betaling aan een klerk over. De overblijvende revenuen stellen hem nu eindelijk in staat om te trouwen met Elisabeth Sophia Andriessen. Van Effen was toen al 49 jaar en lijdend aan een slepende ziekte die met melancholie gepaard ging. Het werken aan *De Hollandsche Spectator* ging hem daardoor steeds moeilijker af. Toch bleef hij, soms met hulp van anderen, nummer na nummer volschrijven. Op 8 april 1735 verscheen de 360e en laatste aflevering. Enkele maanden hierna, op 18 september, overleed Justus van Effen met achterlating van vrouw en twee kinderen. De zorg voor hen droeg hij over aan zijn boezemvriend Mr. Theodoor van Snakenburg (1694-1750) uit Leiden.

Tijdgenoten herinnerden zich Van Effen later als iemand die onder armoedige omstandigheden altijd chic gekleed over straat liep. Hij leek uiterlijk enigszins een petit-maître, een modejonker, maar inwendig neigde hij juist tot diepe ernst en degelijkheid. Deze karaktertrek vond bij het Nederlandse publiek meer waardering dan in Frankrijk waar men Van Effen wel een zeker gebrek aan esprit verweet. Voor een gefundeerd oordeel zou echter zijn hele oeuvre onderzocht moeten worden.

Signalement van een spectator

Het verdient aandacht dat *De Hollandsche Spectator* anoniem verscheen, tot groot ongenoegen van de lezers, die herhaaldelijk poogden achter de naam van de auteur te komen (cf. I, p. 181; V, p. 212; VIII, p. 17, 33) - reden waarom ze door Van Effen duchtig bespot werden. Het behoorde trouwens tot de formule van het spectatoriale genre dat de schrijver schuilging achter een fictief persoon die dikwijls ook zijn of haar naam gaf aan het blad (*De Denker, De Philosooph, De Patriot* etc.) 'Spectator' heeft dus een dubbele betekenis. Primair slaat het op de fictieve figuur die zich in weekbladvorm tot het publiek richt. En vervolgens is men er die weekbladen zelf mee gaan aanduiden. Welke weekbladen?

Reeds in de allereerste regels verwijst *De Hollandsche Spectator* naar het Engelse proto-type van Steele en Addison dat hij hoopt na te bootsen. Daarmee plaatst hij zich zo duidelijk mogelijk binnen de inmiddels eenentwintig jaar oude traditie van het moraliserende tijdschrift. Als zijn enige voorganger in de moedertaal noemt Van Effen de auteur van *De Mensch Ontmaskert* (1718), een werk waar echter kwalitatief nogal wat aan ontbrak. Ook noemt hij de Franstalige spectators van Van Effen, zonder overigens diens naam te vermelden en zonder te laten doorschemeren dat *De Hollandsche Spectator* uit dezelfde pen kwam.

Pas in nr. 10 zet *De Hollandsche Spectator* zijn programma nader uiteen en verklaart hij welke stijl hij zal gebruiken. Wat het laatste betreft streeft hij naar duidelijkheid en verstaanbaarheid. Daarom wil hij lange tussenzinnen en uitgerekte periodes vermijden evenals de puristische gewoonte om nieuwe koppelwoorden als jufferdom, dichterdom enzovoort te smeden.

Hoewel Van Effen herhaaldelijk tegen het binnendringen van Franse zeden ageert en met name het ver-

franste Nederlands van zijn medeburgers bespot, kenmerkt zijn eigen stijl zich door de aanwezigheid van talrijke gallicismen. Zij zijn het onvermijdelijk gevolg van zijn levenslang gebruik van het Frans in woord en geschrift.

Wat zijn houding tegenover kerk en staat aangaat wil *De Hollandsche Spectator* precies als Steele en Addison bovenal loyaliteit met de heersende orde betrachten, hetgeen hem als overtuigd patriottisch denkend protestant niet moeilijk zal vallen. Voorts zal hij nooit bijzondere personen maar enkel ondeugden hekelen.

Van Effen maakte er geen geheim van dat hij zich bij voorkeur wendde tot ‘luiden van een middelbare staat’, wat in Engeland ‘the middleclass’ heet. Toch zal *De Hollandsche Spectator*, ‘by duizenden 't gansche land door verkogt’, ook buiten de gegoede burgerstand aftrek hebben gevonden. Een aanwijzing voor die populariteit vormt het groot aantal correspondenten dat bijdragen inzond, al bleken de meeste inzendingen volslagen onbruikbaar. Tot de min of meer regelmatige medewerkers aan *De Hollandsche Spectator* behoorden de reeds genoemde Mr. Th. van Snakenburg, Pieter Merkman uit Haarlem en de doopsgezinde P.A. Verwer, die in 1755 de tweede druk van *De Hollandsche Spectator* zou bezorgen mèt een levensbericht van Justus van Effen. Voor alle duidelijkheid: ook de ingezonden stukken-schrijvers werkten onder pseudoniem, zo goed als de spectator zelf. Ze konden zich met hun kopij richten tot boekverkoper/uitgever Uytwerf. De spectator nodigde ze daartoe uitdrukkelijk uit, want communicatie met het lezerspubliek was juist een van de bijzondere aantrekkelijkheden van het moraliserende weekblad. Het hier gereprinte deel I is echter helemaal door Van Effen zelf geschreven, terwijl hij ook voor de delen II, III, XI en XII maar sporadische medewerking ondervond. Een enkele maal heeft Van Effen bovendien een stukje uit een buitenlands werk vertaald.

Naast de gesignaleerde overeenkomsten tussen *De Hollandsche Spectator* en zijn Engelse voorbeelden vallen er ook heel wat verschilpunten op te merken:

1) Van Effen maakt geen gebruik van al dan niet gefingeerde sociëteiten waarvan de leden regelmatig ten tonele worden gevoerd om de discussies levendiger te maken. *De Hollandsche Spectator* kent dus geen creaties als Sir Roger de Coverley, Captain Sentry of Sir Andrew Freeport - alledrie leden van The Spectator Club. Het ontbreken van een vast kader met telkens terugkerende figuren maakt *De Hollandsche Spectator* als geheel veel losser van samenhang dan welk van de vergelijkbare periodieken van Steele en Addison ook.
2) De vertogen en verhalen in *De Hollandsche Spectator* missen, in tegenstelling tot bijvoorbeeld die uit *The Tatler*, de min of meer gebruikelijke achtergrond: het koffiehuis. Wel bezocht ook de H.S. geregeld diverse café's, maar er is geen sprake van een vast decor of van een vaste rubricering der vertogen naar het koffiehuis waar het desbetreffende stuk gesitueerd wordt.
3) In *De Hollandsche Spectator* ligt zeer sterk de nadruk op het moraliserend vertoog, ten nadele van poëzie en vertelling. De nu nog soms in bloemlezingen opgenomen schetsjes ‘Thysbuur's os’ en ‘Kobus en Agnietje’ zijn dus geenszins representatief voor Van Effen's spectator, waarin ook geen plaats was voor politieke of wetenschappelijke beschouwingen.
4) De Engelse spectatoriale tijdschriften leken door hun folio-formaat en tweekolomsdruk, alsmede door hun advertenties, meer op een 18e-eeuwse krant dan zulks met *De Hollandsche Spectator* het geval was.
5) *De Hollandsche Spectator* was bijna uitsluitend éénmanswerk, terwijl *Tatler, Spectator* en *Guardian* het produkt waren van de beste Engelse schrijvers uit die tijd. Alleen daarom al konden die bladen een hoger niveau bereiken.

Hoewel *De Hollandsche Spectator* in ons taalgebied enkele voorlopers en, tot het eind van de 18e eeuw toe, talrijke navolgers had, overtreft hij hen als gezaghebbend zedenmeester met gemak. Waar ligt dit aan? Welke verborgen aantrekkelijkheid vond de tijdgenoot in deze saai gedrukte blaadjes, die met hun motto aan het hoofd en hun solide vertogen meer op de zondagspreek van een verlichte dominee lijken dan op iets wat de naam literatuur verdient? En wat de verkondigde boodschap betreft - hedendaagse lezers zullen niet koud of warm worden van dìt ethisch reveil. Maar de spectators zijn ook niet voor ons bedoeld. Als hier en daar in *De Hollandsche Spectator* een geestige passage of treffende formulering ons boeit, dan is dat om zo te zeggen mooi meegenomen. Het eigenlijke belang van Van Effen's *Hollandsche Spectator* zoeke men echter in de manier waarop de hoge principes van de Verlichting - redelijkheid, tolerantie, sociabiliteit - naar de burger toe worden vertaald. Dat gebeurt niet, althans zelden, in abstracte vorm. Meestal kiest Van Effen een bepaalde casus om er zijn denkbeelden aan te demonstreren. Zoals de dagopener bij voorkeur uitgaat van een toevallige actuele gebeurtenis of ervaring. Onnodig te zeggen dat *De Hollandsche Spectator* daardoor vanzelf de ethische (niet de politieke of kerkelijke) problematiek van zijn tijd reflecteert. Maar het blijft niet bij reflecteren alleen. Van Effen poogt ook te sturen of voor te lichten. Zijn spectator is bovenal een opinievormend weekblad. Omdat hij zijn lezers serieus nam, hen niet door geleerdheid afschrikte of alleen maar amuseerde - daarom namen ook zij hem serieus.

Het aantal onderwerpen dat in *De Hollandsche Spectator* aan de orde wordt gesteld is zeer gevarieerd. Gewoonlijk heeft elke aflevering een bepaald thema, al kunnen lezersreacties de spectator noodzaken om op de zaak terug te komen. Die dwang om binnen een vast bestek van acht bladzijden een kwestie af te ronden stelt hoge

eisen aan de scribent. In principe is hij een columnist. Maar soms merkt de drukker halverwege het nummer dat hij ruimte te kort komt of juist overhoudt. In het eerste geval kan hij alleen overschakelen op een kleiner lettertype (cf. bijv. p. 62). In het andere geval wordt de lege plek aan het eind soms opgevuld met wat kleingoed: een versje of een aankondiging.

In één ding mag men zich niet vergissen: Van Effen's lezers waren dan misschien geen gestudeerde lieden, hijzelf echter behoort tot de intellectuele elite. Dat houdt onder andere in dat hij goed thuis is in de antieke literatuur, geschiedenis, filosofie. Horatius, de milde satiricus, is zijn lichtend voorbeeld (cf. p. 170). Van Effen's oudvaderlands deugdideaal heeft duidelijk romeinse trekken. Soberheid en eenvoud staan bij hem voorop. Om die reden verafschuwt hij ook het voor de pronk dragen van degens (nr. 9) en de dwaze titelzucht van zijn landgenoten (nr. 29). Wie probeert om Van Effen als moralist met alle geweld een conservatief of progressief stempel op te drukken, zal aanstonds merken dat hij zich aan zulke classificaties onttrekt. Zo lijkt hij in nr. 25 voor ons heel modern, wanneer hij de oprichting bepleit van een soort Rosa Spier-huis voor oude en invalide letterkundigen, opdat dezen niet door armoede gedwongen worden om romans te gaan schrijven of vertalen. Maar in nr. 11 windt de spectator zich vreselijk op over de dwingelandij van met name de Amsterdamse vrouwen tegen hun man: ‘'t is maar al te bekend, dat deze Stad door de opperheerschappij der vrouwen eene ongelukkige vermaardheid heeft verkregen’. Naar het spinhuis met zulke Kenau's!

Behalve als zedenmeester en opinievormer heeft Van Effen zich ook verdienstelijk gemaakt voor de ontwikkeling van de literaire smaak. Ook hier dringt hij aan op soberheid: geen overdreven purisme, geen retoricale bombast (nr. 2-3). ‘Wel denken is de bron en oorsprong van wel schryven’ (nr. 24). Evenals Horatius noemt hij

'het *schilderen* het pit van de digtkunst' (p. 188). Cats wordt hoog geprezen (nr. 37). Terwijl de toenmalige geleerdentijdschriften zich meestal tevreden stelden met het geven van uittreksels, doet Van Effen al een eerste stap in de richting van een literaire kritiek door op ingezonden dichtproeven (nr. 57 en 101) gedetailleerd commentaar te geven.

Ook het toneelleven krijgt in *De Hollandsche Spectator* ruim aandacht. Van Effen begint in nr. 27 met een algemene beschouwing over dit onderwerp. Na alles wat voor of tegen de de schouwburg geschreven werd gelezen te hebben, is hij tot de slotsom gekomen, dat 'een wel aangelegd en bestierd Toneel' een krachtdadig middel tot verbetering van de zeden kan zijn. Helaas is de situatie in Nederland weinig rooskleurig. Het ontbreekt hier zowel aan goede toneelstukken als aan bekwame acteurs. Vondel, hoe groot ook op ander terrein, schiet als dramaturg tekort, aangezien hij geen rekening hield met 'die wetten die uit de boezem van de Reden voortvloeijen' (p. 213). Van Effen kent maar twee oorspronkelijk Nederlandse treurspelen die aan genoemde toneelwetten beantwoorden, beide van 'den vermaarden Rotgans'. Later heet *Arzases* van Huydecoper het pronkstuk op dit gebied (dl. VIII, p. 159). Het grootste wangedrocht onder alle Nederlandse toneelstukken is voor Van Effen *Aran en Titus* van Jan Vos, waartegen hij in nr. 24 en nr. 200 heftig uitvaart. Ook kritiseert hij de prullige vertalingen van Franse stukken waar men de schouwburgbezoekers doorgaans op vergast: 'Ze zyn voor een andere Landaard als wy gemaakt, voor andere zeden, voor andere fouten en gebreken als de onze'. Na dit pleidooi voor een nationaal toneel volgt in nr. 28 een vertoog over de acteurs. De schrijver misprijst hun houding, gebaren en dictie, die van weinig beschaving getuigen. Het beroep zelf vindt hij daarentegen geenszins oneervol.

In latere nummers (nr. 107 en nr. 141) krijgen we

dan concreter informatie over de Nederlandse schouwburgpraktijk.

Het eigenlijke novellistische element in *De Hollandsche Spectator* schuilt in de realistische ‘Caracters’ of zedeschetsjes, die na de zedenkundige vertogen het hoofdbestanddeel vormen. Van Effen's populariteit toen en zijn bekendheid nu berusten voornamelijk op dit soort tafereeltjes zoals nr. 117 (Thysbuurs os), nr. 146 + 151 + 161 (De Burgervryagie van Kobus en Agnietje), nr. 164 (brief van Crispinus Spanriem), nr. 188 (brief van Japik Schietspoel) en nr. 242 (de geschiedenis van Geertje Levens en Meester Jochemius). Wanneer het van de lezers zou afhangen, had Van Effen wel tíen jaargangen met zulke vertellingen mogen vullen. Hijzelf beschouwde ze echter enkel als een aangenaam middel om nuttige lering te brengen. Voor pure fictie voelde hij slechts weerzin, hetgeen hem soms in conflict met zijn lezers bracht. Slechts na lang aandringen kwam hij in nr. 289 tegemoet aan het verlangen naar een allegorische droomgeschiedenis. Duidelijker nog blijkt zijn aversie van het verhaal om het verhaal in nr. 255, waar een oosterse vertelling ruwweg wordt afgebroken en als ‘een poppekraam, of beter te zeggen, een Marionette spulletje’ betiteld. Geen wonder dat de benaming romanschrijver voor Van Effen zoveel als een scheldwoord betekende. Desondanks heeft *De Hollandsche Spectator* door zijn praktische voorbeeld de weg bereid voor de burgerlijke zedenroman van Wolff en Deken.

Verantwoording

De Hollandsche Spectator werd gedrukt en uitgegeven bij Hermanus Uytwerf te Amsterdam. In totaal verschenen 360 nummers, van 20 augustus 1731 tot 8 april 1735;

aanvankelijk eenmaal per week op maandag, sinds 31 december 1731 (nr. 20) tweemaal 's weeks op maandag en vrijdag. Elke aflevering telde 8 pagina's en kostte 1½ stuiver. Tot boekdeel van 30 nummers gebundeld bedroeg de prijs 30 in plaats van 45 stuivers, terwijl de complete reeks van 12 delen + registers nadien voor *f* 15,- verkrijgbaar werd gesteld.

De drukgeschiedenis van *De Hollandsche Spectator* blijkt aanzienlijk gecompliceerder dan tot dusver stilzwijgend werd aangenomen. Hoè gecompliceerd is omstandig beschreven door B. van Selm. Deze heeft aangetoond, dat van de eerste 211 afleveringen + voorrede minstens twee edities bestaan, door hem aangeduid als A en B. Zij verschillen onder meer op de volgende punten:

editie A

- heeft aan het eind van elk nummer regelmatig de zogenaamde stok of lijst van verkoopadressen;
- heeft aan het slot van nr. 19 en nr. 20 een ‘Bekentmaking’ dat De Hollandsche Spectator voortaan tweemaal per week zal verschijnen;
- heeft een regelmatige datering van de afleveringen, ook in dl. I;
- bevat een ‘swash-achtig’ type cursief met gekrulde z en k.

editie B (nadruk van A in een ander zetsel)

- heeft slechts zelden de stok, namelijk in nr. 3, 4, 61 en 63;
- mist de ‘Bekentmaking’ van A;
- heeft foutieve dateringen van nr. 15 (26 oktober 1731 in plaats van 26 november 1731), nr. 16 (12 november 1731 in plaats van 3 december 1731) en nr. 18 (17 oktober 1731 in plaats van 17 december 1731);
- bevat een ander soort cursief.

Na nr. 211 alle nummers gedrukt van hetzelfde zetsel.

Van *De Hollandsche Spectator* zijn betrekkelijk veel exemplaren overgeleverd, hetgeen een onderzoek naar de drukgeschiedenis met behulp van een collatie-machine tijdrovend en kostbaar maakt. Daarom moest voor deze fotografische herdruk van het eerste deel van *De Hollandsche Spectator* een willekeurig exemplaar worden gekozen van de editie A (die blijkens het bovenstaande de meeste autoriteit verdient). Het is het exemplaar van de UB Leiden dat geplaatst is in de bibliotheek van de vakgroep Nederlandse taal- en letterkunde (signatuur: Depot Mod. Ned.). De collatie luidt: 8^0: x^4 A-Z, Aa-Gg^4, 124 folia. Een lijst van zetfouten, zoals in andere delen van de FELL-reeks is opgenomen, ontbreekt hier, aangezien immers geen systematische exemplaarvergelijking heeft plaatsgevonden.

Toegevoegd zijn: een overzicht van de inhoud en een personenregister. Voorts een bibliografie van de voornaamste geschriften over Justus van Effen en een zeer beknopte literatuuropgave over het spectatoriale genre in het algemeen - deze laatste beoogt slechts het geven van een summiere introductie.

Nijmegen, november 1983

P.J. Buijnsters

Overzicht van de inhoud

Nr. 1: inleiding; voorgangers van de H.S.

Nr. 2: persiflage van de Puristen of Taal-zuiveraars, speciaal van hun gewoonte om allerlei koppel-woorden (jufferdom, dichterdom etc.) te smeden; over het *opsnyen* (voordragen) van verzen.

Nr. 3: beschrijving van een bijeenkomst, waar enkele 'dichtgeesten' hun bombastische produkten reciteren.

Nr. 4: veroordeling van harddraverijen; vervolg in nr. 7, 10, 52, 323.

Nr. 5: grondregel der taal 'bestaat in verstaanbaarheid'; zolang die niet in gevaar komt, is elk purisme uit den boze; vervolg in nr. 16.

Nr. 6: beroep op *mededogentheid* met de in Nederland woonachtige joden.

Nr. 7: zie onder nr. 4.

Nr. 8: waarom uitgeweken Hugenoten hier te lande 'al wat mogelyk is doen om Franschen te zyn en te blyven'; kloekmoedigheid van het Nederlandse volk.

Nr. 9: bespottelijke gewoonte van de Hollandse burger om, in volle vredestijd, een degen te dragen.

Nr. 10: over de stijl van de H.S.; de schryver stelt zichzelf voor als 'een wezentlijk goed Protestant'; vervolg van de vertogen tegen de harddraverij.

Nr. 11: dwingelandij der Amsterdamse vrouwen tegen hun man; diezelfde moeders verwennen echter hun kleine kinderen schromelijk.

Nr. 12: brief over twee troepen Franse komedianten in Den Haag, resp. in de Casuaristraat en in het Voorhout.

Nr. 13: onze natie in intellectueel opzicht niet de minde-

re van andere volken.
Nr. 14: over galanterie; wat een *Coquette* is.
Nr. 15: samenspraak tussen Aristus en kamenier Betje over haar coquette meesteres; bewerkt naar een (Frans?) blijspel.
Nr. 16: zie onder nr. 5.
Nr. 17: over ‘den pligt van vrouwen van rang en geboorte omtrent huizelyke bezigheden’.
Nr. 18: sommige vrouwen gaan al te zeer op in hun huishouden.
Nr. 19: gedrag van de studenten op onze hogescholen, speciaal van de wittebroodskinderen (rijkeluiszoontjes).
Nr. 20: middelen om het rendement van de universitaire studie te vergroten; advies om jonge studenten een goeverneur mee te geven.
Nr. 21: brief over taalpurisme beantwoord; gedicht van Jaap de Molenaar.
Nr. 22: wapenoefeningen van de Amsterdamse burgerij verdedigd.
Nr. 23: diverse brieven beantwoord, o.a. over het psalm-gezang.
Nr. 24: over het dichterschap; ‘Wel denken, is de bron en oorsprong van wel schryven’.
Nr. 25: spilzucht gehekeld; pleidooi voor de oprichting van een tehuis voor bejaarde hulpbehoevende letterkundigen.
Nr. 26: wat beschaafdheid is; beschaafdheid niet afhankelijk van de landaard maar van de rede; vervolg in nr. 30.
Nr. 27: schouwburgsituatie in Nederland.
Nr. 28: over de toneelacteurs.
Nr. 29: bespottelijke titulatuur ook onder de gemene man, n.a.v. *The Guardian*, nr. 87, waar verhaald wordt hoe lakeien elkaar met de titel van hun heer aanspreken.

Nr. zie onder nr. 26.
30:

Bibliografie

A Justus van Effen (chronologisch)

‘Éloge Historique de Juste van Effen’, in: *Oeuvres diverses de Mr. Van Effen,* T. III (Amsterdam 1742[3]).
P.A. Verwer, ‘Het leven van Mr. Justus van Effen’, in: *Hollandsche Spectator*. Tweede druk, Eerste deel (Amsterdam 1756), p. I-CLV.
Jacobus Scheltema, ‘De Agnietjes van Mr. Justus van Effen’, in: *Geschied- en Letterkundig Mengelwerk* II, 2e st. (Amsterdam 1818), p. 140-185.
N.G. van Kampen, *Lessen van levenswijsheid en menschenkennis opgezameld uit den Hollandschen Spectator* (met een redevoering over J. van Effen), Deventer 1838; 2e dl. verzorgd door E. Moll, aldaar 1839.
A. van Heel, *Justus van Effen, eene voorlezing*, 1845.
A.J. van der Aa, *Bloemlezing uit den Hollandschen Spectator van Justus van Effen met eene levensschets van dien schrijver*, Schiedam 1853-1872. 4 dln. (Klassiek Letterkundig Pantheon, nr. 17, 32, 53 en 103).
De Navorscher III (1853), p. 159; IV (1854), p. 101, 137.
W. Bisschop, *Justus van Effen geschetst in zijn leven en werken*, Utrecht 1859.

A.J. van der Aa (e.a.), *Biographisch woordenboek der Nederlanden*, dl. V (1859), p. 32-34.
C.A. van Sypesteyn, in: *Haagsche Stemmen*, 23 mrt. 1889, p. 361-379 (over Van E.'s verblijf in Engeland).
A.W. Stellwagen, *De Hollandsche Spectator. Eene bloemlezing van een-en-tachtig vertoogen*, Groningen 1889.
J. Koopmans, 'Wat Justus van Effen zijn Spectator deed schrijven', in: *NTg.* 1 (1907), p. 6-19.
J. Koopmans, *Uit Justus van Effen's 'Hollandsche Spectator'*, Groningen 1907 (Bibliotheek van Nederlandsche Letterkunde, nr. 8).
L. Knappert, in: *Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek* I (1911), p. 794-795.
A.J. Barnouw, 'Oliver Goldsmith en Justus van Effen', in: *Handelingen en mededelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, 1912-1913*, Leiden 1913, p. 81-96; ook in: *The modern language review* VIII (1913), p. 318 vv.
W. Zuydam, *Justus van Effen. Een bijdrage tot de kennis van zijn karakter en zijn denkbeelden*, Gouda 1922. Dissertatie Utrecht.
J.J.B. Elzinga, *Les mots français et les gallicismes dans le Hollandsche Spectator de Justus van Effen*, Leiden 1923. Dissertatie Universiteit van Amsterdam.
J.L. Walch, in: *Groot Nederland*, XXIII, 2e st. (1925), p. 196-205; 318-323.
Joseph E. Brown, 'Goldsmith's indebtedness to Voltaire and Justus van Effen', in: *Modern Philology*, XXIII (1926), p. 273-284.
Chr.J.J. Maatje Jr., 'Justus van Effen, een Nederlandsch rationalistisch essayist, moralist en paedagoog', in: *Vragen van den dag*, 43 (1928), p. 928-933.
L. Brummel, 'Van Effens spectatoriale geschriften in hun verband met de Duitsche', in: *NTg.* 22 (1928), p. 242-256.

W.J.B. Pienaar, *English influences in dutch literature and Justus van Effen as intermediary*, Cambridge 1929.
A. Verstraeten, *Bloemlezing uit den Hollandschen Spectator van Justus van Effen, met inleiding, aanteekeningen en een woordenlijst*, Antwerpen 1932.
Erik Hörnström, 'Justus van Effen en Zweden', in: *De Gids* 99, III (1935), p. 202-216.
M. Boldingh, 'Justus van Effen en de Hollandsche Spectator', in: *Op de Hoogte*, jrg. 1935, p. 87 vv.
C.J. Wijnaendts Franken, 'Justus van Effen', in: *Mork's Magazijn*, jrg. 1940, p. 273 vv.
Elizabeth J. van Dam-Gras, 'Justus van Effen, een 18e-eeuws journalist', in: *Bundel opstellen van oud-leerlingen aangeboden aan Prof dr. C.G.N. de Vooys*, Groningen-Batavia 1940, p. 146-152.
C.G.N. de Vooys, 'Opmerkingen over de taal van Justus van Effen's Hollandsche Spectator', in: *NTg.* 44 (1951), p.75-78.
Clara Eggink (e.a.), *Justus van Effen*, Haarlem 1954 (bloemlezing uit *De Hollandsche Spectator* in de reeks 'Landjuweel', nr. 5).
P.J. Buijnsters, 'Voorlopers van Justus van Effen', in: *NTg.* 59 (1966), p. 145-157.
B. van Selm, 'De 1731-1735 edities van *De Hollandsche Spectator*', in: *Studies voor Zaalberg*, Leiden 1975, p. 187-260.
Jean Sgard (ed.), *Dictionnaire des journalistes* (*1600-1789*), Grenoble 1976, p. 364-366.
James Lewis Schorr, *Justus van Effen and the Enlightenment*, Ann Arbor, Michigan, 1981.
K.G. Lenstra, bespreking van 'Schorr' in: *Documentatieblad Werkgroep 18e eeuw*, nr. 46 (juni 1980), p. 33-37.

B Het spectatoriale tijdschrift

A) buiten Nederland

Richmond P. Bond, *The Tatler. The Making of a Literary Journal*, Cambridge (Mass.) en London, 1975.
Walter Graham, *English Literary Periodicals*, New York 1930.
Wolfgang Martens, *Die Botschaft der Tugend. Die Aufklärung im Spiegel der deutschen Moralischen Wochenschriften*, Stuttgart 1968.
The Spectator, edited with an introduction and notes by Donald F. Bond, Oxford 1965. 5 dln.

B) Nederland

J. Hartog, *De spectatoriale geschriften van 1741-1800*, Utrecht 1890[2].
P.J. Buijnsters, 'Voorlopers van Justus van Effen' (zie onder *A*).
P.J. Buijnsters, 'Bibliografie 18e-eeuwse spectatoriale tijdschriften in Nederland', in: *Documentatieblad Werkgroep 18e Eeuw*, nr. 2 (febr. 1969), p. 16-25; onveranderd herdrukt in *Documentatieblad Werkgroep 18e Eeuw No. 1-10*, Utrecht 1975, p. 38-47; verbeterd en aangevuld onder de titel 'Check-list 18e-eeuwse spectatoriale tijdschriften in Nederland', in: P.J. Buijnsters, *Nederlandse literatuur van de achttiende eeuw. Veertien verkenningen*, Utrecht 1984, p. 77-85.
P.J. Buijnsters, 'Moralische Wochenschriften in den Niederlanden (1718-1800)', in: *Études Germaniques* 21, nr.

3 (1966), p. 408-417; terugvertaald met aanvullingen onder de titel ‘Spectatoriale tijdschriften in Nederland (1718-1800)’, in de bundel *Nederlandse literatuur van de achttiende eeuw*, p. 36-46.
P.J. Buijnsters, ‘Sociologie van de spectator’, in: *Spiegel der Letteren* XV, nr. 1 (maart 1973), p. 1-17; herdrukt in de bundel *Nederlandse literatuur van de achttiende eeuw*, p. 58-76.
J. Stouten, ‘Verlichting in afleveringen’, in: Marijke Spies (ed.), *Historische letterkunde, facetten van vakbeoefening*, Groningen 1984, p. 115-135.

De Hollandsche Spectator, eerste deel.

D E

HOLLANDSCHE

SPECTATOR,

EERSTE DEEL.

TE AMSTERDAM,
By HERMANUS UYTWERF.

TE AMSTERDAM,
By HERMANUS UYTWERF.

Voorreden.

D*Ewyl een werkje gelyk het myne bestaande uit afgezonderde vertogen, onderhevig is, uitgeleend, verlegt, en verslingerd te worden, heb ik met toestemming van den uitgeever, raadzaam gedagt het zelve in middelmatige deeltjens, yder omtrent van 30 Vertogen te doen verkopen. Zo, dat, indien den Hemel my leven, gezondheid en ledigheid vergunt, viermaal 's jaars een deel van de zelfde uitgestrektheid, als het tegenwoordige, in alle de voorname steden van ons gemeene best zal te vinden zyn.*

De noodzakelykheid van dit bericht geeft my eene natuurlyke aanleiding, om iets te zeggen, wegens de wyze op welke myn Spectator *van het gemeen is ontfangen. Ik zal hier het voorbeeld niet volgen van zommige myner Schryfbroederen die op bestemde tyden, in verscheidene talen, de uitwerkzelen hunner geleerdheid en geest 't gemeen mededeelen. Hun gewoonte is den lezer met de grootste schyn van vergenoeging door dankzeggingen te overladen, wegens de agting en liefde, waar mede men hun werk gekoestert heeft, en de spoedige trek waar door het van alle kanten is gezogt en zig alom heeft verspreid. Zulks is dikmaals niet anders als een aardig kunsje, om die algemeene trek, die nog verre onder de waarheid is, daadelyk uit te werken. Iemand die by geval dusdanig voorberigt in een Boekwinkel doorloopt, en aan desselfs inhoud ligtvaardiglyk geloof slaat, verbeeld zig, zonder agterdogt aat alle luiden van verstant ten hoogste over gemelde werk voldaan zyn, en met de uiterste gratigheid, naar het uitkomen van ieder nieuw deeltje reikhalzen? Hy denkt zig zelve te kort te doen indien hy zig, voor een klein prysje, onder 't getal der verstandigen, verwaarloost te plaatzen, en aldus word hy door de gewaande stroom van de algemeene goedkeu-*

ring weggesleept; waar door dikwils het valsch voorgeeven des Schryvers, voor een tyd, zyn oogmerk beantwoord en waar word. Wat my aangaat die eene edelmoedige veragting voor alle kunsjens, en streken gevoel, en die verzekerd ben dat diergelyke algemene goedkeuring, omtrent een werk, als 't myne eene volstrekte tegenstrydigheid insluit, ik meen met myn Lezer met meer openhartigheid te handelen. Zommige myner vertogen zyn in 't generaal behaaglyk geweest, zommige hebben de smaak van 't meeste getal gemist, en anderen hebben 't gemeen in goedkeurders, berispers, en onverschillige verdeeld. Die 't minst behaagd hebben zyn niet altyd geweest die gecne, die my de minste moeite hebben gekost, en welkers inwendige waardy de geringste is. Bloote en aaneengeschakelde redeneringen, die door een reeks van gevolgen uit een en 't zelfde grondbeginzel gehaald, de waarheid, voor eene onafgebrokene aandagt voor den dag doen komen, kunnen op de grootste menigte ontbloot van een wysgeerige geschiktheid geen vat hebben. Wil men dezelve voldoen, men moet zig vergenoegen hare harssenen door aardige schertzeryen bezig te houden, en te vervrolyken, men moet met haar verbeeldings-kragt, *en niet met haar* reden *spreken. Voeg daar by dat ieder lezer zyne begunstigde stoffen heeft. Voorwerpen, waar in zyne byzondere mannier van denken hem belang doet nemen, met graagheid aanneemd en anderen, die op hem geen betrekking hebben, met verontwaardiging van de hand wyst. Het gebeurd ook niet zelden, dat de kragtigste en onwederspreekelykste bewyzen, tegens ieders byzondere vooroordeelen stuiten, en de weg tot overreeding door dezelven gesloten en bebolwerkt vinden. Onder alle die vooroordeelen ken ik geen algemeener, als 't volgende, 't welk zig uitstrekt zelfs tot mannen, die de grootste agting van wysheid hebben gekregen, en tegens 't welk ware Philosophen, alleen gewapend zyn*; ware Philoso-

phen, *zeg ik, die hunne reden in een evenwigt weten te houden, dat alleen door de swaarte der bewyzen kan verbrooken worden. Dat slag van redelyke menschen is zo zeldzaam dat het naauwlyks in consideratie moet komen. 't Is met de meeste hoop gants anders gesteld. 't geen ieders eens opgevatte, en in de ziel bevestigde gevoelens bestryd, mist niet hem in alle opzigten als verwerpelyk voor te komen. Hoewel hy regtvaardig genoeg is om 't geen deze zyne opinien begunstigd zomtyds als dwaas, en slegt te veroordeelen, zo heeft hy zelden genoegzame billikheid, om iets goeds en pryswaardig te vinden, in het treffelykste, dat het menschelyk verstand voort kan brengen, indien het aan zyne gevoelens niet gehegt is. Dit is een waarheid van ondervinding die onbetwistbaar is, en omtrent alle voorwerpen plaats heeft, vraag eens aan een Cocceaan of een boek door de wyste en geleerdste der Voetianen, tegens de leere van Cocceus geschreeven, goed is; Hy zal zyn schouders met veragting ophalen, en met een koele grimlag zeggen*: *de schryver van* 't werkje is een styve Voetiaan. *Een Voetiaan behandelt op geen redelyker wyze de loffelykste schriften der leerlingen van Coccejus, en die ongerymtheid gaat zo ver, dat ik onder de vrygeesten zelfs, die zig, boven anderen, op een onpartydig onderzoek beroemen, zommigen ken, die noch in menschen, noch in boeken, die de Godsdienst voorstaan geest en verstand erkennen. Wie bespeurd niet dat die manier van oordeelen, volstrekkelyk vernietigd de weezendlyke schyding tusschen 't geen in de tegenwoordige betrekking goed, en niet goed is; men toest de schriften der tegenpartyderen aan zyne gevoelens, in plaats van zyne gevoelens aan de schriften en bewyzen van de tegenpartyders te toetzen. 't Is egter zeker en zulks zal niemand met eenig oordeel begaaft ontkennen, dat het geene in allerlei opzigten goed en kwaad is een algemeene en grondige reden in de natuur*

zelve moet hebben, en niet van ieders opgevatte gevoelens afhankelyk is, want daar door, ik herhaal het, zoude het willekeurlyk worden, en geheel zyn wezentlykheid verliezen. Dat men aldus redeneere, na een behoorlyke wikking der bewyzen: dit of dat schrift stryd tegens myn wel gegronde gevoelens; derhalven steund het niet op waarheid; *dat gaat heen; maar daar uit te besluiten, dat het niets deftigs, treffelyks, nog pryswaardigs behelst, dat kan niet door den beugel. Daar is een vaster grond op de welke men omtrent de waardy van schriften, en Redenvoeringen, zyn oordeel kan vestigen; 't zy dezelve onze opinien begunstigen, of benadeelen, indien men 'er in ontdekt de ware kentekenen van een gezonde en geoefende reden, van doordringentheid van geest, van eene welaangelegde geleerdheid, nevens eene oordeelkundige t'zamenschakeling der verhandelde stoffen, zo zyn ze goed, en volgens de trappen van die kentekenen; beter, en beter. Gelyk het mooglyk is een bespottelyk boek tegen 't wanstallig leerstuk van de* transubstantiatie, *te schryven, zo is het ook mogelyk een treffelyk tractaat op te stellen, om deze zig zelve bestrydende stelling te verdedigen. Indien een Roomsch leeraar zulks onderneemd, en alles daar toe gebruikt wat het menschelyk vernuft aan kan wenden, om 't geen onmooglyk waar kan zyn met waarschynlykheid te bewimpelen; zo hy zyne bewyzen in het beste en kragtigste ligt weet te plaatzen, en dezelven door een kunstige verband een onderling steunzel by te zetten, zo is een billyk en verstandig oordeelder verpligt zo een werk zyne goedkeuring waardig te schatten. Anders te oordeelen zoude kinderagtig wezen. Dog by ongeluk is niets gemener als die kinderagtigheid, en zo wy daar in vervallen door aankleving aan onze gevoelens, wy worden 'er niet zeldzamer in geraakt door de liefde van ons byzonder belang*. Ik heb my altyd een eer gemaakt, *zal iemand zeggen* van suiver duits te schryven, en hier komt een geschrift voor den dag, die met die eer de spot dryft:

dat werk kan niet deugen, en men kan 'er niet anders als een slegte verwagting van hebben. *Deze redenering heeft in 't uitkomen van den Spectator eene nadelige uitwerking voor den zelve gehad, hoewel ik staande houde dat het geen ik daaromtrent heb in 't ligt gegeven, op de bewyzen zo kragtig als de wiskonstige is gevestigt. Zo iemand quartynen en folianten gewoon op te stellen, dit myn gevoelen wraak, en zyn glory vreest te bezoetelen, door handgemeen te worden, met een* dwerg-schryvertie. *Hy leene zyne redenen aan een ander, die in zo een gevegt minder te verliezen heeft. Dog schoon ik verzekert ben in die zaak niet te hebben misgetast, ja zelfs zommige myner verstandige Vaderlanderen een gewigtige dienst te hebben gedaan, zo kan het niet missen, of ik zal in andere opzigten verscheidene malen gedwaalt hebben. Met my zulks aan te tonen zal men my altyd ten dierste verpligten; ik zal altyd in 't openbaar aan die my op de regte weg brengen myne dankbaarheid bewyzen, hunne redenen door de myne ondersteunen, en naar myn vermogen doen gelden.*

Dewyl my de naam van een eerlyk en deugdzaam schryver vry meer aan 't hart gaat, als die van een schryver, die geest en verstand bezit, zal ik my alhier tragten, wegens twee berispingen, te regtvaardigen, die myne zeden treffen en eene schyn van waarheid hebben. My is voorgekomen dat brave luiden een sweem van onbesonne kwaadaardigheid hebben gevonden in myne Hekeling betreffende de dartele overdaad van eene gansche gezindheid; maar 't naauw gezette geweten van die agtbaare berispers tast hier mis. Om wat reden dog mag men met waarheid spreken, en schryven nopens 't verval der zeden van een gansche landaard, en niet wegens 't zelfde gebrek in een gedeelte van een volk, zo men my de grond van dit onderscheid magtig is aan te tonen, zal ik schuld bekennen, en voortaan minder in de zelfde foute vervallen. Indien men de zaak regt in wil zien, wat heb ik hier omtrent bedreven, dat niet dagelyks van

de Leeraren zelven van die luiden onder nomen word? Die worden 'er voor betaald; *zal men my mogelyk te gemoed voeren; Heel wel, en ik doe het voor niet; en deze myne edelmoedigheid behoorde in plaats van misnoeging erkentenis te baren. Men klaagt nog dat ik tegens myne regtmatige verbinding zekere perzonen met zo weinig omzigtigheid heb beschreven, dat zy de oogen van vele hunner bekenden tot zig getrokken hebben. Zulks kan by geval wel geschied zyn, dog is nooit myn inzigt geweest, en ik kan hyliglyk betuigen, dat eenige luiden op de welken men dit wel voornamentlyk toepast, zo weinig my tot een doelwit hebben gestrekt, dat hun naam zelfs my niet bekend is geweest*.

Eer ik eindige, zal ik op myn beurt klagen, dat zo weinige onder onze verstandige Vaderlanders zig bemoeijen met myn voornemen, dat waarlyk heylzaam kan zyn te ondersteunen. Wat mag onder anderen de reden zyn, dat jonge Schryvers begerig de regte waardy van hun geest te kennen, niet goedvinden my proeven van hunne gaven in rym, en onrym toe te zenden, daar nogtans hen geen gemakkelyker middel kan aangeboden worden, om zonder hunne reputatie te wagen, de smaak van 't gemeen te ondertasten. Ik voorzie dat men my antwoorden zal, dat myn nalatig gebruik van het toegesondene daar van de oorzaak is. Wat zal ik daar veel van zeggen; ik wil niet twyfelen aan de bekwaamheid van myne correspondenten, die de mynen mogelyk verre te boven gaat; egter heb ik bevonden tot nog toe, dat het medegedeelde, zomtyds goed in zig zelve, met zo weinig zorg was opgesteld, als of het niet geschikt was om aan 't oordeel van 't gemeen blootgesteld te worden. Indien dezelven van voorneemen zyn hunne kragten met meer iever en oplettendheid in te spannen, beloof ik hen, dat 't geen, waar mede zy voortaan verwaardigen zullen myn werkje te voeden, te vercieren, en te verryken, zonder uitstel in de Spectator te voorschyn zal komen.

N°. 1. Den 20. Augusty 1731. De Hollandsche Spectator.

Est aliquid prodire tenus, si non datur ultra.

HEt Engelsch Werk, 't welk ik voorgenoomen heb in myn moedertaal, niet over te zetten, maar na te bootzen, is zyn eerste oorspronk aan een edelmoedige vrindschap verschuldigd. De Heer Steele bevond zig, zoo door zyn eygen los gedrag, als door de verkwisting van een onbezonne Huysvrouw, in een zeer groote verleegenheid, waar uit hy door een gerînge bystand onmooglyk konde verlost worden. De vermaarde Heer Addison deszelfs boezemvrind, voorzien van zoo veel deugden als gaaven des verstands, was al te teeder en inschikkende om den man in 't ongeluk, waar in hy zig ten deele

door zyn eygen schuld gestort had, te laaten kwynen en vergaan; zyn liefde voor den ongelukkige scherpte zyn vernust op, en deed hem een middel uitvinden om zyn Vrind een genoegzaam, en gedurig onderstand te verschaffen. Wat versind hy? Hy maakt enige andere fraye Geesten op, boezemd den zelven in het meedelyden, 't geen hy voor den verstandige Steele gevoeld, overreed haar tot het voorneemen van hem kragtdaadiglyk te ondersteunen, niet door haar beurs, 't welk, volgens 't gemeene noodlot der Geleerden, weinig zoude geholpen hebben, maar door de aardige voorbrengzelen van haar verstand. Om zulks werkstellig te maaken, vergaderde deze Heeren dagelyks gezaamentlyk met het voorwerp van hun medelyden. Yder bragt met zig eenige vrugten van zyn vernuft; de eene boertig, de andere ernstîg, dog alle na de smaak van hunne Medeburgers geschikt, wierden in verscheide brieven verdeeld, als uit verscheide plaatzen, en Koffy-huysen van Londen geschreeven, en aldus in het ligt gebragt, onder den titul van Den *Babbelaar*. Dit werkje maakte terstond een ongelooflyke opgang en bragt aan den Heer Steele, aan wien alleen de eer en het profyt van 't zelve wierd gelaaten, zoo veel voordeel als roem toe. Wanneer 't zelve eenige tyd, met het zelfde goed gevolg zyn loop had gehad, wilde dit vernuftig Gezelschap bezoeken, of het niet mogelyk zoude weezen dien Vriend 't zelfde onderstand te bezorgen, en met een als edelmoedige weldoenders van 't Vaderland, iets min boertigs voor den dag te brengen, en ernst met een zeediger aar-

digheid te vermengen, om het hart en manieren van hunne Medeborgers te hervormen, en van gebreeken te zuiveren. Dit vereischte vry grooter inspanning van gedagten, en een zeldzaame verscheidenheid en vereeniging van talenten en kennisse. Hier moesten de Wysgeer, de Godgeleerde, de Geletterde, de Digtkundige malkander de hand bieden. Hier was van nooden eene zeldzaame doordringentheid van oordeel, eene zonderlinge levendigheid van geest, eene uitgestrekte inbeeldings kragt, een natuurlyke en vrolyke aardigheid, een styl welke ongedrongen en los, zig met buigzaamheid na alle stoffen konde vleijen, en met de zelve zig verheffen en verneederen. Dit alles scheen nog niet genoegzaam. De schersser zelf moest hier zyne boerteryen op eene gezonde reeden gronden, en de Philosooph had om zyne lessen en bewysredenen in te boezemen, eene ongedwonge geestigheid van nooden; het aangenaame moest door nutheid onderschraagt, en het nutte met aangenaamheid versiert, voor den dag koomen. Al dit vereischte wierd overvloedig beantwoord. Ook wierd dit nieuwe Werk aanstonds op een ongehoorde manier getrokken. Dewyl in 't zelve ieder vond 't geen met zyn inborst en begrip over een kwam, wierd het van ieder met de zelfde gretigheid gezogt, en met de zelfde rechtvaardigheid goed gekeurt. Tot vyftien duizend exemplaren wierden van 't zelve t'elkens uitgegeeven. In fatzoenlyke huizen kon men zoo weinig zonder Koffi en Thee, als zonder Spectator ontbyten; zelfs wierden 'er Schuiten-voerders gevonden, die

het uit een gemeene beurs kogten, en den verstandigsten onder de makkers het ampt van leezer en uitlegger opdroegen, zulks moet niet zeer vreemd voorkomen; zonder de Engelschen onregt te doen, kan men niet ontkennen dat zelfs de geringste der zelver, zonder letteren, en als door de Natuur oordeelaars en liefhebbers van geest en verstand zyn. Ook had dit Vernuftig Gezelschap die beminnelyke toegevendheid voor hunne Vaderlanders, dat het dikwils iets betrekkelyk op de leevens-wyze, en manier van denken van de gemeenste lieden voor den dag bragt. Dog zulke voorwerpen, hoe laag ook in zig zelfs, wierden met zo levendige en natuurlyke trekken en verwen afgeschilderd, met zoo een keur van omstandigheden opgepronkt, en dikwils met zoo danige geestige en nutte zeedenlessen verrykt, dat men met verwondering bemerkte, dat een verheeve verstand, zelfs wanneer het naar de laagste stoffen schynt te bukken, de zelven met zig verheft en evenaart. De hand van een groot Schilder word zoo wel gekend en onderscheiden in de aardige en wel geschikte afbeelding van een keukenmeid, of visverkoopster, als in 't konstig maalen van de Familie van Darius, die den Grooten Alexander te voet valt. Hoewel het nauwlyks anders weezen kan, of een Werk van dien aart, in velen deelen alleenlyk betrekkelyk, op het Groot-Brittannische Volk, moet veel van zyne fynste geesten, in 't overgieten van d'eene in d'andere taal, verliezen; zoo is het egter zeeker, dat de overzettingen van 't zelve bykans, de zelfde indrukkingen op het gemoet van andere Volken

hebben gemaakt, en met de zelfde smaak en verwondering zyn geleezen. Men heeft zelfs getragt een gelyke schryf-wyze in andere Landen in te voeren, maar het heeft niet volmaaktelyk willen lukken, en al wat de Schryvers daar meede gewonnen hebben, is geweest dat men haar Werken van dat zoort heeft aangezien, als fraye copyen van onnavolgelyke origineelen. Tot Parys is een Spectator uitgegeeven, daar waarlyk verstand, vinding en aardigheid, in doorschynen. Dog de taal is niet natuurlyk genoeg, en te veel opgesmukt; de verscheidendheid der stoffen, de ziel van zoo een werk, ontbreekt 'er aan. De gronden van waarheid, redelykheid en deugd, worden 'er nauwlyks aangeroert. 't Is als een Arts, die zig alleenlyk toelegd, om de opperhuid van puisten en sproeten te bevryden, en de wezentlyke deelen des lichaams aan deszelfs gevaarlykste ongeregeldheeden ten prooy geeft.

Wy hebben ook voor eenige jaaren in den Haag eene Nieuwe Fransche Spectator zien uitkomen, waar in myns oordeels, niet min aardigheid, en vry meer merg en zenuwen zich openbaarden als in de Parysche. 't Geen in 't zelve meest uitblonk, wierd op reekening gesteld van een Nederlander, die zig door andere schriften in de zelfde taal vermaart heeft gemaakt, en die na lang zich verborgen te hebben gehouden, zich wel heeft willen laaten kennen voor den Schryver van den *Menschen-haater*, en de *Bagatelle*, welke agting by de braafste verstanden van Europa verdient en verkreegen hebben. Zonder egter dien Au-

theur te kort te doen, denk ik een groot onderscheid te moeten maken tusschen zyne roemwaardige Werken en de Engelsche Spectator. De Natuur is niet mild met *Addisons*, ook is het zeer begrypelyk, dat de gelukkigste poogingen van een eenig verstand niet wel op kunnen tegens de t'zamenvloejing van de doorlugtigste geesten van een gansch land, in 't welk verstand en vernuft, altyd door eerbied en vergelding aangemoedigt worden, en zelden missen hun bezitters uit het stof op te beuren.

Niets, myns weetens, heeft onze moeder-taal van een diergelyke smaak voortgebragt, als den *Mensch ontmaskert*. In 't zelve was makkelyk te ontdekken, dat de Schryver een man van oordeel en geleertheid was, en dat hy de heilzaame studie, gerigt om 's menschen hart te doorgronden, niet had verwaarloost. Al 't geen hy ons omtrent deeze wigtige stoffe mede-deelde was waar, maar 't was, om zoo te spreken, al te waar: de Man had gelyk, 't ging door: dog 't ging al te gemakkelyk door, 't behoefde door kragt van reden en doorzigtigheid niet geholpen te worden. De waarheden waren te baarblykelyk, en hadden nog door haar natuur, nog door de konst van haar in een nieuw licht te plaatzen dat zonderlinge niet, dat den Leezer opwekt, inneemt, en tot zig trekt. Daar by was de styl, hoewel weezentlyk niet kwaad, styf, en niet genoeg gemengt. Men kon de zelve by zekere verdrietige gezangen die altyd op de zelfde toon voortdreunen, met recht vergely-

ken, in een woord 't Werkje was goed, dog 't was niet fraay.

Mogelyk zal men my vraagen of ik iets beters voor den dag hoop te brengen? Myn ongeveinst antwoord zal weezen jaa; waar toe dient toch eene gemaakte nedrigheid, die meestentyd eene wezentlyke opgeblazentheid tot een dekmantel strekt? Dit opperkleed is oud en versleten, men ziet 'er zonder moeyte door heen. Wie weet niet, dat niemand zig zelfs genoeg haat, om de pen te willen opvatten, indien hy niet vertrouwde iets goeds, ja zelfs iets, dat ten minste boven het middelbaare zweeft, te voorschyn te doen komen. Doch indien men my vroeg, of ik my verbeelde den Engelschen Spectator te kunnen evenaaren, zoude ik met de zelfde openhartigheid zeggen, dat ik van laatdunkende verwaantheid zoo dronken niet ben, om my in eenigermate met die trotsche hoop te vleijen. *Waarom dan het werk by de hand genomen?* zoude men kunnen hervatten, *'t Voortreffelyk Werk, welkers voldoenende navolging gy van uwe kragten niet durft verwagten, bezitten wy in onze moedertaal. Waar toe zoude een slegter van 't zelfde soort ons dienstig zyn*? Dusdanige redeneering zoude niet bondig weezen. Yder Volk heeft zyn byzondere manieren, zeeden, gedrag, deugden en ondeugden. Vele lessen en berispingen treffen de Britten, en hebben op ons geen vat. Het is hier meede gelegen als met de overzettingen van vreemde Blyspeelen, die wy op ons Nederduitsch Tooneel brengen.

Eenige weinige dingen, die ons aldaar vertoont worden, en de wezentlyke eigenschappen der menschen betreffen, raaken ons zeekerlyk; dog 't meeste is voor ons mis; wy worden voor onze eige oogen niet open gelegt; wy voelen derhalven die leevendige aandoeningen niet, die het regte oogmerk van een verstandig Tooneel-digter zyn. Dit zy genoeg voor de eerste maal. In 't volgende Blaadje meen ik wat uitvoeriglyk te handelen, over de taal en styl, welk ik voornemens ben te gebruiken.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Kessel*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 2. Den 27. Augusty 1731. De Hollandsche Spectator.

------- *Usus*
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

H o r a t.

OM tot de styl te komen, waar van ik voorneemens ben my te bedienen, heb ik iets te verhandelen met de Heeren *Puristen* of *Taal-zuiveraars*. Eertyds ben ik van hunne bende geweest, en niet alleen een verwonderend liefhebber van hunne gelukkige poogingen, maar zelfs een ieverig navolger, en mede-dinger. Zelf heb ik, zonder roem gesprooken, reeds in myn kindsche jaaren Koppelwoorden t'zamen gesteld, die, in uitgestrektheid en hardigheid, voor niemant hunner trotze en opgeblazene broederen behoefden te wyken, dewelke, indien ik raadzaam hadde gedagt, den zelve het ligt te doen zien, zonder twyfel hun fortuin in de wereld zoude gemaakt hebben. Zommigen van deze myne treffelyke uitvindingen is dit geluk al te beurt gevallen. Dewyl ik onbekend ben, durf ik zeggen, dat ik de man ben, die de eer heb, op de leest van 't woord *Jufferdom*, dat van

Dichterdom geschoeit te hebben, zoo dat aan my, en aan niemand anders verschuldigt zy, dat men met zoo veel destigheid en zoetluidendheid in verscheidene van onze vaderlandsche dichten hoort brommen: *Het Neerduitsch Dichterdom* &c. Ik verwonderde my zelfs, dat dit maakzel myns vernufts aan andere fraije geesten, die meer als ik, haar werk van in onze moedertaal te schryven maakten, geen aanleiding gaf, om met die bevallige uitgang van *dom*, andere woorden, en wel voornamentlyk koppel-woorden op te pronken; waarom dagt ik, wanneer men in 't gemeen spreeken wil van Kleermaakers of Hairsnyers, ook niet gezegt, 't *Kleermaakerdom*, 't *Hairsnyerdom*. In die bevatting zynde, wilde ik eens het Huwelyk van een voornaam Koper-slager, mynen goeden Vrind, in Heldendicht, gelyk zulks met het hedendaags gebruik gantschelyk niet stryd, vieren. Myn voorneemen was hier in den trant van den verhevene Pindarus op te volgen, en met den lof der koper-smeeden zelfs te beginnen. Ik voerde dit myn opstel na myn genoegen wonder wel uit, en myn Gedicht nam zyn aanvang met de volgende regel:

Het Koper-smeedendom ten top van kunst gestegen.

Met dit begin was ik uitsteekend ingenomen, en ik twyfel geenzins of het zal den zelfde indruk doen op liefhebbers, die van de zelfde smaak zyn. 't Is recht jammer, dat ik 't overige van dit keurlyk werk bykans geheel heb vergeten. Ik vermeen echter, dat het noch ergens tusschen myne papieren zich verschuild; ik zal het trachten te vinden, en ik ben verzekert, dat het met ver-

baastheid zal gelezen worden. Dit staat my noch voor, dat myn gem: Vrind *Blom* genaamd was, 't welk my zeer mede viel, om dikmaals op *dom* te kunnen rymen; eene treffelyke gelegendheid, welke ik geen man was om te verwaarloozen. Dit is alles nog niets; myne Poëtische stoutheid draafde nog al beter door. Op eene tyd had ik alle myn krachten ingespannen, om iets voor den dag te brengen dat van geen oude of nieuwe Dichters oit beproeft, en zelfs in hunne harsenen naar waarschynlykheid noit was opgekomen; *recens inditum ori alieno*. Myn opzet was eene geheele zaak met alle deszelfs mogelyke eigenschappen, in een eenig woord vervullende een gansche rym-regel van 't grootste soort, af te schilderen. Na lang overleg kipte ik hier toe uit, tot myne stoffe, 't zwaarste onweer dat uitgedacht kan worden, zonder de Natuur te ver uit te rekken. Dit was zekerlyk een hoogdravend voorwerp, om hier in te slagen, deede ik myne geest kracht en geweld aan. Ik weet niet oit in eene andere gewichtige gelegenheid myne arme harssenen zodanig op de pynbank gelegt te hebben. Verscheidene nachten bragt ik slaapeloos door, en de aangenaamste Gezelschappen vonden my droefgeestig en mymerende. Ik zag 'er uit alzo erg als een Vryer die een blauwtje geloopen heeft. Nu dacht ik het gevonden te hebben, dan ontslipte het my weder. Eindelyk, na dat de Natuur my tot eenige uuren slaapens, door afgematheid, gedwongen had, wakker geworden zynde, en my bevindende in die toestant, in welke de geest op het levendigste werkzaam is, verkreeg ik het langgezogte, als by een soort van inblaazing; ik be-

voelde my als dronken van vreugde. Een Minnaar die zich verbeeld had afgeslagen te zyn, en onverwagt het gewenschte ja-woord heeft ontfangen, verbeeld maar flauwelyk de onuitspreekelyke aangenaamheid van deze myne toestand. 't Eenigste middel om hier van een begrip te geven is het verwonderingswaardige Meesterstuk hier neder te stellen:

Ik zie met schrik en angst aannad'ren uit het Zuijen,
Wind- reegen- hagel- weerligt- donder- blixem-buijen

Ik voelde wel dat deze verbaazende Dichtregel in het midden eenigzins stootende was, doch ik verzekerde my, dat het volvoeren van zo een hoog voornemen by alle billyke verstanden, om deszelfs zeldzaamheid, zo veel ingang zoude hebben, dat zodanige geringe ongeregeldheid ongemerkt zoude doorgaan, of op 't minste ingeschikt worden. Hoe het ook zy, ik was op zo eene gelukkige uitslag zeer hoogmoedig. Scaliger zegt ergens, dat hy liever eene zekere Lierzang van Horatius zoude gemaakt hebben, als beheerscher te zyn van beide de Sicilìen. Wat my aangaat, ik zoude in dien tyd het pluimpje, verdiend door dit verrassend meesterwerk, niet gegeven hebben voor 't geheele gebied van den Grooten Mogol; zelfs daar in begrepen zyne Majesteits Throon, die, volgens den geloofwaardigen Tavernier, naar de geringste vergrooting, ruim driehonderd millioenen Hollands geld waardig is. Tegenwoordig zoude ik 'er juist zo dier niet mede wezen, voor een prysje zoude ik het laaten gaan, en indien gem: Vorst my daar maar voor bood een zekere Diamant, die onder

zyne schatten uitmunt, ik geloof waarlyk dat ik het zoude laten glyen. Dit zal den Liefhebberen van Taal-zuivering en oorvervullende woorden niet vreemd voortkomen, wanneer ik de stoutheid gebruikt zal hebben van openhartiglyk te bekennen, dat ik van hunne bende *gedeserteert*, en tot eene beter geredeneerde taal overgeloopen ben; deze verandering is door een onverwagt voorval toegekomen. Zedert veele jaaren was ik door bezigheden afgeleid geweest van 't ernstig denken op de hoogvliegende uitdrukkingen, waar van ik den Lezer zulke ongemeene staaltjens vertoont heb. Geduurende een geruime tyd, was ik meer in zaaken, als in woorden werkzaam geweest, altyd echter, hoewel zonder een nauwkeurig onderzoek, onderstellende dat zuiverheid en koppel-woorden 't grootste cieraad van onze taal uitmaakten. Van deze herzen-ziekte heb ik my eerst zedert ettelyke maanden, doch eensslags genezen gevonden. Op eene reize welke ik van Amsterdam naar den Haag ondernomen had, met een der uitmuntendste hedendaagsche Dichtgeesten, een jongeling in de bloem van zyne jaaren, van een goed natuurlyk oordeel, een zeldzaame levendigheid van geest en een sterke inbeeldings kragt; doch zonder veele letteren, en zeer weinig in vreemde taalen ervaren, 't welk hem in zyne hoogagting voor de onze niet weinig versterkt. Daar en tegens heeft hy al 't frayste, 't geen in onze spraak geschreven is geleezen, en zyne herssenen zyn met Hooft, Vondel, Brand, Anthonides en Rotgans als doorweekt en doorkneed. Nauwlyks hadden wy ons in de Roef geplaatst, of een Heer van middelbare jaaren welke ik, met iemand die hem aan de schuyt

bragt, vloeijend in 't Fransch had hooren spreeken, voegde zig by ons, zyn gelaat, houding, zwier en opslag van oogen, bevestigden my in de gedagten dat het een Fransman waar. Doch deszelfs bezadigde en denkende Physonomie gevoegt by zyn langduurig stilzwygen, deeden my wel haast daar aan twyfel slaan.

Ondertusschen voer ik met myn reismakker voort in een gesprek, 't welk wy reeds op straat hadden begonnen, en 't geen meest een boek betrof, nieuwelyks in 't Hollandsch uitgegeven, om de overeenkoming van onze Spraak met de Grieksche aan te wyzen, een geleerd en doorwrogt Werk, gelyk myn Reisbroeder zich geliefde uit te drukken. Terwyl wy met deze conversatie het zeer druk hadden, en de jonge Dichter t'elkens de gelegenheid waarnam om de voortreffelykheid van 't Nederduitsch boven alle andere hedendaagsche Taalen, met de keurlykste uitdrukkin gen op te vyzelen, zag ik dikmaals gem: Heer grimlachen, op eene wyze die my fyn voorkwam, en een verstandig man scheen af te beelden. Hier op gebruikte ik de vryheid van den onbekende op een beleefde manier te vraagen, of hy het Nederduitsch verstond? Eenigzins, Mynheer, was zyn antwoord: met de gemeene burgertrant van die Taal kan ik wel te recht komen, doch wat aangaat het geleerd en weitsch Duitsch, daar ben ik niet achter. Ik versta, Mynheer, hier en daar al redelyk wel, maar de taal van dien jongen Heer is my veel te verheven 't Was waarlyk geen wonder, myn Makker niet gewoon zynde te verkeeren, als met *Taalzuiverende Dichtgeesten*, spreekt net gelyk die overvliegers goed vinden te schryven, en zoude zich by zyn weeten, 't minste Onduitsch woord niet laten ontschieten. By exempel, vervolgde hy, met een nagebootste onnozelheid, zo even heeft die Heer van den *Groeten Agrippyner* gesproken, en van een *Agrippynsche Swaan*, en van deszelfs *Veersen* op te snyen. Ik beken dat ik de zin van die uitdrukkingen alzo weinig vat als of het Arabisch waar. Help my eens te recht, Mynheer, wat is het doch voor een soort van Swaanen die men Agrippynsche Swaanen noemd? Ik heb wel van Deensche Eenden, en van Oost-Indische Gansen hooren spreeken, doch noit van Agrippynsche Swaanen. *Maar Mynheer*,

schreeuwde hier op onze jonge Poëet uit, na eindelyk van eene schaterende lach zich meester gemaakt te hebben: *Is het mogelyk*! *heeft Mynheer noit van den Puik-Dichter, van den onvergelyken Vondel hooren spreken; weet Mynheer niet dat die weergaloze Letterheld een Keulenaar van geboorte was, dat die Stad by de Ouden Colonia Agrippina wierd genaamd, en dat de Hoofd-Dichter en vaak by Swaanen worden geleeken; ja zelfs met de naam van Swaanen pryken. Is by voorbeeld Virgyl niet onder de benaaming van de Mantuaansche Swaan bekend*.

Ik bedank Mynheer hertelyk voor zyne onderrigting, hervatte de onbekende. Ik heb in myn jeugd veel dingen van Vondel met genoegen geleezen, en misschien zoude ik de gansche zin van uwe keurlyke uitdrukkingen geraaden hebben, indien het woord *opsnyen* my niet hadde misleid, en myne gedagten tot eene wezentlyke Swaan gewend hadde. 't Is wel waar dat Mynheer sprak van *Veersen* op te snyen, maar my kwam te binnen dat door het oude woord *Verssen* de hiel word betekend, waar door ik my verbeelde, dat 'er mogelyk gesproken wierd van 't agterste van de pooten van een Swaan op te snyen, om volgens de gewoonte de zelven door malkanderen te steeken, en het beest daar by op te hangen. Doch Mynheers nette verklaring, waar voor ik hem nochmaals bedank, heeft my uit die verwarring geholpen; alleenlyk begryp ik noch niet wat het is *Gedicht of Veersen op te snyen*[*]: *Daar door verstaan wy*, wierd hem toegevoegt, *een Gedicht met een verhevene stemme en met geschikte buigingen der zelve, naar den trant der Toneelspeelderen op te zeggen*. Wel is het mogelyk, vervolgde de onbekende even deftig en stemmig, zulks zoude ik noit gedroomt hebben: maar behoudens het respect 't welk ik aan Mynheers oordeel en geleerdheid verschuldigd ben, zoude ik hem raaden daar toe een ander woord te laaten maaken, in dit vind ik iets haatelyks, dat my stuyt; ik heb het dikwils hooren gebruiken voor snor-

* Ik weet niet of die uitdrukking onder de Dichtkundigen algemeen zy; doch dezelve heb ik verscheidemaal uit de mond van zommigen der grootste overvliegers gehoort, en niet zonder eenige verwondering.

ken, zwetsen, pochen, en 't schynt my toepasselyker op Kwakzalvers als op Poëeten. Trouwens ik heb verscheidene Opsnyers van hunne eigene maakzels gezien, die met recht zo konden genoemd worden, en in 't opzwetsen van de zelven, zulke misselyke en onnatuurlyke drajingen van stem gebruikten, en hun gansche aanzicht in zulke vervaarlyke en niet min belacchelyke bochten trokken, dat ze eer scheenen van voornemen te zyn eene booze geest te bezweeren als haare Veersen smakelyk te maken. Maar hoe zoude dan Mynheer in dit geval zich uitdrukken, hervatte onze ieverige Zuiveraar. Och Mynheer, antwoorde de Onbekende, ik val zo vies niet omtrent eenige klanken en characters; ik zoek maar eenvoudiglyk my te doen verstaan; ik zoude het woord van *reciteeren* maar gebruiken, zonder my te verbeelden dat het zonde of schande waar. Het is *onduitsch*, gelyk de Heeren gelieven te spreeken; doch ik kan niet zien dat daar zo veel aan verbeurt zy. Luiden van geboorte en opvoeding bedienen zich 'er dagelyks van, en al die gene die weten wat Vaersen zyn, weten ruim zo wel wat beduid word door *reciteren*, als door *opsnyen*.

Dewyl ik al lang gemerkt hadde dat de man ons fyntjes fopte, nam ik de vryheid hem te verzoeken ernstig te willen wezen, en zyn waar gevoelen, omtrent deze zaak, ons mede te deelen. Na eenige zedige verontschuldigingen, beliefde hy my daar in, zyne redenen kwamen my voor als onwederspreekelyk. Zedert heb ik dezelve my door myne eigene overweeging toege-eigent, en als de myne ben ik voornemens dezelve in 't vervolg aan 't onverschillig oordeel des Leezers voor te stellen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te beko men zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 3. Den 3. September 1731. De Hollandsche Spectator.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina Maevi.

Virg.

ONlangs heb ik by geval 't geluk gehad van kennis te maaken met een fatzoenlyk Burgerman, die, hoewel, zyne levenswyze zich laagjens by de grond houd, veel geld, door zyn naarstigheid en goed overleg verkregen, bezit. My dunkt dat by alle Volken het middelbaare slag van Menschen het beste is, en zulks meen ik wel voornamentlyk in onze landaard te hebben ondervonden. Ik wil gaaren bekennen dat ik met diergelyke lieden het liefst omga. Myn nieuwe Vriend is niet openhartig, rondborstig, oprecht; 't is de oprechtheid en openhartigheid zelfs. Niets kan goedaardiger en vriendhoudender uitgedacht worden; in zyn leedige uuren is men hem altyd welkom, voornamentlyk indien men voor een verstandig of geestryk man te boek staat 't Is echter geen man van studie, maar in zaaken, waar op hy gevat is, en in welke zyne reden, door een al te groote onderwerping aan 't gevoelen van anderen niet misleid word, van een

zeer gezond oordeel; hy verstaat de Koophandel in de grond, en de wyste mannen trachten, in de neteligste omstandigheden, welke deze nutte wetenschap betreffen, zich van 's mans raad te bedienen. Schoon hy nauwlyks zyn vyftigste jaar bereikt, heeft hy alle hoofdbrekende bezigheden van de hand gewezen, om voortaan een gerust en stil leven te lyden. Op allerlei wyzen is hy mildadig, en zo hy niet ruim, en volgens zyn inkomen leeft, de reden van die zuinigheid is, dat hy noit de kunst van geld te verteeren geleerd heeft. De waarheid is den goeden man zo eigen, dat, schoon het hem leed zoude wezen wie het ook zy in 't minste te beledigen, hy dezelve zomtyds, tegens 't geen men hedendaags hoffelykheid en beschaaftheid noemt, al wat grof gebruikt, en dat zonder het eens te merken, of deshalven verlegen te wezen, zulks stuit andere nu en dan al wat; maar al treft het my zelven ook wel eens, zo moet ik zeggen, dat die ouwerwetsche eenvoudigheid my aan myn hart goed doed. Verders is hy, gelyk het myns oordeels de deugdzaamheid eigen is, altyd wel te vreden, en met bezadigheid vrolyk. 't Is een vermaak hem aan te zien; de stille gerustheid van zyn ziel straalt uit zyne oogen, en uyt alle de trekken van zyn wezen. Hy hoord gaaren railleeren en kortswylen, hoewel hy zelfs het weinig doet. Ook is hy een liefhebber van de Poëzy, en in vertrouwen heeft hy my gezegd, dat hy nu en dan ook wel een Vaersje heeft gemaakt, en dat voornaame Dichters, met welke hy verkeerd, hem verzekert hebben, dat *zy nog wel op hunne beenen stonden*. Van twee van die geestryke vrinden maakt hy veel werks, en eene byzondere ophef.

De eerste steld vaersen toe zo hoogdravend, dat men 'er versteld van staat; de tweede blinkt uit in aardigheid, als of Fokkenbroch en Rusting in de man herleefden. Daar by heeft hy in de conversatie om myn Vriends woorden te gebruiken, de *wonderlykste invallen, en de drolligste grappen die bedagt kunnen worden. Hy maakt dat men zich slap moet lagchen; 't is een aardigen gauwdief, een koddigen hond, zo 'er oit een geweest is*. De Lezer is bewust dat de benamingen van *gauwdief* en *hond*, die meesten tyd, de grootste verfoejing uitdrukken, in deze zin de keurlykste loftuitingen behelzen; men moet de zelven even eens opneemen, als de liefkoozing van zekere moedertjes, zelfs van een goede opvoeding, die haare lieve dochtertjes half dood zoenende, en met de oogen als opeetende, zich dagelyks laten ontvallen: *je bent een hoertje van een meisje, je bent een alderliefst hoertje, ja dat benje*. Men weet wel dat die haatelyke naam hier maar diend, om de uitsteekendste bevalligheden af te schetzen. Ik zoude evenwel onze Ma maatjes raaden zich daar van te onthouden; bygeloovige menschen, dit daar na herdenkende, zouden zich zomtyds verbeelden dat zulks wel uit eene waarzeggende geest voortgekomen mocht zyn. Doch om weder tot onzen eerlyken man te keeren; de dikwils door hem herhaalde afbeelding zyner Poëtische vrinden, deed my zodanig naar derzelver *geestrykheid* watertanden, dat hy eindelyk, op myn ernstig verzoek, my met zyn Speelwagentje op een Buitenplaats, daar die Heeren met eenige anderen zich bevonden, gebragt heeft. De hoogdraavende Dichter was de Heer van 't huis zelfs, en ik vond het gezelschap bezig met een

kopje Thee te drinken, 't geen van deszelfs vrouw, welke een deftige huismoeder scheen te zyn, wierd geschonken en toegediend. In 't begin waren 't gemeene praatjes, waar in onze koddige Dichter wonderlyk uitblonk. Dikwils bragt hy loopjes voor den dag uit het algemeen Pakhuis, en niet zelden, van dat soort van spreekwyzen, dat alles, en niet met al zegt. Nu en dan waagde hy aardigheden, die niet als te dubbelzinnig waren, en Mevrouw al een bloosje aanjoegen. Wat zal ik zeggen, de Man was in de bezitting van te doen lachen; men grimlachte reeds, als hy zyn mond maar opende, en wat hy ook uit zyn hoofd duwde, men lachte, dat men zich den buik moest vast houden. Onderwylen gaf myn Vriend my nu en dan een oogje, of beet my in 't oor, *een koddigen duivel, niet waar?* Men viel wel haast op de Dichtkunde, gelyk zulks niet konde missen. Hier wierd ieder onzer Dichtbaazen, zo ouden als nieuwen, in de schaal gelegd, en elk zyne verdienste toegewogen, aan ieder haperde 't een of 't ander, aan Vondel alleen niets. Maar hoe wierd die vroome Vader Kats gehavend, hoe wierd zyn eenvoudige styl als laag, krachteloos en laf veracht en bespot? Hoe wierden, alleenlyk om: *en ik en weet niet wat, en des al niet te min*, alle zyne Werken als prullen gehandeld en verworpen. Ik had waarlyk recht medelyden met die goede eerlyke man. Eindelyk nam myn Vriend het woord, en verzocht de Heeren aan 't gezelschap eenige hunner Werken op te dissen. Na verscheide ontschuldigingen, welke de Poëtische zeedigheid mede brengd, gaf zich de Heer van 't huis de eerste over, en een papier uithalende en ontvouwende: dewyl de Heeren

goedvinden, sprak hy, dat ik hen verveel en lastig valle, zal ik de vryheid neemen van hen een Lykdicht op de dood van een Zee bevelhebber, voor te leezen, 't welk ik een geruimen tyd geleden, op de wyze van eene Herderskout opgesteld heb: 't is wel wat lang, maar wat zal men daar tegen doen? Die zeide hy met een verwaand grimlachje, 't welk scheen te betekenen, dat hy niet twyfelde, of het zoude noch te kort gevonden worden? Hier op, na behoorlyk gehemt, en zich gesnoten te hebben, vong hy aan op eene langzaame, deftige, en nadrukkelyke manier. Men kon waarlyk zien dat het een Herderskout was. De naamen van *Melker* en *Veenman*, gelyk ook de afbeelding van schaapen, die blaetende van een heuvel afdaalen, en zich naar een beek al huppelende spoeijen, waaren daar onwederspreekelyke bewyzen van. Tot dus verre maakte 't *Fluitje* noch al een zagt en aangenaam geluit; Doch 't Herders-riet kreeg wel haast de klank van een krygs-trompet, en zelfs van een Ketel-trom. De dappere daaden van den Overledene moesten opgezwetst worden, en dewyl buiten twyfel de Dichter zich verbeelde, dat wel te pryzen bestaat in sterk te pryzen, vyzelde hy zynen Held op, als of de Ruyter, Tromp, en Piet Heyn maar kinderen by hem waren geweest. Hier moesten Zee-slagen afgebeelt worden, 't welk men in 't eerste opzicht zoude zeggen, dat door een Harder niet al te gevoeglyk konde gedaan worden; maar de Poëet had die zwarigheid reeds uit de weg geruimd, met aan *Veenman* zelf te doen zeggen, dat hy in zyn jeugd de *Zee gebouwt* en verscheidene Scheep gevegten had bygewoont; 't geen immers in 't minste niet onwaarschynlyk is Na dat onze Dichter met veel beleid en Zeemanschap de noodige voorbereiding tot den slag had gemaakt, zette hy zich in een postuur, waar uit men wel oordeelen konde, dat het een hardnekkig en bloedig gevecht zoude wezen, en niet weinig armen en beenen zoude kosten. Zyne stem verhief zich, bromde, daverde, zyne oogen blonken als vuur, en met zyne gebaarden scheen hy die van zyn strydende Zee-held te willen nabootzen. 't Was als of de leeden van de Toehoorderen, tot de zelfde beweegingen, door verborgene yzerdraaden getrokken wierden, de verbaastheid en schrik

was op alle de aangezichten levendig afgeschilderd; met de hoofden naderde men den Leezer allengskens, men durfde zyn adem kwalyk haalen; de een stampte van verrukking, de andere trok zyn paruik scheef, en hadden zy hun eigen hair gedraagen, een goed gedeelte van 't zelve zoude wis in de loop gebleven zyn. Een kind van den Autheur, zynde een Juffertje van vyf of zes jaaren, bevond zich by haar Moeder, en zo lang Papa met Schaapjes en Gytjes beezig was geweest, had zy, al speelende met Mamaatjes Waijer, zeer aandachtig gescheenen. Ik, die een rechte kinder-gek ben, had ruim zo veel behaagen in haar houding, als in haar Vaders gebazuinde Herders-kout; ik hield myn oogen op haar gevestigd, en bemerkte zeer wel, dat het bulderen van Papa, en de misselyke gestalte van zyne Toehoorderen, 't kind meer en meer vervaard maakte, zoo zeer, dat wanneer Paatje den Zee-God beschreef, als van schrik zich onder de golven duikende, en zelfs zich scheen te willen verschuilen, het zoete Wicht zich met een ontsteld en angstig wezen, in haar Moeders schoot verburg. Tot zo verre bezat het zich nochtans; maar wanneer de Poëet zyn Held aan de man bragt, en met een brullende stem de volgende Vaersen uitgalmde:

Myn Held valt aan, hy zwaait om 't hooft het schittrend staal.
Hier donderd 't grof geschut, hier blixemd 't zwaar metaal.
Het vuur roer weerlicht, en het hageld hand-granaaten.....

Toen kon 't arme kind het niet langer houden: *Och Maatje*, schreeuwde zy uit, *waarom is Papa zo boos*? *hy vloekt zo*. Deze aardige onnozelheid, dwong 't gansche Gezelschap, en Papa zelfs in eene schaterende lach uit te barsten; doch men bedaarde zich wel haast, de aangezichten bragten zich terstond weder in de ploi van verrukking, en, gelyk het de wyze is, de Poëet hervatte zyne leezing met: *Myn Held valt aan*, &c. Omtrent een half uurtje duurde dit opzwetzen, van tyd tot tyd afgebrooken, door kleine verpoozingen geschikt tot ademhaaling, en om met wellust der Toehoorderen goedkeuring, en verwondering te maaken. Na dat hy geeindigd had, sprak hy ons aan met eene verzagte toon en met een needrig gelaat, ons verzoeken-

de hem de fouten van zyn Gedicht te willen aanwyzen, en van zyn bekende leerzaamheid ons op het nadrukkelykste verzekerende: *Fouten! Myn Heer*, wierd 'er geantwoord, *fouten! Uw Vaers is onverbeterlyk! 't is wonderlyk, wonderlyk!* Wonderlyk, wonderlyk! galmde 't gansche Gezelschap na. Ik vond goed 'er nog by te voegen, dat ik in geen taal oit een diergelyke Herders-kout gelezen had. Onze koddige Dichter, die meê verlangde zyn beurt te hebben, lag 'er nog wat op, om alle verdere loftuitingen de pas af te snyden, en zwoer, dat de groote Agrippyner noit iets fraijers had voortgebragt. Met medelyden aangedaan omtrent dezen goeden Heer, die onophoudelyk in zyn zak futzelde, en als in barensnood was, wilde ik hem eene spoedige en gelukkige verlossing bezorgen, en verzocht hem ons ook iets smaakelyks voor te willen dienen, zo dra dit verzoek door 't geheele Gezelschap zich ondersteund vond, zag men als een waassem van vergenoeging zich op 's mans aangezicht verspreijen. *Ja wel Mynheeren*, sprak hy, *ik kan dat juist niet weigeren, maar 't zal by 't voorige schrikkelyk afvallen. Myn Musacie, moet je weten, is by Mynheers Zangheldin maar een onnozel Zangnimphje, hoewel zy zomtyds haar dingetjes ook noch al klaard, als een pop van twee blanken. Myne Versjens zyn niet hoogdravend, maar de Liefhebbers zeggen, dat ze vloeijen als of zy van een Lyedakje rolden, en wel voornamentlyk dit; nu dat zullen we wel haast zien, zei blinde Piet*. Daar heeft de Lezer een staaltje van 's mans styl: *De stof hier verhandeld*, vervolgde hy, *is ook niet van de verhevenste. 't Is gemaakt op een zeeker ongelukje, dat korts een zeeker jong Juffertje op een Bruiloft zeer onverwacht overvallen heest, en ik heb goedgevonden het te intituleeren, de* VERMEETELE AEOLUS. *De Heeren zullen nu wel haast ruiken, zoo zy een goede Neus hebben, waar Meester Jaap heen wil.*[*] Hier op zette hy zyn wezen in een betamelyke gestalte, en begon zyn Versje op te zeggen met eene zachte en zoete stem, als of hy zyne woordtjes in 't uitgaan met zyne tong streelde. Nu en dan likte hy zyne lippen, als of hy confituren smulde, en maakte veeltyds

* Men moet weten dat hy Jacob was genaamd, en in de wandeling Jaap.

zo een proper mondtje, als iemand, die aan een klompje suiker zuigd. Maar 't was niet minder al suiker, dat kan ik den Lezer wel verzeekeren. 't Ging zelfs in korten tyd zo grof, dat Mevrouw haar Dochtertje by de hand nemende, goed vond zich stilletjes weg te pakken Het gansche Gedicht bestond in eene aaneengeschakelde verciering, in welke alle de Winden, tot het kleinste Zephiertje toe, nevens een aanzienlyk getal Goden en Godinnen, voor den dag kwaamen, en niet hoflyker zouden hebben kunnen spreeken, al waaren zy op de Zeedyk opgevoed geweest. Onder deze tweede leezing hadden de wezens en gebaarden der Toehoorderen, eene gansch andere drai als van te vooren; in plaats van een soort van betovering en vervoering, bemerkte men nu maar eene vrolyke verwondering, dewelke nu en dan wel met een woordtje wierd te kennen gegeven, voornamentlyk als men door iets fraais als verrascht wierd. Dan was het, *dat je nou de drommel niet en wil, dat de Vent de duiker haale*, of zo iets diergelyks. 't Einde van 't Vers wierd gevolgd door een algemeen geschaater, 't welk aangaande dat slag van Gedichten, 't pit en de kern van alle loftuitingen is. Toen was de pan aan 't glyen; ieder van onze Liefhebbers haalde om 't eerst zyn maakzel voor den dag, 't eene volgde op 't ander zo digt als hagel, en altyd een Klugttje na een Treurspel. 't Gong 'er mee als met Zingers, die zo dra men hen een liedtje ten halze uitgewrongen heeft, een mensch het hooft aan stukken lollen, en zonder ophouden, weer een nieuw airtje beloven, dat noch al fraijer is.

Onze Dichtgeesten waren ondertusschen wonderlyk in haar schik. Zy scheenen zich te baaden in haar nieuwe glory; zulks is makkelyk te denken; in de waereld leeft 'er geen gelukkiger schepzel, als een Poëet, wiens Werken met aandacht aangehoort, en zonder de minste vermenging van berisping, tot aan den Hemel toe verheven worden.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*, Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 4. Den 10. September 1731. De Hollandsche Spectator.

Nunc ego nobilium sedeo studiosus equorum.

Ovid.

IK twyfel niet, of men zal in 't eerste opzicht, in myn voornemen van de belachelykheid der hedendaagsche Taalzuivering ten toon te stellen, eene onverdraaglyke vermetelheid vinden. Doch dewyl de redenen, waar op myne gedachten hier omtrent gegrond zyn, my als klaarblykelyk voorkomen, en eene te groote stoutheid in 't geene, zonder schadelyk te zyn, redelyk is, geen plaats kan hebben, zal ik, eer ik tot de zaak kome, den Lezer verzoeken, dat hy zich in die toestant gelieve te stellen, waar in alleenlyk iets met voordeel kan gelezen worden. Ik zal hem bidden zyne vooroordeelen aan een kant te schuiven, en myne bewyzen in haar zelven in te zien en te wikken; zulks is 't eenigste middel om wel te oordeelen, en om zich bv trappen tot ware Wysheid te verheffen. Ik weet dat ik hier met tweederlei slag van menschen te doen zal hebben, zeer verscheiden van geest en verdiensten. Het eene bestaat in lieden, die, door hunne deftige schriften, zich alle eerbied en hoogachting waardig maken, doch die

met gewichtige bezigheden belast, zich de tyd niet hebben gegunt, om die zaak ernstig en onpartydig te onderzoeken; de zulke zoude ik gaarn van hunne dwaaling genezen, en ik ben niet zonder hoop van daar in te slaagen: de andere zyn onverbeterlyke Pedanten, een soort van menschen, die aan hunne eens opgevatte gevoelens een onveranderlyke aankleving schynen gezworen te hebben, en dewelke, zo zy zich lieten overreden, vreezen zouden zich aan myneedigheid schuldig te maken. Dat zoort van Volkje, dat dagelyks in getal en zotheid toeneemd, geef ik gaarn over aan zyn verwaande koppigheid. Ik raade het zelfs, als een Vriend, na de reden in dit geval niet te luisteren, het zoude te veel 'er by verliezen, deszelfs geheele verdienste bestaat in zuiverheid van taal, en gerammel van koppel-woorden, laat het zich daar van ontblooten, zo is het zelve 't gansche hachje kwyt. Doch voor ditmaal, zal ik hier niet verder in treeden. Ik wil liever, om door verscheidenheid van spys, 's Lezers smaak op te wekken, en te kittelen, een voorval te berde brengen, dat my onlangs ontmoet is. Ik bevond my met een zoet gezelschap van mannen en vrouwen op een Wagentje, dat, volgens order, zachtjes, om de conversatie niet te beletten, voortrolde. De gematigtheid van 't veer, de natuurlyke vrolykheid van zommigen onder ons, de geestigheid van anderen, de keurlykste aaneenschakeling van Lusthoven, die misschien in Europa te vinden zyn; alles, in een woord, scheen zich te schikken, om aan ons verstand en zinnen dat bezadigd vermaak te bezorgen, 't welk de ziel bezit, zonder daar door vervoert, en aan zich zelve ontrukt te worden.

In 't midden van deze onze heuchelyke toestand, zagen wy schielyk eene van de juffers verbleeken, zonder de reden daar van te begrypen; hoewel zulks eer uit onsteltenis, als uit ziekte scheen te spruiten. *Och! zwyg toch eens vrienden*, borst zy uit, *ik weet niet wat 'er op de weg te doen mag zyn; maar ik hoor zo een naar geluid, dat ik 'er van tril en beef*. Wy luisteren, wy hooren 't zelfde, en hoe langs hoe meer onderscheidentlyk. Wy ontzetten alle eenigzins, en steeken 't hooft ten waagen uit, naar de kant, waar van daan zulk een ysselyk gekerm scheen te komen. Niets anders konden wy ontdekken, als eene zwaare wolk van stof, die de gansche weg benevelde. 't Schreeuwen vermengd met het geklater van geduurige sweepslagen, naderde ondertusschen hand over hand. Eindelyk openbaarde zich aan onze oogen eene Chaise met een paard, waar in een man half Boer, half Burger, bedekt met stof en zweet, alles wat mogelyk was met stem, zweep, en leidzel aanwende, om zyn paard voort te dryven, en waar het mogelyk het zelve vleugelen by te zetten. Schoon de botten het beest als door 't vel staaken, repte het zyne magere schenkels wonderlyk, en in een oogenblik was het ons weder uit het gezicht Het wierd als op de hielen gevolgt van een ander rytuig van 't zelfde slag, doch veel zwieriger, getrokken door twee paarden, welkers gelyk in welgemaaktheid, en snelheid, my niet heugd veel gezien te hebben, zy hadden een hand-dik schuim op het lyf staan, en wierden gement en aangemoedigt door een jong Heer, die nauwlyks de zelven meester was, en zich, dewyl zy vry brandig waren, al zo veel moeite

gaf, om dezelven op den draf te houden, als om hen weg te doen spoeden. 't Jonkertjes aangezicht was ontstooken als vuur, en van 't gestadig schreeuwen, was zyn stem heesch en schor. Wanneer deze verbazende vertooning onze oogen en ooren ontrukt was; vroeg my de zelfde Juffer, die in eene andere Provintie van ons land t'huis hoorde, en wiens ontsteltenis door 't naderen van die voorwerpen noch niet was verdweenen, wat zulks doch beduiden mocht? Ik kan niet anders denken, vervolgde zy, of de voorste van die lieden, zal de eene of de andere misdadiger zyn, die van een Drost nagejaagd word, en zo ieverig is in het ontvluchten, als de ander in het achtervolgen. 't Woord wierd hier voor my opgevat door een jong Koopman, die na een weinig met de Juffers onbedrevenheid en schrik gelachen te hebben, de goedheid had van haar te recht te helpen: *Maar Juffrouw bedaar doch, bid ik u*, sprak hy, *hier en is ter waereld geen zwarigheid, 't is maar liefhebbery en anders niet. Dien Heer met de twee paarden ken ik heel wel; 't is een van myne beste vrinden, een bestorve jongeling, en die een onnoemlyk goed heeft, waar van hy volstrektelyk meester is. Hy is zo een hups en goedaardig Heer als 'er my een bekend is; gansch geen lichtmis of verkwister, maar een aartsliefhebber van de hartdravery, zyns gelyk is 'er in heel Holland niet. Zouden de vrinden wel geloven dat die Meertjes hem twaalf hondert guldens 't stuk kosten, ja twaalf hondert guldentjes; dat weet ik zeer wel. Hy heeft 'er nog drie op stal, waar van hy 't slechtste voor geen drie zak jens zesthalven missen zoude willen. Doch deze twee zyn rechte uithaaldertjes, dat koppeltje loopt alles voorby*

wat het maar ziet, 't is een pleizier van met dien Heer uit te ryden, gelyk ik die eer dikmaals gehad heb. Dàar en is ook geen liefhebber, die zo veel zorg voor zyne beesjes draagd hy heeft 'er recht liefde voor, dat moet ik zeggen, en hy kan ze zo wel optoomen, als de beste Stalknecht; maar loopen moeten zy, en daar heeft men ze ook voor. Eene andere Vrouw van 't gezelschap, medelydende van aart, nam daar op het woord: maar Mynheer, sprak zy, hoe kan het t'zamen gaan, dat die Heer zyn Paarden zo lief heeft, en echter de zelven zo gruwelyk, als wy zo even gezien hebben, slaat en afmat. Handeld die hupze jongeling zo 't geen hy bemind, zo wenschte ik niet gaarn zyn Vrouw te wezen. Maar zeg my toch eens, waar toe diend dat onguur en ysselyk schreeuwen? immers doet zulks tot de zaak niet, en 't jaagd menschen, die niet weeten wat 'er te doen is, gelyk gebleeken is aan deze jonge Juffer, een doodelyke schrik op 't lyf. Ik zoude haast denken, dat het de zelfde indruk op de Paarden deed, en de arme beesten hunne uiterste krachten, om zo een dolle en uitzinnige Voerman te ontloopen, deed inspannen. *Wat zal ik Mevrouw daar veel van zeggen*, wierd 'er geantwoord, *de liefhebbery brengt dat zo mee; men hoort zo van de Roskammers, die als de Professoren van 't hartdraven zyn, en welke men zo veel zoekt na te bootzen als het doenlyk is*. Zeg my eens, bid ik u Mynheer, hervatte daar op de vreemde Juffer, is die zoete liefhebbery, daar Mynheer zo veel mee schynt op te hebben, niet al wat een halsbreekers ambacht, en brengt het niet dikmaals iemand in gevaar van armen, beenen, en 't le-

ven zelfs te verliezen? Is dat vermaak wel waard dat men zich daar aan bloot stelle? *Mejuffrouw, zegt daar al zo wat*, was 't antwoord, *wel ja daar komt nu en dan al een ongelukje van. Doch zulks moet een recht liefhebber niet achten; 't heugt my dat ik in gezelschap van dien zelfde Heer, dichte by Leiden eens eene zeldzaame ontmoeting heb gehad. Wy zagen voor ons uitryden een Student, getrokken door een* huur-knol, *en, gelyk de liefhebbery het mede brengt, namen wy voor hem voorby te jagen, als of hy stil stond. Deze knaap, die aan zyn mennen vry wat beschonken scheen, trachte zulks te beletten, en deed zyn* schend-moor *uit al zyn macht galopperen. Maar dat mogt niet helpen, en wy waren op het point van hem achter ons te laaten, wanneer hy zyn paard naar 't midden van de weg keerde; hier door stieten de rytuigen vry onzacht tegens den anderen, en raakten beide omver, wy in 't zand, en 't Studentje met Chaise en Paard in eene modderige sloot. Terwyl hy daar in spartelde, richten wy ons rytuig, dat nieuw en weinig beschadigt was, weder op, hoewel beiden niet weinig bezeerd, ik aan een been, en myn makker aan het hoofd. Naulyks waren wy weder opgezeten, of onze man de modder ontworsteld, kwam, ysselyke Geldersche vloeken uitbrakende, met den degen in de hand, als verwoed op ons af, maar wy leiden 'er de Fransche slag eens over, en lieten hem de hielen van onze ruintjes zien*. Dit verhaal bracht ons aan eene voornaame Herberg, alwaar ons opzet was een visje te eeten. 't Eerste voorwerp, 't welk wy daar ontmoetten, was de zelfde jonge Heer, die aanleiding tot onze conversatie had gegeven. Hy zat in een leunstoel, by hem hebbende den Waard, en omringt

van Liefhebbers, die hem met het glas in de hand, en met verheugde aangezichten, al juichende, wegens zyne overwinning geluk wenschten. Hy zelfs, hoewel noch zeer afgemat, en kunnende van schorheid kwaalyk geluid slaan, scheen als in de vreugde te baaden. De inwendige vergenoeging straalde zyn verhit aangezicht aan alle kanten uit. Ik twyfel hartelyk, of de slag van Hochstet den dapperen Eugenius wel diergelyke heuchelyke zielsgevoelen ingeboezemd zal hebben. *Wel Heertje*, sprak hy aanstonds tegen zyn goede Vrind, *hy heeft 'er evenwel aan moeten gelooven, maar ik moet zeggen dat geen Knol my oit of oit zo bedrogen heeft, 't was of het paard de duivel in zyn lyf had, zoo liep het. Maar myn Meertjes hebben ook wel getoond dat z'er van konden. Ik wil je dat ook wel zeggen, dat ik het 'er op gezet had al zouden z'er by neergevallen hebben*. Ondertusschen was ik nieuwsgierig, als een beminnaar van fraye paarden, om te zien, hoe die beesjes, al voeren. Ik vond dezelve op Stal zorgvuldig gedekt, doch droevig hygende en blaazende, en de minste lust tot eeten of drinken niet toonende. Ook hoorde ik weinig daar na den Hospes, dat met eenen een Paardekoper was, den Over-winnaar afraaden, met de vermoeide dieren dien zelfden avond weder naar Amsterdam te ryden. Hy beloofde dat de beesten t'zynent wel zouden opgepast worden, en bood hem aan een paar ruynen, *die ook niet rot waren*. De jonge Heer nam zulks aan, en daar toe verzocht zynde, deed ons de eer van het middagmaal met ons te houden. Ik moet bekennen, dat hy zich in alles droeg als een fatzoenlyk, verstandig, en wel

opgevoed jongeling. Zyn conversatie behaagde my ten hoogste; doch hoewel hy onze vreemde Juffer, die schoon en geestig is, zeer naar zyn zin scheen te vinden, en niet ophield zulks met zyne oogen en woorden te toonen, konde zy van zich niet verkrygen hem met een goed oog aan te zien; zelfs liet zy zich ontvallen, *dat zy ook wel eens een Liefhebber een half uurtje voor een Chaise zoude willen zien loopen, en met diergelyke zweep-slagen onthalen, als die geene met welke Mynheer zyne teeder beminde Paardtjes zo mildadiglyk geregaleerd had*.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 5. Den 17. September 1731. De Hollandsche Spectator.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Horat.

MEn verdenke my niet van het dwaas opzet, van tegens de Taal-zuiveraars 't gebruik van een laf mengelmoes van vreemde woorden, te willen verdedigen, waar door Wysneuzen van beide de Sexen voor geestig en welspreekend zoeken door te gaan: *'t Is zo glissant, dat had ik Mejuffer niet gesouteneert, zy zekerlyk zoude getombeert hebben*. Wie kan diergelyke spreekwyzen zonder walging aanhooren? Moet men niet zot wezen om voor Neêrduitsch te verkopen een styl, welke geborene Nederlanders, zonder verscheide andere Taalen te verstaan, onmogelyk kunnen bevatten? Men heeft nochtans in boeken en conversatien die verwerring der taalen gesmaakt. 't Gemeenste volkje zelfs zoekt 'er zich van te bedienen, om boven huns gelyken uit te blinken, maar die goede luiden rabraken die vreemde woorden zo onerbermelyk, dat zy zich zelven niet verstaande, van anderen zekerlyk niet kunnen begrepen worden. Ik zal in 't vervolg de gelegenheid wel vinden, om de bespottelykheid van zo eene opgesmukte *Chaos* met zyne ware verwen af

te schilderen. Voor tegenwoordig zal ik my alleenlyk bemoeijen met aan te tonen, dat de redelykheid en 't gemeen gebruik van alle andere volken, ons hier eene middelweg aanwyzen, en zich aankanten tegens 't verwerpen van woorden, die, hoewel van een vreemde oorsprong door langheid van tyd het Nederduitsch zyn ingelyft, en, zo dra zy worden voortgebragt, zonder de minste dubbelzinnigheid, zich doen verstaan. Ik hoop met de uiterste klaarheid te zullen aantonen, dat de onbezonne yver om diergelyke uitdrukkingen te verbannen, onnodig en ongerymt in het opzet zelfs is, en t'effens onmooglyk, schadelyk, en bespottelyk in de uitvoering.

Hoe is 't mogelyk dat het opzet van onze Taal volstrekt te zuiveren in gezonde harzenen oit is opgekomen? Wat zuivere Taal is 'er oit in de waereld gesproken, als alleen die van de eerste menschen, dewelke ook, buiten twyfel, om die reden zelfs zeer arm moet geweest zyn? Die zuiverheid kan ook niet lang stand gehouden hebben, wanneer het menschdom van zyn wortel afscheidende, zich in verscheiden takken heeft verspreid.

Wie weet niet dat onderscheidene Volken, zo door nootzaakelykheid en gelegenheid hunner landen, als eigen aart, zich op verscheidene dingen hebben toegelegd, en byzondere vindingen, die hare namen met zich sleepten, voor den dag hebben gebracht Gemeenlyk word de Sterrekykery den Chaldeen, de Scheepvaart den Pheniciers, de Wysgeerte den Egiptenaaren toegeschreven. Leeren de reden en ondervinding niet, dat gebuurige Volkeren, de zaken zich toeeigenende, de benamingen ook tot zich zullen getrokken hebben; alleenlyk met eene verandering van drai,

naar de natuur hunner taalen geschikt?

Is het gelooflyk dat de Egiptische Wysheid door Moses geleerd, en buiten twyfel aan de Israëliten medegedeeld, derzelver Taale met eene merkelyke aanwas van woorden niet verrykt hebbe? Kan men zich verbeelden, dat wanneer de Joden van hunne gebuuren de Tyriers, in de Scheepsbouw onderwezen wierden, Salomon de verstandigste van zyne Onderdaanen zal hebben uitgekipt, om aan ieder gedeelte van die gevaartens een behoorlyke naam toe te passen? Niets is minder waarschynlyk. Woorden worden door de bank niet gemaakt, maar door een ongevoelige gewoonte ingevoert. De Pheniciers zullen zekerlyk elk stuk van een Schip in hunne spraak, naar maate zy de zelve den leerlingen vertoonden, hebben uitgedrukt, en de Joodsche werklieden, zullen t'effens de kunst en de kunstwoorden overgenomen, en die benamingen in hunne Taal ingelascht hebben. Om verder te gaan, de Grieksche Taal met welkers overeenkomst met de Nederduitsche, onze Letterzifters zo veel ophebben, is die wel recht zuiver en kan ze het wel wezen? Bochart en andere doorgeleerde mannen hebben op de baarblykelykste wyze aangetoond, wat een groot getal van uitdrukkingen en spreekwyzen in de zelve uit de Oostersche Taalen zyn overgebragt. Geen wonder, de Grieken hebben de Konsten en Wetenschappen van de Pheniciers en Egiptenaaren tot zich getrokken, welkers landen hunne Geleerden, om zich met wysheid te verryken, doorreisden; en welke door verscheidene Volkplantingen, zich met hen hebben vereenigd.

't Zelfde voordeel hebben de Romeinen den Grieken ontleend. In hun eerste opkomst, door de gelegenheid van hun Land, omringt van strydbare

ieverzuchtige en beleedigde Nabuuren, hadden zy noch tyd, noch lust, om op kunst en geleerdheid te denken; alle hunne zielsvermogens spanden zy in om tot onmydelyke oorlogen en nodige overwinningen zich bekwaam te maken; doch wanneer hunne gelukkige wapenen zich t'allen zyden uitstrekten, en ook Griekenland vermeestert hadden, versierden zy zich met dier overwinnelingen kunsten en wetenschappen, hunne taale met eenen door de uitdrukkingen derzelver verrykende. Hier door is de Latynsche spraak met Grieksche woorden als opgepropt. Ieder een, die maar eenige kennisse van beide die Taalen heeft, kan niet anders als daar van overtuigt zyn. Meest alle de Kunstwoorden van alle de Wetenschappen zyn door de Romeinen den Grieken ontleend. De Dichtkunde (om maar een voorbeeld te gebruiken) van 't eene tot het andere Volk overgebracht, heeft alle de uitdrukkingen daar toe behorende, als met zich gesleept. 't Woord* *Dichtkunde*, zelfs *Gedicht, Heldendicht, Puntdicht, Hekeldicht, Treurspel, Blyspel, Dichtmaat, Lierzang, Min-dicht, Graf-dicht*, en verscheidene andere zyn van die natuur. Het Latyn is derhalven zeer onzuiver; echter wenschte ik wel dat de Heeren zuiveraars, indien zy die Taal verstaan, my eens geliefde te zeggen, wat 'er doch aan dezelve ontbreekt, om een van de volmaakste te zyn, die oit tot nut en aangenaamheid der menschelyke zamenleving zyn gebruikt geweest?

Hebben onze Liefhebbers wel eens recht onderzocht, waar in de ware natuur en volmaaktheid van een Taal bestaat? Dewyl deszelfs oogwit is, 't geen men denkt en voelt, van d'eene ziel in d'an-

* Poësis, Poëma, Poëma Epicum, Epigramma, Satyra Tragedia, Comedia, Metrum, Ode, Elegia, Epitaphium.

deren over te brengen, is het vast, dat deszelfs grondregel bestaat in verstaanbaarheid. Indien men daar by voegt duydelykheid, kracht, overvloed, zoetvloeijendheid, geschikte buigzaamheid, om zich naar alle stoffen te vleijen, en dezelve met hare eigene coleuren af te zetten, heeft men dan niet al het geen van een Taal vereischt word? Het Latyn ontbeert de minste dezer eigenschappen niet. Niettegenstaande hare onzuiverheid, die noch deugd, noch ondeugd in een Taal is, wanneer zy dezelve niet onverstaanbaar maakt, is ze immers, zonder omwegen duidelyk, krachtig zonder hard te zyn; zonder styfheid is zy deftig, zonder opgeblazentheid verheven, kort en bondig zonder duisterheid, zonder lafheid eenvoudig, ten overvloed voorzien van verscheidenheid, om niet door herhaling der zelfde klanken lastig te vallen, niet verwyfd door te grooten t'zameloping van *Vocalen*, noch stuitende door 't gekners van tegen-een-stotende *Mede-klinkers*, tot* *Poezy* en *Prosa*; in een woord tot allerlei slag van welsprekendheid even bekwaam en gevoegd. Wil men echter, zonder bewys, staande houden, dat de onzuiverheid in de zelve een wezentlyk gebrek zy, dan moet ik bekennen, dat het te beklagen is, dat zo veel groote Schryvers te bot zyn geweest om zulks te merken, of te lui en te liefdeloos voor hunne Moedertaal, om 'er in te voorzien. Is 't niet schand dat een Cicero, een Livius, een Virgilius, een Horatius, zich vergenoegd hebben met in zo eene basterd-taal onnavolgelyke werken voor den

* Om de waarheid te zeggen, hier heb ik my verlegen gevonden; ik zoek de zuiverheid van het Duitsch, zo veel my mogelyk schynt te handhaven. Doch hoe zoude ik het maken, *Rym* en *Onrym?* Latynsche Versen rymen niet. *Dicht* en *Ondicht*, is styf en gemaakt, en veroorzaakt een belachelyke dubbelzinnigheid.

dag te brengen? en was het niet veel pryzelyker geweest, Griekenland zyne uitgediende woorden weer na 't hoofd te smyten, en zich uit liefde voor 't Vaderland aan de dorre bezigheid te onderwerpen, van wat oude Hetrurische benamingen uit het stof op te rapen, of van aan een gelaschte woorden een goed getal *sesquipedalia verba* toe te stellen? Onze Zuiveraars zyn wel andere goede *Patriotten*.

't Geen ik van de Oude Taalen gezegd heb, heeft ook in de hedendaagsche volstrektelyk plaats. Ieder Landaard is ryk in uitdrukkingen van zaken, waar op zy 't meest zich heest toegelegd, en deeld aan anderen van dien rykdom mede, zonder 'er by te verliezen. Wy Hollanders zyn, om zo te zeggen, de Pheniciers der laatste tyden geweest, en hebben meer, als oit eenig ander Volk, de Scheepvaart en Koophandel behartigd, en wyd en zyd uitgestrekt. Onze Taal is ook in benamingen en uitdrukkingen van al het geen daar toe behoort, overvloedig, en onze Nabuuren hebben in 't minst geen zwarigheid gemaakt, om verscheidene derzelve in hunne spraak over te nemen. Wie ziet niet, by voorbeeld, dat de volgende woorden door de Franschen gebruikt: [*]*Mast, Quille, Hisser, Bord, Babord, Stribord*. [†]*Touer*, en veel anderen, oorspronkelyk Nederduitsch zyn?

't Uitvinden van het Busch-pulver heeft de gansche Krygskunde en Vestingbouw verandert, en nieuwe zaken hebben nieuwe namen voor den dag gebracht, die van geheel Europa zyn aangenomen, en alle Taalen, met eenige geschiktheid naar der zelver aart, ingelyft. Wy hebben de zel-

* Mast, Kiel, Hyssen, Boord, Bakboord, Stuurboord.

† *Toue, Touer, Touage*, komt zekerlyk van ons woord *Touw*, en betekent korten, sleepen, boegzeeren.

ven, nevens anderen, langen tyd met veel gerustheid gebruikt, en 't is maar zedert een korten tyd, dat zommige onder ons dezelven, zonder reden, tegens zo gezegd zuiver Duitsch hebben willen verwisselen. 't Is ook natuurlyk te begrypen, dat onze onderwerping aan vreemde Vorsten, en voornamentlyk aan 't Huis van Burgondien, vreemde en wel meest Fransche woorden, het Nederduitsch zal hebben toegevoegd. 't Gebruik, aan 't welk alleen Horatius en de reden 't recht van woorden in te voeren, opdroegen, heeft dezelven bevestigd, en Duitsch gemaakt; ieder erkend ze, verstaat ze, bediend 'er zich van; zy hebben in onze spraak haar burgerrecht verkregen, zy verzachten, vercieren, en verryken de zelve. Wat schyn van reden kan ons aanporren, om de zelve te verwerpen? Hoor eens, Heeren Zuiveraars, is het wel billyk, dat wy viezer vallen op eenige klanken onverschillig in haar Natuur, als op de menschen, die met ons mede-leden van 't zelfde Gemeene-best zyn? Wat zouden de Heeren zeggen, indien eens iemand voorsloeg, dat het onze Landaard tot schande strekt, vermengt te zyn met zo veel luiden van ander Volken afkomstig, dat het land van zulken moest gezuiverd worden, door oorspronkelyke Nederlanders alleen bewoond; Wat zou je zeggen, indien men aan 't uytvoeren van zo een fraay voorneemen teeg. *Hier jy, je Voorvaders waren Schotten, je hoort hier niet, en jy vriend, jy zyt van Waalen afkomst, pak op je goedje, en gaat waar je van daan gekoomen zyt. Jy Fransjes voornamentlyk, je zyt de nieuwste van allen; wy willen zulk volkje hier niet meer dulden*, Zouden de Heeren zulks niet van de uiterste onreedelykheid en belachelykheid vinden, dat men zo veel eerlyke en brave Luyden, en die zo veel tot het wel zyn, en tot de gelukkige toestand van 't Vaderland, toe brengen, om zo eene dwaase beweegreeden verjoeg en verschopte? Brengt zulks dog eens over tot

uwe Taal-zuyvering, je zult zien, dat 'er de zelfde dwaasheid, en bespottelykheid volmaaktelyk in steekt. Maar laten wy eens wat verder gaan. Hoe komen de Heeren doch aan het recht van zig Meesters van onze taal te maken, en 'er me te speelen, als *Jan Potagie met zyn Muts*. Hebben de Staten hun daar toe in behoorlyke forma last gegeven? is hun zulks als door eene stilzwygende overeenstemming der mede burgeren toegestaan? Of heeft de natuur zelfs haar zo een ongehoord gesag gegeven. Is 't zo met de zaak geleegen, zo zoude ik vermeinen dat ik, en honderd duizend anderen met my 't zelfde voorrecht hebben. Kom aan dan, lustig, allegaar aan 't zuiveren, en aan 't woorden smeeden. Jy verschopt zo eene uytdrukking, om dat dezelve van Vrankryk, of van Roome komt, en je maakt een ander in de plaats: 't is wel, maar ik met het zelfde recht vind goed, die opening met een van myn maakzels te stoppen. Een derde gebruykt zyne aangeboren macht om met een van de zynen, dit gebrek te vervullen. 't Gaat wonderlyk wel, hier hebben wy een staaltje van Babelsche spraakverwerring. Wy genieten yder de eer van een taal op ons eigen hand te hebben, maar met onze gemeene taal is het volstrektelyk uit; En ik weet geen ander hulpmiddel, als dat door 't gezag van onze wettige Overheden een Woorde-makers Gild werde opgerecht, met verbod aan alle onderdanen van ergens anders als in de gepreviligeerde winkel hun voorraad van nieuwe woorden op te doen Ik wensche van harte dit myn voorstel gesmaakt te zien, en wel haast brieven te zien pronken met dit of diergelyk opschrift.

Aan Myn Heer

De Heer N.N. Geoctroyeerd
Woordemaker

Te Amsterdam.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. Vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 6. Den 24. September 1731. De Hollandsche Spectator.

Nihil habet fortuna tua majus, quam quod quam plurimis bene facere possis, nec Natura tua melius, quam quod velis.

Cicero.

N*iets heeft uw geluk grootzer, als dat het u in staat stelt van aan velen wel te doen; niets heeft uwe inborst beter, als dat gy zulks wilt*. Dit was de treffelyke en krachtige loftuiting, welke Cicero aan Cesar gaf, wanneer hy overwinnaar, na langdurige en bloedige burgerlyke oorlogen, door goedaardigheid zocht te herstellen, 't geen hy door eerzucht in verwerring had gebragt, en door opgehoopte weldaden zyne bitterste vyanden tot zyne vrienden tragtte te maken; dit is een loftuiting, die in weinig woorden, doch met de sterkste verwen, het grootste character afbeeld in iemand, die in macht boven anderen uitblinkt; eindelyk dit is een loftuiting die met een onbetwistbaar recht op myne edelmoedige en tederhartige Medeburgeren kan en moet toegepast worden. Men zal zonder moeite zien dat ik hier in beoog, de uitgestrekte en spoedige mededeelzaamheid die door gantsch Holland, en by uitstek in deze doorluchtige Waereldstad, zedert weinige dagen, betoond is aan

een verdreven Volk, wiens verdienste zyn ongeluk evenaart, en wiens rampen uit zyn deugd, als uit een bronader voortvloeijen. Noit konde een weldaad beter besteed worden. Deze beklagelyke menschen, die door de Armoede de nutste leermeestres opgekweekt, zedert langen tyd hunne Oppervorsten als tot een baldaadig speeltuig hebben gestrekt; nu overvallen, in beuls handen overgeleverd, vermoord, verjaagd, van hun goed en voorrechten berooft; dan weder, wanneer men van hen dienst hoopten te trekken, ingeroepen, in hunne schraale Valeijen hersteld, in hunne rechten en vryheden bevestigd, met hoop van rust gevlyd, en in alle die wisselvalligheden, standvastige en onvermoeide aanklevers van hunne Godsdienst, altyd even getrouwe en dappere Onderdaanen, altyd gereed, de geledene mishandelingen kwyt te schelden, de wraak aan God over te laten, en hun leven met de hardnekkigste kloekmoedigheid voor hunne Verdrukkers te wagen en ten beste te geven. Dit is dat Volk, 't welk veele eeuwen voor de hervorming, bevryd van de wezentlykste dwalingen, die 't gansche aardryk overstroomden, het dierbaar pand der ware Godsdienst tusschen hunne vaderlandsche bergen trouwelyk bewaard heeft, en daar van het eerste licht door Europa verspreidende, eene euwige verplichting van dankbaarheid op de schouderen van alle Protestanten heeft gelegd, en de blyken daar van, als zyn wettig goed, de zelven kan afeischen. Ik wensch myne lieve Vaderlanders teerhartiglyk geluk met de nieuwe uitwerkzelen hunner deugd, en ik denk met recht deel te mogen nemen in de eer en luister, die daar door noodzaaklyk by de gansche Christen-waereld moet verkregen worden, en de glory aan overwinningen en zegenpraalen gehecht, verre te boven

streeft. Ik laat aan onze wyze Leeraaren over, hunne barmhertige Toehoorderen voor oogen te stellen, de oneindige en eeuwige vergelding, welke 't Opperwezen aan de deugd van onderlinge bystand, en hartelyke mildadigheid heeft verknocht. Ik zal het voor tegenwoordig myn post achten, myne Vaderlanders af te schetzen de zoete en innige vergelding die uit den boezem zelve van die deugd, in eene grootmoedige Ziel voortstraalt, en met de weldaad zelve onafscheidentlyk vereenigd is.

Men ziet oogenschynlyk dat het oogmerk van de Godlyke voorzienigheid is geweest eene onderlinge zamen kleeving in het menschdom te veroorzaken. Hier door komt het dat geen mensch hoe uitsteekend in gaven op zig zelven kan bestaan, en altyd anderen van noden heeft, gelyk hy aan andere tot hulp kan strekken. De redelykheid indien zy min bekrompen was, zoude op zig zelf eene algemeene band der zamenleving kunnen uitmaken, dog in de toestand in welke hy zig in dit ons onvolmaakt leven bevind, is hy te traag, en heeft te veel overleg van nooden, om met genoegzaame kragt en spoed tot wederzydsche onderstand toe te schieten. Om dit gebrek te vergoeden heeft onze algemene Vader raadzaam gevonden in de grond onzer nature eene nutte zwakheid op te leggen welke wy *mededogentheid* noemen, en die ons in onzen evenmensch als hervormende in zyn noodruft en lyden ons deel doet neemen en deszelfs toestand en gevoelens in ons hart als overbrengd. Deze Zielsgestalte komt de besluyten van onze reden voor, baand de zelven den weg, verhaast, en spoortze aan, om de pligten der menschelykheid by tyds, en zonder uytstel, te betragten.

Dit *Medelyden* 't welk een wezentlyk *lyden* is, in een zeker opzigt, wel geen aangenaame gesteldheid, Maar gelyk 'er *een lachen is, agter 't welk bitterheid schuild*, zo is 'er ook een zoort van droefheid, welke met eene inwendige Vreugd, en vergenoeging verzeld is. Koopt men niet dikwils tranen in een treurspel? Zoekt men daar niet, met gretigheid de opwekking onzer gevoeligheid voor eene ongelukkige, en verdrukte verdienste? Wanneer onze medogendheid door wezentlyke elende word gaande gemaakt, kunnen wy niet anders het *rommelen onzer ingewanden van bermhartigheid*, als met eene innige geneugte gevoelen. Terwyl uiterlyk onze verteederde oogen onze wangen bedauwen, verheugen wy ons inwendig met de menschelyke zagtigheid van onzen inborst, wy wenschen ons zelve geluk, wy *congratuleren* ons gemoed, met onze leevendige gevoeligheid voor onzen even-mensch, wy vergrooten onze agting voor ons zelve, en geen aanwasch van schat kan, in een welgestelde Ziel, dat genoegen baren, 't geen spruit uit een welgegronde vermeerdering van liefde en agting, voor onze eigene waardy. Dog zo uit dit lyden zelfs zagte en verkwikkende druppelen van vergenoeging in een gevoelig gemoed gestort werden, door wat een onuitspreekelyke aandoening van eene met de ziel vereenigde aangenaamheid moet men niet geraakt worden, als men zig van dit lyden ontlast, met anderen daar van te ontlasten; als men in bedrukte gemoederen, op eene wyze die de Goddelyke goedheeden eenigsins afbeeld, in plaats van smart, troosteloosheid, kwyning, wanhoop, hoop, troost, verkwikking, vreugde, doet opborrelen. In die heugelyke verandering, neemd een teeder weldoender, op 't levendigste deel in de gevoelens

door hem verwekt, hy zelve word vertroost, verkwikt, opgebeurd, vervuld met blydschap, en 't geen hem met het innigste vergenoegen overstroomt, is 't gevoelen dat hy zelf van zo een lieflyke verwisseling de deugdzame oorzaak is. Laten wy onze Geloofsgenooten eens verbeelden in die stip des tyds, wanneer zy uit onze handen dien overvloedige en hunne verwagtinge te bovengaande bystand zullen ontfangen. Ik zie de zelve verwonderd, verbaast, hunne oogen nauwlyks geloof gevende. Ik zie afgematte en vermoeyde lighaamen zedert eene geruime tyd aan de ongesteldheid des lugts blootgesteld, op 't spoedigste gehuisvest, en met kleederen verzien. Ik zie den Grysaard zyn eigen leed, en dat van zyn geliefd huisgezin torssende, en onder die last bezwykende, in een ogenblik het leven, 't welk hem ondraaglyk was met vermaak als weder aanneemen. Ik zie de uitgedroogde moeder, die tot nog toe aan haar kwynende zuigeling niet als teedere traanen heeft kunnen geeven, door een nieuw voedzel verkwikt en gesterkt, weder in staat gebragt, om haar wigt, door de droefheid zelfs haar dierbaar geworden te laaven en te versterken. Ik zie de gansche menigte zig onder een mengen, uit de onderlinge vreugde nieuwe vreugde rapen, den anderen omhelzen, in wederzydsche traanen van blydschap versmelten, den hemel verheerlyken, zig zelve te vergeefs tragten te voldoen, in hun dankbaarheid wegens God, en hunne trouwe Geloofgenoten, te uiten; Ik zie hen aan de Goddelyke regtveerdigheid en goedheid de zorg van hunne weldoenders te vergelden, opdragen. Indien deze verbeelding alleen genoegzaam zy om vreugde-traanen ten oogen uyt te parssen, wat zoete beweging wat lieflyke aandoe-

ning zoude het levendig en tegenwoordig voorwerp in de getroffene gemoederen der weldoenderen zelf niet veroorzaken; wat dankbaarheid zouden zy niet gevoelen wegens den Hemel en hunne eigene deugd, aan welken beide zy die onuitspreekelyke aandoening zouden verschuldigd zyn? Hoe zouden zy door die innigste Ziels-vreugd niet aangespoort worden, om door aan een geschakelde weldaaden zo eene dierbare vergenoeging zig eigen te maken?

't Zoude onredelyk en partydig wezen alhier 't welverdiende deel, in de gemeene eer, te onthouden aan de Jooden, die tot ons zo gelukkiglyk hunne toevlugt hebben genomen, en wiens mededeelzaamheid met die der Christenen, als om de roemrugtigste prys weg te dragen, gestreden heeft. Die eertyds van God-beminde Natie, aan welk hy zyne inzettingen en wetten gaf, 't welk hy aan geen anderen deed, die landaard dewelke om een zwaare misdaad onder eene lange en zwaare Kastydinge zugt, kan wel met Dido zeggen:

Non ignara mali miseris succurrere disco.

Ik heb geleerd in ramp ervaren,
D'elendigen geen hulp te sparen.

Dit volk, door eene onophoudende vervolging gesold, uit veele gedeeltens des waerelds verdreeven, gebannen, in anderen alwaar het geduld word, veragt, bespot, door versmadelyke kenteekenen van de andere ingezetenen onderscheiden, met byzondere lasten gedrukt, heeft by ons alleen volstrekte vryheid en veiligheid aangetroffen. Hier leeft het gerust onder zyne wynstok en vygeboom; Niets belet het zyne Godsdienst zo verre het bui-

ten Jeruzalem in den Tempel uitgevoert kan worden, in 't openbaar, en zonder verstooring te oeffenen. Niets onderscheid het, op eene hatelyke wys, van deszelfs Mede-ingezetenen. Het geniet met ons de zelfde bescherming en voorregten. Van niemand, als van dwaaze en slegt opgevoede menschen, word het gesmaad en beschimpt, men verbind zig met het zelve, zonder de minste afkeer, door banden van Vriendschap en gemeenzaamheid. Ook moet men bekennen dat die luiden gevoelig aan zo veele dierbare weldaden, door de goedaardige redelykheid der Nederlanderen, ontlast van 't jok der verdrukking, noit verwaarloost hebben alle mogelyke tekenen van een opregte en yverige erkentenisse aan 't Vaderland en aan hunne mederburgers te geven, zo in tyden van oorlog als van vreede, hebben zy zig waare patriotten getoond, en aan de Christen ingezeetenen, in 't minst niet geweeken Veele der zelver, door de koophandel verrykt schudden een gedeelte hunner schatten in de schoot zo wel van onze als van hunne behoeftigen. In alles betoonen zy een ware liefde en achting voor hunne Vaderlanders, als of zy in ieder lid van 't Gemeenebest, trachten te beloonen de gunst, welke zy van 't gansche lichaam ontfangen hebben. In deze laatste gelegenheid hebben zy doen blyken, dat hunne weldaden noch aan een Land, noch aan een Godsdienst gebonden zyn, maar dat zy een geschiktheid des harte bezitten, om beminnaars en weldoenders te zyn van 't gansche menschdom. Ik wensche uit grond van myn ziel dat den Hemel door hunne liefdaadigheid verzacht, hen eindelyk het dekzel van de oogen aflichte, en hen dien Verlosser oogenschynlyk aantoone, welke zy zedert zo vele Eeuwen te vergeefsch zoeken en verwagten.

Ik kan van deze stoffe niet afscheiden, zonder van harte te beklagen de droevige toestand der Vervolgeren, die Gods eer meenen te verdedigen met deszelfs beeld, uit een beginzel van Godsvrucht te vernielen, of aan rampen en smerten, ondragelyker als de dood zelfs, over te geven. Het blykt aan het gedrag veler Vorsten, die zich aan die onnatuurlyke misdaad schuldig maken, dat zy uit 'er aard tot rechtvaardigheid en zachtmoedigheid genegen, hunne roem stellen in eene recht vaderlyke zorg voor hunne Onderdaanen te dragen; doch door opvoeding en ster-

ke verbeelding, gebonden aan beginzelen van Godsdienst, die de natuur van een denkend wezen omver werpende, de overtuiging doen afhangen van Gezag, en niet van eigen onderzoek, van de *werkzaamheid* des wils, en niet van de *lydelykheid* des begrips, kunnen zy niet anders, gemoeds halve, als tot die gruwelyke wreedheden uitbarsten. In die bevatting laten zy zich voorstaan, dat zy zonder 't minste onderzoek, door eene onbegrypelyke kracht en poging des geloofs, de onbetwistbare waarheid zich toegeeigend hebben; dat alle die gene die hunne gevoelens wederstreven de oogen voor de waarheid sluiten, voorgenomen hebben die niet te zien, en zich met hardnekkigheid gedompeld houden in verdoemenswaardige dwaalingen, waar in zy zich met moedwil hebben ingestort. Dit beklaaglyk vooroordeel dwingt hen de *Ketters* aan te zien, als de verfoeijelykste slag van booswichten, als ziel-vergiftigers, die door eene meer als helsche kwaadaardigheid, hun medemensch in een eeuwig verderf met zich trachten te slepen.

Wat een onwaardeerbaar geluk is het daar en tegen voor ons, in een Land geboren te zyn, 't welk de vryheid van 't geweten tot een onwrikbare grondslag gelegd heeft. In een Religie te zyn opgevoed, die op eigen onderzoek, als op haar eerste beginzel steunende, geloof en overtuiging alleen aan de Reden, en aan de Godlyke openbaring verschuldigd wil zyn; in een Religie, dewelke, wil zy hare eigene gronden niet om ver stooten, ieder vryheid moet geven, om 't geen hy, met t'onderzoeken denkt gevonden te hebben, opentlyk te belyden, ten zy zyne gevoelens de scheidpaalen van deugd en ondeugd omver rukkende, 't ontzag aan Godt en d'Overheden verschuldigt, mogten krenken; en aldus de krachtigste band der menschelyke t'zamenleving verbreeken. Deze gewigtige stoffe meen ik in een andere gelegentheid uitvoerig te verhandelen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 7. Den 1. October 1731. De Hollandsche Spectator.

------ *Ridiculum acre*
Fortius ac mélius magnas plerumque secatres.

EEr ik met gewichtiger zaken voortvaar, moet ik den Lezer een bedroefde tyding mededeelen, aangaande de zegenpralende Meertjes, die haar Meester verplicht is geweest onderwegen in een vry slechte toestand te laten staan. Hier van ben ik onderricht door myn Reismakker, die ieverige verdediger van de hartdravery. Met zyns vriends toelating heeft hy my een brief van den Hospes laten leezen en uitschryven, waar in die droevige maar bevat is, doch gelyk men gewoon is, in de verkondiging van swaare en onverwagte ongelukken, wat bewimpeld en verbloemd te zyn. Gemelde Missive is met zo eene Waardsche welsprekendheid en meer als Roskammersche beschaaftheid opgesteld, dat ik vreezen zoude den Schryver en mynen Lezer ongelyk te doen, indien ik dezelve niet door den druk gemeen maakte. Trouwens, 't is een man die lang onder de Reederykers de eerste rollen heeft gespeeld, en naar den trant van dat slag van Poëten, op Huwelyken, Verjaaringen, en diergelyke stoffen, honderd fraije Vaerzen, die men zonder verbaastheid niet aanhooren kan, heeft toege-

takeld. Ik vind onnodig hier meer loft uitingen by te voegen. Goede waar pryst zich zelve; en 's mans verdienste zal ten overvloed uit den brief blyken.

Wel Edele, Eerzaame Deugtryke Mynheer
Mynheer J A C O B .....

IK laat ulieden weten dat ik nog kloek en gezond ben; wenschte van harte 't zelve mee te kunnen zeggen van ulieden hooggeachte Paarden Niet, Menheer, dat ze dood zyn, of zo; neen dat zou te veul van myn ezeid zyn, en zo als onze *Domini* wel zeid, niemand sterft voor zyn uur. Dat ik zeggen wil, is maar dat ze niet zyn als ze wel hoorden; maar geloof me, Menheer, 't is myn schuld niet, je kend Klaas ummers wel, en je weet wel, dat ik al te veul van de beesten hou, om ze te verwaarloozen. Neen, Menheer, daar kan Menheer gerust op wezen. Zie al waren 't Princen van der hals, of Borgermeesters Paarden, zo konden ze niet beter opepast worden. Ik gaader wel vyftig maal op een dag na kyken, en 's nachts kan ik 'er, op men sieterna, gien oog van toe doen. Om dan tot de zaak te komen, zo moet ik ulieden zeggen, men goede vroomen Heer, dat ik niet weet wat ik van je Meertjes zeggen zal; s'en hebben geen tier, ze willen niet eeten, en ze bennen zo kwips, en zo kwaps, als men zeid, dat het niet te zeggen is.

Zo dat Menheer weten moet, dat ik eergisteren in men zelven zei, dat ik de zaak op myn niet nemen dorst; zo dat ik men Chees inspande, en na een Smid toe ree, die een uertje of twie van onzent van daan woond, en die een heel **infaam* Paardemiester is. Toen hy by de beesten kwam, en s'erys bekeken had, zo zei hy, tegen me, wel Miester

* *Befaamd*, wil hy zeggen.

Klaas wat schorten de Meeren? en wat mot ik daar an doen? zeid hy zo. Wel als ik dat wist zei ik zo, dan had ik jou niet hoeven te halen, zei ik zo. Wel zei de man, ik zou wel haast denken, dat ze bek of ereeden waren ze hebben eevel niet ver eloopen, zei ik. 't kan wel wezen zei hy, maar ze maggen hard eloopen hebben wel leid ze eens uit zei hy; zo deed 'k ook. wel Claas, zei hy, men dunkt dat dat iene van agteren vry wat styf is; 't aare heyt daar juyst gien nood van, maar 't is van voren wat kreupel, et 'k zou wel haast denken dat 'et hem in de borst scheeld Wel wat raad? zei ik daar op, wat raad? Piet oom, zo hiet de man in de wandeling; wel men zel eens kyken, Klaas, zei hy zo, ik heb 'er wel meer ten naasten by weer te regt eholpen, die 'er niet veul beter uit en zagen maar 't gaat hoe 't gaat, dat ze weer zo zouwen worden als van te voren daar zou ik juyst gien burg voor willen blyven. Hoor, Klaas, ik zal je morgen wat brengen om ze wat in te geven, en om s'er wat mee te smeeren Helpt'et, zo is 't wel, en helpt'et niet, pasientie, men kan niet meer doen als zen best. Dat was ummers wel ezeid van de man. Hy heest ook als een eerlyk kaerel zyn woord ehouwen, en dat moet ik Menheer zeggen, de eene Meer, die 't van agteren scheeld neemd hand over hand toe, s'is noch wel wat styf, maar ze vreet dat 'et en plesier is. Maar d'ander, wat ik smeer en wat ik vryf, daar en is gien zalf aan te stryken; 't arme biest ziet 'er zo onnozel uit, of het gien drie tellen kan, zo dat ik, recht uit ezeid, loof dat 'et wel zou kunnen gaan stappen; trouwens zo lang als 'er leven is, is 'er hoop. 'T mag wezen zo als 't wil, noch beter zo, na myn dunken altoos, als dat je die vent mit die magere Knol niet verby had ereeden; wat zeg jy Menheer? dat was immers een spyt eweest, die

voor een eerlykman noyt te vergeeten zou eweest zyn. Maar apperpos, daar moet ik je wat van verhaalen, Menheer, je zult dan gelieven te weten, dat eenige dagen daar aan, die kaerel met die zelfde magere Ruyn an men huis is eweest. Ja wel, kedaar, op het oog zou ik voor 't hiele paard gien paar dikketons geven, en Menheer heyt ewel esien, hoe dat hetrekken kan. Nou moet Menheer weten, dat de Vent al moet eweeten hebben, dat je biesjes hier waren blyven staan, hy had ze in de stal ook al wezen zien, na dat ik daar ehoort heb, en ook wel aanstonds an zyn praat hooren kon. Want die Klaas foppen wil, die moet, verstaje wel, al wat vroeg opstaan.

Wel hoe vaaren de Meertjes van eergisteren, die me de kool zo ebakken hebben? zei hy zo, met een stemmige trony; al wel denk ik, zei ik mee zo, by myn neus neer, als of ik van de Prins geen kwaad en wist; ja wel, zei hy, myn Ruyn had toen daags te voren al een knappe weg af eloopen; maar zo 't Heerschap nou hier is, zo wil ik 't noch wel iens mit em waagen, al was 't om een paar sakjes dubbeltjes. Ik vatte toen de kneep terstond, en dat de Karel Menheer noch wat pierde toe. Ja wel ik wierd zo duivels vals, dat ik het wel haast erys voor jou, en voor je Meertjes, zou openomen, en den hond wat op s'en bek etrommeld hebben. Maar ik bedogt me noch, want deur s'oon zaak, zou een man als ik, gelyk Menheer wel weet, s'en klandisi kunnen verliezen; anders zou ik em eens wegen de weer hebben laaten voelen, of Klaas kneukels an s'en bast heyt. Want, al zeg ik het zelfs, als ik boos ben dan deug ik niet, en dat weet 't hiele Durp wel, en eer ik een goed vriend liet afgronteeren, zo liet ik me liever an riemen snyjen. Zie, zonder roem gesprooken, zoo bestaat *Klaas*

Janssen. Toen ik weer wat bedaart was, zei ik tegen em, wel je heb zo veul praats van je Ruyn, Bleyker, (want 't is een Bleyker moet je weten) maar dien Heer is juist niet hier zei ik zo, maar kom, heb je 't hart, waagt 'et op de zelfde condisi eens met myn. Holla Miester Klaas, zei hy zo, ik weet 'er al of Man, dat zou 'k vast an men bien hebben.

Zie, Menheer, hy had al ehoort van de moort van Parys. Om je dat uit te leggen, zal Menheer gelieven te weten, dat ik een koppel paarden daags na ulieden vertrek uit Vriesland ekreegen heb. Ha dat meugen paarden hieten, Heertje, en zo der zulke twie en die zo wel op menkander loopen, s'en leven in 't land zyn eweest, zo moet men naam gien Klaas wezen. Zie dat is ummers veul ezeid; ze zyn wel een hand hoger als die van Menheer, zo rond als een appel, en in den bek als een zy zo zagt, en daar houd Menheer veul van, dat ik wel weet, en loopen! Heertje, loopen! daar zou je een Ducaat aan verzien, je zoud 'er de wereld mee uitryen. Ook heb ik 'er gisteren an den dag al een moije stuiver winst veur kunnen krygen, van een zeker Heer die 'k niet mag noemen, maar 't is een Benist van Haarlem, en je weet Menheer, dat die Missieurs mee liefhebbers zyn, en wel geld voor een braaf paard durven geven. Maar, tusschen jou en myn ezeid, ik zou gaaren hebben dat s'in goeije handen kwaamen, en daarom heb ik ze jou toe edogt; of Menheer moest juist, om dit laatste gevalletje, een tegenzin in de liefhebbery ekreegen hebben; maar daar hebje te veul eer toe in je lyf, en, dat ik wel weet, en al de Wurld mit myn; 't komtje op het geld mee niet aan. zie, Menheer, om dat jy 't bent, zal ik ze je veur myn eigen geld over doen, dat s'ummers resenabel esprooken. Je weet ummers

wel dat ik je niet bedriegen en zel, en je heb 'er zo veul kennis van, dat ik ook niet zou kunnen, al wou ik. Maar ik zou liever myn eige Broer bedriegen als Menheer. Hoor, Heertje, met een woord, myn naam is Klaas Janssen, dat weet je; en je Papa heyt men Vaar zaliger ook wel ekonnen, en dat 's genoeg ezeid voor de geleerde. Nou, kom jy eerstdaags eens hier, en kyk jy s'reis; ik wil ze veur jou ook wel eens inspannen, en j' eens laaten zien wat ze kunnen, je eigen oogen moet je ummers geloven. Nou, Adieu Menheer. Ik blyf, na hartelyke groetenis, U E. Dienstwillige Dienaar,

KLAAS JANSSEN.....

P.S. Men heeft my voor de waarheid verteld, dat Menheer wat onpasselyk is, en eenige dagen an menkander bloed heyt espoogen en dat de Docteurs zeggen dat 'et van de hartdravery komt. Maar laat je dat niet wys maken; daar zyn ummers wel luv die bloed spuwen, al doen ze in die liefhebbery niet. En daar by heb ik van kindsbeen dat werkje by de hand ehad, en ben altyd zo ezond eweest as en vis; zo dat je wel zien kan dat 'et maar praatjes zyn. Nou, Menheer, ik wensch je beterschup, komt met den eerste, zo als 't ezeid is, en brengd een gezelschapje mee; 'k heb keurlyke Baars, en zulke goeje Klooster-baserac als 'er in hiel Amsterdam te vinden is.

Indien het doorgaat dat om eene goede brief op te stellen, men schryven moet zo als men spreekt, zo kan men niet ontkennen, dat onze Roskammer eer met zyne Missive inlegd. 't Is ook licht te zien, dat Klaas Janssen van de zotsten, op verre na niet en is; onder andere bewyzen daar van, komt hy met een zeer aardige slingerslag tot zyn voornemen,

om onzen Vriend in plaats van zyne verminkte Meertjes, een koppel andere Paarden aan te smeeren. Zo wel voorgedaan half verkogt is, zo zullen die weergaloze Rosjes wel haast op den jongen Heers Stal hun verblyf nemen. 't Zou my nochtans spyten van dien hupsen jongeling, dat hy eindelyk omtrent zyne onbezonne drift zyn oogen niet opende Indien hy echter Edelmoedig genoeg is, om eene vervalle familie met tien pistolen, en eenen boezem-vriend, die verlegen is, met vyftig t'ondersteunen, zal ik in hem, in 't byzonder de dwaasheid, van met gevaar zyns levens, in een uur over de tweeduizend guldens als weg te werpen, eenigzins inschikken, en vergeevlyk oordeelen; eerstdaags zal hy daar omtrent op de proef gesteld worden; en in geval hy dezelve niet uitstaat, zal ik gewetens-weege genoodzaakt zyn rond uit te verklaren, dat zo eene dolle verkwistinge, vermengt met de dwaaste reukeloosheid, en van onmenschelykheid verzeld, 't gansche *Character* van een eerlyk man tot de grond toe omver werpt. Doch ik heb beter gedagten van den jongeling, en draagd hy zich hier in naar behooren, zo beloof ik hem, by het *geestige Bruinetje*, daar ik veel op vermag, en van welke, my verzekerd word, dat hy zonder ophouden spreekt, een goed woord voor hem te doen. Reeds is my gezegt, dat men hem op de Haarlemsche weg, op een honds-drafje heeft zien ryden, en zonder de minste schyn van 'er op te letten, zig door twee rytuigen achter den anderen heeft laaten voorbydraaven; Dit zyn treffelyke teekenen van beterschap, en ik twyfel niet of de man is ons. Onze gemeene Vrind legd die onverschilligheid hier op dat de man waarlyk en ernstig op meergemelde Juffer verliefd is. Des te beter, zo deze Edele gemoeds-beweging doorgaat, en door

eene aangenaame hoop word aangekweekt, zal eene laage en Roskammersche passie, met de zelve in een en 't zelfde hart niet lang kunnen huisvesten, en de beminnelyke Juffer zal 'er de vlugge Meertjes wel haast uitjaagen.

Ik moet hier nog een Brief laten volgen die ik over dezelve stoffe ontfangen heb.

MYN HEER DE SPECTATOR.

IN uw 't Vierde Vertoog, hebt uwe gelieve dat point te raaken, 't welk 'ik gedagt hadt, dat uwe zoudt hebben over geslagen, en dat wel een van de voornaamste van onze hedendaagse conversatie uitmaakt, te weten de Liefhebbery van Paarden en Hard-dravers: Ik ben blyde dat uw in de zin gekoomen is van daar over te handelen.

Ik ben een van de grootste Liefhebbers van geheel Hollandt, in zo verre dat het my niet mag geheugen, zedert de laatsten Oorlog, een Paardemarkt overgeslagen te hebben, daar niet het eene of het andere hebbe opgedaan, en ben tegenwoordig bezig met een Tractaatje te schryven, over de Konst van een Sweep wel te handelen, de Maane op een nieuwe manier te strengelen, en de zelve met kokardes te vercieren, beneffens een nauwkeurige beschryvinge van een nieuwe Franse slag, die ik zelfs heb uitgevonden.

Uit dit al, myn Heer Spectator, zult uwe lichtelyk af konnen meeten, dat geen van de geringste Liefhebbers ben, en dat ik alles uit een Paardt kan haalen, zo wel als de beste Roskammer. Zo de jonge Heer, daar uwe van spreekt, een sakje sesthalven over heeft, zo wil wel een weddenschap met hem aangaan, wie het eerst heen en wederom na den Haag zal ryden, myn Blessen loopen al een moy trantje, en voornamentlyk de wit-voet.

In uw eerste Vertoog verzoeke te mooge weeten op wat uur en wat plaats wy zullen afryden, en zo de weddenschap kom te winnen, zal het geheele Gezelschap op Halfwegen tracteeren met een Visje, en myn Heer de Spectator zyn gezondheid zal 't eerste gedronken werden Vaar wel.

CHEVALIER GRYSPAART.

P.S. Zo de jonge Heer met twee Paarden voor malkandre wil ryden, en elk iemant by hem op de Chaise nemen, zal ik hem hondert roeden voor uit geven, en myn Vrindt Stentor zal myn Compagnon zyn.

N°. 8. Den 8. October 1731. De Hollandsche Spectator.

Tantae molis erat Batavorum condere gentem!

MY onlangs in een Gezelschap bevindende met een Heer die van Fransche Ouders in Engeland was geboren, en de taal en accent zyner Vaderen bykans scheen vergeeten te hebben; nam ik de vryheid van hem te vragen, waar by het, zyns bedunkens, toe mogt komen, dat der Vlugtelingen Kinderen by ons al wat mogelyk is doen om Franschen te zyn en te blyven, en die in Groot-Brittanje zich bevinden, daar en tegen zich schynen hunne afkomst te schaamen, en niets verwaarlozen, om voor Engelschen door te gaan. Hy vond goed my daar op met een verachtende toon, en mond-trekking, te antwoorden, dat hy daar van geloofde de reden te zyn, dat de Engelsche Landaard op allerlei wyze in verdiensten meer uitstak, als wel Mynheeren de Hollanders. Dit zeggen kwam my zo onreedlyk, laatdunkend en dwaas voor, dat ik de wederlegging van 't zelve verachtende, myne schouderen optrok, en den verwaande jongeling den rug toekeerden. Deze is zekerlyk de ware reden niet. Het komt hier van daan, dat de Engelsche uit 'er aard, hoewel in veele op-

zichten een treffelyk en pryswaardig Volk, nors en stuurs zyn, verachters van andere Volken, en wat de Franschen betreft, die verachting met eene oude wrok en haat vermengen. Der zelver taal, hoewel algemeen geworden, willen zy niet leeren, of ten minste verontwaardigen zy zich dezelve te spreeken. Dus dwingen zy hunne nieuwe Vaderlanders zich aan het Engelsch te verbinden, niet alleen zich aan die verachting te gewennen, maar ook dezelve allengskens als gegrond aan te nemen, of, voor 't minste, zich zo te houden. Wy Nederlanders daar en tegen van natuur goedaardig, zachtmoedig, verdraagzaam, gewoon met alle volken des Waerelds om te gaan, verachten geen der zelver, en haaten zelfs zulke niet, van welke wy, zelve op 't gevoeligste beledigd, langen tyd gedwongen zyn geweest als aartsvyanden aan te zien. Zonder tegenstribbeling onderwerpen wy ons aan de noodzaaklykheid van de Taale der Franschen te leeren. Veele fatzoenlyke lieden onder ons spreeken en schryven dezelve als hunne moedertaal. Zommige vinden goed derzelver zeden en manieren na te aapen; anderen, die de oude Nederlandsche deftigheid aankleven, vernoegen zich, met omtrent zommige swiertjes en airtjes, door eene zedige grimlag te uiten; in een woord, in onze achting maken wy weinig onderscheid tusschen onze oorspronkelyke, en deze onze aangewonne Medeburgers. Indien het echter waar mocht wezen, dat eenige onder hen zich schaamden, zich onzen Landaard volmaaktelyk in te lyven, zo zoude ik hen moeten zeggen, dat niets schandelykers als zo eene schaamte zoude kunnen bedacht worden, en dat de grootste eer, naar welke zy dingen kunnen, is met de Nederlanders het zelve volk uit te maaken. Ik denk hier niet op de hartelyke liefd-

dadigheit die zy van de zelven hebben genooten; neen, zulks verplicht hen wel tot erkentenisse, doch niet, in andere betrekkingen, tot hoogachting; myn oordeel is dat onze Natie die hoogachting wezentlyk, en zelfs boven alle andere meest geachte Volken verdiend, zo dat, indien my de keur kon gegeven worden, ik denke zoude door de reden gedwongen te zyn een Nederlander te willen wezen. Men zegge my niet dat zulke verhevene gedachten uit een vooroordeel, aan alle Natien gemeen, spruiten; 't is ongerymt met vooringenomenheid te betichten iemand die 't geen hy voorgeest, aanneemt met bewysredenen te staven, zulks durf ik my onderwinden, en hier in is niet zo zeer myn oogmerk, onbezonnene verachters van dit Volk de mond te stoppen, als wel, om door een korte schets van onze wezentlyke waarde, myne Medeburgers, eene rechtmatige hooggevoelendheid voor hen zelve in te boezemen, en daar door aan te spooren, om zich op die trap van verdienste en luister, op welke zy door hunne noit volpreezene Voorvaders geplaatst zyn, te bevestigen.* Dewyl ik door de liefde des Vaderlands tot het uitvoeren van dit voornemen aangezet word, en de Natuur medebrengt, dat men in 't verhandelen van geliefde zaken, moeite heest om uit te scheiden, kan ik niet beloven hier omtrent heel kort te zyn; in vergelding durf ik my wel verzeekeren, dat eene bondige uitrekking van zodanige stoffe, het gedult myner Leezeren niet licht zal vermoeijen.

't Geen in 't eerste opzicht een Volk de grootste

* 't Is toepasselyk op eene gantsche Landaard, zo wel als op een byzonder mensch, dat, zo te hoog van zich te denken een aanstootelyke dwaasheid is te laag van zich te gevoelen het merkteken is van eene bekrompe ziel, die zyn krachten niet kennende, zich de weg tot groote en verhevene zaken sluit.

achtbaarheid bybrengt, is de kloekmoedigheid, en wel met reden, indien men van die hoedanigheid een recht denkbeeld maakt; zy bestaat niet in eene natuurlyke woestheid, en in eene onbezonne verachting van gevaar, die zommige menschen met Beeren en Tygers gemeen hebben. De reden erkend voor geen dapper man iemant die door 't aanraken van zyn elboog, of door een los of onvoorzichtig woord zich beledigd waanende, en zo een affront met bloed willende afwasschen, zyn leven onbeschroomt durfd waagen. Neen, zodanige onverschrokkenheid is waard in een Dolhuis bespot, of in een Spinhuis geschandvlekt te worden. Ik roem waare kloekmoedigheid, die geredeneerde stantvastigheid des gemoeds, dewelke door gewichtige beweegredenen aangezet, zyn plicht onverzettelyk, met doen, en lyden volgt, en niets als zyn plicht beoogende, door ongemak, pyn, noch gevaar, van haar verheven besluit kan afgeschrikt worden. In deze hooftdeugd bestaat het wezen van alle deugden, en dezelve moet noodzakelyk door andere deugden verzeld zyn: In den oorlog blinkt zy wel het meeste uit, en noit heeft de zelve krachtiger uitgeschitterd, als in den tachtig-jaarige kryg, die onze Vryheid en Godsdienst in bloed gegrond en opgebouwd heeft. 't Scheen de uiterste roekeloosheid zich te willen verdeedigen zonder geld, zonder krygslieden, met swakke hoop van bystand tegens den machtigste en rykste Oppervorst des waerelds, wiens dappere benden, door de grootste Krygskunde onderschraagt, t'overwinnen gewoon, aangevoerd door de ervarenste Bevelhebbers, de waereld met een algemeen jok dreigden. Te vergeefs wilde men zich aan andere Vorsten onderwerpen, om hun hulp aldus op het dierste te koopen; de eene vreezende met het

zinkend Schip van onzen Staat ten afgrond getrokken te worden, wezen ons van de hand; anderen, die de zelfde aanbieding aannaamen, wierden in plaats van onze beschermers, onze onderdrukkers, en de zelfde dwinglandy vertrad ons onder een verwisselde dwingeland. Onze strydbaarste Bondgenooten verlieten ons wel haast, en voegden zelfs hunne wapenen met die van onze gemeene tyrannen. Kwam het aan op stryden, onze gehuurde krygsknechten, in plaats van de handen te roeren, schreeuwden om geld, en 't geweer verwerpende, leverden ons over aan een wreed en wraakzuchtig vyand. Wat volk zoude in zo eene gruwelyke verlegentheid den moed niet laaten sakken? Maar neen, Godsdienst en Vryheid woegen alle andere beweegredenen op. Uit een verslaage Heir scheen weer een versch te spruiten; doch kloekmoedigheid, schoon wanhoopig, van ervarenheid ontbloot, was niet bestendig, tegens dapperheid door beleid onderschraagt. Wy leden neerlaag op neerlaag, verslaagen wierden wy, maar niet overwonnen; 't scheen ons genoeg de overwinning den vyand bloedig te maaken, hem door zyne zegens zelfs af te matten, en door eene vertwyfelde verdediging hem een schrik aan te jaagen. Onmooglyk was het, langer in 't veld het staande te houden. De vyand hier op drong landwaards in, om stad voor stad te overweldigen. Hier strekten de borst der inwoonderen een wal aan slegt gesterkte steeden. Borgers wierden Helden, vrouwen en kinderen krygslieden; hongersnood, pest, inwendige tweespalt, wierden bedreigingen, aanlokkende vleijeryen, niets vermogt op eene onwrikbaare bestendigheid, liever zich met den linker arm te voeden, en met de rechter zich te verdeedigen, als vaderland en geweten lafhartig te verraden. De vrou-

wen staaken niet alleen den mannen een hart onder den riem, niet alleen hielpen zy dezelve met vuur en yzer, zich in de muurbreuk bloot stellende, de vyandlyke aanvallen af te slaan, maar de teerheid van haare sexe uittrekkende, als getergde Leeuwinnen, welkers jongen in gevaar zyn, borsten zy met de wapens in de vuist ter poorte uit, en verdreven de vyanden uit hun voordelen, noch quartier begerende, noch gevende. Noit was getrouwheid onder verbondene Steden zo ieverig en zo bestendig. Zo dra was de eene niet in nood, of de anderen, zich zelve als vergetende, vloogen toe, om de zelve te redden. 't Land en de hoop van een toekomende Oogst wierd aan de Zee ten proy gegeven, indien zulks maar een middel scheen, om den Bond-genoot 's vyands wraakgierige handen te ontrukken, men was getroost, zo langer geweld met geweld niet was te weeren, Dyken en Dammen door te steken, de Molens door 't vuur te verteeren, en zich met vrouwen en kinderen op de woeste baaren aan de voorzienigheid over te geven, op hoop van nieuwe woonplaatzen te vinden, daar Vryheid en Godsdienst buiten het bereik der Tyranny zich mogten verschuilen. Omstandigheid, de ernstigste oplettendheid wel waardig van lieden, die bykans, waar zy ook gaan, een grond betreeden doorweekt van het bloed hunner doorluchtige Voorouderen. Uit Zee geschikt om de bronader van 's Lands welvaart en magt te worden kwam voor, in deze uiterste benauwtheid, de eerste lucht van hoop en vertroosting. Hier vocht men met de zelfde moed als te land, doch met meer ervarendheid en grooter geluk. Daaden tot buitensporigheid toe roekeloos, wierden met verbaastheid der aanleggeren zelfs, door eene onbedenkelyke onverschrokkenheid ondersteund door Zeemanschap, en door wanhoop aangehitst, en uitgevoerd. Met schuiten die in de Gallioenen konden opgeheist worden, wierden die verschrikkende Zee-kasteelen aangetast, besprongen, verovert, eer de vyand, door die vermetelheid ontzet en als beroerd, de tyd had om op verdediging te denken. Al wat men ondernam lukte, ieder slag was een over-

winning. De vyand, niet tegenstaande zyne overmagt, en aangeborene hooghartige trotsheid, begon zich zelve te want rouwen, en zich eer 't gevecht aanging, van zyn nederlaag te verzekeren. Dit verdubbelde de onverzaagdheid onzer Zeehelden, die zich by eene onverwagte verrassching meesters gemaakt hebbende van Zee-steden, die met recht de sleutelen van 't Land geacht wierden, de macht der vyanden gekitteld met de hoop van de zelven met het eerste geweld weder t'onder te brengen, trokken derwaards. Hier door kreeg men binnen 's Lands ruimte, tyd van ademhaaling, en middelen om zich in beter staat van verweering te stellen. Men zag allengskens van den Overwinnaar af de kunst van 't overwinnen, 't Gemeenebest kreeg eene bestendige Regeerings vorm, niets wierd 'er voortaan, als na een rype overweging, uitgevoerd. Na lang door 't geval gezold te zyn geweest, kreeg men aan 't hoofd der benden een doorluchtig Jongeling, die met de krygskunde als geboren, zich zo dra een Veldheer, als Krygsman vertoonde. Terstond verkloekte hy de afgerichtste Legerhoofden, zag hen kans op kans at, voegde by de eene geregelde dapperheid de doorsteepenste krygslisten, en met geringe krygshoopen, door een strenge tucht beteugeld, nam hy, in 't gezicht van aanzienlyke Heirlegers, die te vergeefs zyne verbazende beschansingen aantasten, sterkte voor sterkte den vyand af. Tegens deszelfs vermoeden, durfde hy hen in 't vlakke Veld onder d'oogen zien, en was de eerste die in Veldslagen, die onverwonnene benden, wist te breeken, en op de vlugt te slaan Wel haast wierd ons Vaderland Europa's Krygs-school, en geen aanzienlyk man die zich door den degen doorluchtig wilde maken, verzuimde de gelegenheid om van ons die bloedige, doch noodzakelyke kunst te leeren. Terwyl aldus onze grenspaalen wierden uitgezet, wierd ter Zee den Vyand aan alle kanten door honderd roemruchtige Zeeslagen afgemat; noit bragt een Land zo veel Water-helden voort; geheele Win-gewesten in de nieuwe Waereld wierden onze verschopte meesteren ontrukt; gansche Vlooten met Goud en Zilver belast, onze Havens ingesleept, en die zenuwen des Krygs gaven ons nieuwe en verdubbelde krachten om op 's vyands kosten hem uit het hart van 't Land meer en meer te rug te dryven.

Eindelyk na eene tachtig-jaarigen Oorlog, bevonden zich onze trotze vyanden van bloed en geld uitgeput, gedwon-

gen ons de Vreede af te smeeken. In die handeling bleek niet minder der Nederlanderen manhaftige standvastigheid als in den Oorlog zelfs. Vreezende door list te verliezen 't geen door dapperheid was gewonnen, wilden zy van 't geweer af te leggen niet hooren spreeken, als op voorwaarde datze zonder bewimpeling, en de alderminste dubbelzinnigheid voor een Vry Volk, op welk men niets had te eisschen, zouden erkend worden. Dus raakte 't Gemeenebest niet alleen in de geruste bezitting van zyne diergekogte Vryheid, maar ook tot de trap van luister, van nevens gekroonde hoofden aangezien en ge-eerd te worden.

De zelfde standvastige kloekmoedigheid blonk daar na uit in zo veel gevaarlyke Oorloogen, om 't vry gebruik der Zee, gevoerd tegens de strydbaare Britten, in dewelke rustende noch na zeegens, noch na nederlaagen, wy ons niet hebben ontwapend, voor dat, het geen de Natuur alle de bewoonderen des Waerelds vergunt, ons wierd toegestaan. 't Is waar dat in de eerste Oorlog met Vrankryk, wanneer zonder slag of stoot een groot gedeelte van 't Land als met eene ruk wierd afgescheurt, de Nederlandsche dapperheid niet weinig scheen te kwynen. Doch op die zelfde tyd, zo dra wy aan 't hoofd van onze Vlooten hadden een man aan wie een Oorlog-schip als tot een wieg gestrekt had, wierden onder 't beleid van dien *Zee Fabius*, tegens de vereenigde magt van twee groote Koningen, proeven van dapperheid gegeven, tegens welke alle onze vorige heldendaaden niet opmogten. Te Land kwam ook wel haast de oude Batavier weer voor den dag, en in alle de volgende Oorlogen, en wel voornamentlyk de laatste, hebben onze benden overal en in alle krygsgevallen uitgeblonken, en zich by de Bondgenooten geacht, by de Vyanden ontzachgelyk gemaakt. Indien dit alles t'zaamen gevoegd, en onpartydiglyk overwoogen werd, wenschte ik wel te weten, wat Volk zich vermeten kan, onze Landaard in rechtschapene dapperheid, in onvermoeide en hardnekkige kloekmoedigheid te overtreffen, en zelfs te evenaaren.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdami, *J.D. Beman*; Delft; *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem; *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 9. Den 15. October 1731. De Hollandsche Spectator.

Romanos rerum dominos gentemque togatam.

Virg.

HOewel ik in 't gemeen een liefhebber van eene stille gerustheid ben, en alle geraas en gewoel altyd uit de Natuur, en zelfs in myne eerste jeugd gehaat hebbe, moet ik nochtans bekennen, dat ik zomtyds met vermaak, het gekrioel van onze Beurs bywoon; Men denke niet dat het zy, om van de hoogte van myne Philosophy de winzugt die aldaar op haren throon schynt te zitten, met verachting aan te zien, en 't weinige, 't welk tot 's menschen nooddruft volstrekt word vereischt, overdenkende, alle die ieverige pogingen als des Ziels ingeschapene verhevenheid onwaardig, te veroordeelen. Zulks is ganschelyk myne beweegreden niet, ik kittel my in geene Stoïsche wysheid, ik zie met medelyden aan een soort van zogenaamde Philosophen, die als Vaderlanders van een Platonisch Gemeenebest redeneeren, en met hunne gedachten buiten de mogelykheid, en, om zo te zeggen, buiten het beryk der menschelykheid herwaarts en derwaarts dwaalen. Wat my aangaat, ik vermeen, dat om van menschelyke zaaken recht te oordeelen, men

dezelve niet met een afgetrokkene bespiegeling, maar in haar verband, aaneenschakeling, en omstandigheden moet onderzoeken. Volgens dit welgegrond denkbeeld en de gestalte, waar in zich de waereld, en voornamentlyk ons Nederland bevind, en dewelke door geen boven natuurlyke redeneeringen verzet kan worden, oordeel ik niets nutter en pryzelyker, als door 't oefenen van eene eerlyke en edelmoedige Koophandel zich zelve te verryken, en met een zyn gansch Vaderland tot een weldoender te strekken.

Wanneer ik my onlangs verlustigde met in dat gewoel en gedruisch, verwekt door eene zamenvloed van bewoonders der meeste waerelds deelen, de noch standhoudende grondslag van Neerlandsch welvaaren, en uitgestrekte macht te bespeuren; hechte ik voornamentlyk myne aandacht op eene zeekere hoek, alwaar onder geringe kleederen crediet en onder eenvoudige wezens en gebaarden, verstand en oordeel schuilden. Doch op die plaats wat heen en weer tredende, vond ik my met de hand een weinig te rug gehouden, door een persoon die my vry koeltjes toevoegde: *Zoo dicht hier niet by, als 't je geliefd, jy vrind met je rappier; ik heb daar zo aanstonds al een heele scheur in myn kleeren gekreegen, en ik vrees dat myn koussen 'er ook aan zullen moeten gelooven. Ik wou doch wel eens weeten wat al die deegens hier op de Beurs doen?* Hoewel ik de eer niet heb een Koopman te zyn, vond ik die berisping, schoon wat ruw, niet ongegrond, en zonder te antwoorden, dacht ik raadzaam my elders heen te begeven; doch in het doordringen, 't welk niet geschiede, zonder myne heenen eenigzins te beschadigen, bespeurde ik waarlyk, dat indien de Beurs was bestormt gewor-

den, het aan middelen van verdeediging niet zoude hebben ontbrooken. 't Was ook niet moeyelyk voor my te bemerken, dat veel dezer gewapende wezentlyk zich met den Handel bemoeyden; en niet, gelyk ik, door nieuwsgierigheid alleen, derwaards waren getrokken. Hier op herhaalde ik in my zelve, 't geen ik zelf zo aanstonds had moeten hooren; *Wat hebben al die deegens doch op de Beurs van nooden? Zouden die Heeren*, dacht ik, *zich hunne loffelyke Professte wel schaamen? Is het zo met de zaak gelegen, zo hoeft men zich over d'algemeene klachten, wegens 't verval des Koophandels niet zeer te verwonderen*. Ik ging verder, en dewyl dikwils, door 't geringste voorval, de reden, die door de gewoonte als in de slaap gewiegd is, word opgewekt, vroeg ik my zelve, waarom ik doch met het rapier op de zyde voor den dag kwam? Het beste, 't welk ik my konde antwoorden was, dat ik de *mode* volgde. Maar waar doch van daan komt zo eene buitensporige gewoonte, van in tyd van Vrede, op het midden van den dag, in een Stad die beter, als eene andere van geheel Europa bestierd word, een verveelend stuk yzer, met het welke men niets meend uit te rechten, achter zich te sleepen? Waar aan moet men toeschryven, dat zo een dwaas gebruik de waereld als overstroomt heeft? Wy hebben zulks zekerlyk niet geleerd van de aaloude Volken, die zich door hunne deugden en daaden 't meest hebben beroemt gemaakt. Waar heeft men oit gelezen dat de wyze en strydbaare Grieken, op welke gansch Asia alle hare krachten zo dikwils ontzenuwt heeft, buiten krygs-gevaar, in hunne steeden malkander met het dragen van nodelooze wapenen in de weeg hebben geweest? De Spartanen zelfs, die zich minder op geleerdheid, als op strydbaarheid toelegden, en welkers

wetten en regeerings-vorm, voornamentlyk dapperheid en overwinningen bedoelden, hebben noit in Vredens tyd met het geweer op zy hunne straaten nauw gemaakt. *De Romeinen Heeren des Waerelds, en 't getabberde Volk*, die in den Oorlog den degen met zo veel roem voerden, legden de zelve af met het harnas en de wapenrok, zo dra zy van eene krygstocht te rug kwaamen, en hebben noit gescheenen hunne Medeburgers, met het zelfde geweer, 't welk hen by de vyanden ontzachgelyk had gemaakt, te willen eene schrik aanjaagen. Men leest zelfs dat wanneer, in het oproer verwekt door Tiberius Gracchus, den Adel met het Volk handgemeen wierd, men zich van stoelen, banken en stokken bediende, en van alles wat de razerny, tot wapenen konde maaken. Het dragen van geweer in de Stad was zelfs zo strydig tegens de wyze Wetten van 't Roomsche Gebied, dat die geene die zich onderwonden zulks te doen, als Struikrovers en* Moordenaars gestraft wierden. Wat mag de reden doch wezen, dat men nergens leest, dat Grieken of Romeinen hunne byzondere geschillen, 't zy op heeter daad, 't zy op bestemde tyd en plaats, met den degen in de vuist beslist hebben? Waren zy minder kloekmoedig en wraakzuchtig als wy? Neen, die bezadigdheid sproot alleenlyk uit het streng verbod, van buiten Oorlog den degen te voeren. Ik weet zeer wel dat Cicero gepleit heeft om de manslag, begaan door Milo aan Clodius, te rechtvaardigen; doch dit was voorgevallen buiten Rome, op reis, in eene wettige zelfsverdeediging, en op een tyd dat die landaard door Burgerlyke Oorlogen verwilderd en ontaard reeds gewoon was de heiligste wetten te verachten en te vertreeden.

* *Sicarii, Pook-dragers*.

De gewoonte van buiten den kryg geweer te draagen, moet echter voor den tyd van Keizer Justinianus in de wankelende, en ter ondergang hellende Roomsche Heerschappy, ingevoert zyn geweest, 't geen schynt te blyken uit eene Wet die aan de Kooplieden verbied, niet alleen zich als Soldaaten te laaten inschryven,* maar ook geweer, behalven op reis, by zich te hebben. 't Geen my 't waarschynlykste voorkomt, is, dat zo een ontydelyk gebruik in een welgeregelde Volks-bestiering, zyn oorspronk verschuldigd is aan de woeste Noordsche Volken, die als een Zee, dewelke de stranden en dyken overweldigd heeft, de gansche waereld hebben overstroomd, en alle geleerdheid, beschaafdheid en goede zeeden met zich gesleept, voor eeuwig hun Vaderland vaarwel gezegt hebbende, en alleen doelende op vetter en gematigder oorden zich te onderwerpen, hadden zy hun handwerk van den Kryg gemaakt; de Wapenrok was hunne gewoone kleeding, zy gebruikten niet alleen 't geweer tegens vyanden, maar tegens alle die gene waar van zy dachten de minste belediging ontfangen te hebben; 't rappier was hun wet en rechter, en 't is dan geen wonder dat zy van 't zelve zich zo zelden ontdeeden. Van hen is ook buiten twyfel herkomstig, 't gebruik dat eertyds heeft in zwang gegaan, van zyne eigene onschuld, en die van anderen, in beschuldigingen, die op geene klaare bewyzen steunden, in een strydperk, onder 't gezag van den Vorst zelfs, met het geweer staande te houden, en door de overwinning of nederlaag vrygesprooken of veroordeeld te worden; eveneens als of de Godlyke Voorzienigheid verpligt was, zich naar de kracht

* *Lib. II. de Feud. tit.* 37. §. *Si quis Rusticus*.

en dapperheid van een onbezonne Krygsman te richten. Dit is buiten tegenspraak de grondslag van de doolende Ridderschap geweest, die door de wonderlyke Romansche geschiedenissen, zo buitensporig is opgeschikt. 't Is echter te vermoeden dat wanneer de gezeg de Volken zich in hunne Wingewesten hebben vast gemaakt, en hunne wreveligen aard door Wetten hebben ingetoomd, het draagen van den degen in Vreedens tyd, en daar geen geweld te vreezen was, niet algemeen is geweest, maar alleen bepaald in bezoldigde Krygslieden en in de Ridderschap: die door den bank uit kracht van Leen-recht met eenige Onderdaanen haare Opperheeren verbonden was, in alle Krygstochten te volgen. Zulks lykt noch ergens na; maar wat overeenkomst heeft doch den deegen met den Tabbaard. Indien men echter wil, dat het geweer by aanzienlyke amptenaaren, als een teken van gezag, kan doorgaan; dat men my eens zegge, waar doch 't rappier aan vast gehecht is by een Koopman, een Advocaat, een Procureur, een Notaris? Wat gemeenschap kan de degen met de pen hebben, in deze onze Stad blyft het daar noch by; maar gaan wy eens over naar den zwierigen en weitschen Haag, daar ziet men niet alleen alle leegloopende straatslypers met het geweer belast, maar zelfs weinige jongens die op d'eene of d'andere Rechtsgeleerdens Comptoir schryven, al waren 't Snyers, of Waardts zoonen, die zich het recht niet aanmaatigen om met degens van een aanzienlyke uitgestrektheid te pronken. 't Is waar dat zommige onder die maats hun geweer door hunne overige *plunje* niet weinig ontsieren, min na Heeren, als naar Soldaaten in hunne Burger-

kleederen zweemen, en makkelyk, waar het hun eer niet te na, voor halve vracht overal naar toe zouden kunnen vaaren. De belachelyk en wanvoeglykheid is niet 't eenigste dat hier in te berispen valt, ganschelyk niet; dit dwaas gebruik sleept veele ongeregelde gevolgen na zich. Onze degen-sleepertjes overal begroet met d'eernaam van Heeren, worden hoog gevoelig van zich zelven; zy denken dat alles hen toekomt, onder 't faveur van hun maagdelyk rappier, en 't ontzag 't welk 't zelve hen byzet, slaan zy dikwils aan het lichtmissen, verachten en mishandelen zeediger Medeburgers, en verbeelden zich 't zelfde recht te hebben als de Studenten, aan wien waarlyk ook het degen dragen tot veele baldadigheden, en dikwils verfoeyelyke en strafbaare misdaaden grond en aanleiding geeft. Indien op alle deze misbruiken geen acht gegeven word, denk ik eerlang in ons Vaderland te zien, 't geen my in eenige plaatzen van Duitschland zeer bespottelyk is voorgekomen, alwaar Schoenmakers Knechts en andere Werkgasten, volgens een voorgewend voorrecht, na 't afleggen van hun schoootsvel, met degens als braadspeeten gaan spanseeren, niet zonder dikwils aan baldadigheid, die doch aan 't rappier schynt vast gemaakt te zyn, zich schuldig te maken. Iets 't geen my echter hoop geeft, dat zodanige wanordens zullen voorgekomen worden, is 't geen ik in den Haag zelf heb opgemerkt, als of 't hulpmiddel 't eerst voor den dag kwam, daar de ziekte 't gevaarlykst is. Ik heb aldaar Heeren van de grootste geboorte ontmoet, zo wel Vaderlanders als vreemden, Ambassadeurs, Generaals, Gedeputeerdens, die degentjes op zy hadden, nauwlyks zichtbaar, en dewelke, als een hartvanger langs de heup nederhongen; degentjes die ge-

voeglyk tot pooken by de lange en breede rappieren van onze jonge penlikkers zoude passen. Het schynt als of die Heeren voorgenomen hebben, allengskens en by trappen, zo eene spoorelooze gewoonte af te schaffen, hunne degens meer en meer te verminderen, en dezelven eindelyk uit de vreedzame t'zamenleving geheel en al te doen verdwynen. Indien zulks hun waar opzet is, en de grooten vernoegt met de luister die zy van hunnen Adel en Ampten ontleenen, den degen geheel en al daar laten, zullen zy wel haast daar in nagevolgt worden van andere fatzoenlyke luiden; 't geweer zal van d'eenen en d'anderen niet als by avond, en om zich, zo de nood het vordert, te verweeren, aangegespt worden, en zy zullen zich wel wagten van op lichten dag daar mede te pronken, uit vrees van voor leegloopers en Comptoir-jongens te worden aangezien.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 10. Den 22. October 1731. De Hollandsche Spectator.

Poeta cum primum animum ad scribendum appulit, hoc sibi negotii credidit solum dari, Populo ut placerent, quas fecisset, fabulas.

Terent.

NA de Zuiveraars eenigzints de grilligheid van hun opzet te hebben aangewezen, door redenen, welke zy kunnen, zo 't hen gelieft, wederleggen; zal het meer dan tyd worden den Lezer wegens de styl, van welke ik my denke te bedienen, te onderrichten. Wanneer ik myn voornemen een verstandig Vriend mededeelde, oordeelde de zelve, dat het in onze Taal, zo vel geschikt als eenige andere, tot het verhandelen van ernstige, destige, en verhevene stoffen niet zoude slaagen, by gebrek van eene zekere luchtigheid, en losheid, welke, zyns oordeels 't Nederduitsch niet eigen schynen. Ik ben van zyn gevoelen niet, verzekert zynde dat de uitdrukkingen altyd de gedachten volgen, en dat, indien iemand buiten staat is, om alderhande slag van denkbeelden in de Ziel op te wekken, zulks hem, en niet de Taal moet geweten worden. Alle spraaken, indien ze wel ver-

staan worden, bezitten alle nodige couleuren, om 't laage, zo wel als 't hoog-dravende, 't aardige, zo wel als het deftige, jok zo wel als ernst af te maalen. 't Is niet de aart van een Taal die de styl gedwongen en styf maakt, 't is de onbuigzaamheid van des Schryvers geest, en verbeeldingskragt. Wel is waar, dat zo ik wilde de meelt by ons in zwang gaande schryfwyze gebruiken, ik veel moeite zoude hebben, om dat jok, 't welk bekwaam is Edele zielen te kittelen, voor den dag te brengen. Doch ik meen my daar zo veel van te onthouden, als het met de Natuur van onze spraak is over een te brengen. Voor eerst zal ik my wagten voor lang uitgerekte *periodens*, waar in men gewoon is naar de Latynsche zwier, 't Werkwoord van 't welk de gansche zin afhangd, achter aan te brengen; zo dat men, zo lang dit slot-woord niet te voorschyn komt, noch niets, van 't geen de Schryver wil zeggen, begrypen kan. Ook zal ik klaarheidshalve, zorgvuldiglyk myden, die lange *parentheses* of tusschenzinnen, die by zommige onzer Schryveren, als de *Nesten doosjes* weer andere tusschen-zinnen in zich sluiten, en noodzaaklyk in de gedachten des Lezers een verwerring maken, en hem dwingen de zelfde zin verscheidene maalen te herleezen. Hoewel ik trachten zal myne uitdrukkingen naar de stoffen te buigen, zal ik my doorgaans van de gemeenzaame styl, zo als de zelve by luiden van geboorte en opvoeding door 't gebruik ingevoerd is, zoeken te bedienen. Dewyl myn oogmerk is alle myne Medeburgeren vermaak en nut toe te brengen, zal ik my voornamentlyk op verstaanbaarheid en duidelykheid leggen, en koppelwoorden, zo

dezelve niet kort, krachtig, en reeds door de gewoonte Duitsch gemaakt zyn, ben ik van zins uit myne schryfwyze te verbannen; vind ik onder myn pen eenig vreemd woord dat door de bank verstaan word, en nadruk aan myn gedachten kan geven, ik zal geen zwarigheid maken, van my daar van te bedienen. Dus gebruikte Cicero dikmaals de eene of d'andere Grieksche spreekwyze, en die man durv ik zo wel als den beste onder onze Zuiveraars navolgen. Wulpsche ongebondheeden, hoe ook bewinpelt, zulk vergist dikmaals hoe fyner, hoe kwaadaardiger, zal noit uit myn pen op de Nederlandsche Zeden druipen. Ik raade den Lezer ook grappen, snaakerytjes, loopjes, welke beter Bootsgezellen en Kruijers, als wel opgevoede luiden passen, t'mynent niet te zoeken; in een fatzoenlyk Wynhuis tapt men wel eens geringe wyn, maar geen jenever, zelfs de beste niet; die ze hebben wil, kan ze makkelyk in 't een of 't ander onderaarsch kroegje vinden.

Verders, in byzonderheden raakende Staat en Godsdienst, ben ik voornemens niet te treeden; doch als een welgeaard Onderdaan, zal ik noit de gelegendheid verwaarloozen van myne Medeburgeren dit ontzach en die liefde, welke men aan d'Overheden verschuldigd zyn, in te boezemen; in 't algemeen zal ik myn werk maken van niet menschen, maar ondeugd en spoorloosheid, aan de verachting en bespotting over te geven. Doch dewyl fouten niet by zich zelven bestaan, maar aan persoonen gehecht zyn, zal ik myne verwen zodanig trachten te mengen, dat de voorwerpen myner berisping aan de kwaadaardige nieuwsgierigheid onttrokken werden.

Hoe ik my hier in ook gedraage, voorzie ik echter wel, dat kwaadspreekers dikwils, 't geen op hen misschien gemunt zal zyn, op hunne buuren zullen afkaatzen, met toepassingen, waar op ik noit zal gedacht hebben, te maaken; maar dit kwaad is onmydelyk. Diergelyk venyn kan zo wel uit de stichtelykste Predicatien, als uit myne geringe lessen, gezogen worden.

Wat belangt myn persoon en bekwaamheden, daar van zal ik weinig zeggen. Ik heb veel gereist, veel geleezen, veel aangemerkt. Ik ben oud genoeg om voorzichtig en bedachtzaam; jong genoeg om vrolyk en van een goed humeur te zyn. Door aart en opvoeding ben ik gewoon de zaken in haar zelven te wikken, in der zelver natuur in te dringen, en myne gevoelens onafhankelyk van gezag en meerderheid van stemmen, van eene geredeneerde overtuiging af te vorderen en aan te neemen. Deze zielsgestalte heeft my in myne jeugd, aan de heekeling myner Leermeesteren dikwils bloot gesteld. Deze makkelyker vindende op hun woord te worden geloofd, als hunne Leerstukken met voldoenende bewysredenen te staven, scholden my vaak voor een moedwillig en dartel verstand, en vreesden mynentwegen hartelyk, dat ik in ryper jaaren my wel aan Kettery mogte schuldig maken. Doch deze schrikkelyke voorzegging is hen mislukt, en myn onpartydig onderzoek der wezentlykste zaken, heeft niets anders uitgewerkt, als my in de redelyke gevoelens, waar in ik gelukkiglyk opgevoed ben te bevestigen, en te sterken. Ik kan echter juist niet zeggen, dat ik myne opinien, als in de vorm van

't geen men *rechtzinnigheid* noemd, gegooten hebbe, 't welk zelden of noit aan een verstandig onderzoek te beurt valt. Met grond nochtans kan ik staande houden, dat ik een wezentlyk goed Protestant ben, en dienvolgens inschikkende omtrent andere gezintheden, en een aartsvyand van kleine en groote vervolgingen; min wreed, maar alzo ongerymd achtende, een redelyk schepzel door stokslagen, als door de vreeze des doods van de waarheid te willen overtuigen. Een Nederlander ben ik van Ouders tot Ouders, en gelyk ik meermaals hoop te toonen, een trouw en tederhartig liefhebber van myn Vaderland, en de zo even uitgedrukte gronden passen niemand beter als een Gereformeerd Nederlandsch Patriot. Van de Dichtkunde ben ik van kindsbeen een liefhebber geweest, ik ben in die kunst, van dewelke ik dikwils gelegentheid zal hebben te spreeken, niet onervaren; my, door de studie, meester hebbende gemaakt van de beroemste oude Taalen, en door 't reizen, van de vermaardste nieuwen, heb ik die aangewonnene vermogens gebruikt, om de regulen en voorbeelden van de zelve door verscheidene Volken, en in verscheidene Eeuwen gegeven, met malkander over een te brengen, en door die vergelyking, de waare aart en bevalligheid der Poëzy te ontdekken. Dit zy genoeg van my zelve gesproken; of ik de hoedanigheden, welke ik my toeeigen, bezit of niet, zal wel haast blyken, zo 't niet reeds gebleken is.

Dewyl evenwel myn taak noch niet afgedaan is, en 't overige van myn papier ergens mede opgevuld diend te worden, moet ik de Hartdravery noch eens by 't hooft vatten, niet zo zeer uit keur,

maar uit een soort van dwang, en om de mond te stoppen aan een verwaand en baldadig Jonkertje, dat schrikkelyk afgegaan heeft op 't geen ik my onderwonden heb, hoewel, naar het my toeschynt, met beschaaftheid, te zeggen over een Kunstgenoodschap dat voor Devys zoude kunnen gebruiken: *Nil volentibus Arduum*, of ook, in een zeker opzicht; *Latet quoque Utilitas*. Althans het nut van 't zelve is voor my zo wel verborgen, dat ik het 'er nergens in kan vinden. Dit Vryertje dat zedert vyf of zes maanden van de Hooge School met den Titul van *der beiden Rechten Doctor*, door den Y-God met zyn stoet, volgens de gewoonte, feestelyk ingehaald, in zyn vaderlyke Stad te rug gekomen is, en de geheele Studentsche zwier, spreekwyzen, opschik, en brooddronkenheid noch volmaaktelyk bezit, houd mee met de Luiden eene Chaise en een Paard, dat veel liever, om redenen het zelve daar toe bewegende, een *Corpus Juris* zoude willen wezen. Oorzaak genoeg voor ons Mannetje om geen kleintje gebelgd te zyn, wegens de stoutheid door my gebruikt, van de hartdravery zoo fyn ik konde, doch gevoeliglyk te heekelen. Hier op heeft hy met eene Studentsche moedigheid, in een zeker Koffi-huis gezwetst, dat het ysselyk was om aan te hooren. *Hy wenschte zo een vent wel eens te kennen, die zo veel van de fatzoenlykste jonge Luiden van gansch Holland, zo impertinent durfd berispen en bespotten; hy zoud 'er de sweep wel eens schoon over leggen, om te zien, of dat Schryvertje ook niet hartdraven kon*. Maar Jongetje! waar heb je dat soort van Janhagelsche dreigementen doch geleerd? zie dat komt van zo veel met paarden te verkeeren, zonder dat zoud immers een fatzoenlyk mans kind, zulke brutale

manieren niet aangewend hebben. Met sweepslagen een eerlyk man te dryven, gaat wat ver. Trouwens, ik heb hooren zeggen dat je wel in kas bent; zo ik het mag geloven heb j'er een goede party van ontfangen, weinig weken geleden, van een Officier die gy voorby willende ryden, met zyn rytuig deed tuimelen, uw Chaisje de zelve weg gaande, en die u, hoewel door die val niet weinig bezeerd, met eene milde en sterke hand een aanzienlyk getal van die penningen toetelde. Hier in, geleerde Heer, gelykt uw avontuurtje eenigzins aan een voorval, waar van ik gewag heb gemaakt, en daar mee heb ik u op uw zeer getreden. 't Ontfangene heb je noch niet weer uitgegeven, naar ik verstaan heb, en je zyt noch bezitter van de gansche som. Een zeker spreekwoord zal u zekerlyk niet onbekend zyn: *Het geld wil wezen daar het is*; zou het ook zo niet wel gaan met dat soort van middeltjes, daar je zo rykelyk van zyt mee gedeeld? Al de menschen gaan juist met geen sweepen om, maar indien u een nieuwe som wierd betaald van de zelfde waardy, schoon in eene andere specie, daar zou je zo zeer niet op zien, denk ik wel. Hoor eens hier, jy in beide de Rechten even ervaren Doctor; ik moet eerstdaags in dat Koffi-huis, daar je zo snoest en raast, en zo veel vloeken van je eigen compositie uitbraakt, eens komen; en zo iemand recht tegen u over gaat zitten, en u sterk in 't gezicht kykt, houd dan uw kleur maar, dat zal ik wezen; wy zullen dan eens zien of je zo veel praats zult durven voeren. Ik moet u van te voren noch wat nader spreeken, en u zeggen, dat je 't minste recht niet en hebt van 't voor de hartdravery zo sterk op te nemen. Geloofwaardige luiden heb-

ben my gezegd, dat je tot noch toe maar met huurknollen en schendmeeren gereden hebt; dat je maar een broddelaar bent, en de Fransche slag niet eens weet ter degen te slaan. Daar by word eenpariglyk getuigd van geleerde Roskammers en hunne wel aannemende leerlingen, dat hoewel uw paard al vry sterk loopt, het echter geen rechtschapen hartdraver is, en daar voor van de Liefhebbers niet word erkend; 't heeft ook maar zesthalf hondert guldens gekost, en alle waar is naar zyn geld. 't Blykt derhalven zonneklaar, dat die zaak buiten u is, en gy 'er niets mee te doen hebt. Had je immers de mond gehouden, zoo hadden al die schandelykheden niet voor den dag gekomen; nu draag zorg om op een ander tyd zoeter te wezen, en om uw ziedend bloed wat tot bedaaren te brengen, zo laat uw *Bles* eens inspannen, en ryd 'er eens mee na den Overtoom, doch niet verder, en dat noch zonder schreeuwen en veel te slaan, volgens uw gewoonte. Foei, je behoorde je te schaamen, dat je niet meer medelyden met je evennaasten hebt. Tot weerziens toe.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekonmen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 11. Den 29. October 1731. De Hollandsche Spectator.

Illinc prima mali labes.

IK heb den Lezer iets mede te deelen dat, schoon waar, nauwlyks waarschynelyk is, en by my zelve, zo 't my van een ander wierd verteld, moeijelyk geloof zoude verkrygen. My onlangs bevindende op de kamer van een arbeidsman, aan wien ik eenig werk te bestellen had, vond ik aldaar een uitstekend fray meisje van ontrent vier jaren, dat op myn inkoomen zich terstond in haar moeders schoot al grimmende verborg; in min als een half uur bemerkte ik dat dit kind eenkennig, koppig, hardnekkig, ongehoorzaam, en van eene dwarsdryvende geest was, en zich een soort van vermaak en plicht maakte, van juist te doen 't geen het zelve verboden wierd. Dewyl het my tot in de ziel toe smart aardige kinderen, en waar van iets goeds te verwagten schynt, als met voorbedachte raad te zien bederven, konde ik my eindelyk niet langer bedwingen. Ik vroeg de Vader, hoe het mogelyk was, dat een man die oordeel en redelykheid bezat, zyn kind zo kwalyk konde opvoeden, en waarom hy, dewyl vermaningen en dreigementen niet hielpen, de raad van Salomon, en de roede niet gebruikte: *dat is makkelyk te zeggen, maar zo licht niet de doen*, sprak de

man. Wat is 'er dan in de weeg, antwoorde ik, ik denk immers niet, dat uw Vrouwtje dwaas genoeg zoude wezen, om zo eene noodzakelyke kastyding te beletten. *Neen, Mynheer*, was 't antwoord, *ik kan met waarheid betuigen, dat myn Vrouw daar omtrent vry billyk en gezeggelyk is, en dat ze zo wel merkt, als ik, dat het meer als tyd is de grillen uit ons kind te kloppen; doch men kan alles zo niet zeggen*. Maar waar hapert het dan aan, hernam ik; *Hoor, Mynheer*, sprak de man, *je moet weten dat ik hier geen meester in myn eigene kamer, en over myn eigen kind ben, en onder eene volstrekte dwinglandy leef. In dit huis woonen drie à vier andere families, meest luiden die, gelyk ik, de kost met hunne handen moeten winnen. Wanneer ik nodig acht het meisje te straffen, hoor ik aanstonds een party wyven, die my voor een tyran, voor een beul, voor een Ducdalf uitschelden, en my dreigen in hunne kanaille-taal, dat zo ik het kind niet met vreede laat, ik meer handen als schaape-kaazen op myn kop zal krygen. 't Is zelfs gebeurd, dat ik het meisjes overgegevene stoutheid niet langer konnende verdragen, het eens ter deegen door woude kastyden, daar kwam af wat het wilde; ik had nauwelyks begonnen, of de zelfde wyven, verzeld van zommige mans, schreeuwden my van onderen toe, dat zo ik niet ophield het arme kind te slaan, zy my met het hair van de trappen zoude sleepen; dewyl ik my des niet bekreunde, en met myn vaderlyke en nodige kastyding voortging, kwam dat volkje met gedruis boven lopen, en de deur indringen, en ik ben verzekerd dat het dreigement stiptelyk zoude uitgevoerd zyn geweest, ten ware by geval eene bejaarde buurvrouw, die eenig gezag in de straat heeft, in myn vertrek zich hadde bevonden, en gezien hebbende, dat het kind zyn moeder gekrabt, gebeten, en in 't aanzicht had gespogen, door*

't verhaal van 't zelve, de onstuimige gemoederen niet eenigzins had ter neer gezet. Zou Mynheer wel geloven, voer hy voort, *dat het ondeugent meisje slim genoeg is, om dit alles te merken, en kwaadaardig genoeg om 'er zich tot haar voordeel van te bedienen? Wanneer ik zomtyds maar opsta, om het te vervaren, en het met geen hand of vinger aanrake, begint het zo een keel op te zetten en zo vervaarlyk te gillen, dat de Moeder, uit vrees van een buurgerucht, blyde is het zelve met 't een of 't ander te zussen en te stillen*. Ik wil wel bekennen, voegde ik hem toe, dat 'er niets harders kan uitgedacht worden; doch 't geen my hier meest in verwonderd, is dat mans in zo een zaak hunne vrouwen, in plaats van ze te rug te houden, helpen en ondersteunen. *Och*, hervatte de man, *Mynheer weet 't niet, hoe het in hoeken als deze, toegaat; al de mans in de heele straat leggen 'er glad onder, en hebben geen woord in te brengen. Je zult moeite hebben om het te geloven, en 't is echter de zuivere waarheid, en myn vrouw zal het je zo wel zeggen als ik. Al de wyven van de heele buurt hebben een zamenspanning gemaakt, zy hangen aan malkander als klissen, en hoewel zy dikwils onderling geen kleintje overhoop leggen, zo vereenigen zy zich aanstonds, als maar eene uit den hoop voorgeest van haar man beledigd te zyn. Zo maar een man zyn wyf durft tegenspreken, of over hare verkwisting en zuipen van Kossy, Thé, en sterken drank berispen, en haar het dragen van de beurs weigert, krygt hy aanstonds het heele zootje aan den hals, en kan niet langer gerust de straat gebruiken; 't gebeurde onlangs dat myn buurman, anders een rechte werkzak, en van een zedig gedrag, een uurtje later, als naar gewoonte, t'huis komende, de deur voor zyn neus geslooten vond, en, wat hy deed of niet, zyn vrouw niet konde bewegen, om hem in te laten. Daags daar aan komt hy*,

zyn gemoed vol hebbende, t'huis, en berisptzyn vrouw vry scherp over 't affront hem, zo onverdiend, aangedaan. Zy, in plaats van zich met de een of d'andere reden te ontschuldigen, antwoorde hem op de bitste manier, dat hy altyd zo varen zou, als hy te laat t'huis kwam; 't welk hem zyn geduld zodanig deed verliezen, dat hy een stok opnam om haar met gevoelige redenen te onderrichten. Eer hy haar noch aangeraakt had, schreeuwde zy of ze vermoord wierd. Hier op kwaamen vier of vyf duivelinnen toevliegen, en havende hem zo gruwelyk, dat hadde hy geen beterschap beloofd, en zyn wyf om vergiffenis gebeden, ik twyfel, of hy wellevendig uit hare handen zoude gekomen hebben.

Ik stond verbaast over dit verhaal, en indien het zelve maar ten grootste deele waar is, moet ik zeggen, dat het oirbaar zoude wezen, dat, in zo eene wel bestierde Stad, diergelyke ongeregeldheden door 't publiek gezag krachtdadiglyk gestuit wierden. Onder zodanige t'zamen gespannene vrouwen moeten zekerlyk belhamels zyn, die nergens beter als in een Spinhuis de behoorlyke onderdanigheid zouden leeren. 't Is maar al te bekend, dat deze Stad door de opperheerschappy der vrouwen eene ongelukkige vermaardheid heeft verkregen, en 't is schrikkelyk hard voor mannen die hun laatste druppel bloeds vergieten zouden, om 't vrye Vaderland tegens dwinglandy te beschermen, hunne halzen te moeten buigen onder 't jok van die geenen, over de welken God, de natuur, en 't gebruik van alle beschaafde volken, een wettig en betamelyk gebied gegeven hebben.

Ik heb hier den Lezer een voorbeeld voor oogen gesteld, van hupsche en redelyke Ouders, die door een wreed mededogen van andere belet worden hunne kinderen onder een behoorlyke tucht te

brengen. Maar hoe meenigen zyn 'er in ons land, en by uitstek in deze beroemde stad, die door hunne eigene tedere wreedheid, in 't optrekken hunner kinderen, gedwarsboomd worden? Ik durve volmondig uitzeggen, dat ik geen land en ken daar de opvoeding der kinderen in 't algemeen, onder grooten, zo wel als onder kleinen, zo roekelooslyk verwaarloosd word. Indien het onder andere Natien aldus toeging, dezelve zouden van vagebonden krielen, en de deugd, dat heilig verbond der menschelyke t'zamenleving, zoude zich uit de zelven ganschelyk verbannen vinden. Zo deze onze verwaarlozing aan d'eene kant schandelyk en verfoeyelyk is, ik moet bekennen dat dezelve ons in een ander opzicht, een zoort van eer doet, dewyl daar door d'uitmuntende goedaardigheid van dit volk, baarblykelyk bewezen kan worden. Duizende kwalyk opgetrokkene menschen, worden onder ons in rypere jaaren eerlyke en hupsche luiden, en nutte leden van 't Gemeenebest; het schynt dat hunne goede aard door eene kwaade leiding wel verwilderd en verbasterd word, maar niet geheel vernietigd, en dat zy uit hare eigene boezem middelen voortbrengt, om zich weder te recht te helpen. Doch wat voor deugden, wat treffelyk gedrag zoude van zo eene uitmuntende inborst niet te wagten zyn? indien dezelve door eene redelyke en voorzichtige bestiering opgekweekt, bevestigt en uitgebreid wierd. 't Is te geloven dat ons lieve Vaderland de verwonderenswaardige schuilplaats van eer en deugd met recht zoude kunnen genaamt worden. Ik moet ook bekennen dat dit gevaarlyk gebrek uit eene goede bronader voortkomt, uit eene groote teerhartigheid die zich voornamentlyk uitstrekt omtrent kinderen, 't waarde en lieve voorwerp van eene tedere ontferming,

zonder welke de zoete wichten niet kunnen bestaan. De vrouwelyke Sexe is onder ons, gelyk het natuurlyk is het meest van kindsbeen af deze swakheid, zo beminnenswaardig, indien zy maar niet te verre gaat, onderhevig. Ik weet niet ergens elders zo algemeene blyken daar van gezien te hebben. Een Meisje van twaalf, dertien jaaren, zo 'er maar een kind in een buurhuis is, rust niet voor dat ze zelfs met bidden en smeken, verkregen heeft met het zelve te speelen, het te dragen, te torssen, en zich daar mede, zonder dat haar liefde haar de tyd gunt van het te voelen, te vermoeyen en af te matten. 't Is ook zeker dat de genegenheid voor die tedere lammeren, een onbetwistbaar bewys is van ware menschelykheid; onmooglyk is het dat eene welgebore ziel zich niet overgeve aan de aangename gebaarden, zoete toelachingen, en natuurlyke vriendelykheid van die innemende schepzeltjes; voornamentlyk, wanneer de eerste dageraad van begrip en reden, dewelke onze vrouwen *wezentlykheid* noemen, in hunne oogen, trekken en gebrokene taal doorstraald. Doch zulks diende zelfs de krachtigste beweegreden te zyn, en alle pogingen te doen aanwenden, om in hen die aardige en onwederstaanbare bevalligheid aan te kweeken en te vermeerderen, 't welk indien men het by tyds onderstaat, met eene geringen oplettenheid en kleine middelen uitgevoerd kan worden. Zulks is zeker, voornamentlyk omtrent Burger luiden, daar de moeders met hare eigene borst, voorzorg, en geduurige tegenswoordigheid, haare zuigelingen aankweeken, en in vergelding 't geduurig genot van derzelver aanminnigheid genieten. Is het met de reden over een te brengen, dat men, in plaats van zyne tederheid nu en dan eenig geweld aan te doen, om dit vermaak geduurzaam te ma-

ken, en te doen aangroeyen, door eene laffe toegeving op dwaze redeneeringen gegrond, in korten tyd de liefste kinderen, in norsche, stuursche, styfhoofdige en kwaadaardige veranderd, en dat men zo zich zelve, in stede van dit natuurlyk vermaak, moeite en verdriet moedwilliglyk bereid? Eene geduurige ervarenheid overtuigt my, dat de kinderen in de eerste drie jaaren huns levens meer kwade neigingen tot zich trekken, als in de tien volgende door de wyste en krachtigste middelen kunnen getemt, en t'ondergebragt worden. Ik weet wel in wat vooroordeel onze moedertjes in dit opzicht zich verharden: *Zo een klein schaapje zou men dat bestraffen, dat heeft daar immers geen weet of, 't is immers tyds genoeg als het een jaar of twee verder is*. Arme moedertjes, dan is het dikwils geen tyd meer, en het kind is voor al zyn leven bedorven. Gy zoekt u zelve als met voorbedachten raad te bedriegen; let doch eens aandachtelyk op een kind van een jaar, kan men zeggen dat het nergens weet of begrip van heeft? Kent het niet gauw de swakheid van zyne opvoeders? Weet het niet de zelve tot zyn voordeel te gebruiken? Indien het door schreeuwen en dwingen eenige reizen tot zyn oogmerk komt, bedient het zich niet van die ondervinding, om door 't zelfde middel alle zyne neigingen te vergenoegen? Kan zulks zonder weet of begrip geschieden? Zo het zo jong begrip ten kwaade heeft, is het immers ongerymt te onderstellen dat het minste begrip ten goede aan 't zelve ontbreekt. Wanneer men een wicht van zes maanden, door ziekte noch pyn ontsteld, toelacht, het zet weder een lachend mondje; ziet men het stuurs aan, zyn oogen verdonkeren zich, en de trekken worden staatig. Is dit niet een teken dat het begrypt, of voor 't minste voeld, dat het

lachen vriendelykheid, en het stuurs zien misnoegdheid verbeeld? en kan men zeggen, dat die verscheidene wezens geen indruk op deszelfs gemoed uitwerkt? Het blykt daar uit dat men reeds in dien ouderdom middelen heeft om 't ouderlyk gezag in 't zelve te gronden, zo men maar zielskracht genoeg heeft om de zelve werkstellig te maken. Dat gezach in de tedere ziel geplant, moet noodzaaklyk dagelyks aangroeyen, en met 'er tyd gewenschte vrugten van gehoorzaamheid en gezeglykheid voortbrengen; zulks kan zonder veel moeite veroorzaakt worden door bestendigheid en overeenstemming der opvoeders. Een eenparig ernstig wezen, en dreigend gelaat van Vaders en Moeders zyde, zal het kind in zyne kwaade parten en grillen haast stuiten, en ziende dat het te vergeefs met de zelve iets zoekt te winnen, zal het wel haast afwennen dien weg, om tot zyn wil te komen, in te slaan; maar zo Vader dreigd, en Moeder zust en liefkoost, zal het zyne grillen voor den een, die van 't zelve zal gevreest en gehaat worden, verbergen; en voor de andere, die het zal lief hebben, en verachten, aan zyne kuuren den lossen toom geven. Door deze vroege oplettendheid komt men de roede voor, en men weert de gelegendheid om de zelve te gebruiken; men leert een wigt op de eerste wenk, en zonder uitstel, onafhankelyk van bedreiging en van belofte, gehoorzamen, om dat het gehoorzamen moet, en de onderwerping verknocht en geketend aan zyne eerste gedachten, valt het zelve in 't vervolg noch moeyelyk, noch verdrietig.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 12. Den 5. November 1731. De Hollandsche Spectator.

Nunc age, quid nostrum concentum dividat, audi.

Horat.

HEER SPECTATOR.

DEwyl U Ed. niet alleen voor de Amsterdammers, maar in 't gemeen voor de Nederlanders schryft, is 't zeker dat U Ed. een Haagsche Correspondent onmooglyk kan missen; ik biede my aan om die plaats te bekleden. Wy hebben hier overvloedige stof, en al gaf U Ed. alle dag een blaadje uit, gelyk U Ed. overledene makker de Engelsche Spectators, zo zoude deze Plaats, hoewel klein van omtrek, uw geest en pen een gansch Jaar lang werks genoeg verschaffen. Maar gy zult myn styl wat door de vingers moeten zien. Ik spreek en schryf wat op zyn Hoofsch, en ik moet met schaamte zeggen, dat ik noit een Hollandsche Grammatica of Letterkunst in myn hand heb gehad. Trouwens waar toe zou zulks gediend hebben; bykans ieder van onze Schryvers en Schryvertjes schynen een letterkunst op zich zelven te hebben; zo de myne met de hunne niet overeenkomt, de hunne komt met de myne ook niet overeen, en op die manier speelen wy gelyk. Dat is tot daar toe. Gy wenscht ze-

kerlyk wel te weten, wat de Hagenaars van uw Werkje denken. Ik kan U daar van tot nog toe niet veel voordeeligs zeggen, als alleen dat luiden van verstand en geest hier in met my overeenkomen, dat het wezendlyk goed is, en hoe langer hoe beter word. Wat onze andere Ingezetenen aangaat, die diergelyke Werkjes lezen, en over dezelven hun oordeel vellen, die verdeel ik in twee partyen, waar van d'eene bestaat uit luiden van aanzien en geboorte, en d'andere uit Militairen, halfbakken Advocaatjes, andere pennelikkers en leesgierige fatzoenlyke Burgers. Dezer laatsten smaak is doorgaans bedurven door de geestige pluggetaal, en Babelsche spraakverwerring van de Haagsche Mercurius en zyne koddige navolgers, die met loopjens, en met duizend by de hairen gesleepte gelykenissen hunne waterzuchtige schryfwyze opblazen. Tot noch toe is het niet wel mogelyk dat by die Messieurs nutte redeneringen en aardigheden uit de natuur der zaken zelfs getrokken, eenige ingang kunnen vinden. Op de meeste Grouten heeft het niet veel meer vat, en voornamentlyk op de Juffertjes van de groote waereld, *'t is Duitsch*, zeggenze, *en ik lees men leven geen Duitsch, ik gelove ook niet dat ik het verstaan zou*. U Ed. moet weten dat onze Adelyke Dametjes, en hare navolgeressen zich schamen zouden hare moedertaal te verstaan. Zy spreken zo wel wat Meiden, en ten hoogste Kameniers Duitsch, en daar maken zy een soort van ragoutje van met wat *kromtong*, van hare Gouvernantes overgenomen, in te kappen, en 'er een schootje Fransch onder te gieten; zo dat men, wil men haar Duitsch verstaan, de Fransche Taal al redelyd meester moet wezen. Zie dat zyn wolkjens, Mynheer, die de straalen van U Eds. Werk hier stuiten; doch ik twyfel niet,

of zo dra het wat meer kracht zal hebben, zal het wel doorbreken. 't Geen wezentlyk goed is, mist noit met 'er tyd daar voor erkend te worden, of deze grondregel zonder exceptie doorgaat, zal de Tyd leeren.

Om myne correspondentie te beginnen zal ik u verslag doen van een zaak van 't uiterste gewigt en aangelegenheid, aan welke het recht jammer zoude wezen, dat de andere Vaderlandsche Steden niet omstandiglyk onderricht waren. Gy weet buiten twyfel, Heer Spectator, dat wy hier zedert langen tyd met d'eene of d'andere troep Fransche Comedianten vereert zyn geweest. Die benden bestonden gemeenlyk uit een t'zamenraapzel van Acteurs, die langen tyd de Provincien van Vrankryk, en eenige Duitsche Hoven doorlopen hadden, somtyds gemengt met eenige subalterne Acteurs van het Parysche Toneel. Alle de leden van dit volkje niemand tot een opperhoofd en bestierder hebbende, waren evenveel meester, en maakte een soort van gemeenebest uit, of om beter te zeggen eene *anarchie* of gebrek van regeering. Ieder, in plaats van op het gemeene interest te doelen, liet zich daar weinig aan gelegen leggen, en dacht maar op zyn byzonder voordeel, waar door de tweedracht, bezield door de Fransche levendigheid en oplopentheid, de bende wel haast deed verstuiven. Die gene die het langste stand heeft gehouden, bestond by kans uit een eenige familie, en by gevolg 't zelfde interest behartigende, was zy aan tweespalt zo zeer niet onderhevig. Doch dewyl 'er veel slegtgoedje onder liep, oefende zy hare gaven meest voor ledige Logies, en de profyten wierden allengskens zo gering, dat ze de kaerzen kwalyk betalen konden, en zo veel doorluchtige Vorsten en Vorstinnen geen brood of klederen ver-

schaften. Uit die nare en kwynende toestand wierden zy eenigzins gered, en opgebeurt door den aanwas van eenige nieuwe Acteurs, die redelyk goed waren, en voornamentlyk van eene, die begaafd met eene algemeene bekwaamheid, gevoegd by eene fraije gestalte, en de uiterlyke manieren van een man van de eerste geboorte, in zommige Rollen onberispelyk en onverbeterlyk was. Dit wakkerde den yver van inlanders en vreemden weder op; byzondere giften van Grooten gaven de Troep gelegendheid van zo op straat als op het Theater deftig voor den dag te komen. De Logies verblinden de oogen met de swier van opgepronkte Dames, en deden door de verdubbelde aangenaamheid van 't spectakel 't parterre vol loopen; 't geld begon onder de troep te swajen; de Wyn die uit onmagt van betaling, en niet uit soberheid daar was gelaten, kreeg nieuwe klanten, en de vergenoeging en vreugd blonken uit in alle de wezens van onze verrezene bende, doch het zyn sterke beenen die de weelde kunnen dragen. 't Scheen in 't kort of het zommige van dit brooddronke hoopje niet veel scheelen konde of zy hunne voeders en goeddoenders mishaagden of niet; men zou gezworen hebben, dat zy het de moeite niet waard achten de goedaardige en inschikkende Hollanders, *die ook weinig verstand van die zaken hebben*, te voldoen. Eenige kwamen op het Toneel, zonder tien woorden van hunne Rol van buiten te kennen, en maakte eene zeer bespottelyke conversatie, met Mynheer de *soufleur* of inblazer. 't Geen noch erger is, men zag waggelende Helden voor den dag komen, die de schermen by kans om ver liepen, een strykade meenende te maken, de grond dreigden te zoenen, en waren ze in die toestand op de straat verscheenen, van de jongens zekerlyk zouden hebben

moeten horen: *Houd je roer recht*. Die zich het geschikst droegen, en 't meest onder hunne makkers uitblonken, waren niet alleen ten hoogste misnoegd, maar pretendeerden ook, dat zy die de neering tot zich trokken, grooter deel in 't profyt dienden te hebben als d'anderen, die hun best scheenen te doen, om dezelve te verjagen. Dit voorstel wierd met verontwaardiging verworpen, 't vuur van oneenigheid lang onder de assche verborgen borst hier op uit, de Troep spleet van een; in plaats van eene bende, kregen wy 'er twee. Ieder zond naar Parys, om nieuwe recruten te werven, die wel haast met pak en zak in den Haag aankwamen, en met haar eerste verschyning niet veel goeds beloofden, voornamentlyk de nieuwe Toneel-Nimphjes, welkers afschuwelyke leelikheid, met eene gevoeglyke slordigheid verzeld, eene slegte indruk op de gemoederen maakte. Doch op het Theater behoorlyk opgeflikt, geverwt en geparuikt, leek het noch al iets, en zommige overtroffen de verwagting, die van dezelven opgevat was geweest. Beide de Theaters worden d'eene na d'andere geopend; de twee benden zeggen zich den oorlog aan. Hier op verdeeld zich den ganschen Haag in twee openbare partyen; de zaak word met de uitersten iever ter harte genomen; 't is als in den burgerlyken kryg, tusschen Caezar en Pompejus, niet geoorloft neutraal te blyven; men is gedwongen zich opentlyk te declareren voor *Voorhout-tianen*, of voor *Casuaristen*. De Huisgezinnen zelfs verdeelen zich onderling; men ziet Mynheer naar 't eene Toneel, en Mevrouw naar 't andere ryden, gelyk in zommige Familien de Vrouw naar de Mis, en de Man naar de Predicatie zich begeeft. Die hevige partyschap word het onderwerp van alle de conversatien, men cabaleert

aan beide de zyden; men maakt intrigues met eene onuitsprekelyke animosityt. 't Eerst't welk in een Gezelschap gevraagd word, is *heb je gisteren in de Casuaristraat, of in 't Voorhout geweest*? *waren 'er veel menschen*? en 't antwoord verwekt aan de eene blydschap, en aan d'andere droefheid. De fraije geesten bemoeijen zich 'er ook geen kleintje mee, men onderzoekt de verdiensten van beide de Troepen; ieder Acteur, ieder Actrice, word tegen eene andere in de weegschaal gelegd; men zoekt zelfs, met een Christelyk medelyden te verwekken, zyn party te schragen, en men houd staande dat het schand is vreemdelingen aan te kleven, en daar door luiden, die, door hun lang verblyf alhier voor Burgers kunnen doorgaan, het brood uit de mond te nemen. De ieverigste van allen zyn de Dames, zy stellen in 't werk alle de aanlokzelen die zy van de Natuur verkregen, en van de kunst ontleend hebben, om de party die zy onder de bescherming van hare bevalligheden genomen hebben, te styven; en de tegengestelde alle mogelyke afbreuk te doen. Voornamentlyk trachten zy in te nemen die genen, die de reputatie hebben van 't best van zulke zaken te konnen oordeelen, of luiden van de eerste rang, die de grootste nasleep hebben, en welkers voorbeeld't meest gevolgd word. Hoord men dat d'eene of d'andere Vorst den Haag met zyn tegenwoordigheid staat te vereeren, dat is een vetje, dat niet verwaarloost diend te worden; zy brengen alle bare aanminnigheden al van te voren in slagorder, en openen de loopgraven van verre, om zich van zo eene aanzienlyke sterkte meester te maken. Loopen hare oogen en lieftalligheid te vergeefs storm, en worden zy afgeslagen, zulks baart haar eene neerslagtigheid, die van niemand, als die't vrouwlyk hart wel doordrongen hebben, kan begrepen worden.

Na dat eindelyk deze Comique Oorlog langen tyd was gevoerd geweest, met onderscheidene uitslagen en twyfelachtige overwinning, scheen de Troep van 't Voorhout de zegen aan haar zyde te krygen; geen wonder; de zelve munt uit in de kunst van te doen lachen, boven de andere, die meer bekwaamheid heeft om te doen schreijen, en alleenlyk de gevoelige zielen een edelmoedig vermaak te geven. De Heer Spectator weet, dat die gene, die verdienste genoeg hebben, om zich in dat vermaak te verlustigen, op verre na het grootste getal niet uitmaken. Het Casuarische To-

neel aldus aan't waggelen geraakt, en't gemeen met eene schielyke nederstorting dreigende, wierd door eene van deszelfs Acteurs weder onderschraagt en bevestigd. Dit mannetje, die zich nu en dan al voor een soort van een fraije geest had doen kennen, met een vaersje en een liedje toe te stellen, gaf voor dat hy bezig was met een klugtje te maken, waar van de titul, verzeld met het gerucht dat de *Voorhouters*, en hunne beschermers in 't zelve schoon wat op de lappen kregen, langen tyd voor uit liep, om de nieuwsgierigheid op te wekken. Het stukje kwam voor den dag en hield zyn woord. De *Voorhouters* wierden 'er geen weinigje in gehavend, en derzelver Protecteurs kregen hier en daar ook al eene gewisse streek van ter zyde. De ganschen Haag vloeide derwaards; de begunstigers van de andere partye, na echter hunne gunstelingen met hun geld en tegenswoordigheid te hebben getroost, kwamen noch tyds genoeg, om dat vermaarde hekelstukje te zien vertonen. Het wierd zeer toegejuicht, hoewel het my laf zoude voorgekomen hebben, hadde ik myn oordeel niet mistrouwt, gewaarschuwt door den *Haagsche Courier*, die zyne Lezers aangekondigt had, dat ons Autheurtje de geestrykheid, en kanst van aardige kluchten te maken, van zyn Vader, hoewel noch levende, overgeerft had. Hier waren de *Voorhouters* lydig in 't nauw, niemand onder hen had het geluk van diergelyken Vader te hebben, en de Victorie scheen niet langer aan de tegenpartyders te kunnen betwist worden. Doch hoe wisselvallig is de eer, luister en voorspoed van deze waereld, zy worden tot hunne onuitsprekelyke vreugde gewaar, dat het Schryvertje wezentlyk het stukje van zyn Vader had geerft, dat, hoewel hy stout en baldadig genoeg was geweest van het te doen drukken, en het zelve aan een verstandig en aanzienlyk Staatdienaar op te dragen, hy den Titul maar had verandert, het zelve wat gelapzalfd had, en om het toepasselyk op zyne partyen te maken, hier en daar van 't zyne, iets had tusschen gevoegd, zonder het daar door te verbeteren. 't Geen 't ergste was, dit kluchtig dieverytje wierd handtastelyk bewezen, en 't bleek by de stukken, dat het werkje tot Parys verschopt zynde, van ons Mannetje was opgeraapt geweest, in zyn harzenvat gekoesterd, en alzo een tweede, doch even elendig en kwynend leven had verkregen. In deze bedroefde nederlaag verlaat ons kloek-moedig Poëetje zich zelve niet. Hy beloofd niet alleen re-

stitutie te doen, maar ook de plaatzen, die daar door in't stukje zullen gapen, met lappen van zyne eigen maakzel te vullen, en het aldus weder zo goed als splinternieuw voor den dag te doen komen; doch ik zoude hem niet raden daar aan te tillen. Men kan naar myne gedachten den toestand van dat ongelukkig Lapsnyertje vergelyken, met die van iemand die tot zyn middel in een moerasch zit, en door de bewegingen welke hy maakt om zich te redden, niets anders uitwerkt als'er dieper in te zakken. Dit is, Heer Spectator, de toestand van deze Toneel- en Burger-Oorlog, waar van den uitslag te willen voorspelden vry onvoorzichtig zoude wezen. Mogelyk zal het met de zelve gaan als met de laatste algemeene kryg, in welke de geringe nederlaag van Denain, eene geheele keten van overwinningen ontschakelde.

Ik blyve, &c.

P.S. Ik hebbe vergeten U Ed te zeggen, dat gedurende den gezegden Oorlog, verscheidene voorslagen van Vrede en weder vereeniging, door aanzienlyke bemiddelaars gedaan zyn, en dat verscheide geruchten hebben geloopen, dat het Tractaat reeds getekend was. Ik twyfel of het wel te wenschen zy, dat dezelve in dit hun vreedzaam voornemen slagen. Onze Dames zouden'er ruim zo veel by verliezen, als de Liefhebbers van tydingen, by het eindigen van andere Oorlogen, door 't welke de Courant mager en schraal word. U Ed. die de groote waereld kent, weet wel, dat geen luiden zo verlegen met hun tyd zyn, als die hun meeste werk maken van zich te diverteeren. Nu is het zeker dat niets de tyd sterker en vlugger wieken byzet, als gedurige gemoeds-bewegingen, en altyd bezige hartstochten, die't verstand aanzetten tot het opstellen van nieuwe bestekken, en 't smeden van nieuwe ondernemingen. U Ed zal ook zonder moeite begrypen, dat het beschermen en begunstigen van Toneelspeelders onze Dames niet zo zeer ter harte gaat, als wel het beproeven van de kracht en 't vermogen van hare ziels en lighaams bevalligheden. Geen schoonder gelegentheid daar toe kan immers uitgedacht worden, en onder zo een gunstig voorwendzel kan een Juffer, zonder hare zedigheid te kort te doen, opentlyk de genegentheid van den eene Galant na den ander bespringen en trachten te vermeesteren.

N°. 13. Den 12. November 1731. De Hollandsche Spectator.

--- Ingenuas dedicisse fideliter artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.

O v i d.

DE standvastige kloekmoedigheid van een Volk is niet genoegzaam om 't zelve hoogachting en eerbied waardig te maken, indien die gewigtige en noodzaaklyke hoedanigheid niet verzeld is van gaven des verstands, en van verdere edelmoedige ziels-bewegingen. De Wenden, Gotten, Hunnen, oude Germanen en Bataviers waren zekerlyk dappere Natien, doch door hunne woestheid en dommekracht waren zy bekwamer om schrik en vrees, als wel achting en liefde in te boezemen. Zo is het waarlyk met de hedendaagsche Nederlanders niet gelegen; zo dra de geleerde Wysheid, door hulp van groote mannen, het stof der barbaarsheid, waar onder zy vele eeuwen was bedolven geweest, begon te ontworstelen, heeft dit land een man voortgebracht, die haar eene krachtige hand geboden heeft, en wel 't meest heeft toegebracht om haar in haar vorige luister te herstellen. Ik spreek van Erasmus, dien doorluchtigen Rotterdammer, een van die verhevene en uitgestrekte geesten, met welken de natuur zo spaarzaam is, en die zy, na lange tus-

schen-pozingen, voor den dag brengt, om eene gansche Natie, en eene geheele Eeuw te verheerlyken, en roemruchtig te maken. Aan't voorbeeld van dien grooten man hebben wel haast anderen onzer Vaderlanderen, door eene edelmoedige nayver, 't licht van hun verstand ontstoken, en alle kunsten en wetenschappen hebben zich meer en meer by ons uitgebreid en opgehelderd. In 't midden van gedurige wapenkreten, en wanneer 't Gemeenebest zelfs op zyne gronden noch waggelde, wierd t'onzent de Wysheid op eene vaste zetel geplaatst, door 't oprechten van een Kweekschool van allerlei geleerdheid, 't welk zonder moeite met bekwame bestierders voorzien wierd, en aan alle ampten en waardigheden de nodige gaven bezorgde, om 't land ten nutte, en met luister bediend te worden. In andere Provintien wierd ook met 'er tyd, niet tegenstaande de felste hette van den oorlogsbrand, 't zelfde loffelyk spoor gevolgd, en t' zedert hebben kennis en wysheid zo een spoedige en algemeene voortgang onder ons gehad, dat ik my durf onderwinden voor onparty dige rechters, en die de geleerde waereld kennen, aan te toonen, dat geen land zo menigvuldige, en zo uitmuntende geleerde Mannen in alle bedenkelyke wetenschappen heeft uitgeleverd. Wat volk, zederd de herstelling der geleerdheyd, kan zich by exempel op een man beroemen, die het in de weegschaal der verdienste tegens onzen *de Groot* kan ophaalen. Teffens Wysgeer, Theologant, Regtsgeleerde, Taalkundige, Meester in de gronden der Staatkunde, Historischryver, Digter, en in dit alles, door geest, oordeel, doorzigtigheid uitmuntende, bezat hy wysheid en kennis genoeg om tien anderen een onsterfelyke naam te doen verdienen. Wy kunnen ons niet alleen beroemen op mannen die hun hoge

geest in hun kabinet als opgesloten hebben, of zig hebben vergenoegd dezelve in hunne geschriften de waereld mede te delen. Noit heeft het ons ontbroken aan anderen, die hun natuurlyk ligt door 't verkregene opgehelderd tot 's lands welstand van in de netelagtigste omstandigheden, met zo veel geluk als wysheid en yver hebben besteed.

De algemeene landsbestiering, zo wel als de regering der byzondere steden heeft altyd van verligte, en scherpziende staatsdienaren overvloedigly voorzien geweest. 'T gemene best heeft al zo veel verpligting aan't hoofd van eenen *Oldenbarneveld*, als aan den arm der doorlugtige Nassauwen, en zyne onwaardeerbaarste verdiensten hebben hem de liefde en eerbied van de grootste Vorsten van zyn tyd toegebragt. Niet min agtbaar was de groote *de Witt*, die eene algemene kennis van al 't geen een mensch kan weten, met een wonder oordeel konde gebruiken, en zig, in de moeielykste gesteldheden, den weg tot uitvoering van bykans ondoenlyke zaken wist te banen. De namen van *Catz, Fagel, Heinsius* en andere zyn genoegzaam, om in de gemoederen het denkbeeld van de verhevenste gaven en deugden op te wekken, niet alleen by ingezetenen, maar nog veel meer by uitlanders, 't geen 't regte en onfylbaar kenteken van de waardy der groote mannen altyd geweest is. Door des Hemels goedheid, is 't geslagt van die zeldzame Landbestierders geenszins uitgestorven; wy bezitten nog dadelyk staatdienaers, voor welke wy geen eerbied en hoogagting genoeg betuigen, en die aan vreemde hoven, zonder tegenspraak voor de schranderste, bedrevenste en doordringenste geesten van Europa doorgaan. Ik moet hier byvoegen, dat het vry wat netelagtiger is een Republiek, daar zo veel verscheidene interesten, gemoeds bewegingen, en ziels gesteldheden

door een voorzigtige, en hartkundige leiding moeten vereenigt worden het bewind der zaken te hebben, als wel in eene volstrekte opperheerschappy, daar het meest aankomt om een eenig mensch, wiens wil eene algemeene wet is, te vergenoegen, en te behagen.

'T geen ik van de werkelyke staatkunde, in welke noodzaaklyk zo veelderhande kennis, en gaven t'zamen moeten vloeyen, gezegd heb, is ook gelukkiglyk ontwistbaar omtrent alle konsten en wetenschappen. De zelve zyn by ons in zoo bloeyende toestand, als oit. Of de tegenwoordige wyze van studeren aan de zelve veel langduurzaamheid belooft, is een andere vraag, welke ik hoop, by gelegenheid te beantwoorden. Immers gaat het tot nu wenschelyk daar mede. Alle takken van verligte wysheid brengen tot nog toe onder ons overvloedige bloemen en vrugten voort. De uitmuntende mannen die dezelve aankweeken, zyn de gansche waereld door bekend, en volgens hunne waarde geagt. Wy hebben onder anderen de eer en't geluk van eenen nieuwen Hypocrates te bezitten, aan wien alle deelen des aardbodems hunne agting en eerbied opofferen, en tot wiens weergadelooze lessen uit alle landen toevloeyen, alle die gene die door 't oefenen van de artzeny eene wel verdiende lof hoopen te behalen. Die wyze man belge zig niet wegens de stoutheid, welke ik gebruik in hem te pryzen. Indien zyne zedigheid zig aan diergelyke beledigingen wilde stooren, zoude zy te veel werks vinden. Ik hebbe te goede gedagten van verstandige lieden onder andere Natien, om my te verbeelden; dat zy ons de welverdiende eer, welk ik dit volk toegeschreven heb, zouden willen betwisten. Dog hoewel zy weten wat doorlugtige mannen dit land heeft voort gebragt, en nog dagelyks uitleverd, zyn zy doorgaans in een

nadelig vooroordeel omtrent het gansche lichaam van deze landaard, en verdenken het zelve van dofheid en traagheid van geest. Maar 't zy my geoorloft hen te zeggen, dat ze vry wat haastig oordelen, zig door de uiterlyke schyn laten misleiden, en een onbezonne vonnis vellen over menschen die hen t'enemaal onbekend zyn. De meeste vreemdelingen die ons land komen bezigtigen, schoon zy eenige tyd hun verblyf in 't zelve nemen, zien wezentlyk niet als 't lighaam en de kleding van de landaard. Zy voegen zig, zo veel het mogelyk is by de grooten, die hunne vaderlyke zeden voor die der vreemden verwisselt hebben, en van welke zommige zig schynen te schamen Nederlanders te zyn. De Taal van den burger is hen onbekend, en van weinige woorden in hun kwaad Fransch uitgesprooken, en daar door laf of belachelyk, is het dwaas des spreekers verstand en geest af te meten. Zy zien in de wezens en gebaerden eene stille koelheid, die, hoewel waare wysheid en geest gansch niet oneigen, hen als 't merkteken van botheid verdagt is. Niet verder gaat hun onderzoek en op deze wyze loopt hun oordeel hun ligt verre voor uit. Treden zy wat dieper in gesprek, zy vinden 't zelfde verstand niet dat hen eigen is, en zonder te bedenken dat in de geest van yder landaard een byzonder karacter heerscht, besluiten zy daar ligtvaardiglyk uit, dat het geen de smaak van hun Nationaal verstant niet heeft, geen verstant is, of kan zyn. Ik wil gaarn bekennen dat 'er onder onze burgers, statig en eenvoudig opgevoed, die vlugge levendigheid van geest niet is, die andere volken geen geringe aangenaamheid byzet. Maar ik ben van gevoelen dat eene al te groote vlugheid van gedagten 't verstand, en geest meer schade als voordeel toevoegd. 't Zyn de Gasconnen, de levendigste onder de Franschen, niet, die in voort-

brengselen van geest en verstand in die Natie hebben uitgescheenen; 'T zyn de Noormannen, die een veel kouder, en dikker lugt inademen, en onder die gansche landaard de koelste en de bezadigste zyn, Die zyn 't zelfs, die in de digtkunde, die wel de meeste vlugheid schynt te vereisschen, met regt de grootste roem hebben verkregen. Zulks verwondert my in 't minste niet; 't groot vuur van verbeeldings kracht is de meesten tyd met veel rook vermengd, van dewelke de vlugge geesten zich de tyd dikwils niet gunnen, om het te scheiden. Men kan zelfs met waarheid zeggen, dat gelyk men een loome en *doffe botheid*, in zommige zielen vind, men ook niet zeldzaam een *vlug onverstand* in anderen bemerkt. Die maar eenigzins de Natuur en Werkzaamheid van een denkend Wezen onderzocht hebben, weten dat de grondslag van 't ware verstand bestaat in 't vermogen, 't welk wy *aandagt* noemen; Die oplettendheid, op 't zelfde voorwerp standvastiglyk gevestigt, en zig gestadiglyk van 't reeds ontdekte, tot verdere ondekking, bedienende, dringd in 't zelve hoe langs hoe dieper in, keerd en drait het alle kanten, en desselfs verscheidene deelen met den anderen vergelykende, doed uit de natuur van de bespiegelde zaak, zelfs de nodige denkbeelden opborrelen, en rust niet voor dezelve zig behoorlyk geschikt en aan een geschakeld bevinden. Deze bestendigheid van gedagten is, zo niet onmooglyk, ten minste moeyelyk, in een al te levendige imaginatie, waar in de Harsen-beelden, zonder order herwaards en derwaards swevende, malkander verjagende, en dikwils met den andere niet verknogt, maar verwert, de aandagt storen, 't jok der zelve verwerpen, en, als wederspannige onderdanen van hunne wettige bestierder het oordeel met een onstuimige onbezuistheid zig aan de grillige leiding

van 't geval overgeeven. Dit word dikwils verstand en geest genoemd by die gene, die zig des niet verstaan, en ik beken graag dat de Nederlanders dat zoort van vlugheid door de bank niet bezitten. Zy zyn niet gewoon met een woeste schielykheid van alles te spreken, en van alles te oordelen, raakt het niet zo is het mis. Zy denken, zy merken aan. Hier door krygen ze eene ware bedrevenheid, dewyl de wezentlyke ervarenheid, niet bestaat in vele zaken te zien, en by te wonen, niet in 't getal van zeden, welke men beleeft, maar in 't getal van heilzame aanmerkingen, welke men in de reden en in de geheugenis als in een schatkamer oplegd. Die aandagt is 't gezigt van de ziel; 't is met staroogen op yder onderwerp dat het verstand met nette denkbeelden wort verciert en verrykt, daar men in tegendeel een vlugge geest dikwils met regt kan vergelyken, aan een ongestadig oog, dat gedurig heen en weer vliegende alles, om zo te spreken ter loops *aankykt*, zonder iets te *bezien*. 'T volgd van zelfs dat die natuurlyke geschiktheid tot aandagt den Mensch niet alleenlyk bekwaamheid, maar ook lust geeft tot kennis te verkrygen. Dus is het zekerlyk gesteld, met onze burgers, en zelfs welgezetene landslieden, nergens is een zekere trap van wetenschap zo algemeen als hier. Wynige worden 'er in ons land gevonden, van een middelbare staat, die zig niet benaarstigen om hunne Religie te verstaan, en te kunnen verdedigen. Wynige zyn 'er die niet de geschiedenisse van hun vaderland, en andere historien, met oplettendheid hebben doorlezen; Men ontmoet 'er zelfs scherpzinnige Philosophen, voornamentlyk onder de *Deur hovisten*, welkers meester door eigene onderzoek en vlyt zig een Wysgeer had gemaakt, en wiens gevoelens, hoewel zy my als ongegrond voorkomen, ik dikwils van zyne ongestudeerde navolgers met een geslepen verstand tot myn uiterste verwondering hebbe horen staande houden, en verweren. Wy hebben onder 't zelve middelbare slag van menschen, ongeletterde Digters, die niet tegenstaande de Nationale koelheid, hadden zy maar een regt begrip van die edele kunst, voor vermaarde oude en uitheemsche geesten niet zouden behoeven te wyken. Wat aangaat onze zeden, hoewel door dartelheid, een kind des overvloeds, en door eene dwaze navolging van andere volken, beklaaglyk vervallen, daar omtrent egter hebben wy nog geen reden, om de beroemste Natien te benyden. Wy zyn nog by uitstek goedaardig, mededeelzaam, barmhertig, lyd-

zaam, liefhebbers van het Vaderland, vryheid en Godsdienst, redelyk en inschikkende omtrent alle gezindheden, die de grondslag des menschelyke t'zamenleving niet om ver stooten; en aan den Hemel 't bestier van 't geweten overgevende, letten wy meer op 't gedrag als op de gevoelens onzer mede ingezetenen, en de knoop van vrindschap is by ons bestendig tegens de verscheidenheid van gedagten.

Ik twyfele niet of de verstandige onder andere volkeren doen ons regt in deze betrekkingen; Dog zy betigten ons met twee zware gebreken *Gierigheid* en *Boersheid*. Wat die eerste ondeugd betreft, moet men aanmerken, dat de *zuinigheid* van de zelve wel onderscheiden moet worden. Eene gestadige verkwisting en overdaad, is zekerlyk onze landaard niet eigen; Ik kan ook niet zien dat deugd en reden ons moeten aanzetten om met gedurige gasteryen en pragtige versnaperingen luiden te onthalen, die 't hunnent overvloet van alles hebben, en ons, met ons te helpen dat inkomen te verteeren, eer denken aan te doen. Onze zuinigheid is daarby een noodzaklyk gevolg van de gesteltenis onzes lands, 't welk door zware schattingen moet ondersteund worden, alwaar de overvloed van geld geringe interesten veroorzaakt, en grote schatten van noden zyn om fatzoenlyk te leven, en om als ouders de kinderen en als Christenen de behoeftigen te bezorgen. Eene yverige begeerte om geld met geld op te hopen, is hier vry groot, 't is waer; Maar zulks is de ziel van de Koophandel, en de eenige stut van een land dat op de zelve alleenlyk gevestigt is. Een Koopman die geringe winsten verwaarloost, en niet bejaagd, ondermeind zig zelfs, en loopt ten minste gevaar van geen grote voortgang te maken. 'T is opmerkenswaardig dat Puffendorf, ganschelyk onze vriend niet, wanneer hy ons wegens te grote liefde voor 't geld beschuldigt, daar by voegd, dat wy doorgaans 't zelve niet als door eerlyke middelen tragten te verkrygen. Wenschelyk was het dat wy ons wat meer aan 'tverwyt van zuinigheid bloot stelden. Wat aangaat de boersheid van zeden daar omtrent zal ik in eene andere gelegenheid myn gevoelen omstandiglyk uiten, en met bondige redenen aan tonen, hoe dikwils, en hoe onredelyk, opregtiheid en eenvoudigheid voor onbeschaafdheid van manieren worden aangenomen, en dat ware boersheid, daar verstand en goedhartigheid heerschen, niet wel plaats kan hebben.

N°. 14. Den 19. November 1731. De Hollandsche Spectator.

---- Ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor? cum lingua Catonis, & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit?

H o r a t . Art. Poëtica.

EEne *Willem Perry*, die in 't Engelsch de tegenwoordige staat van Rusland beschreven heeft, wil zyn Lezer wys maken, dat in de gansche Russische spraak geen uitdrukking te vinden is, om 't geen wy *Eer* noemen af te beelden, waar uit hy ons poogt te doen besluiten, dat de zaak zelve aan dat gansche Volk onbekend moet zyn. Waarlyk 't eene is een noodzaaklyk gevolg van 't andere, en indien het wezentlyk die taale aan zo een woord ontbreekt, kan het niet missen, of die edelmoedige gevoeligheid, die de *Eer* tot een doelwit heeft, moet in de delen der genen die zich van de gezegde taal bedienen te vergeefsch gezogt worden. Doen om eene geheele Natie van zo een schandelyk gebrek niet te verdenken, moet men weten, dat gemelde Schryver dat gansche volk, van velen uit het welke hy voorgeeft bedrogen en mishandeld te zyn geweest, een bittere haat schynt toe te dragen, en dat haat zo

wel als liefde, op verscheidene wyzen de voorwerpen sterk vergroot. 't Is bezwaarlyk te geloven, dat eene Landaard, die zelfs in hare vorige woestheid, Godsdienst en deugd gekend heeft, van de ware *eer*, die de verdienste als eene schaduw volgd, het minste begrip niet hebbe gehad, en niet in staat zy geweest haar denkbeeld des aangaande door een woord, of ten minste door eene *omschryving* uit te drukken. Doch indien zodanig gebrek in een taal schandelyk zoude wezen, 't is zeker dat het aan een volk tot luister kan strekken, dat zyne moedertaal in zekere opzichten gebrekkig zy. Indien, by voorbeeld, een volk het woord *gierigheid* ontbeerde, zulks zoude gewis voor het zelve geen kwaad teken wezen; doch die gelukkige onvolmaaktheid in een taal is noch ons, noch eenige andere der beschaafde Natien te beurt gevallen, en wy hebben des aangaande in plaats van gebrek, overvloed van uitdrukkingen. Doch in andere opzichten kunnen wy met recht roem dragen op de pryzelyke armoede van ons Nederduitsch. 't Is met het zelve schraal gesteld, wat aangaat geschikte woorden, om af te beelden al 't geen betrekking heeft op 't geen de levendige Fransjes *Galantery* noemen, en 't welk de kunst is om der vrouwen liefde, met haar op haar zelve te doen verlieven, tot zich te trekken, en niets beoogt als haar onredelyk en buitensporig te maken, om haar des te makkelyker te verleiden. Hoe flauw, styf, en dor onze taal zy, wanneer zy zich met diergelyke stoffen wil bemoeijen, blykt aan alle die gene die in 't Fransch, en in onze moedertaal *Romans* hebben gelezen. Het onderscheid tusschen beiden is zo tastelyk, dat onze Juffertjes, die 't meest op die gevaarlyke schriften verlekkert zyn, zo dra zy dezelven in 't Neerduitsch doorlopen daar van walgen,

en met een dwaas vooroordeel tegens de gansche Vaderlandsche taal worden ingenomen. Geen verstandig Nederlander heeft zich te schamen; deze dorheid komt nergens anders van daan, als van de deftigheid onzer loffelyke Voorouderen, die alle verwyfdheid en geest van beuzelary verachtende, zich met verhevene, manlyke, en nutte bezigheden ophielden; en, wanneer de liefde hen trof, een eenig Vrouwspersoon zochten met verdienste, en niet met laffe pluimstrykery te behagen, en, zo dra 't hen daar in gelukt was, zich vergenoegden de achting, en niet de liefde van andere vrouwen, door een onberispelyk gedrag, en door eene inschikkende en vriendelyke omgang, zich toe te eigenen. Hier in vind men tegenswoordig gene geringe verandering; een man van fatzoen, die niet galant is, kan rechtevoord niet door de monstering, zonder de Vrouwen met laffe vlyeryen, tegens den aard van ons Nationaal karacter, en onze deugdzame rondborstigheid de ziel te vergiftigen, zyn de fraiste geschiktheden des lighaams, al strekte ze de beste gaven des geests en de grootste deugden tot cieraad, onnut en zonder de minste uitwerking, voornamentlyk op Juffers van eene zwierige opvoeding; *'t is een poliet man, een galant Heer, hy heeft zeer goede manieren, hy weet wel te leven*, dat is te zeggen, *hy weet wel te liegen*. Dit zyn Fransche en korteling ingevoerde spreekwyzen, die tegenwoordig het pit en merg van de manlyke verdienste uitdrukken, en zonder welke onze spraak niet meer bestaan kan. Men heeft derhalven groot gelyk dezelven van onze vlugge *buuren* over te nemen, want, gelyk ik in eene andere gelegenheid eens hoop in 't breede te tonen, de Franschen hebben even de zelfde betrekking op ons, als eertyds de Grieken hadden op de Romeinen, en volgens 't

oordeel van Horatius, geen nieuwe woorden wierden in 't Latyn met meer voorspoed voorgebragt, als die uit eene Grieksche bron met eene geringe drai wierden afgeleid:

Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
Graeco fonte cadant parte detorta.

Dewyl het met de zaak aldus gelegen is, moet ik zeggen, dat ik noch een Fransch woordje weet, dat sterk naar 't Burgerrecht in onze spraak dingd, en niet wel langer kan afgeslagen worden, aangezien de betekende zaak, reeds zeer diep in onze zeden is ingedrongen, en weinig hoop overig is de zelve in haar voortgang met lessen en vermaningen te stuiten. Ik wil spreken van het woord *Coquet*, waar van de zin op de Heeren zo wel als op de Dames toepasselyk is, doch hier maar alleenlyk ten opzicht van de laatste zal overwogen worden. Het zelve word reeds dagelyks by ons gebruikt, maar de meesten tyd kwalyk, behalven alleen by luiden van de kostelykste opvoeding. Men noemt dikwils een Juffer *Coquet* wanneer zy met haar opschik al wat doenlyk is aanwend, om hare aanlokzelen in 't beste licht te plaatzen, en door de kunst de natuur alle mogelyke hulpmiddelen by te zetten, maar dit is niet anders als de schors of wel het uithangbord van de *Coquettery*. Anderen denken door 't zelve uit te drukken 't ongelukkig karacter van manzieke Vrouwen, die door eene ingeboren wulpsheid de mans onafhankelyk van derzelver verdiensten, geest, en aardigheid, alleenlyk beminnen, om dat het mans zyn, en hare drift niet kunnende vermeesteren, dezelve met hare oogen en uiterlyk gelaat, zelfs tegens haar wil en dank, te kennen geven. Doch dit gebrek heeft meer zyn oorzaak in de gesteldheid des lighaams, als wel in die van

de ziel, en is dikwils verzeld met onverstand, en aangeborene dommigheid, 't welk gemeenlyk uit het *karacter* van eene wezentlyke *Coquette* is uitgesloten. Men bediend zich ook by ons niet zelden van die vreemde uitdrukking, doch met even weinig reden, om op eene zachte en beleefde wyze den inborst af te beelden van vrouwen, die eer, deugd, en goede naam aan eene ongebondene wellust opofferen. Wat is dan eigentlyk een *Coquet* Vrouwsperzoon? Ik beschryve de zelve aldus: een *Coquette* Vrouw heeft eene natuurlyke levendigheid van geest, eene uitgestrekte verbeeldings-kracht, van jongs op is zy het gemeenzaam voorwerp van haare eigene gedachten en bespiegelingen. Hier door word zy allengskens smoorelyk verliefd op haar zelve, die hevige eigenliefde word eindelyk onbepaald, en blaast alle andere hartstochten uit; om die passie aan te kweeken, te koesteren en te voldoen, is zy nacht en dag bezig met middelen te vinden, en werkstellig te maken, om aan haren eigen afgod nieuwe aanbidders te verzorgen. Haar inzicht is aan alle mannen te behagen; 't gansche mannelyke geslacht aan haar zegenkar te binden. Konde zulks haar lukken, zy zoude met Alexander naar eene nieuwe waereld uitzien. Zo maar op iemand hare aanlokzelen afstuiten, rekend zy alle hare overwinningen voor niet, en zy spand alle hare krachten in om zich dien wederspanneling te onderwerpen. Om zo een opzet te doen slagen, wapend zy haar mond met lachjens van hare eigene vinding, met bestudeerde en in 't spiegel beproefde lonkjens. De koelheid van dien man boezemd haar in iets dat naar liefde gelykt, of dat zy dikwils zelve voor liefde neemt; waar hy gaat of staat z' is omtrent hem, zy spand haar netten uit; haar gansche aandacht is op hem alleen gevestigd, schynt hy zich

over te geven, zy voeld voor eenige tyd de vervoering van eene vergenoegde min, maar 't is schielyk daar mede gedaan. Zo dra denkt zy niet den overwonne aan 't juk der slaverny geketend te hebben, of hy word haar onverschillig, en haar nieuwe overwinning kitteld haar maar met het denkbeeld harer bekwaamheid, om hare eerzucht met versche zegens te voldoen. Vind zy zich in gezelschap van drie of vier Mans van welk zy even weinig werk maakt, 't is onbeschryflyk, met wat inspanning van verstand, oordeel, beleid, scherpzinnigheid, zy dezelven zoekt in te nemen, en van ze te behagen en t'overreden, dat ieder in 't byzonder 't grootste deel in haar gunst heeft. Haar oogen in de geduurige beweging, schynen bykans zich t'effens op allen te vestigen. De eene belonkt zy, terwyl zy d'ander met een lachje vereerd, de derde op de voet treed, en de vierde op een gezocht voorwendzel, als by voorbeeld om zyne lubben te bezien, by de hand neemt. Men verbeelde zich echter niet dat zy de minste verkiezing niet hebbe; ver daar van daan, maar zelden is het uit meer achting en neiging voor den een als voor den ander. 't Zal wezen om dat het een man van aanzien is, met verhevene tytels opgepronkt, of wel iemand, die 't middel heeft gevonden van by de Vrouwen in de mode te zyn; in een woord altyd zo eene, wiens onderwerping de meeste luister aan hare bevalligheden kan byzetten. Zomtyds heeft zy diergelyke tien twaalf die trapsgewyze in haar gunst staan; zo dra de eerste in rang te voorschyn komt, is zy voor de anderen doof, stom, en blind, en ieder der minderen geniet by beurten 't zelfde voorrecht, tot den alderlaatste toe, die by gebrek van anderen in 't volkomene bezit van hare aanlokkende praatjes en maniertjes word ge-

steld. Dikwils hoort men haar verstandiglyk spreken, van inschikkendheid, edelmoedigheid, goedaardigheid, met een soort van vermaak, 't welk zoude doen denken, dat het origineel van die hoedanigheden zich in haar ziel bevond, doch 't zyn maar denkbeelden, en geen gevoelens; zy heeft noit gedacht de zelven uit hare herssens, in haar hart te laten nedervloeyen, zelfs is 't niet mogelyk. Een ziel daar de *Coquettery* eens diepe wortels geschooten heeft, word onbekwaam om iets goeds voort te brengen: zodanig Juffertje moet zich noodzakelyk wennen aan eene geduurige veinzery, bedrog en leugentaal; haar gewoonte haar tweede natuur geworden, belet haar oit natuurlyk te zyn; haar spraak, gang, opschik, zyn zo veel beekjens die zich alle in de Zee van haar eerzucht uitstorten. Zy haat alle mannen, die zich met haare bevalligheden niet bekreunen, en alle vrouwen, die eenigzins beminnelyk zyn, en in staat om haare eerzucht te dwarsboomen; spreekt iemand van de schoonheid en, bevalligheden van de eene of d'andere Dame, de spyt, niet te genstaande alle poogingen, straald door in de verduisterde oogen van onze Juffer. 't Is of al de loftuitingen aan een andere gegeven haar ontstoolen worden; zy zal de geprezene aangenaamheid met de fynste en de uitgekipste kwaadaardigheid zoeken te verminderen; weet ze niets op 't aanzicht te zeggen, zy zal vitten op het postuur, den opschik, de manier van gaan of van groeten; zo zy met dit alles niet door kan, zy zal dikwils in haar boosaardige ieverzucht, tot bedekte en half uitgedrukte lasteringen hare toevlucht nemen, en fyntjes doen verstaan, dat het voorwerp van haar jalouzy een morzebel is, of wel door eenig geheim lighaamlyk gebrek walgelyk en afschuwelyk. Na zich daar omtrent geuit te hebben, zal zy in 't gemeen met veel ophef, van eenig ander Juffertje spreken, dat naar haar zeggen *een recht zoet bekje is*, daar zy vry meer schoonheid en aangenaamheid in vind als in de eerste, en wat daar ook tegen in word gebragt dat houd ze staande, dat kan niemand haar uit het hoofd praaten. Spreekt zy volgens hare gedachten? ganschelyk niet; zy zoekt maar 't vermoeden van jalouzy, van zich af te keeren, en zy weet dat het Juffertje, 't welk zy met zulke voordeelige verwen afschildert, by haar in 't minste niet

te pas komt. Is die Dame zo frai? wat behoorde van haar dan wel gedagt en gezegt te worden. Van ware vriendschap kan zy niet vatbaar wezen; laat eene zo genaamde Vrindin met haar schynen door onverbrekelyke banden verknocht te zyn, indien de zelve maar een minnaar heeft, zy zal voor die vereeniging, hoewel aan d'andere zyde oprecht, de minste eerbied niet hebben; zy zal zo een man aantokkelen, en van zyne beminde zoeken af te trekken, schoon zy weet dat zy haar vrindin daar door de bitterste spyt en smart aandoet, en 't hart met duizend pooksteken doorboort. 't Is niet haar aard, 't is de hatelyke *Coquettery* die haar die onbezonne wreedheid inboezemd. Niet minder mishandeld zy een man, wiens hart wezentlyk door hare bevalligheden en schyn-verdienste getroffen is, hoewel zy al eenige neiging voor hem voeld; zy kan de lieflykheid van zich in een bemind voorwerp te versmelten, en daar door een dubbeld leven te genieten, niet smaken. Haar verfoeyelyke eerzucht dryft t'elkens weer boven; zy geeft haar minnaar geduurige reden van benauwtheid, vrees en angst; hy word zonder ophouden gesold door verzekeringen die hem gerust stellen, en gebaarden die hem ontroeren; zyn liefde is voor hem een geduurige pynbank, zo wel haast zyn afgemat gemoed 't jok met geweld niet afschud, en zich van zo een ondraaglyke dwinglandy weet te ontslaan.

Ik heb hier 't karacter van eene *Coquette* maar gedoodverwt. De toekomende reis zal ik 't zelve den Lezer met levendiger coleuren voorstellen. De Schildery die ik denk hem mede te deelen is van myn eigen maakzel niet; ik heb de vryheid genomen dezelve te ontleenen van een van die Blyspeelen, die de Franschen *Italiaansche stukken* noemen. Doch ik heb voorgenomen, door middel van Vernis en Lyst, 't zelve een Hollandsche zwier by te zetten.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 15. Den 26. November 1731. De Hollandsche Spectator.

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.

Virg.

MEn verbeelde zich hier aan d'eene kant een Heer, wien ik *Aristus* zal noemen, mommer van eene jonge Juffer van geboorte, en hoffelyk opgevoed, van welkers inborst en gedrag hy om redenen wel wenschte onderricht te zyn; en aan de andere een Haags-kameniertje wel van de tongriem gesneden, en die haar Juffers ziel zo wel kent als haar lighaam. Ik zal haar de naam van *Betje* geven, 't welk een recht Kameniers naampje is.

Arist: Hoor eens hier *Betje*, ik heb eenige gedachten om je Juffrouw uit te trouwen, en dan krygje een Bruidstuk myn kind, maar ik wenschte haar wel een man na haar zin te geven, en dat kan niet wel wezen, zonder van haar aard, gedrag, en neigingen net onderricht te wezen. Niemand kan my daar beter in te recht helpen als jy, myn zoete kind; maar je moest recht opbiegten, je ziet immers wel dat ik niets anders hier in beoog, als Isabellas welwezen.

Betje. Och! heel graag Mynheer, denk niet, dat ik'er doekjes om zal winden; in de waereld konde

Mynheer zich niet beter adresseeren als aan my. Ik ken onze Juffrouw door en door, duizendmaal beter als zy haar zelve kent. Och! de Juffers moeten voor haar Kameniers niet mank gaan. Maar ik heb je duizend dingen daar omtrent te zeggen; de stof is zo ryk, zo overvloedig, dat ik nauwlyks weet waar ik het werk eerst aan zal tasten. Niet dat'er op myn Juffrouw iets te zeggen zou vallen, dat zou te veel van my gezeid zyn; ieder heeft zyn fouten, en onze Juffer ook, z' is net als hondert andere fatzoenlyke Dames, behalven dat ze meer verstand en bevalligheid heeft. In een woord, Mynheer, ze heeft niemand lief als haar eigen zelve, en ze wenschte wel dat al de mans de zelfde smaak voor haar hadden. Wat de vrouwen aangaat, zy is ver van derzelver genegentheid tot zich te trekken; niets bold haar zo, niets doet'er zoo'n vermaak, als dat z'er van gehaat word als de pest.

Ar Zo zie ik wel dat Isabel onder 't getal van die Dames is, die men tegenwoordig *Coquetten* noemt.

B: Daar heb je 't, Mynheer, je zult niet weer eerst raden; je hebt net de spyker op de kop geslagen. Mejuffrouw is *coquet*, en daar heb je 't al; deur en deur *coquet*, dat is de spil daar 't alles op draait. Zy spreekt, zy zwygt, z' is vrolyk, z' is melancoliek, ze lacht, ze zingt, ze wandeld, ze blyft t'huis; wat ze doet of niet en doet, 't komt alles uit het eenig inzicht van zich behaaglyk te maken. Ik twyfel zelfs niet of alle hare droomen draijen daar op uit, en dat zal de reden wezen, waarom zy dikwils zo ongerust slaapt; want de *Coquettery* is al een onrustend handwerk, of je dat weet, Menheer.

Ar: Maar zeg me doch eens, hoe besteed ze den tyd, waar houd zy zich den ganschen dag mee bezig?

B: Och dat is goed, Menheer, dat je me dat vraagd, nu hebben wy het draadtje, wy zullen 't

kluwtje nu wel vinden. Je moet dan weten, Mynheer, dat als het eens beurt, dat Mejuffer niet al te wel na haar zin geslapen heeft, dan is 't aanstonds, *Betje breng me't spiegel eens hier. Heer wat zien ik 'er uit! watte kringen heb ik onder de oogen, myn vel is zo geel als een taan!* Ondertusschen spiegeld men zich al vast, men schikt het bakkesje in hondert verscheidene ploijen, maar alles is vruchteloos, niets wil 'er lukken; *Og Betje, neem maar weg het spiegel, geef me maar een schoon nacht-mutsje, en de geele sak. Ik ga van daag niet uit, ik meen me niet te kleden, 'k wil ook geen menschen zien*. Menschen! den dag wil ze zelfs niet zien, en Betje moet de gordynen laten vallen. Daar komt evenwel gezelschap, dat familiaar, zonder zich te laten aandienen, binnen treed. Wat zullen die luiden denken van Mejuffers aanzicht? zy zullen zich inbeelden dat haar schoonheid vervalt. Hoe zouden haar goede Vrindinnen zich daar in kittelen; maar daar is overal raad toe, behalven tot de dood. Hoe is het met de Juffrouws gezondheid? *Heel niet wel Mynheer, ik weet niet wat me scheeld zedert eenige tyd, ik heb in geen tien nachten een oog kunnen toedoen, ik ben van daag niet zichtbaar*. Dat is te zeggen, moet je weten, Menheer, zie me niet aan, oordeeld niet van me, wagt tot ik geslapen heb, ik ben het van daag niet, 't is tegenwoordig myn rechte Bakkesje niet. Oh dat begryp ik terstond, als of ik het uit een boekje las. Wy Kameniers, dat mag je wel geloven, wy kennen onze Dames op een prik, als de myne maar een hand verroerd, dan weet ik al waar ze heen wil.

Ar: Dat gaat wel, Betje, dat schilderytje begind 'er al vry levendig uit te zien. Maar zeg my evenwel eens, wat de Heeren zo vroeg in je Juffers kamer doen, ik denk immers niet dat ze zich kleed in der zelver byzyn.

B: Heden, Mynheer, hoe praatje nu zo? 't is alreeds of je van de ouwe wet waard, en je ziet 'er noch zo jeugdig uit. Zeker, kleed zy zich daar de Heeren by zyn, van 't hoofd tot de voeten. Och! dat weten wy zo knaphandigjes te doen, dat men niet een stipje van haar lighaam zien kan. Nu, om weer tot de zaak te komen: Neem nu eens, dat onze Juffrouw wel gerust heeft, en dat de slaap haar bloed en vel verkoeld en verfrist heeft. Oh! dat voeld ze aanstonds aan haar oogen; terstond is zy zelfs by 't spiegel, en zo dra ziet zy zich niet, of ze word noch eens zo moy, daar is zo'n wazem van vergenoeging, die zich op haar heele wezen verspreid. Dan is 't, waar blyfje Betje, kom, ik wil zo aanstonds gekleed zyn. Och! dat is dan een studie van een uur of twee, wat linten, wat muts, wat tabberd, Mejuffrouws bevalligheid best zal voor den dag doen komen. Eindelyk is zy volkomen in de wapenen, en vergenoegd over haar zelve; O dat zal eerst een heerlyke dag voor de Juffer wezen. Haar aanzichtje heeft niets te vrezen, 't mag 't licht wel zien, daar valt niet op te bedillen, 't moet over al vertoond worden. De Juffer zal menschen zien, wandelen, in de Comedie gaan, en van daar na d'Assemblée, dat 's eerst een pleisier, hoe willen al de mans op haar steroogen, en wat al Dames zal ze razende dol van spyt maken?

Ar: Geen onaardig pleisier. Maar hoe springtze doch al om met de jonge Heertjes?

B: Daar zal ik je maar een staaltje van verhalen; hoor, ze was eens op een avond in 't zalet met een jong Heer, die'er zeer wel uitzag, en ze praatten zamen heel stilletjes en zachjes, maar je zoud niet geloven hoe fyn van gehoor ik ben. Ik hoorde terstond wel, dat ze zonder de minste schyn van 'er eens op te denken, haar best deed, om hem't net

't hoofd te halen; zy spraken van een Dame, daar die Jonker veel by verkeerde; *'t is zeker een bevallige Vrouw*, zei onze Juffer, ze heeft kleine oogen, maar zeer zacht en lieffelyk; ondertusschen sparde zy de hare op, zo veel als 't doenlyk was, al of zy zeggen woude; *wat denk je van zulke oogen, dat's wat anders te zeggen*; daar by gafzy zich met mond, oogen, en gebaerden, hondert zoete airtjes, waar in een zekere vrypostigheid, met zedigheid en bloheid heel aardig gematigd en getemperd was. Ik kon my kwalyk houden van lagchen. Het deed evenwel de gewenschte uitwerking; ons Jonkertje wierd geknipt, hy droeg Mejuffrouw zyn hart en genegentheid op: *Aan my, Mynheer?* was 't antwoord, als met een soort van verwondering; aan wie anders, Mejuffer, als aan U, aan't beminnelykste schepzel des waerelds. *Ga maar zo voort*, zeide zy daar op, *'t is my lief dat je je zo wel diverteert, ik heb een goede luim, en wil van daag het voorwerp van je raillery wel eens wezen*. Dit zeggende, trok zy haar handschoenen uit, onder voorwendzel van my een paar schoone te eisschen; maar de Juffer, moetje weten, heeft alderliefste moije handen. Hy sloeg 'er zyn oog op, nam 'er een van tusschen de zynen, en kuste ze met verrukking; zie, Mynheer, dat gaf een nieuw vuur en leven aan zyn liefkozery, en dat ware de handschoenen, daar je Nichtje na zocht. Zie, zo handeldze met meest al de Heeren, niemand gaat haast onvergenoegd van haar van daan.

Ar: Ik wil evenwel niet hoopen, Betje, dat de vryheden die myn Nicht aan de Heeren toestaat, zomtyds te ver gaan.

B: Neen zeker, Mynheer, dat hoefje van de Juffrouw niet te denken, daar is ze niet van t'huis, al heel niet, de vryheden, die zy aan haar Galants

accordeerd, wil ik wel op myn eigen Consciencie hebben Dat moet ik nochtans zeggen, dat als de Heeren onze Juffer zo wel kenden als ik, en met liefkozery en koelheid, elk op haar tyd gebruikt, haar hart in een geduurige bezigheid wisten te houden, dat ze al vry ver zou te brengen zyn; maar daar een spelletje by gestoken. Ik moet je noch eens iets verhalen daar je voor vast om lagchen zult moeten. Op een zekere tyd, dat ik van haar met iemand sprak, deed ik, of ik verzekerd was dat ze ons niet kon horen spreken, hoewel ik wel wist dat ze ons beluisterde; *men moet evenwel bekennen*, zei ik, *dat onze Juffer 't schoonste mensch van de waereld is*. Ik kan je niet zeggen, wat operatie dat woordtje deed; ze leefde met me meer als acht dagen achter malkander, als met haar eigen Zuster, en daar by vereerde ze my een Engelsche Japon daar sleet noch breuk aan was. Dat gaat wel, dacht ik in me zelve, en ik nam korts daar na een diergelyke gelegentheid waar, om te zeggen, dat onze Juffer heel goedaardig en redelyk was.

Ar: Toen kreeg je buiten twyfel noch wel een Rok 'er by.

B: Een Rok? Mynheer, een Rok? geen spel, niet zo veel als ik in myn oog kan bergen, en waarachtig ik verdiende 't ook niet, want heb ik van myn leven gejokt, 't was doe.

Ar: Ik had gehoopt dat die loftuiting, wat meer vat op myn Nicht zou gehad hebben.

B: Ik moet je noch iets zeggen, eer ik het vergeet, van een koddig soort van hoofdpyn daar Mejuffer zeer aan onderworpen is. Och! je zoud niet geloven, hoe dienstig het is voor een *Dame van de groote waereld*, altyd een hoofdpyntje in de zak te hebben. Als je Nicht zich bevind in een Gezelschap van bejaarde Vrouwen, of van Heeren, die zich

met de Galantery niet bemoeijen, dan leundze op 'er stoel, en maakt nu en dan een grimlachje, zonder een woord te spreken. Geen wonder, ze kan niet duuren van pyn in 't hoofd. Komt 'er by geval een Galantje in, weg is de hoofdpyn, of ze weg geveegd was; de oogjens helderen zich op, de tong raakt los, haar gewonelyke bevalligheden schikken zich op haar tronitje in ryjen en gelederen; men zou zweeren dat ze in een oogenblik van top tot teên in een vorm vergoten was.

Ar: Wel, wel, myn Nichtje heeft meer gaven als ik wel gedacht had, zyzou, naar ik kan merken, een uitstekende Actrice wezen.

B: Och! dat's nog maar copy van de zaak: je zoud je leven niet geloven, Mynheer, hoe dat onze Juffer met flauwtens gekweld is, voornamentlyk als de eene of d'andere sterke reuk by of omtrent haar is. Maar tusschen ons, Mynheer, ik had eens op een avond een heele pot met bloemen achter haar Ledikant gezet; ik dacht dat ze flauw zou worden, maar ze sliep het deur, en de flauwte zal noch komen. 's Anderen daags kwam'er in een gezelschap een roos voor den dag, ze kreeg het op het lyf of het'er op gegoten was, en ze lag wel een half uur in katzwym.

Ar: Maar wat mag ze doch met die malle kuuren voor hebben?

B: Begrypje dat niet, Mynheer? hoe is 't mogelyk. Is 'er wel iets beminnelyker in de waereld als 't postuurtje van een fraije jonge Juffer die in een Canapé half leund en half legd, die men de neusdoek afdoet, en een weinigje ontrygd? en reken je voor niemendal 't medelyden dat men de Heeren daar mee inboezemde? uit dat medelyden spruit dikwils de liefde eer men 'er eens om denkt.

Ar: Nu, Betje, 't is nu zo al wel; ik geloof dat ik nu al genoegzaam achter 't karacter van Isabella ben; 't is hoog tyd 't meisje van een man te voorzien. Zoud 'er ook iemand zyn, daar ze eenige neiging voor heeft, en dat een redelyk portuur voor haar zou wezen? 't zou my leed wezen haar hart 't minste geweld aan te doen.

B: Of ze neiging voor iemand heeft? wat zal ik je daar van zeggen, somtyds denktze 't zelfs wel, want ze is dikwils jaloers, maar zelden blyft ze in die dwaling boven een dag of twee. Ze bemind eigentlyk niemand als haar zelve; en tot noch toe, geloof ik dat het haar weinig scheeld of ze trouwd of niet. Ik weet maar eene reden die haar tot het huwelyk zou kunnen doen besluiten.

Ar: Ja, dat is een algemeene reden, die niet moeyelyk te raden is, Betje.

B: Ik weet wel waar Mynheer heen wil. Hee wat hebben de mans ook wondere gedachten van de vrouwen! foey, Mynheer, je zoud me wel rood doen worden. Maar neen, ik wou je heel iets anders zeggen. Zie, Mynheer, onze Juffer heeft wel een fatzoenlyk inkomen, en ze kan tegens de meeste van haar goede Vrindinnen op, dat staat de Juffrouw heel wel aan; maar Mynheer kan wel denken dat het haar noch vry aangenamer zou wezen, indien ze middelen had om boven alle de anderen uit te blinken. Hee wat wou ze in haar schik zyn, zo ze alle dag van kleeren kon veranderen, en ieder avond een Ducaatje of vyftig aan een Pharon tafeltje kon wagen? En daarom zou je 'er een groote dienst doen, zo je 'er een man kon beschikken, wie 't ook mocht wezen, dat 's evenveel, als hy maar schatryk was, en van humeur om de Juffrouw met zyn geld, naar haar welgevallen om te laten springen.

Ar: Wel ik zal my daar eens op bedenken, en daar na noch eens nader met je spreken Nu goeden dag, Betje, ik heb nu eenige affaires, ik bedank je kind

B: Je dienares, Mynheer, op een ander tyd zal ik Mynheer eens vertellen, hoe dat onze Juffer in een Logie van de Comedie haar intree doed, met wat een air en zwier, men zou zweeren dat het een Princes van haar hals was; daar is in haar wezen zo eene koele en trotze onverschilligheid, en dat moetje weten, is 't rechte teken van een hoofsche opvoeding. Wordze uit de naaste Logie gegroet, ze neigd effentjes, met een vies mondtje en een opgeschort neusje; 't schynen ook maar Burger Juffertjes, en Mejuffer kend ze niet, ze kend ze niet eens. Nu moet je niet denken dat ze naar't geen gespeeld word hoord of ziet; foei, dat 's goed voor gemeene luiden Mejuffrouw is afgetrokken van gedachten, of daar moest de eene of d'andere Galant by haar komen zitten, dan praat me, dan lagt men overluid; 't is een tweede Comedie. Maar ik dacht 'er niet om, dat Mynheer affaires had, en ik verpraat zeker myn tyd ook. Nu tot weerziens toe, Mynheer. Och! ik heb je noch zo veel te zeggen.

De Lezer ziet hier twee karacters; dat van 't Kameniertje is mogelyk het slechtste niet, maar daar ontbreken noch al vry wat wezentlyke trekken aan, die ik 'er by gelentheid eens by zal voegen. Dat soort van dienstbare geesten is al een gevaarlyk volkje, dat veel invloed op de hedendaagsche Zeden heeft, en wel waardig is van die geenen zelfs, die 'er zich van bedienen, recht gekend te worden.

N°. 16. Den 3. December 1731. De Hollandsche Spectator.

Moves, sed nihil promoves,

Terent.

MEt de Taal-zuiveraars heb ik op verre na noch niet gedaan, hoewel ik hen reeds duidelyk hebbe aangetoond, hoe onredelyk, en onnodig de Taalzuivering in 't voornemen zelfs is, en met wat gewisse ondergang, door de uitvoering van zo een frai opzet, onze spraak gedreigt word. De onmooglykheid van deszelfs volvoering, met eene goede uitslag, zal ik verder trachten te bewyzen, met het werk eens te onderzoeken dat die Liefhebbers reeds hebben afgemaakt. Om hier omtrent een vaste grond van redeneering te hebben, zal ik zeggen, dat het ware oogmerk van een woord is eene bepaalde zaak af te malen, en van anderen te onderscheiden, in zulker voegen, dat zo dra het zelve is voortgebracht, het denkbeeld van die zaak in de ziel der gener, die de taal verstaan, opgewekt werde. Myne Lezers zullen dit wel weten, maar 't is voor myn oogwit dienstig hunne gedachten hier op te hechten. Ik zal ook bekennen dat de gezegde regel wel eenige uitzonderingen onderworpen is, en dat in alle spraken woorden worden gevonden, die deze volmaaktheid niet volstrekt bezitten,

doch indien ze dezelve ten minste door de t'zamenhang met anderen niet verkrygen, zyn dezelve buiten twyfel onnut en verwerpelyk. Nu om onze taal te zuiveren vind men twee middelen, 't eerste bestaat in 't opzoeken van eenige oude woorden, uit zommige Chronyken, of wel in 't ontleenen van eenige uitdrukkingen aan onze Nabuuren, wiens taal met d'onze de zelfde oorspronk heeft, by voorbeeld aan de Westphalingers, van welken ik liever hammen als woorden zoude willen halen. Dit middel doet baarblykelyk te kort aan de verstaanbaarheid, aller talen grondregel, 't ander aapt de Schilders na, die dikmaals een kleur van noden hebbende, dezelve door vereeniging van verscheide verwen zoeken te verkrygen Men tracht koppel-woorden te maken, en men zoekt verscheidene zinnen, om eene zin uit te maken, t'zamen te smelten. Dit lukt nu en dan wel eens, maar de meesten tyd is het gruwelyk mis, en beantwoord het oogmerk of flauwlyk, of ganschelyk niet. Van een *Esquader* heeft men een *Smaldeel* gemaakt, wat een smalle en laffe betekenis heeft die benaming niet? wanneer ik de zelve de eerste maal zag, verbeelde ik my dat men daar mede drie of vier schepen van't geringste soort wilde beduiden, om zo een hoopje van een *Esquader* te onderscheiden; maar ik was niet weinig verwondert, wanneer ik dat schraale woord, in de beschryving van de zwaarste Zee-slagen, op verzamelingen van vyf en twintig of dartig kloeke schepen van Oorlog vond toegepast. Waarom doch, bid ik de Liefhebbers, 't woord *Admiraal* van gantsch Europa gebruikt, te verwerpen, om dat gebrek door *Zee-voogd* weder goed te maken. *Vloot-voogd*, zoude noch heen gaan, maar de *Zee* is van geen aart om zich licht onder *voogdy* te laten brengen, en die

Eernaam is zelfs voor Vorsten, die zich 't gebied over zo een weerbarstig onderdaan aangematigd hebben, veel te hoog. Neptunus alleen kan in de taal van de Heidenen, of Poëten, met de naam van Zee-voogd vereert worden.

Wat aangaat den* Oorlog te land, wat hebben onze Hoofd-liefhebbers in de werktuigen, vestingbouw, en eernamen, niet een gruwelyke verwoesting, zonder behoorlyk de schade te vergoeden, aangerecht? *Officiers* en *Generaals* hebben zy goedgevonden te verjagen, om in derzelver plaats *Bevelhebbers, Hoog-bevelhebbers, Hooft-bevelhebbers, Leger-hoofden*, aan te nemen; hoewel ik hartelyk twyfel, of deze dezelfde diensten in de Taal wel doen, als de vorige. Wanneer ik dusdanige woorden lees, weet ik niet of veele derzelver, dezelfde of eene onderscheidene zin hebben. Is een Leger-hoofd hoger of lager als een Hoofd-bevelhebber? Is een Hoog-bevelhebber minder als een Hoofd-bevelhebber? Wie zal my hier in te recht helpen? Zo en gaat het niet, wanneer de namen my voorkomen van Generaal, Lieutenant-Generaal, Generaal-Majoor, Brigadier; aanstonds ken ik derzelver bepaalde betekening, en ik weet aan ieder van die Krygs-waardigheden hare trap en rang aan te wyzen. *Bende* moet het tegenswoordig bykans geheel goed maken voor alle soort van *troupen*, of zo men wil krygs-hopen. Maar, hoewel die algemeene naam niet kwaad is, wat moet ik 'er doch eigentlyk en bepaaldelyk door verstaan? Is een Bende Ruiters of Voetknechten een Compagnie, een Regiment, een Brigade? Wanneer men die woorden gebruikt, weet ik ter-

* *Men zegt jegenswoordig* het Oorlog, *tegens 't gebruik van de Taal, en waarom doch? Om dat de Latynen zo spraken, een krachtig argument tegens de Socinianen!*

stond, en zonder in 't minste myn hoofd te breken, wat dezelve beduiden; en ik zoude het weten, schoon ik de eer niet hadde van in myn jeugd *Bevelhebber* van een Snaphaan te zyn geweest.

Om my niet op te houden met verscheidene stukken van de Fortisicatie, aan welken men nieuw gesmedene namen heeft goetgevonden te geven, die men dikwils niet weet, waar t'huis te brengen, moet ik eens overwegen wat men heeft willen maken van 't bekende woord *Ingenieur*, 't welk de gansche waereld door zonder dubbelzinnigheid verstaan en gebruikt word. Eenige van onze Zuiveraars vergoeden 't zelve door *Vesting-bouw-meester*, of wel *Vesting-bouw-kundige*. Maar met die Heeren hun verlof, is het klaar dat 'er verscheidene verwen om de kleur, die hier nodig is, volmaakt te krygen, in dit onguur koppelwoord ontbreken. Een *Ingenieur* verstaat zich niet alleen om vestingen op te werpen en te bouwen; maar zyne bekwaammoet zich ook uitstrekken tot de kunst van de zelven aan te tasten, en te verdedigen. Derhalven vald hier noch al vry wat aan te koppelen, en op dien voet behoorde men te zeggen een *Vesting-bouw-aantast-verdedig-meester*, wat zeggen de Vrinden van zo een koppelwoord? 't Is wel viermaal zo groot, gelyk men ziet, als *Ingenieur*; maar ik durf twyfelen of 't wel half zo goed is. Andere korter en bondiger toonen met een hunne geleerdheid, met van een *Ingenieur* een *vernufteling* te maken, en denken zich wonderlyk uit te slooven, om dat het in 't gebruik zynde woord, van een Latynsch afdaald, 't welk geest en vernuft betekend. Doch zien zy niet dat die benaming op alle bekwaamheden, tot welke een zonderling vernuft word vereischt, met een gelyk recht kan toegepast worden. Kunstige Schilders, Beeldhouwers, Glasslypers

zyn dat geen *vernuftelingen?* Wat my aangaat, ik zoude oordeelen, dat men alzo wel een Leeuwenhoek een *Ingenieur*, als eenen Koehoorn een *Vernufteling* zoude kunnen noemen.

Om nu over te gaan tot de Regeering en Vierschaar, men moet bekennen, dat de Heeren Zuiveraars daar omtrent ook niet weinig huisgehouden hebben. De *Gecommitteerde Raden*, zonder eens gevraagt te zyn of zy die verandering wel goed keurden, zyn *Gemachtigde Raden* geworden De *Raad Pensionaris* heeft moeten lyden, dat zyn eernaam verruild wierd tegens die van *Loon-trekkend Raadsman*; myns oordeels is die benaming zo mal als zy groot is. Is loontrekkend niet laag, en slaat het niet *mercenair* en huurlingachtig. *Gewedde Raad* zoude, zo 't my voorkomt, vry deftiger en vloeijender zyn; doch echter niet deugen, dewyl alle Raadsheeren en Raaden der Steden *gewedde* of *loontrekkende Raden* kunnen genoemd worden Maar als men die zaak inziet, is 't niet al wat baldadig de grootste en gewichtigste Ampten van 't Land van eernamen, en tytels te willen beroven, welke niet minder door 't gebruik, als door de *Commissien* en *Instructien* van de Hoge Overigheid, daar aan vast gehecht zyn, en van ons dienvolgens, als geheiligd en ontzachelyk moeten geacht worden. Maar, zullen de Heeren Zuiveraars zeggen, Raad Pensionaris is echter geen Duitsch; 't is mis Heeren, Raad Pensionaris is wezentlyk Duitsch, en Loontrekkend Raad is geen Duitsch. Een Franschmans Zoon tot Amsterdam geboren is een waar Hollander; een Waalsche Familie, door inwoning en Burger-recht onze Landaard ingelyft, bestaat uit wezentlyke Nederlanders. Die gelykenis gaat door: steld die gril doch eens uit uw hooft. Je kunt geen woorden maken, je hebt 'er recht

noch gezach toe. De gewoonte en't gebruik zyn de wettige Taalmakers, en niet ieder naar zyn zinlykheid, al was hy noch zo geleerd en geestryk. Je moet ons het woord *Secretaris* ook laten, als je zo goed geliefd te wezen; de reden daar van is reeds aangehaald. Geheimschryver kunje, zo je wild, toepassen aan Secretarissen van de eene of d'andere byzondere Heeren, maar niet aan verhevene Staatsdienaren. In 't woord Geheimschryver is daar by ook al eene kleine zwarigheid; je weet immers, denk ik, dat *schryver* ook geen oorspronkelyk Nederlandsch is, en dat de Latynen, het van ons met recht, indien 't recht in dat slag van zaken plaats konde hebben, zouden kunnen wederom eisschen. Dat soort van zwarigheden is in uwe gewichtige onderneming niet zeldzaam, maar dat zullen wy daar na eens met malkander verhandelen.

De namen der verscheidene Rechtsgeleerden zyn wat minder ontzachelyk, en of men daar zo wat mee morst, daar is zo veel niet aan verbeurd. Laat ons eens zien hoe onze Letterhelden daar mee omgesprongen hebben: Wat is by voorbeeld een *Procureur* in onze weitsche Taal? een *Pleitbezorger*. Maar voor eerst zoude het woort *pleiten* wel oorspronkelyk Duitsch wezen? Ik weet althans wel dat de Fransche het zelfde beduiden met *plaider*, en dat zy *plaidoyer* gebruiken zo als wy *pleidoy*. Is het wel onwaarschynlyk, dat die woorden, staande onze onderwerping aan Fransche Vorsten, zich in onze Taal ingedrongen hebben? Maar 't zy oorspronkelyk Duitsch, drukt het de betekende zaak wel uit? Is het de post van een Procureur alleen maar het pleiten te bezorgen? of moet zyn zorg zich uitstrekken over het gansche Rechts-geding? Het tweede is waar: men behoorde derhalven in

onze nieuwe taal te zeggen, een *Rechts-geding-bezorger*. By ongeluk is die uitgerekte benaming vry wat dubbelzinnig; zonder dat koppelwoord kracht en geweld aan te doen, kan men door't zelve gevoegelyk verstaan iemand, die den menschen processen bezorgt, en zyn best doet om dat slag van geschillen voor den dag te doen komen.

De Heeren Advokaten zyn ook door onze Zuiveraars niet kwalyk opgeschikt. Men heeft 'er *Voorspraken* van gemaakt; dat is immers kort; Ja, maar niet goed. 't Gebruik heeft aan dat woord een vaste betekening, die ieder kend, toegeeigent; men verstaat door 't zelve *iemand die voor een ander gunst, genade, verschooning verzoekt*. Wat heeft zulks gemeen met de plicht en bediening van een Rechts-geleerde, dewelke Amptshalven eene zaak verdedigende, meestentyd geen *gunst* verzoekt, maar *recht* eischt. Dit zyn eenige staaltjes van de hedendaagsche Taalzuivering, daar onze Helden zo veel mede op hebben, en zich zelven zo over kittelen. Hun oogmerk, ik beken 't, is pryzelyk; hun inzicht is den medeburgeren dienst te doen, en derzelver spraak, kracht en rykdom by te zetten. Maar 't is met leedwezen, dat ik hen zeggen moet, dat zy hun doelwit zo ver missen, dat zy net het tegendeel van 't geen zy behartigen, uitwerken. Is een taal niet wezentlyk arm en krachteloos, als een geringe zin zich uit moet rekken naar de uitgestrektheid van woorden, die een groote plaats bestaan? Is veel te spreken, en weinig te zeggen in een Taal geen armoede en zenuwloosheid. Men vergunne my die waarheid door een voorbeeld in haar volmaakt licht te plaatzen. Behelst een zak Ducaaten niet grooter kracht en rykdom, als een even groote zak gevuld met *achtentwintigen?* Deze vergelyking is wel wat laag, doch niet ongerymt.

Die grote lompe stukken van geringe waardy, die vry wat schynen, en weinig uitmaken, beelden die zo kwalyk af onze onguure koppel-woorden die 't oor opproppen, en de ziel eenigermaten ledig laten; 't zyn zelfs maar ongestempelde achtentwintigen, zo lang zy door't gebruik niet gangbaar zyn gemaakt. Ik wil hopen, dat alle deze bewysredenen onzer Zuiveraaren herssenen zullen zuiveren; zo niet, ben ik van mening zo toegevend omtrent hen te wezen, dat ik hen aan nieuw werk zal helpen. Zy moeten zich niet verbeelden, dat hun opzet reeds uitgevoerd zy; ganschelyk niet: tot nu toe hebben zy de Taal maar zo wat *bezemschoon* gehouden. Indien zy die eens ter degen schoon willen maken, en alle hoeken en winkels uithalen, wat zal 'er noch al onzuiverheid, daar mogelyk niet eens van gedroomd is, voor den dag komen? Wat schuild 'er noch al een Onduitsch in onze gezuiverde spraak; 't moet te voorschyn komen voor die geen, die het kennen, als men* geld, en voornamentlyk goud handeld, als men de gemeenste spyze gebruikt, en de aangenaamste drank nuttigd als men de straat zelfs betreed. Zo dra onze liefhebbers dit hoekje zullen gereinigd hebben, beloof ik hen te maken, dat het hen aan nieuwe bezigheid niet ontbreken zal, en zo eenige onder hen voorgenomen hebben my te wederleggen, en ten dien einde een† Schryf-tafel, Pen en Papier moeten eisschen, bid ik hen te willen onderzoeken, of zy in staat zyn daar toe zuiver en oorspronkelyk Nederlandsch te gebruiken.

* *Ducaton, Ducaat, Souverain, Pistolet, Kruzade, Guinea. Butyrum, Cafeus, Vinum, Strada Italiaans, van het Latyn Via Strata*.

† *Tabula, Penna, Papyrus*.

N°. 17. Den 10. December 1731. De Hollandsche Spectator.

Otia si tollas, periere cupidinis arcus.

Ovid.

HEER SPECTATOR.

IK hebbe U Ed. iets mede te delen van een converzatie, welke ik onlangs bygewoont hebbe in een gezelschap van aanzienlyke Dames, die hoewel juist niet van de eerste rang, niets verwaarloozen om door haar gedrag en manieren, die van de hoogste geboorte te evenaren. Na dat de ordinaire praatjens, van mutzen, strikken, linten, klederen, kars-vars van Parys gekomen, 't goed air van dien Heer, de gemaaktheid van dien ander, en dit alles fyntjes met kwaadsprekentheid en agterklap gelardeerd, een half uur onder een kopje Thee geduurd had, addresseerde zig eene jonge Juffer aan de Dame van 't huis, om haar te vragen, hoe het bykwam dat Mevrouw N. met haar dogters, welke zy gedagt had aldaar te vinden, 't gezelschap met hare tegenwoordigheid niet vereerde. Ik heb haar verzogt, sprak de Dame, maar zy liet weten dat ze onmooglyk komen kon, en dat om een reden, die zo wonderlyk en zo belachelyk is, dat ik ze haast niet voor den dag durf brengen. Want zeker 't

is anders eene hele hupsche Vrouw, en men moet zeggen dat haar Dogters, hoewel al wat styfjes, zoete Juffrouwen zyn. Hier op wierd de algemene nieuwsgierigheid wakker, en vier of vvfteffens verzogten Mevrouw dat zeldzaam excus tog te mogen weten. Na dat zy zig eindelyk had laten verbidden, borst zy al laggende uit in deze woorden: *'t Is om dat Mevrouw van daag de wasch heeft t'huis gekregen*. De wasch t'huis gekregen? de wasch t'huis gekregen? Ey dat kan niet wezen Mevrouw; je lacht 'er mee. *Ik spreek heel ernstig*, was 't antwoord; De boodschap is my gedaan in deze eigene woorden, dat Mevrouw van daag het natte goed t'huis had gekregen. Wie heeft zyn leven van zulke dingen meer gehoord, sprak daar op de eerste Juffer. 't Is zeker schand voor een Vrouw van fatzoen; Heeft ze geen volk genoeg, om zulke lage dingen voor haar waar te nemen? Zo ik my tot diergelyke bezigheden wou vernederen, zou ik ten minsten zo zot niet wezen van het te zeggen, en ik zou verstand genoeg hebben, hoop ik, om een gevoeglyker excus uit te vinden. Trouwens de Vrouw heeft weinig opvoeding, en ik heb wel horen zeggen, dat haar moeder dat een hele burgerlyke vrouw was, haar tot niets anders als tot huisselyke bezigheden heest opgetrokken.... Hier viel een andere Dame in hare redenen, die nog zo ligt niet zouden opgehouden hebben. Maar myn liefste Juffrouw sprak zy, dat is nog niet met al, ik weet wel andere staaltjes van die Dames, hoffelyke boodschappen en excusen. Je weet, dat wy grote vrinden zyn, en malkander dikwils zien; Nu moet je weten dat ik haar onlangs verzogt had op een *priê*, dat aan myn huis zou wezen; Maar ik kreeg tot andwoord, dat het Mevrouw van harten leed was, dat ze die eer niet kon hebben, de-

wyl dien zelfden dag t'harent geslagt was. Buiten twyfel zal Mevrouw zelfs worst en beulingen hebben moeten stoppen en koken. Misschien ook wel Rolpens. Wie weet vervolgde een ander, of ze met haar eigen handen de pens ook niet heeft helpen schoonmaken en zuiveren. Fey! ik weet niet hoe dat een Vrouw van fatzoen haar vingers tot zulke morzige dingen kan lenen. 't Vervolg van dit praatje vervrolykte het gansche gezelschap meer als een uur ten koste van de goede Mevrouw N. die als het bespottelykste schepzel wierd uitgekreten, en de stof was ryk genoeg om dit vermaak tot het scheiden van 't gezelschap uit te rekken, indien 't verschynen van de Quadrille Tafels, en de speellust die vrolyke en kwaadaardige t'zamenspraak niet hadde afgebroken. Wat my aangaat Heer Spectator, ik deed 'er goed zwygen toe, en hoewel ik weinig gewoon ben de zaken in hare innigste natuur te onderzoeken, dagt my in 't eerste opzigt dat die scherpe berispingen en bespottingen over 't gedrag van die huiselyke vrouw niet al te wel gegrond waren. Gy zoud my pleizier doen, en iets van geen geringe nuttigheid voor den dag brengen, indien het u luste de pligt van vrouwen van rang en geboorte omtrent huizelyke bezigheden, wat uitvoeriglyk te verhandelen.

Ik blyve &c.

Wanneer ik in myn jeugd my bevonden heb by Natien, welke voor de beschaafste en wellevendste bekend zyn, is my dikwils gevraagd of het wel waar was, dat in myn vaderland Vrouwen van geboorte laag genoeg van geest waren, om zig met de geringste delen zelfs van 't huishouden te bemoeven. Ik antwoorde ja, en dat die vrouwen onder die van haare rang het meest geagt waren.

Ik verhaalde dat ik zulks wel het meest opgemerkt had in eene onzer Landschappen, die 't meest van Adel overvloeid, en dat ik daar in verscheidene aanzienlyke huizen, Moeders gezien had, die met hare adelyke dogters verzeld, en geholpen door kameniers en dienstmaagden zig met vlyt en iever kweten, van 't geen, in 't opdoen van't linden, de grootste handigheid, en zinnelykheid vereischt. Dat die zelfde Dames, niet alleen nu en dan zig naar de Keuken begaven, om te zien, hoe zig alles daar gedroeg, maar zelfs dikwils haar tedere handen aan 't werk sloegen, om een goede schotel gereed te maken, en hare koks in hunne eigene kunst te onderwyzen. Op dit openhertig verhaal keeken de toehoorders malkander met zo eene verbaastheid aan, als of zy van de zeden van Hottentotten en Menschen-eters gewag hoorden maken, en ik verbeelde my aan de sprekende ogen van zommige Dames te kunnen merken, dat zy alzo lief hare armen en benen met darmen van geslagte dieren zouden hebben willen oppronken, als zig aan zo eene vermaak-rovende slaverny te verbinden. Deze onredelyke veragting van onze landswyze hoe verwonderlyk in zig zelve zal egter geen verwondering baren by die genen, die door eene geredeneerde ondervinding geleerd hebben, dat de indruk van de gewoonte op 't menschelyk gemoed weinig in kragt verscheelt, van het klaarste ligt met het welk de onderzogte waarheid onze ziel bestraald. Wanneer wy van kindsbeen af de ongereimdste zaak als gevoeglyk hebben zien doorgaan, komt ons het denkbeeld van dezelve noit voor als verknogt met dat van gevoeglykheid zonder dat onze reden zig verwaardigt op dat valsche verband het oog te hegten; Dog zo dra het zelve maar enigsins aan een onpartydig oordeel verdagt word

barst het schielyk van een, en een betovering van de gewoonte verdwynt als eene bedriegelyke droom. 't Moet noodzakelyk ook zo gelegen wezen met de onredelyke verachting van de huizelykheid onzer deftigste huismoeders, eene verachting die zommige van onze weitsche Dames niet van hare brave Voorouders, maar van hare Mameselletjes ontleend hebben, en die in haar geschraagd word door eene onbepaalde drift, om zich met ziel en lichaam aan ledigheid en verlustiging over te geven. Om deze aangename harszen-schim door 't licht des redens te verjagen, zal ik hier niet aanhalen de gewoontens en gevoelens hier omtrent van de wysten en deugdzaamsten onder de aloude Natien, by welke de verhevenste Vrouwen zich een eer maakten van niet alleen zich bezig te houden met aan hare werkende slavinnen hare taken te geven, maar ook van door hare eigene naarstigheid die van hare dienstboden aan te moedigen. Ik zal de kuische Lucretia daar laten, die door haar Gemaal Collatinus en hare minnaar Tarquinius werkende wierd gevonden in 't midden van hare vrouwen. Ik wil ook niet spreken van den Grooten Alexander, die om de droefheid te matigen van Sizigambys, moeder van Darius (aan welke hy alles wat tot vrouwelyke handwerken nodig is, als een tydverdryf gezonden had, en die zich daar door als eene Dienstbode, door den Overwinnaar, gehoont achte,) haar verzekerde, dat het kleed, 't welk hy werkelyk droeg, door zyne eigene moeder Olympias was geweven. Zelfs wil ik myn voordeel niet trekken uit de deftige beschryving, die Salomon ons geeft van eene deugdzame huismoeder, die door haar vlyt, overleg, en werkzaamheid, haar inkomen vermeerdert, en zelfs haar Gemaal achting en luister byzet. My lust de zaak in zyne eigene na-

tuur te bespiegelen, en uit hare eigene boezem onbet vistbare redenen te halen, om te betogen dat niets nutter en pryzelyker is in een Vrouw van geboorte en aanzien, als zich met hare huizelyke zaken te bemoeijen, en dat de gewoonte van zo eene vlytige zorgvuldigheid te verachten zo onredelyk als gevaarlyk is. Menschen die hunne aandacht op het huishouden hebben laten gaan, zullen zonder tegenspraak met my als eene zetregel aannemen, dat achteloosheid, flordigheid, en nalatigheid, dikwils meer verslinden, als de wezentlyke onkosten, die tot uiterlyke zwier, en prachtige Tafels van noden zyn. Zo de Vrouwe van een huisgezin vervuld met Domestiquen van verscheide rang, zelve geen voorbeeld van voorzorg en oplettendheidt geeft, op wie van hare bediendens zal zy zich betrouwen, wie, volgens de gemeneslender van 't menschelyk gedrag, zal met vlyt haar de last van eene voorzichtige bestiering afnemen. Eerlyke en rykelyk betaalde Hofmeesters en huishoudsters zullen die dat wichtige werk behartigen? Wie kan doch zich zulks verbeelden? In 't uiterlyke zal'er eene redelyke order in alles voor 't oog verschynen, en tastelyke en baarblykelyke misslagen zullen gemeid worden; Maar wat al kleine ongeregeldheden, die t'zaamen opgehoopt gansche capitalen verslinden, zullen 'er niet omgaan. Honderden van dieverytjes, in Wyn, Coffy, Thee, en diergelyke kostbare beuzelingen waar van de ontvreemding, door eene byzondere Zedekunde, by de dienstboden voor eerlyk doorgaat, zullen dagelyks bedreven worden. Dewyl de mensch uit de natuur tot verlustiging zo genegen is, als afkerig van 't werk, zai zich ieder op 't voorbeeld van de voornaamsten, zo veel diverteren, en zo weinig bezig houden, als het eenigzins nodig is; Eindelyk op 't einde van

't jaar zal men eene verteering vinden, waar van men verbaast zal staan, zonder in het minst te kunnen begrypen, waar aan zulke sware geldzommen mogen besteed zyn. Ik geef maar eens in bedenken hoe het 'er toegaan moet, wanneer de hoofdbediendens zich aan ontrouw schuldig maken, zich met de koopluiden verstaan, en op alles eene bedekte winst weten te trekken. Zulks kan niet lang geschieden, of 't moet van mindere dienstboden gemerkt worden, die diergelyk voorbeeld aannemen, als een toelating, om mede ieder naar zyn vermogen toe te tasten, en, met het geheele huis allengskens te plonderen, zonder vreeze van straf, zich te verryken, dewyl zy in hunne natuurlyke aanklager hunne medeplichtige en voorganger vinden. Heel anders draagt zich de huishouding toe, wanneer eene deftige en verstandige Vrouw de bestiering zelve op haar neemt, en op alles een aandachtig oog slaat. In myn jeugd heb ik *Artemizia* gekend, eene Dame van de hoogste geboorte, en die door hare beleeftheid en beschaaftheid de grootste achting en eerbied by alle die haar kenden verkregen had. Hare rykdom, en haar Gemaals inkomen evenaarde haar Adel en rang; geen prachtiger tafel wierd in 't gansche Land gehouden Alle eerlyke Ingezetenen en aanzienlyke Vremdelingen konden dezelve, wanneer 't hen luste, als hunne eigene gebruiken. Ieder verbeelde zich, dat de grootste inkomsten tegens zo eene verteering niet opmochten, en dat de zelve dit aanzienlyk huis in weinige jaren moest ondermynen. Doch de oplettende zorgvuldigheid van *Artemizia* maakte alles goed. Gedurig was zy bezig, om door een wys overleg en stipte ordentlykheid de stukken by een te houden, en zy wist zo veel met duizend guldens als anderen met driemaal zo veel uit te rechten. Niets ging'er te loor in haar huis, niets wierd 'er verslingerd; haar wakend oog over hare bediendens, hare nauwkeurige betaling, hare grondige kennisse van de prys van alles, tot de minste moeskruiden toe, waren by haar gronden van spaarzaamheid, waar op eene edelmoedige, en uitschitterende verteering zonder gevaar konde gebouwd worden. Door hare gedurige omgang met hare Domestiquen, kende zy hunne aart en verdienste, en in plaats van in hen ongeoorloofde profytjes, waar van zy geen dank zoude behaald hebben, in te zien; wist zy de uitmuntenste in vlyt, en aandacht met vriendelykheid en geringe beloningen aan zich te verplichten. Die gene in tegendeel, in welke zy de beuzelachtigste ontrouw, of eene slordigheid niet min scha-

delyk, bemerkte, wist zy zonder bitze woorden en scherpe verwytingen te verzenden. Haar Tafel, aan de welke de zindelykste netheid 't grootste cieraad byzette, was kostbaarder in schyn als in wezentlykheid, en dewyl zy noit verwaarloosde hare Keuken-bediendens zelve te bestieren, wierd de geringste spys dikwils met de grootste graatigheid gegeten, terwyl de zeldzaamste onaangetast bleef. Niet tegenstaande deze ingespannene zorgvuldigheid, waar van zy zich een plicht, en zelf een vermaak verstandiglyk maakte, ontrok zy haar niet aan eerlyke verlustigingen. Zy wist, na ettelyke uuren van eene ongedwonge uitspanning, den draad van haar geregeld huishouden weder te vinden, en aldus betoonde zy zich eene Weldoenster van hare nakomelingen, met de zelven in staat te laten van hare grootsche en heerlyke levenswyze na te volgen.

Een ander treffelyk uitwerkzel van die pryswaardige bezigheden, is de beroemde eerbaarheid, en kuisch gedrag van onze aanzienlyke Vrouwen, die myns bedunkens tot noch toe alleenlyk daar aan kan toegeschreven worden. Een Vrouw die hare harssenen gewent heeft aan de gedachten omtrent hare huishouding; wiens ziel daags daar aan gehecht is, en die ontwakende, hare overleg en zorg daar aan weder overgeeft, heeft de tyd niet van voornemens te smeden, om de eene of de andere minnaar aan de Zegenkar van hate bevalligheden te binden. Maar is de ziel van eene Vrouwe ledig, zy gaat wel haast over om met haar hart, en natuurlyke driften te redeneeren, en dusdanige zamenspraak met hare ingeborene neigingen, kan niet wel anders als de gevaarlykste gevolgen na zich slepen. De ziel, wiens wezentlykste eigenschappen in werking, en in gevoelen bestaat, moet noodzaaklyk, houd zy zich niet werkzaam, aan hare gevoeligheid zich overgeven; en waar op kan doch de geest der meeste Vrouwen werken; hare sexe en de algemeene gewoonte ontzegt haar ampten en bedieningen; tot wetenschappen worden zy door de bank niet opgetrokken. 't Geen derhalven alleen 't voorwerp van de werkzaamheid harer ziele kan wezen, is hare huishouding, en de opvoeding harer kinderen. Ontrekt zich eene Vrouw van die nutte zorgvuldigheid, zo moet ze noodzaaklyk zeggen met eene van de Heldinnen van Ovidius:

--- *Quid superest praeter amare? nihil.*
Quod superest facio.
My blyft niets over als te minnen.
En 't geen my overblyft trekt na zich all' myn' zinnen.

N°. 18. Den 17. December 1731. De Hollandsche Spectator.

Malo venusinam, quam te, Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus affers
Triste supercilium -----

Horat.

HEER SPECTATOR.

IK heb met vermaak gelezen UE. vertoog aangaande de wezentlyke voordeelen, die door de zorgvuldige huislykheid van groote Vrouwen voortgebragt worden, en 't is genoeg niet volstrekt zot te wezen, om daar in met u overeen te stemmen. Onze Burger vrouwtjes van Amsterdam hebben diergelyke lessen, die door hare eigene neiging aangekweekt, door hare opvoeding gemeenlyk worden voorgekomen, niet zeer van noden. Vele onder haar in tegendeel, gaan in die zorgvuldigheid vry wat te verre, en 't zoude niet ondienstig wezen door goede beweegredenen hare te hevigen iever hier omtrent te matigen, en te verkoelen. De myne is onder dit getal, en ik kan zeggen, dat hare al te grote en ingespannene pogingen, om alles in myn huis beter te doen gaan, als 't mogelyk is, het eenigste is, dat my in myne huwelyks-staat onrust, en ongemak baart. Ik ben van die gene, die men fatzoenlyke luiden, die 't wel stellen kunnen,

noemd. Myn Vrouw is niet van de leelykste, zedig, niet onverstandig, zo kuisch, dat de dwaaste ieverzucht haar nauwlyks verdenken zoude kunnen; ik ben haar aangaande de eenigste man op de waereld, en zy heeft zo veel liefde voor my, als men van eene Vrouw van hare aard en gedrag zoude kunnen verwagten. Zy schynt als aan haar huis vastgebonden te zyn, en 't is met een soort van een tedere dwang dat ik haar zo ver kan krygen, om nu en dan 't gezelschap van onze naaste bloedvrinden by te wonen. Zich te oefenen door de eene of d'andere wandeling is haar gansch niet noodzaaklyk, zy zit geen half uur op een dag, zelfs niet aan tafel, noch op de tyden van den dag dat men Thee of Koffy drinkt. Zy is bykans op verscheidene plaatzen t'effens; hoor ik haar op de zolder, een oogenblik daar na is zy in de kelder, en zy verdwynt in 't zalet om wederom in de keuken te verschynen. Ik geloof zelfs, dat zo de slaap haar afgeslooft lichaam niet in 't bed hield, zy twintig maal des nachts op zoude staan, om te zien of alles wel in order zoude zyn. Hare ongerustheid jaagt haar heen en weder als een tol, die door verscheidene swepen herwaards en derwaards gedreven word. Op de zelve wyze jaagt zy hare Meiden, en zy tracht haar de zelfde zorgvuldigheid in te boezemen, hoewel zy de zelfden aard, en het zelve belang in haar zaken niet hebben. Indien men haar geloven wil, men vind tegenswoordig geen goede meiden meer, 't zyn alle slordige, handeloze, morssige, luye sletvinken. 't Is niet genoeg dat hare dienstboden iets wel doen, zy moeten 't wel doen op haar manier, en 't krachtig bewys, waar mede de noodzakelykheid daar van word aangedrongen, is dit: *in 't huis van myn moeder zaliger wierd dat, of dat, altyd zo, of zo, gedaan*. Wanneer ik 's ochtens beneden kom,

is myn gewoonte met myne oogen de eetkamer te doorlopen, om te zien of daar alles wel ordentelyk geschikt is. En zo ik alles naar myn genoegen bevind, hoop ik ten minste met ernst en vrede te ontbyten, en my voor een korten tyd uit te rusten; maar daar omtrent reken ik zeer dikwils buiten de waard; myn huizelyk Vrouwtje heeft wel een ander scharp gezicht als ik. Nauwlyks is zy binnen getreden, of zy slaat handen en oogen naar omhoog, als of zy den hemel tot getuigen van het kwaad gedrag van hare Meiden wilde nemen. *Ziet dat hier eens leggen, wie heeft zyn leven z'oon huishouden gezien, wel ik zou my schamen dat hier menschen inkwamen, zie die schone plaat 'er eens uit zien; ja wel, ik zie wel dat ik voortaan zelfs alles zal moeten doen*. Zomtyds zyn de redenen van haar misnoegen noch veel geringer; en diergelyke jammerklachten worden veroorzaakt, door een vezeltje of een schilletje dat zy ergens uit een verborgene hoek voor den dag haald, en 't welk de naam krygt van een heel nest van drek en vuiligheid. Men kan eigentlyk niet zeggen dat zy kwaadaardig is; men hoort haar niet schelden, razen, tieren; Neen, zy is maar gemelyk, zy gromt, zy mort, zy preutelt. Geen Vrouw in heel Amsterdam is zo kwalyk gediend als zy, en dat heeft zy zo dikwils gezegd dat het eindelyk de waarheid is geworden. Hoewel zy zorg draagd dat de Meiden wel te eeten en te drinken hebben, gunt zy haar kwalyk de tyd van 'er zich behoorlyk van te bedienen, onder voorwendzel dat zy langer tafelen als zy zelve. Daar by haar geduurig achter aan lopen, en onophoudelyk berispen en bedillen, maakt dat de Meiden baloorig worden; haar hoofd draait haar om, en de vrees van hare dingen niet wel te doen, is juist de reden dat zy dezelve kwalyk doen; zomtyds is het ge-

beurd, dat de herhaalde waarschouwingen van een stuk porcelyn omzichtelyk te handelen, de natuurlyke oorzaak is geweest, van deszelfs uit de hand te schieten en te breken. Door al dit gedrag van myn bekommert huisvrouwtje, is het volstrekt onmooglyk dat brave Meiden ons lang by blyven. Drie vier maal op een jaar moet ik nieuwe aanzich ten op de vloer zien, en eer die arme sloven recht de plaats van 't keuken-gereedschap kennen, moeten zy voort, of zy pakken haar goedje by malkaar, en vertrekken zonder haar paspoort te eischen; dit gaat zo ver, dat, wanneer ik van de eene of d'andere reis te rug kom, my by het openen van de deur dikwils gezegd word, *dat Sinjeur niet t'huis is, maar dat hy alle uur verwagt word*. Daarby is myn Vrouwtje zo wel bekend, en haar reputatie is zo nadelig verspreid by de dienstbare geesten, dat wy onmooglyk iemand kunnen krygen die reeds gediend heeft; wy moeten ons belyden met kars-varze groene Moffinnen, die even te voren een gedeelte hebben gemaakt van de lading van eene der schepen, die heele Cargos van dat volkje overbrengen. Gy kund denken Heer Spectator, wat 'er in 't begin van derzelver dienst, 't onzent om moet gaan, zy weten niet hoe een pot te wasschen, hoe een bezem, of raagbol aan te grypen; Zy hebben in 't gezelschap van Koeyen en Verkens geen denkbeeld van de Hollandsche zinnelykheid gekregen, en nogtans worden zy den ganschen dag door berispt wegens hare onbedrevenheid in zaken, welkers kennisse haar volstrekt onmooglyk is. Gy zult ligt begrypen, Myn heer, dat ik onder dit alles geen kleintje te lyden heb. Ik heb het gebrek van al vry lankmoedig te zyn, maar zomtyds is myn geduld wel eens ten einde, en ziende dat ik in plaats van vermaak, verdriet heb in 't gezelschap van myn Vrouw, die

ik anderzins agt en bemin, ben ik gedwongen om niet uit te vallen, myn vorige Zielsrust door een wandeling of door 't bezoeken van een Vriend, my weer meester te maken. 't Is ook wel gebeurd, dat ik met zagte woorden, dog met veel ernst, haar heb getragt tot stilstand te brengen, en te overreden, dat zy door haar al te groote bekommertheid haar zelve de ongelukkigste vrouw van de waereld maakt, en my een goed gedeelte van haar ongeluk by zet. Ik beken, dat zy in zulk geval niet in Razerny uitbarst, als wel andere Vrouwtjes van myn kennis. Neen dan is 't maar: *Heede, Liefste waar bemoeyt gy u dog mee, laat my met de myden omspringen; ik berisp U niet in zaken, die uwe affaires aangaan, altyd spreekt je het volk voor, en my tegen; 't is of het een opzet van je was. Ik heb immers verstand genoeg, denk ik wel om myne myden te regeeren, moet ik naar hare pypen, of zy naar de myne danssen*. Indien ik die praatjes in de lugt met bondige redenen, waar op zy niet te antwoorden weet, wederleg, dan komen 'er eenige zuchtjes en traantjes voor den dag, en dan is het gansche antwoord. *Nu; dan is het wel, hartje lief, laat het huishouden dan ryen en zeilen, zo als het kan; Ik zal 'er myn handen wel aftrekken. 't is een schoone dank zeker voor al myn zorg en hoofdbreken*. En daar mee slaat myn wyfje voor een geheelen dag aan het pruilen, zonder een woord te spreken, als nu en dan wat binnens monds te pruttelen. In die gesteldheid leidze al wat te leiden is door die gedwonge stilheid; hare oogen en gebaarden toonen dat zy op de pynbank legd van hare natuurlyke ongerustheid, die door de oefening naar buiten niets uitwazemende, van binnen op haar werkt, en, duurde zulks lang, haar inwendig zoude verteren. Dit baard in my een waaragtig medelyden, en dit gaat zomtyds zo ver, dat ik al zo lief had dat zy haar huishouden

te weinig, als te veel behartigde, en dat zy een weinigje van die Coquettery bezat, die U E. zo verfoeyelyk voorkomt. Heb de goedheid Heer Spectator, van uw verstand en ondervinding te willen gebruiken, dienstig om myne eigene rust in die van myne zorgvuldige Huisvrouw weder te vinden. Ik verzeker u dat ik daar door ten hoogsten verpligt, met leerzaamheid dezelve in het werk zal stellen. Ik blyve &c.

De eerlyke Schryver van dezen brief, heeft de zaak heel wel gevat; het ongeluk van zyn Vrouwtje schynt wezentlyk te spruiten uit eene ingeborene ongerustheid, door de opvoeding versterkt, en aangekweekt. Deze ongerustheid is niet anders als eene wezentlyke ziekte met welke zy ter waereld gekomen is, en daar zo weinig tegen te redeneren is als tegen de derdendaagsche Koorts. Om haar van die ongesteldheid te genezen, moest men haar bloed, hare zenuw zappen, en de werktuigen hares ligchaams ten eenemaal veranderen. 't Eenigste middel 't welk ik bedenken kan om den man in dat ongeluk geen groot deel te doen nemen, is dat hy zyn uiterste kragten inspanne, om horende en ziende doof en blind te zyn; Dat hy het gemor en geknor en gepruttel van zyne bekommerde Bedgenoot, maar aanmerke als het geruisch van een beekje, of het spinne van een kat, en 'er even zo weinig agt op sla. Ik kan niet zien dat zulks zeer ondoenlyk is. Voornamentlyk rade ik hem noit met haar over deze ongesteldheid te redeneren. Ik ben verzekert dat het kwaad daar door verergert. Ik begryp dat de goede Vrouw daar door voelende dat zy ongelyk heeft, en met een dat zy de magt niet heeft van zig te verbeteren, daar door noodzakelyk droefgeestiger, en gemelyker moet worden. Dit

is al het gene ik over die stof te zeggen heb. Dog ik moet iets aanmerken betreffende een van die algemene praatjes, waar mede het Vrouwtje de redenen van haar Man zoekt te vereidelen; te weten dat de man zyne affaires onafhankelyk van de Vrouw, heeft waar te nemen, en de Vrouw 't huishouden onafhankelyk van de Man. De Vrouwen zyn ten minste zo heerschzuchtig als de mannen om dat zy ten minsten zo zwak zyn, en niets mishaagt haar zo zeer als de pligt van aan haar man onderworpen te zyn. Hier in worden zy nog vreisters zynde gestyft door de laffe en verwyfde vleieryen van hare minnaars, die haar als godinnen eeren, en haar doen geloven, dat die zelfde staafachtige vernedering in het huwelyk volgen zal. Niets is 'er gemeener als van jonge Meisjens van ons land te horen zeggen, *ik my van een man te laten regeren? neen al heel niet, dat moet men van my niet denken, daar zal my 't hoofd noit niet na staan*. Ik heb dikwils met zommige van haar die het aan kennis en oordeel niet ontbraken, ernstig daar omtrent gesproken, haar vragende of zy dan niet geloofden dat de heilige schrift niets als waarheid behelst, en indien dat haar gevoelen was, of zy, in 't lezen van den Bybel, alles overgeslagen hadden wat de pligt van de Vrouwen omtrent hare Mannen betreft. Ik kon aan haar gelaat zonder moeite zien, dat zy liever hadden gewenscht dat zulks uit de Heilige Bladeren uitgebleven ware, en dat zy alles wel voor waarheid aannamen behalven dat alleen. Maar dat dorsten zy niet zeggen. Zy hadden liever zich met eenige uitvlugten te behelpen. *'t Is wel waar*, was haar antwoord *ik zeg daar juist niet tegen, de man moet het Hoofd van 't huis wezen, en maar hy moet zyn vrouw behoorlyk regeren*. Maar als ik een weinig dieper in de mening van dit zeggen

indrong, bevond ik, dat door behoorlyk regeren verstaan wierd ganschelyk niet te regeeren, en 't gansch wezen van die regering, mits behoudende de naam, aan de heerschzucht van de Vrouwen over te laten. Anderen brachten de zelfde reden van ons ongerust Vrouwtje by; te weten, dat een Man zich met zyne zaken moest bemoeijen, en een Vrouw met de hare, daar door verstaande de gansche bestiering van 't huishouden; 't geen zo veel te zeggen is, als dat de zorg van de Geldwinning het mannelyk geslacht is aanbevolen, en de Geldvertering het vrouwelyke. Ik wenschte wel te weten, wat Wetgever die verdeeling mag gemaakt hebben. Ik beken graag dat het verre beneden de deftigheid van een Man is, een keukenklouwer en gortentelder te zyn, en dat het gevoeglyk is al 't geringe van 't huishouden aan eene vlytige en bezorgde huisvrouw over te geven. Doch indien de Vrouw zich daar in niet wyzelyk draagt, is het zeker, dat dat gedeelte van de huisbestiering, alleenlyk aan het hoofd maar ontleend, met recht aan den Man weder vervalt. Neem eens, dat 'er in des Vrouws bestiering iets is dat de Man graag anders wilde hebben; hy zal reden van zyn wil geven; de Vrouw zal de hare daar weder tegens in brengen. Maar indien zy het niet eens kunnen worden, wat middel blyft 'er over om dat geschil te slissen, als eene volstrekte oppermacht. Daar moet iemand wezen die eindelyk kan zeggen: *ik versta het zo*, en die daar in gehoorzaamd moet worden. Geen regeering kan bestaan zonder eene absolute oppermacht, 't zy dezelve in de wetten opgelegt zy, 't zy in het goeddunken van de Regeerders. Doch ik maak haast om hier mede uit te scheiden. Ik twyfel hartelyk of die zedenkunde by de meeste Vrouwen haar Fortuin wel zal maken.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *Cornelis Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Langerak*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*, &c.

N°. 19. Den 24. December 1731. De Hollandsche Spectator.

Aude aliquid ..... Carcere dignum,
Si vis esse aliquid.

J u v e n a l i s .

IK heb in myn vertoog N°. 13. laten invloeyen, dat het te vrezen was, dat de geleerdheid, die onder ons tot nog toe in alle hare takken, zo zeer als ergens anders, gebloeid en vrugten voortgebragt heeft, niet lang in die dierbare gestalte zoude blyven. De gezegde vrees is waarlyk niet ongegrond, en zulks moet noodwendig blyken, aan alle die genen, die een aandagtig oog slaan op het hedendaagsche gedrag der studenten op onze vermaardste Hoge-schoolen. Ik zal voor tegenswoordig daar laten de Jongelingen, die zich op de Godsgeleerdheid, en Artzeny toe leggen. De meesten der zelver moeten zich wel eenigzins benaerstigen, om dat zy bewust zyn dat hunne studie hen tot het eenigste middel van kostwinning strekken moet, en om dat zy, zonder matige proeven van wetenschap te geven hun doelwit niet kunnen bereiken. Ik zal maar spreken van leerlingen, die naar de Academie gezonden worden om eene goede grond van Regtsgeleerdheid te leggen, en de eernaam van der Regten Doctor te verdienen en te verkrygen, en die doorgaans, door de zo even

genoemde dring redenen tot Yver en Vlyt niet worden aangezet. Ik durve volmondig uit zeggen, dat 'er onder hondert der zulken geen drie gevonden worden, die op hunne eigene wieken zich tot eene eerlyke Promotie verheffen, en dat 'er onder die drie ten minste twee zyn, die op hunne Ouders Rykdom niet kunnende betrouwen overtuigt zyn, dat zy, willen ze fatzoenlyk door de waereld komen, genoodzaakt zyn zich enigzins te bevlytigen. Om hier van een denkbeeld te geven, moet ik eens eene levendige beschryving van het Academisch gedrag Van onze Ryke luidens Soontjes, die men in 't gemeen wittebroodskinderen noemt, opstellen. Ik zal eens nemen diergelyk Jonkertje van zeventien of agtien jaren; ik zal in hem onderstellen eene goede nederlandsche inborst, en eene gemeene bekwaamheid, en geest. Hy heeft een jaar of vyf by een Leermeester in de kost geweest, of hy heeft de Schoolen doorlopen; Hy kan een Thema maken, en met moeite, en na zorgvuldig de woorden in haar natuurlyke zamenhang geschikt te hebben, ten naasten by de zin van een Latynsch Schryver begrypen. Zyne Leermeesters, om hunne dankbaarheid wegens de weldaden van zyne ouders te betonen, hebben zyne nalatigheid door de vingers gezien, en hem niet meer doen studeren, als hy zelfs heeft goedgedagt, zonder hem dikwils de pryzen, door andere verdiend, te onthouden; en Papa verleid door hunne loftuitingen aangaande de treffelyke voortgangen van zyn beminde Kind, en door zyne blinde liefde voor 't zelve, neemt het voor eene Rabbi, en denkt dat het meer als tyd is zyn zoon naar de Hoge School te verzenden, niet twyfelende of drie of vier jaren aldaar versleten hebbende, zullen hem plaats geven onder de vermaardste geleerden van 't Land. Alles word tot het vertrek gereed ge-

maakt, en daar gaat ons Jonkertje heen, door Papa overlaad met lessen en vermaningen, en door Mamaatje met beschimmelde potpenningen, die eerlang haar vorige glans wederom staan te krygen. De verandering van zyn staat komt hem voor als een aangename droom. Hy vind zich gekitteld, en als verrukt door het denkbeeld, dat hy eenslaags van een Schooljonge, een Heer, een Student, en zyn eigen meester is geworden. Met die betoverende gedagten verzeld komt hy te Leiden aan, en begeeft zich naar zyn afgehuurde kamer, by tyds, en voor het aangaan van de halfjarige lessen. De eerste dagen worden versleten met alles in zyn vertrek te schikken, en op order te brengen, en voornamentlyk zyne boeken-kas, die hem in 't denkbeeld van zyne wezentlyke Studentschap bevestigd. 't Is nu tyd om een aanvang van studeren te maken; Doch wat beduid toch studeren, wat mag de studie voor een goed wezen. Althans moet men voor eerst op het Collegie gaan, en Papa, na met geletterde rypelyk raad te hebben gepleegt, heeft goedgevonden dat de jonge Heer voor eerst met twe Collegien konde volstaan; het eene over d'ene of d'ander Latynsch Schryver, en het twede over de beginzelen van 't Roomsch Burgerlyk regt. De Collegies te bezoeken is alweer het wezentlyke van een student, en die beweegredenen ondersteund door de nieuwigheid van de zaak dryft ons *Groentje* derwaards. Hy luistert zelfs toe met al zyn vermogen, maar, verstaat hy hier en daar een woord, hy begrypt niet eene zin, en hy gaat heen zo wys als hy is gekomen. Hy heeft gezien, dat anderen, hoewel weinig in getal, met de pen den Professor tragten te volgen; Hy wil zulks mede eens bezoeken. Hy zet zo hier en daar wat op 't papier, 't geen hy 't beste denkt te bevatten, op hoop dat hy thuis dit gebrabbel over-

ziende, daar uit wel eenig voordeel'zal trekken; Want hy heeft hooren zeggen, dat het geen, waar op het meeste aankomt, is thuis te studeren. Maar gelyk het noodzaaklyk toegaan moet, hy verstaat het aangetekende even zo weinig als of het Chinees, of Arabisch waar. Om echter iets te doen, neemt hy 't een of 't ander Regtsgeleerd boek by 't hooft, dog van de taal weinig, en van de stoffe gantsch geen begrip hebbende ziet hy met verdriet, dat hy alweder, hoe goed ook zyn voornemen zy, vergeefschen arbeid doet. Daar blyft egter nog een middel over, om, met zyn pligt te doen, Papa's vermaningen op te volgen. Eer hy naar de Hoge-school vertrok, zyn hem door goede Vrinden by gezet eenige handschriften, die de studenten *Dictata* noemen, en niets anders zyn als der Professoren lessen, door leerlingen vlytiger als d'anderen, zo veel als pen en verstand het toegelaten hebben, in 't Collegie zelfs opgeschreven. Uit de gezegde *Dictata*, die in haar beginzel vry onvolmaakt, door tien of twaalf afschryvingen van onwetende, of nalatige Copiisten, de meesten tyd onverstaanbaar en Barbarisch geworden zyn, is het hem niet mogelyk uit te komen, en enige kennisse te rapen. Daar by wat kan 'er voor een Jonkertje, ongewoon zich veel moeite te geven, lastiger bedagt worden, als zich de hand te vermoeyen, met zonder begrip letters te vormen! 't Is natuurlyk dat hy wel haast daar van afscheid, en, om nogtans de uiterlyke swier van een student te behouden, met enige uren daaglyks op zyn kamer te blyven, zyn afgesloofde geest verlustige met eenig aangenaam boekje, zo als de Haagsche Ligtmis, de Leidsche Student, 't leven van Jonker van der Moezel, en van Klyn Klaasje &c. Tot nog toe kan ik niet zien dat er iets op het gedrag van ons Groentje te zeggen valt; Hy heeft zyn uiterste best

gedaan, en alle zyne pogingen aangewend om zyn Vader en de reden te gehoorzamen. Immers kan men met de minste billykheid hem niet verweiten, dat hy het onmoeglyke niet heeft gedaan. Zelfs kan men hem niet kwalyk nemen dat hy gemak zoekt, in plaats van moeite, vermaak in stede van verdriet, zulks leid in de algemeene natuur der menschen opgesloten, en 't heeft by ons studentje in korten tyd alle mogelyke gelegentheid om voor den dag te komen. In 't uitgaan van 't Collegie, of in een wandeling vind hy wel haast eenige Schoolmakkers, die reeds in 't Academisch leven geconfyt en ingezuld, door hunne bedrevenheid in staat zyn om hem tot Leidsmannen te strekken. Wel haast word hy in een Coffyhuis gebragt, alwaar hy 't gansch studenten gedrag in een kort begrip bespiegelende, het zelve noodzakelyk moet smaken, met een opzet van niets te verwaarlozen, om het zelve zich eigen te maken. Zyne jonge ziel is als een week was, en 't eerste dat aan de zelve als vermaaklyk voorkomt, moet 'er een diepe indruk opmaken. Wat eene aangename azemhaling voor den Jongeling? wat eene last wort 'er van zyne schouderen geligt. De tyd verveeld hem niet meer; Hy behoefd gene verdrietige uren meer te verslyten. 't Koffyhuis is een toevlugt die altyd zig zelve aanbied en daar altyd pleizier te vinden is. Eene schroomagtige blooheid, die hem in 't begin belette, van 't zelve een volmaakt genot te hebben is wel haast afgesleten, de studente-taal, in lange zo moeyelyk niet als het Latyn, is gauw geleerd. Alle dagen maakt men nieuwe vrinden; de kennis gaat van den een op den ander voort als een lopend vuurtje, voornamentlyk als men wel by kas is, en edelmoedig genoeg, om de wyn als water te laten lopen. Dit is zelfs het middel om niet alleen Groentjes aan zyn zeel te krygen, maar ook

om zig onder de bescherming en vleugelen te vleien van de Academische Helden, die zich door hunne stoute ondernemingen onder de anderen als hoofden geagt en gezien maken. Gelukkig ons Jonkertje indien hy in't eerste jaar niet anders leerd als zuipen, swelligen, en door alderhande wellust zyne nauwlyks gevormde kragten ongeneeslyk te ontzenuen, en zich den weg te banen tot een spoedige dood, of tot eene elendige ouderdom. Gelukkig! indien hy in 't midden van zyne gevaarlyke verlustigingen de slender van zyne Collegien waar te nemen behoud, en door 't getuigenis zyner Professoren, by zyne ouders als een naarstig student te boek staat. Dog die schyn iever kan ook van gene lange duur wezen. Neem, dat hem van zyne Makkers een pleiziertje in den ogtent voorgesteld word, en dat hy zig daar van onschuldigende, bybrengt, dat het hem onmooglyk is; en dat hy zo aanstonds naar het Collegie moet gaan, zal men hem niet uitlaggen en bespotten; *wel wat behoef jy te studeren* zal 't zeggen zyn; *jy zult immers met pleiten de kost niet winnen; jou ouwe Man heeft geld genoegd, laat broodrotten studeren, en wy ons pleizier nemen*. Wie zoude zich aan zo eene kragtige bewysreden niet overgeven! Daar is immers niet tegens in te brengen. 't Partytje gaat voort, de Chaisjes worden ingespannen, en 't zoude schand wezen, zo men niet smoordronken te rug kwam. Dus ver waarloost men eenige reizen de Collegies, men schaamt zig 'er weder op te komen, men vreest by de Professor in 't oog te lopen; En 't kunsje dat men 'er op vind, is 'er geheel afte blyven. Ondertusschen word door de aanwas van jaren en 't voorbeeld der Makkeren ons studentjes kloekmoedigheid meer en meer opgewekt en aangespoort. Dagelyks hoort hy spreken van glazen inslaan, van deftige zegens behaald op pluggen en stoepjens. Hoe kan hy

langer verdraagen het zwetzen van zyne vrinden op hunne loffelyke daden, zonder daar door tot eene roemwaardige nayver aangezet te worden. Moet hy zich niet bevinden in den staat van Caesar, die op het graf van Alexander tranen storte, om dat hy nog niets uitgevoerd had in een ouderdom, op welke de grote Macedonier de waereld reeds had vermeesterd? Zyn eerzucht kan het niet langer uitstaan; Hy heeft zo wel als een ander; handen om te slaan, en beenen om te lopen. Hy waagd het eenige ryzen onder 't beleid van de beroemste Krot-helden. 't Loopt wel af, andere komen in de Knip, en hy raakt vry met een goed getal wel treffende piekslagen. Zulks is genoeg om zich zelve voortaan aan 't hooft van zulke treffelyke aanslagen te stellen. *Hy is het dikwils gelukkig ontsnapt; 't Is waarschynlyk dat hy 't altyd wel ontsnappen zal*. Dog hier in bedriegt hy zig. Deerlyk afgerost en mishandeld raakt hy in 't Cachot. Men zoude het voor den ouden Man wel willen verbergen, maar dat is onmooglyk; daar moet geld wezen, en dat zonder uitstel. De zaak word zo veel als mogelyk is, verbloemd. *'t Is maar by geval dat hy 'er is by gekomen, de andere zyn schuldig, hy ongelukkig*. Mama zou 'er op sterven, dat haar kind verleid is geweest; en Papa weet dat het jonge luiden werk is. Niets is hem van 't zoontjes Ligtmisseryen bekend als dit stukje alleen, *en dat kan de beste gebeuren*. Maar 't studentje mogt zich egter hoe langs hoe meer verwilderen, en 't is tyd voor 't zelve de Academie, daar het reeds drie jaren op geweest is, te verlaten. Men spreekt derhalven van promoveren, juist, wanneer hy tyds genoeg gehad heeft, om 't weinige Latyn op de Scholen geleerd volmaakt te vergeten; Doch daar is weinig aan verbeurd. Men heeft op de Hoogescholen zekere luiden, die by de naam van Avocatemakers, of Beunhazen bekend zyn, en die zekerlyk wel door en door geleerd moeten wezen, dewyl zommige derzelver, onder verscheidene namen, meer als honderdmaal gepromoveerd zyn By een van die behulpzame Heren begeeft zich ons Jonkertje, en besteld 'er een *dispuit*, voor de prys van tien ducatonnen, of de klad moet 'er kortelyk in gekomen zyn; 't werk komt wel haast op de koopers naam te voorschyn, opgepropt met aanhalingen van Latynsche en Grieksche Autheuren, Mynheer de *Candidaat* nauwlyks by reputatie bekend, om zich dien titul waerdig te maken, heeft hy een week of drie geblokt om het Kindervra-

geboekje der Regtsgeleerdheid als een Papegai van buiten te leren, en daaglyks by den beunhaas zyn les opgezegd. Daar mede is hy genoegzaam gelaarst en gespoort, om het Doctoraat te beklimmen. Zyn geheugenis heeft hem in 't *examen*, rakende die Catechismus wel gediend, en men kan hem volgens de gewoonte het Meesterschap der beide Regten niet meer weigeren. 't Is waar, daar zyn, eer hy zo verre komt, nog al zaakjes te doen, die in zich zelve aangemerkt al wat zwarigheid in hebben. Daar worden hem by voorbeeld twe wetten gegeven over de welken hy, binnen vierentwintig uren, eene gereduceerde verklaring moet overleveren; Dog de zelven brengt hy heet en warm naar den Advocatemaker, die de zaak tegens de bestemde tyd klaar maakt. Maar hoe zal hy het stellen, om die *uitlegging* tegens de tegenwerpingen der Professoren te verdedigen? Dat is geen werk. Hy heeft maar vier woorden van buiten te leren, en de baan is klaar. *Nego Majorem; nego minorem*, ik ontkenne de eerste stelling, ik ontken de twede stelling. Brengt hy dit wel te pas, dan is het een Man als David; Zo niet; 't is toe te geven aan zyn ontsteltenis, en natuurlyke vreesagtigheid. In 't verweren van zyn disput word de zelfde inschikking gebruikt, en met het talmagtig opzoeken van eenige tegengeworpene wetten, en het langzaam lezen der zelver, gaat een groot half uur heen, eer men 'er op denkt. 't Gewenschte uurtje slaat en word aangekondigt. Wat een Pak gaat 'er van de Candidaat zyn hart af. Hy is Doctor trots de beste. Waarom zou men zulke luiden ook harder vallen? zy zullen immers geen processen verliezen, en op die wyze dien eernaam tot nadeel van 't gemeen misbruiken. Ik vind hier in maar eene zwarigheid, die bykans niet waardig is, dat men 'er van spreekt. De zelve bestaat hier in, dat het gansch niet onmooglyk is, dat onze *Heer en Meester* in korten tyd het ampt van Regter bekleed en op zulke treffelyke gronden van Regtsgeleerdheid zyn vonnis zal moeten vellen over goed, eer, en leven der goede ingezetenen.

Bekentmaking.

De Hollandsche Spectator zal met Nieuwe Jaar tweemaal ter week uitgegeven worden, te weten Maandag en Vrydag.

N°. 20. Den 31. December 1731. De Hollandsche Spectator.

Utendum est aetate; cito pede labitur aetas,
Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.

Ovid.

DE schets, die ik zo levendig, als het my mogelyk is van het gedrag der hedendaagsche studenten getragt heb te geven, doed den Lezer duidelyk zien, dat een Jongeling van sestien a seventien jaren, wel voorzien van geld, en in staat van 't zelve op 't krediet van zyns Vaders schatten op te nemen, naar de Academie te zenden, bykans even zo veel is als iemand in een boot zonder roer en riemen van de wal te stoten, en als een speeltuig aan de ontstuimige zee over te geven. Men zal misschien hier uit besluiten, dat ik van gedagten ben dat de Hogeschoolen geheel en al dienden verlaten te worden, en andere manieren opgezogt, om de jeugd kennis en weisheid in te boezemen. Maar voor eerst heb ik reeds een onderscheid gemaakt tusschen zo even gemelde jonge luiden, en anderen die geen redenen hebben van op hunne ouders schatten of magt te betrouwen, en zich niet kunnen ondoen van het denkbeeld, dat bekwaamheid door vlyt verkregen 't eenigste middel voor hen is, om met fatzoen

door de waereld te komen. Daar by, waar toe is het dog nut dat zo een groote menigte witte broods Kindertjes in de Regten studeren? Waar toe diend dat grote getal van *Heren en Meesters* in onze steden, dewyl 'er van twintig, die met dien naam pronken, geen twee zyn, die eenige praktyk hebben noch zelfs zoeken? wat zyn de andere dog anders als getituleerde leeggangers onnut voor hen zelve, en voor 't Gemene-best, of zy moesten door krediet en magt van Vrinden met het een of ander Ampt voorzien worden, in dat geval, gelyk de ervarenheid het leerd, voegt zy de bekwaamheid van zelfs by de bediening. My is van geloofwaardige luiden berigt, dat 'er in den Haag 't eene jaar door 't ander, van die ongeletterde Doctoren, die eens om een hoekje komen zien, wat de praktyk dog mag wezen, een genoegzaam getal zich bevind om een geheel battaillon uit te maken. Was het niet duizendmaal beter dat die Heeren iets anders by de hand hadden genomen, en zich hadden onderworpen aan d'algemeene pligt der onderdanen, van zich te gedragen als levendige en werkzame leden van een en 't zelfde lighaam? 't Was oirbaarder dat het meeste getal tot den Koophandel was opgebragt geweest; immers in een land dat geheel en al op die eenige spil draait, kunnen 'er niet te veel Kooplieden wezen, en een deftig yverig Handelaar is zekerlyk vry agtbaarder, of hoorde ten minste zo te wezen, als een onwetend, en ongebruikt Advocaat, die op de Hogeschool niet geleerd heeft als geld te verkwisten; waar door het niet zelden gebeurt, dat diergelyke maats, wanneer het hammetje bykans gekloven is, gelukkig zyn zo zy met het amptje van Onderkoopman naar Batavia kunnen raken, daar de titul van Advocaat hen zo wel te pas komt als 't vyfde rad aan een wagen, en alwaar zy zo

bekwaam tot de Compagnies dienst, als tot de Rolle, jaren agter den anderen *in de lange rokken lopen*. 't Is goed, ik beken hèt dat 'er onder de kinderen van Luiden aanzienlyk door geboorte of Rykdom, in een woord, onder de Jongelingen die de meeste kans schynen te hebben om de gewigtigste waardigheden van 't Vaderland te bekleden, zommige zyn die zich tot de studie der regten begeven, maar 't is niet genoeg dat ze de blote naam daar van verkrygen. Zy moeten werkelyk studeren; zy moeten wezentlyke Regtsgeleerden worden, en daar toe moesten die alleen uit den hoop gekoren worden, die de natuur zelve tot die bezigheid schynt uitgekipt te hebben, en die door ingeborene geest en neiging blyken van die verkiezing geven. Dog de meeste Vaders lopen 'er zo wat los over heen, en zonder met den imborst van hun zonen raad te plegen maken ze van de wieg of aan al voorschikking, wat ze met de zelven zullen uitrigten; De een zal, in spyt van Minerva, een Predikant, de andere een Advocaat worden, en de derde een Koopman of Krygs officier. Zo dat het schynt dat de kinderen gemaakt worden voor de bedieningen, en niet de bedieningen uitgekoren, volgens den aard en neiging der kinderen. Ik heb luiden gekend, die reeds in 's moeders lighaam Domine waren en wel zouden gedaan hebben, was het hen mogelyk geweest, van zich zo zeer niet te haasten. De gevaarlyke gevolgen van deze verblindheid behoorden zekerlyk der Vaderen ogen te openen, en hen te overreden om in plaats van de kinderen met geweld tot zekere bezigheden te trekken en te slepen, de zelven alleenlyk in de natuurlyke loop van hunne geneigtheden te rigten, en te bestieren. Mogelyk zal men my tegenwerpen dat de ingeborene lust en geschiktheid tot de studie niet genoegzaam zyn, om

een ryk Jongeling van 't gevaar der Academische Ligtmisseryen te bevryden, en dat eene levendige verbeeldings kragt, op welke 't vermaak eene diepe indruk doet, dikwils ligter daar toe overslaan als een gemoed, 't welke door doffe en logge harzenen beswaart en te rug gehouden word. Ik wil garen bekennen dat daar al wat aan is, Dog men zal met my zekerlyk wel willen toestaan, dat zo een Jongeling op de schoolen zyn tyd wel hebbende waargenomen op het Academie beslagen ten ys zal komen; dat hy zal weten wat studeren is; dat de studie hem *mogelyk* zal zyn, en dat hy door enkel verdriet, en door de ondragelyke last van een vervelende tyd daar van niet zal afgerukt worden. Voeg daar by dat hy wel haast zal leren kennen de leerlingen die boven anderen de studie behartigen, door die overeenkoming van aard en imborst zich met de zelve zal verenigen, dezelve zal aankleven, en door eene altyd groeyende nayver, in de loopbaan der geleerdheid zal zoeken voorby te streven. Op deze wyze zal het voor 't minste doenlyk zyn, dat hy door zyne naarstigheid, en verband aan goed gezelschap, de zomtyds dodelyke klippen van ligt-missen en *krotten* vermeide. Ik wil niet ontkennen dat deze enkele *mogelykheid* niet genoegzaam is om 't gemoed van een teder en voorzigtig vader gerust te stellen. Doch om zulks uit te werken, is 'er een ander middel, daar staat op is te maken, en 't welk nogtans zo weinig aangewend word, dat het te verwonderen is. Hoe is 't mogelyk dat een Vader die geld en goed in overvloed bezit zyn zoon zonder Hulp en bestier aan de woeste baren overgeve? Hoe is het te begrypen, dat het hem niet in de gedagten komt een verstandig en deugzaam Leidsman uit te kippen, en aan een jongman van een goede hoop als een Gezel, Raadsman, Vriend en twede

Vader te hegten? Hier toe diende niet verkoren te worden, een oude grimmert en knorrepot, hoe voorzien ook van deugd en geleerdheid, maar een man van middelbare jaren, die nog niet vergeten heeft hoe de jeugd bestaat, megaande, inschikkende, vrolyk van aard, die met lust en vermaak, en niet met dwang, en tegens zyn gemoed, 't gezelschap van jonge luiden by woont, die zich in 't gemoed der zelver weet in te dringen, zich behaaglyk te maken, en allengskens over hen een ongedwonge gezag te winnen. In myne Academische jaren heb ik het geluk gehad van zodanige man te kennen, en ongelooflyk veel voordeel uit zyn gezelschap te rapen. Hy was niet boven de dartig jaren oud, en hoewel zyn opvoedeling redelyk los en driftig was, wist hy denzelve zo wel met vriendelykheid, en zagtheid in te palmen, en aan zig te verbinden, dat de Jongeling nergens wel was, en zich noit meer verlustigde als in 't gezelschap van zyn Gouverneur. Op eene ongevoelige manier had hy tot den zelve een hoopje van de verstandigste en best opgevoede studenten weten te trekken, en hy was de eerste, die met een gescherpt verstand alle behoorlyke middelen bedagt, om deze jeugd te vermaken, en haar de tyd kort te doen vallen. In zyne converzatie wist hy zich zo wel met alle verstanden te evenaren, en jok met ernst zo kunstig te vermengen, dat de nutste lessen met aardigheid bekleed, door de verlustigde harzenen der toehoorderen, zonder moeite en tegenstreving tot in 't binnenste der gemoederen doordrongen, en zich aldaar vast maakten. Zyne berispingen, die zeldzaam waren, schenen altyd eene ware en tedere Vrindschap tot een bronader te hebben; Dog meest hield hy zig op met vernuftiglyk te schertzen, en niet, op de wyze van Socrates, door middel van

eenvoudige vragen de waarheid uit iemants eigene boezem te lokken. Wierden 'er zomtyds eenige geestige stukjens van *Krottery* verhaald, die hy wel merkte dat de jonge luiden deden watertanden, hy wist met een grimlagie de aandagt van 't gezelschap op te wekken en 't zelve wel haast ongevoeliglyk de bekentenissen als te ontsteelen, dat beestige dronkenschap geen heldenstuk is, dat 'er geen verstand steekt in glazen in te slaan nog in 't afzetten van pasteyen en gebraad; Dat met pluggen te vegten niet anders is als zich met hen gelyk te stellen, dat slagen met het agtereinde van een halve piek wezentlyke stokslagen zyn, en dat stukjes die gemene luiden op 't schavot, en in beuls handen brengen, aan een man van geboorte geen luister kunnen byzetten. Deze eenvoudige waarheden deden wel haast de tegengestelde dwaze vooroordelen verdwynen; men schaamde zich zelfs in 's mans tegenwoordigheid eenige ongebondendheden anders als met verfoeying te vertellen; en aldus was die deftige Leidsman niet alleen ten hoogste voordelig voor zyn *betrouweling*, maar ook voor alle deszelfs makkers, van welken in verscheide jaren niet een eenige tot wulpsheden strydig met eene eerlyke imborst uitspatten. Indien 'er eens twintig diergelyke bekwame harten-leiders een Hoge-school met het ligt van hunne aangename verdiensten bestraalden, zouden zy niet in staat zyn, om 't geen in de ligtmissery 't verfoeyelykst is gansch uit de mode te verbannen, en om de eerzucht der leerlingen, waar uit derzelver meeste guiteryen voortvloeyen, op voorwerpen, die in de natuur eerlyk zyn, te hechten? 't Is meer als waarschynelyk dat door zo eene voordelige nieuwigheid, Vaders, die in diergelyke kosten niet kunnen vervallen, en die zo wel ingezetenen als vreem-

delingen hoe langs hoe meer schrikken, hunne kinderen naar onze vermaardste Academie te zenden, de minste swarigheid niet zouden maken, van dezelve op zo een school, eer van zedigheid, als van ongebondendheid te bestellen, en dat het zelve aldus meer als oit zoude aan wassen en bloeyen.

Maar, zal men zeggen, is het wel mogelyk een genoegzaam getal bekwame luiden te vinden, om zo eene gewigtige bediening, met hoop van eene gelukkige uitslag op zich te nemen. Ik zoude den Lezer durven verzekeren van ja, en zelfs dat men ze onder de vreemdelingen niet zoude behoeven op te zoeken. Ik twyfel geenzins, of, indien eene rykelyke beloning, en een goed ampt daar door konde gehoopt, en verkregen worden, men zoude verscheidene geleerde en wel opgevoede Jongelingen zien, die geen middelen hebbende, om eene genoegzame practyk als Advocaten of als Artzen, af te wagten die gelegenheid gretig zouden aanvaarden, om door eenige jaren geduld en arbeid zich tot eene bestendige en genoegzaam gelukkige staat te verheffen. Ik heb tegens dit myn voorstel ook wel horen tegen werpen, dat wanneer een Man, die hoewel ryk, egter niet van de eersten van 't Land is, aan zynen zoon een Gouverneur, en by gevolg een knegt op de Academie zoude geven hy wel in 't oog mogte lopen, als iemand, die door eene ongemeene swier boven zyn staat, zich tragt te verheffen. Maar dit komt my voor als eene beuzelagtige uitvlugt. Geen man van verstand zal oit trotsheid zoeken in het grootste en nutste teken van ware en wyze liefde van een Vader voor een kind. Daar doet zich wel eene andere swarigheid op, die vry wat meer klem schynt te hebben. Hoe zegt men myn zoon met een Gouverneur en met een knegt naar de Hogeschool te zenden! Dat zou geen kleintje kostelyk vallen. Duizend guldens aan zo

een man misschien 's jaars te moeten geven, en dan nog andere duizend aan zyn kost en logement te besteden, gevoegt met twee duizend voor 't minst die myn zoon verteeren zoude; Dat zyn alsware onkosten, en daar zyn weinig schouderen die zo een last kunnen torssen. Zie dit is het regte zaakje, eene kwalyk geredeneerde spaarzaamheid. Maar zouden by velen, die zig van die schynreden bedienen, geen middel te vinden zyn, om die zware uitgaaf, omtrent zo eene gewigtige zaak, met een ander zoort van zuinigheid weder te vergoeden? Dat men zich by voorbeeld voor een tyd, eens met drie paarden op stal behielp, in plaats met vyf of zes; Dat men in plaats van Princelyke Lusthoven aan te leggen, eene fatzoenlyke buiten-plaats, *eens anders dwaasheid* kogt, en daar mede vyftig a zestig duizend guldens spaarde, en ettelyke duizenden 's jaars by 't min kostbaar onderhoud, denkt myn Lezer niet dat die zaak wel haast gevonden zoude wezen. Ik beken dat de voorbygangers tegens malkander niet zouden zeggen; Beziet dat huis eens, geen heerlyker in 't Land! wat uitgestrekte en nette vercierde tuinen, wat keurige prieelen, grotten en vyvers. 't Is de Heer N.N die 't zelfs aangelegd heeft. 't Is waar, dog in vergelding zouden luiden, die zyn wel opgetrokke zoon tegens mogten komen, mogelyk den anderen vragen. Kent gy dien Heer. Hy bediend met luister dit of dat aanzienlyk ampt, de man is door zyn verstand, geleerdheid en beschaaftheid door heel Europa beroemd? Hy strekt zyn geslagt en 't gansche Land tot eer. En alle ingezetenen zyn zo een deftig Regent verpligt aan de Heer N.N. Die nog moeite nog onkosten, om zyn zoon de beste opvoeding te geven gespaart heeft. Ik bedrieg my zeer, zo dat zoort van reputatie, 't ander niet ruim op zoude wegen.

Bekentmaking.

De Hollandsche Spectator zal met Nieuwe Jaar tweemaal ter week uitgegeven worden, te weten Maandag en Vrydag.

N°. 21. Den 4. January 1732. De Hollandsche Spectator.

Laudatur ab his, culpatur ab illis.

DE volgende Brief is my al eenigen tyd geleden toegezonden geweest, dog ik heb niet eer als nu de gelegentheid gevonden om de zelve den Lezer mede te deelen, en op deszelfs inhoud eenige aanmerkingen te maken.

HEER SPECTATOR.

Gy hebt een werk ondernomen, dat aan onze Vaderlandsche liefhebbers der goede letteren niet dan aangenaam kan zyn. Wy hebben ook (sta my toe dat ik uit den naam van velen u toespreeke) het begin met veel gretigheid ontvangen, en hopen al verder door U dit wekelyksch banket opgedischt te zien. Uw schryflust komt ons voor als d'uitwerking eener edelmoedige jalouzy, die door de Engelsche en Duitsche schriften van die natuur ontstooken is. Ga voort, Mynheer, wy zullen u verscheide zaken aan de hand geven, indien onze geringe bekwaamheid, U E.; en het gemeen in het vervolg eenigzins ten nutte kan komen. Gy vind een ruim veld van verschillende Karacters in ons Holland, en wy zullen u de zeden van onze Medeburgers helpen opgeven. Wy zyn bekwame luiden, om iets goeds voor den dag te brengen. Waarom zoude het ons niet vry

staan ons zelven mede eenige lof toe te schryven, wanneer wy die verdienen? Dit hebben en de Britsche Spectator en de Duitsche Patriot zonder eenige laster mogen doen. Uw eerste vertoog is haast door een *Poetische spoorslag toegejuicht geworden*; want een van ons voelde op het lezen van het zelve een geweldige drift, om u een lofkrans van letteren te vlegten, en op het uitkomen van uw twede en der de geschrift ontbrak de fyne schaaf nog maar aan dit gedigt. Maar tegenwoordig moet U E. het niet kwalyk nemen, dat het geheel agter de bank zal blyven; want deze Vrind van ons is een groot liefhebber van de *nette digtkunst*, en met een van de hartdravery: hy oordeeld dat die beide wel tot malkanderen behoren. Mogelyk zyt ge van de zelve gedagten, dewyl gy uwe aanmerkingen over die twee konsten zo digt by een geplaatst hebt. Deze digter, daar ik U van schryve, schynt zyn eerbiedigheid voor uwe waardy als nu eenigsins verminderd te hebben. *Waarom*, zegt hy, *juist ten eersten de zuivering der Moedertale, en de verbloemde spreekwyzen reeds by onze Vaderen gebezigt zo belachelykten toon gesteld? weet hy niet wat voortreffelyke mannen aan het eerste al gearbeid hebben, en wat verpligting hy aan de zelven schuldig is? en kittelt het ons gehoor niet beter, wanneer men ons iets zegt van den grooten Agrippyner, dan van eenen Joost. Noch erger, Dien nieuwen Spectator heeft, zo het schynt, de Poezy, door haar suster de hartdravery te beschimpen, noch belachelyker willen maken*. Want Mynheer moet weten, hy noemd haar Susters, en is van gedagten om haast een boek over de overeenstemming der Poezy met de hartdravery in 't licht te geven, waar in hy dan zonneklaar zal aantoonen, dat Virgilius (hy noemd hem de Mantuaansche Zwaan) onmooglyk zodanig een goed Poeet kost zyn, by aldien hy geen Geneesheer van de hartdravers van Kyzer Augustus was ge-

weest, en dat Febus noit de Vader der Digters zoude genaamd worden, zo zyn hand onbekwaam geweest was om de zonnepaarden te mennen: En hier uit besluit hy mede, dat, ware Faëton, zo ongelukkig aan zyn einde niet gekomen, nogte hem zyn ondernemen niet mislukt, hy zoude de naam van Aardsdigter verdiend, en veel licht tot boven de*wolken*, (mag de Digter slechts eene zo wel toegepaste vergelyking maken?) als eenen anderen Jan Vos hebben gedraaft; spaar derhalven Heer Spectator, uwe geesselroede omtrent onzen Digter, of hy zal U met een gelykenis op 't lyf komen, en eene aardige toepassing op u maken; Want *schoon hy onder ons een van de geringste der broederen is, Nogtans is hy het stekelagtigste krengetje, dat zo scherp als een els is*.

Mynheer ik verzoeke U zommige onzer goede Burgers en Ingezetenen eenige nutte lessen tot zagt-moedigheid voor te schryven; want ik vreze, dat, buiten het betrachten van die hoofddeugd onze stad wel haast van krakelen zal worden opgevuld. Wie zal geloven, dat hand werkluiden in het toekomende eenige de alderminste beledigingen zullen kunnen verdragen, dewyl zy de krygsoeffeningen beginnen by de hand te nemen, en tot dien einde eens 's weeks te zamen komen, toon hen, Mynheer, hoe weinig het rappier, met een Makelaars stok, en maatstok eenes Timmermans overeenkomt, en aan welke gevaren, om hun huishouden in de grond te helpen zy zich overgeven. Wat achting zal eenen arbeider voor zyne dagelyksche bezigheid kunnen hebben, wanneer hy, na het vermeesteren eener gewigtige vestinge of sterke schanse, met de zege gekroond t'huis waart keerd? My dunkt hy moet zyn vrouw en kinderen met een geheel ander oog aanzien, na eene zodanige dappere overwinning verkregen te hebben, en misschien krygd hy project en in 't hoofd, die met 'er tyd voor den welstad

yner familie niet anders dan gevaarlyk zyn konnen. Zie dat gy onze Amsterdammeren die malligheid uit het hoofd praat, Mynheer, en zo gy hun doen beschimpt, zonder gal onder uwe inkt te mengen, verbeeld ik my dat zy andere gedachten zullen krygen en u bedanken. Ofte zo zy zich aan uwe zagte berispingen niet laten gelegen leggen, en zulks euvel willen opvatten zullen zy tonen eene Natie te zyn minder beschaafd dan de Britten, en de bewoonders van eene der aloude hanze steden. Vind U Ed. goed deze brief of een deel van dien het gemeen mede te delen, zal zulks my aanzetten, om 'er u meer toe te zenden zonder eenige nieuwe navorschinge te doen wie gy zyn moogt, onderschryve ik my na toewensching eener langdurige gezontheid, en dienstaanbiedinge myner mede liefhebberen van uwe geschriften, &c.

Heer Spectator
WILLEM LETTERMINNER.

Deze Missive vind ik goed op de volgende wyze te beantwoorden.

Mynheer, In het beantwoorden van uwe vriendelyke brief zal ik my voornamentlyk ophouden met U myne gedagten mede te delen omtrent uw Vrind het *hartdravend Digtertje* met wiens gestoordheid gy my eenigzins schynt te drygen. Hoe leet is het my dat zyne te ligt opgevatte gramschap my en het gemeen van eene *lofkrans van letteren* beroofd, dewelke zekerlyk iets fraais moet wezen, voornamenlyk nu de *fyne schaar* aan 't zelve zyne volmaaktheid reeds zal gegeven hebben. Zo gy eenig vermogen op hem hebt, tracht hem, bid ik U, te overreden het zelve my toe te zenden, en gelyk vercieringen de Poëten niet oneigen zyn, hem maar te doen onderstellen, dat ik het ongeluk niet hebbe gehad van my *zyne eerbiedigheid voor myne waardy* onwaardig te maken Toon hem met eenen aan op wat zwakke gronden zyne verbolgenheid steund, en hoe grovelyk zyne berispingen mistasten. Mishaagd het hem dat ik de Taalzuiveraars hebbe aangetast? Heel wel, hy deele my daar de redenen van mede; Hy wederlegge myne bewyzen. Ik zal van gevoelen veranderen, zo dra hy my van myne dwaling zal overtuigd hebben; Dog doe hem zien, dat hier 't gedrag

van treffelykmannen aan te halen, buiten 't regte spoor gaat volgens 't welk een onpartydig onderzoek ons tot de waarheid kan leiden. Geloofwaardige en deftige getuigen komen te pas, wanneer de waarheid van eene daad, of geschiedenis moet bekragtigt worden, maar om te weten of iets redelyk is, moet men met de *reden* alleen, zonder de minste eerbied voor *gezag* en meerderheid van stemmen raadplegen. De erkentenisse welke wy aanzienlvke en welverdiende mannen verschuldigd zyn, maakt de zelve noit onfylbaar, en brengt geen verandering in de ware natuur der zaken. Wat aangaat *de verbloemde spreekwyzen*; dezelve heb ik nergens veroordeeld, en kan ze niet veroordelen, dewyl geen taal van de waereld door de zelven niet vercierd word. Dog die bloemen van welsprekentheid moeten spaarzaam en met oordeel geplaatst worden, zullen zy hare vereischte uitwerking doen. 't Is belachelyk eene gansche styl met die vercierzelen op te pronken, en 'er een *Pinxterbloem* van te maken; Niet min is het bespottelyk die bloemen kwalyk te schakeren, en zonder te zien of zy onderling overeenkomen, dezelve maar op een plompe wyze by een te binden. Geen kender der welsprekendheid by voorbeeld zal goedkeuren eene verbloemde spreekwys, die gy buiten twyfel van uw hartdravend Poeetje zult overgenomen hebben. *Iemand door een spoorslag aan zetten, of aanmoedigen*, is zekerlyk wel gezegd, maar Uw Digtertje spreekt van my *door een spoorslag toe te juichen!* Dat kan immers niet door den beugel, en zo uw vaarzemakertje met diergelyke bloemen zyn werken bezaaid, zo heeft hy de minste kennis niet van de *nette digtkunst*, daar hy zo veel van houd. Trouwens wy hebben in ons land wel meer voorname liefhebbers van de Poezy, hoewel zy van de zelve 't minste denkbeeld niet hebben. Is het aldus met uw makker gesteld, zo ben ik om zyne *spoorslagen* niet zeer verlegen. Hy kan de zelve sparen voor zyne hartdravers, indien zy ook onder de man gaan, of wel de zelve besteden aan Pegazus zo hy niet vreest het beest daar door halstarriger te maken, en een sand-ruiter te worden. Maar waar uit dog besluit uw Vrind dat ik de minste gedagten heb gehad van de Edele Poezy te beschimpen? Dit is alzo weinig myn opzet geweest, als 't gebruik van rytuigen te bespotten. Ik heb de belacchelykheid van de hartdravery ten toon gesteld, dat is waar; en met geen minder reden heb ik onkundige en verwaande Poëten; waar van ons land opgeproptis, en die nog walgelyker zotheid doen zien in hunne werken te le-

zen, als in de zelven op te stellen, aan hen zelve, en aan gemeen, in hunne wanschapenheid willen vertonen. 't Misbruik van een zaak te beschimpen is immers heel iets anders, als die zaak zelve te veragten. Ik wil niet hoopen Mynheer, dat 't geen ik gezegd hebbe, aan uw Makker toe zal schynen, als of ik omtrent hem de *geezelroede* gebruikte. Zulks is altans myn oogmerk ganschelyk niet. Doed hy egter zodanige misgreep; wel aan ik wil *zyn gelykenis en aardige toepassing of my* wel eens afwagten; ik houde veel van iets aardigs, al moet ik 'er zelve het fatzoen van betalen. Hy moet egter weten, dat, zo hy myne bewyzen door bondige redenen niet ontzenuwt, 't aardigste, 't geen hy in staat is om voor den dag te brengen, by wyzen luiden niet als voor eene aardige kinderagtigheid zal doorgaan. In dat geval al was het nog z'oon *stekelig Krengetje, en zyn styl za scharp als een els*, ja zelfs als een lancet, zo zal hy maar een gat in de lugt steken, en dat zuicht weer gauw toe. Misschien zal hy ook wel zich zelve bezeren, want 't is aan zommige luiden niet dienstig, met scherpe werktuigen om te gaan. U Ed. gelieft te zeggen, dat het krengetje zo stekel-agtig is, *schoon hy de geringste der broederen zy*? Dog ik vermoede, dat alhier een schryffout in uwe brief moet ingeslopen zyn, en dat ge hebt willen zeggen, *dewyl hy de geringste der broederen is*. Altans 't lyd in de natuur van de zaak opgesloten, en 't word door de dagelyksche ervarenheid bevestigt dat doorgaans *de minste der broederen de stekeligste zyn*.

Ik blyve &c.

P.S. Wat aangaat uwe scherzende aanmerkingen over de wapenoeffeningen van eene zekere bende onzer Medeburgeren, vind ik my gedrongen, door de waarheid, en door myne natuurlyke openhartigheid U volmondig te verklaren, dat ik des aangaande niet alleen van uw gevoelen niet ben, maar van gansch strydige gedagten. De bondige redenen daar van hoop ik in myn naaste vertoog de eer te hebben u en het gemeen mede te deelen.

De berispingen die men zo even gezien heeft zyn noch maar Kinderspel. Myn werkje is wel aan andere hekelingen onderhevig; 't geen de eene meest in 't zelve goedkeurt, is net 't geen'er een ander in mispryst. *'t Is te boertig, 't is niet wezentlyk genoeg; 't Is al te ernstig, wil de man preken, laat hem de stoel beklimmen*, en diergelyke praatjens meer, die ik wel voorzien had. Dog zo moet het noodzakelyk gaan Ieder Lezer wenschte wel dat een

Schryver zyne byzondere smaak alleen trof, en derhalven is het ondoenlyk elk te behagen. Dog ik zal maar trachten Luiden van verstant te voldoen, en aangaande de rest meen ik het voorbeeld te volgen van zeker bejaard Molenaar die 't onderwerp van de volgende Fabel is.

't Gebeurde op zekren tyd, dat Jaap de Molenaar
Verzeld van Kees zyn zoon een borst van vyftien jaar
Een Ezel hem onnut in stee wou gaan verkopen;
Dog zo het beest, dagt hy, moet lopen
Van 't dorp af heel tot aan de stad,
Zo komt het door gansch afgemat,
En zulks zou vast de prys vermind'ren.
Wat vangt hy aan om zulks te hind'ren?
Hy strikt de pooten vast, en hangt het aan een stok;
Hy buigt, gelyk zyn zoon, zyn schoudren onder 't jok
En leende 't beest hen vaak zyn' beenen,
Zy willen 't weer de hunne lenen.
Zy trent'len dus al zoetjes voort.
Wel haast komt hen een man aan boord.
Wat apenspel word hier bedreven?
Zegt hy, *wie zag oit van zyn leven*.
Een lompen Ezel dus vereerd?
Hier is de waereld wis verkeerd.
Kees, sprak de Vaar, 't moet zyn beleden,
Dien Vrind zyn zeggen steunt op reden.
Maak los den ezel, laat hem gaan.
't Geschied; hy met zyn zoon, volgt zagjens agter aan.
Geen hallef uur daar na komt hen'een tweede ontmoeten,
En met dit compliment begroeten.
Wel goede luiden, waar zo heen?
Heest d'Ezel letzel aan een been?
Of denkje niet om 't schoenen sparen
Indien je 't beest maar meugt bewaren!
Wel waar ik in je plaats, ik koos
Het dier te sluiten in een doos
Wel valt hier weer wat op te vitten!
Zegt Jaap, wel aan, kom Kees, ga jy op 't beesje zitten.
Jy zyt van beiden 't ligtste pak
Ry zagt, ik volg op myn gemak.
Zy vord'ren dus een wyl; Dog zien met trage schreden
Een oud en statig man op weg hen tegen treden;
Hy ziet een poos verbaast het ryzend drietal aan.

Hoe zal 't nog sprak hy, *in de waereld eindlyk gaan*!
Wel wat beleeft men wond're tyden
De Gryzaart gaat te voet, de jonge wulp moet ryden.
Wel zeker dat is niet te lyden;
Foei 't schaamt zig; fluks styg af van 't dier
Wat kwelt me deze bengel hier?
De Knaap gehoorzaamd, hy staat 't beest af aan zyn Vader,
Maar nauwlyks duizend passen nader,
Twee boeren meiden op den tril
Die krygen ook een vieze gril
Wie zou zig hier niet aan vergapen?
Ei kyk. dien ouwen aap der aapen
Gebruikt de jongen als een hond
De tong hangt 't kind schier uit zyn mond,'
Terwyl hy ryd. en zit zo makklyk als een Pater.
Nog schooner! sprak de man, wel Kleuters, houw je snater
't Is myn zeun, d'uwe niet; *zo ben je dan zyn vaar*!
Wel zo veel t'erger; dan zit 't eene beest op 't aar.
Kom, Kees, zit agter op, 't beest kan 'er nu wel tegen
Wy zyn nu ruimpjes hallef wegen
Zegt hy, laat zien, zo 't doenlyk was,
Wouw ik 't wel maken elk van pas.
Het beest voor eerst had geen behagen
In deze duble last te dragen,
En nauwlyks kreeg men 't voort met slagen.
Dit merkt een spotboef; *Dat gaat slegt*,
Dus te mishand'len d'ouwe knegt
Hoe balkt het beest! zo 't kon, 't zou kermen;
De Vrinden hoorden zich 't erbermen
Ten minsten over heurs gelyk.
Als ik het werkje wel bekyk
Zou ik my verbeelden, zegt een ander
Dat deze maats gaan met malkander
Niet 't beesje veilen, maar zyn huid.
Hier is 't geen kleintje weer verbruid,
Daar moet, sprak d'ouwe Jaap, (het zou Job zelfs vervelen)
De drommel met zyn moer me spelen.
Hoe dat men 't maakt, of niet en maakt,
't Geen d'eene keurd voor goed, is juist 't geen d'ander laakt.
Ga voort maar jongelui de spot met my te dryven;
Ik ben een Ezel, goed, en 'k wil een Ezel blyven
Hoor, hoor, ik heb voortaan den brui van zulk gekwel,
'k wil doen myn eigen zin; hy deed zo, en deed wel.

N°. 22. Den 7. January 1732. De Hollandsche Spectator.

Praeterquam quod ipsi faciunt nil rectum putant.

Ter.

EEr ik den bespotter der krygsoefeningen van zommige onzer Medeburgeren wederlegge, zal het dienstig zyn voor de inwoonders van andere Nederlandsche steden te weten dat het voorwerp van deze ongegronde raillery niets anders is, als de opregting, onder goedkeuring van de Magistraat alhier, van eene bende van fatfoenelyke ingezetenen, die voorlede zomer, onder hunne officieren zich op bestemde tyden vergaderde, niet alleen om zich in de gemene wapen-handel te oefenen, maar ook om een denkbeeld te verkrygen van krygsverrigtingen, en voornamentlyk van't aantasten en verdedigen van vestingen. Deze zaak zoekt men als de ongerymste en bespottelykste ten toon te stellen; Dog wie weet niet, dat de deftigste, de nutste, de pryswaardigste dingen, door iemand, die maar een weinig geest heeft, als bespottelyk kunnen afgeschilderd worden? Ziet men niet dagelyks dat de grootste verstanden door weetnieten uitgejouwt worden, en onweerstaanbaarlyk beschimpt, dewyl niets moejelyker is, als op dwaze en ongegronde scherzingen met een wyze spitsvindigheid te antwoorden.

Ik weet wel dat de scherpzinnige Horatius staande houd, dat zelfs *gewigtige geschillen kragtdadiger beslist worden, door eene aardige raillery als door ernstige bewyzen*. Maar die de schriften van die grootte man doorlezen heeft, en zyn uitmuntend oordeel, daar uit heeft leren kennen, kan niet twyfelen, of die redelyke Digter spreekt van zaken, die wezentlyk belaggelyk zyn; Want een bespottelyke drai te geven aan 't geen nog deugt, nog reden beledigt, kan niet anders spruiten als uit een verkeerd begrip, of uit eene verfoeyelyke kwaadaardigheid; en dusdanige schigten van beschimping stuiten op het voorwerp af, en kwetzen den schutter zelf. Een deugdzaam en redelyk man, gebruikt noit dat flag van wapenen, als om die gene die reeds door de reden overwonnen zyn, van hunne nederlaag te overtuigen, en des beschaamt te maken, of wel om een wezentlyk goed bewys door eene aardige scherzing kragt by te zetten, en des te beter in de gemoederen in te doen dringen. Een beschimping die ondersteld als reeds bewezen, 't geen niet bewezen kan worden, en zelfs 't geen zonder nader redenering twyfelagtig, en onzeker is, kan noit iets goeds uitwerken, en past een billyk en goedaardig mensch in 't minst niet dewyl ze onregtvaardig is, en beledigt zonder te overreden. Dit is net het geval van myn correspondent. Waar in bestaan dog zyne schimpige bewyzen tegens gemelde wapenoefening? Indien men den zelven het aanlokkelyk kleed van scherzing uittrekt, zal men derzelver mismaaktheid zonder moeite ontdekken; Onze berisper vreest voor eerst, *dat de wapenhandel zyne medeburgeren van de hoofddeugd van zagtmoedigheid zal beroven, hen krakeelziek maken, en gereed, om de minste belediging met het geweer te wreken*. Maar waarom dog zoude de geschikte handeling van Krygsge-

weer, zo eene wonderlyke omkering in de gemoeren veroorzaken? Ik weet wel, dat het dwaze point van eer, onder krygsluiden, zedert vele eeuwen is ingeslopen, Dog 't zelve is niet natuurlyk aan de Wapenhandel verknogt; En dat point van eer zelve maakt in 't gemeen de Krys-officieren omzigtig, om zo veel mogelyk is, door beleeftheid, inschikkende en beschaafde zeden, alle geschil en krakeel te myden. Waaren de strydbare, en geoefende Grieken en Romeinen liefhebbers van krakeel te zoeken met hunne medeburgers? Vind men in de burgers van Geneve niet min als gehuurde Soldaten onder krygstugt gebragt, vind men in de Zwitzers meest alle van kinksbeen in de Wapenhandel bedreven min onderlinge zagtmoedigheid, en verdraagzaamheid, als in andere Volken? *Maar* zegt men *hoe komt het rappier by een timmermans maatstok te pas, of by de stok van een makelaar?* Niet al te wel, myns bedunkens, indien 't een op zy hangt, terwyl de andere in de hand word gedragen; Maar anderzins om wat reden dog mag een Makelaar in zyn bediening de stok die een teken daar van is niet dragen, en buiten zyn bediening met den degen op zyde, 't krygsgeweer niet handelen. De bespottelykheid legd hier niet in de zaak zelve, maar in de uitdrukking, en in de hatelyke t'zamenvoeging van twee denkbeelden die strydig schynen, te weten van een *Makelaars stok*, en een *Krygsmans rapier*. Op eene diergelyke manier bewees eertyds Broer Cornelis, dat gemene luiden de gronden van hun geloof in de Heilige Schrift niet moeten zoeken. *Bá wat weten Spinderkens en Weverkens van den Bybel, ba wat overeenkomst heeft de Heilige Schrift met eens wyfs spinrokken?* De Bybel en't spinrokken, 't rapier en de maatstok hebben, 't is waar, geen betrekking op malkander, maar dat belet niet dat ze byde betrek-

king kunnen hebben op de zelfde perzoon. Dog hier komt een argument dat wel van een ander gewigt is; *'t Is immers zeker dat een burger, door zich met Krygszaken bezig te houden gevaar loop van zyn huisgezin in de grond te helpen; want een arbeider die na 't vermeesteren van een Vesting met de zegen gekroont t'huis komt, moet noodzakelyk de agting verliézen voor zyne dagelykscbe bezigheid, en zyn Vrouw en Kinderen met een geheel ander oog aanzien*. Waar lykt dog die redenering naar? Hoe een soldaat, een onder officier zelve, die met den degen in de vuist ten bresse ingevlogen is, en tot het vermeesteren van wezentlyke Vestingen, 't zyne toegebragt heeft, word die noodzaaklyk zo hoog gevoelend van zich zelve, dat hy wederom in zyn Garnizoen zich bevindende weigerd met zyne dagelykscbe arbeid, zyne geringe soldy te staven? Ziet hy zyne Vrouw en Kinderen met veragting aan, en met een ander oog, als van te vooren? Verders is het wel redelyk en billik, wanneer men iemand, al was het met grond wegens eene bespottelyke dwaasheid beschimpt, dat men in den zelven zonder schyn van bewys ondersteld eene volstrekte harszenloosheid, en buitensporigheid. Zulks geschied hier ogenschynelyk; Onze gansche bende word hier ten toon gesteld, als een hoop Don Quichotten die een spiegel-gevegt voor eene ware belegering nemen, en eene wezentlyke trotsheid op deszelfs goeden uitslag gronden, 't welk niet min dwaas zoude wezen, als windmolens voor reuzen aan te nemen, en een gansch marionettenspel aan stukken te houwen. 't Verdriet my myn pen langer te lenen tot het aanwyzen der ongegrondheid van dusdanige beuzelagtige bewyzen; ik wil liever de zaak in zyne eigene natuur bespiegelen en dezelve in twee betrekkingen aan merken,

te weten, *als eene enkele uitspanning*, en *als een verlustiging daar eenige nuttigheid uit kan getrokken worden*. In 't eerste opzigt is het my onmooglyk te begrypen waar in deze uitspanning erger is als honderd anderen, die van niemand gelaakt worden. Waarom dog is het *mal* eenige uuren ter week tot de wapenhandel te besteeden? en om wat reden steekt 'er geen *malligheid* in een geruimen tyd in een koffihuis te verslyten met dammen of schaken, of wel met in de dampen van de tabak de uitlegging van Politique raadzelen te zoeken? Men kan geen sporelozer bewys van Eigenliefde geven, als zyne smaak en neigingen als eene rigtsnoer aan andere voor te stellen. En dit is nogtans eene gemeene swakheid, die onze oren dagelyks verveeld. Iemand die gansche uuren zyne harzenen afmat, om op een schaak-bord zyn vyand te verschalken, kan niet begrypen, hoe het mooglyk is, in een kaatsbaan zich tot swetens toe te vermoeyen met een bal agter aan te lopen; en die geen die in 't kaatse vermaak schept en door 't zelve zyne kragten en gauwigheid tragt te oefenen en te vermeederen, kan 't in zyn harssenen niet krygen, dat men van een spel eene hoofdbrekende studie maakt; in een woord, de meeste menschen kunnen niet bevatten dat het mogelyk is, dat alle de anderen niet in alles even eens gesteld zyn, als zy. Maar kan men ten minste aan de verlustiging, die hier verdedigd word niet verwyten, dat ze gansch van alle schynbare nuttigheid ontbloot is; *Gewis* zal men misschien my antwoorden; *Amsterdam is immers geen Grendstad; Wat schyn is 'er dat wy oit de minste aanstoot van vyandlyke legers zullen hebben te lyden*? *De minste vrees desaangaande kan onze rust niet storen*. Dog, eer wy zo ver gaan, zoude het onmooglyk wezen dat dit vermaak met een ander zoort van nuttigheid verzeld ware? Is het niet dienstig voor die gene die zich verlustigen in 't lezen van historien, een denkbeeld te hebben van de krygskundige aantasting, en verwering van sterktens? Zoude zulks ook onnut wezen voor liefhebbers van Couranten, die dikwils wanneer zy iets van contrescarpen, en bedekte wegen lezen daar van zulke ongerymde en wanschapene gedagte maken, dat de bescheidenste luiden bykans gedwongen zyn hen in hun aanzigt uit te laggen. Verders is het wel vast en zeker dat Amsterdam hoewel ver van de grensen gelegen, niets

vyandlyke aanslagen te vrezen heeft? schielyke omkeringen van landen volgen niet altyd de regulen van de waarschynlykheid, een ongelukkig begin van een onvoorziene oorlog kan de grootste wanorder naar zich slepen, en zomtyds de afgelegenste, en daar door de minst op hare hoede zynde plaatzen, dwingen om door de handen hunner eigene Borgeren zich te verdedigen en te redden. Wie dagt 'er voor 't jaar van twee en zeventig, dat Amsterdam wel haast gevaar zoude lopen van een Fransch leger voor zyne wallen te zien. Zoude in diergelyke gelegenheid, die den Hemel van ons afwende, de afgerigtheid der ingezetenen in de wapenhandel niet van de volstrekste noodzakelykheid zyn; zoude zelfs die bedrevenheid, hun vertrouwen op hen zelve? en hun moed, niet vermeerderen; zoude zelfs eene matige kennis van de fortificatie, in een genoegzaam getal burgers in zo een droevig geval niet te stade komen? Is het ook niet te denken dat die twederlei bedrevenheid eene heilzame uitwerking zoude kunnen doen in gevaarlyke muiteryen, en dat zelfs de agting en schrik voor een welgeoefende schuttery, dusdanige oploopen van eene ongeruste en misnoegde gemeente, zoude kunnen voorkomen, en te rug houden! Alle die redenen, die my als onwrikbaar voorkomen, porren my aan, om niet alleen de *berispte opregting* te regtvaardigen en goed te keuren, maar zelfs te wenschen, dat die bende hoe langs hoe meer, in getal, leerzugt, yver en bekwaamheid toeneme.

Dewyl ik tot nu toe, over de wapenhandel geredeneerd heb, vind ik goed met aanmerkingen van de zelfde natuur, betreffende ware Krygslieden voort te varen. Dog myn mening is niet hoog te draven, nog op het spoor van den Krygskundige Ridder Follard, aan Veldheren wetten en regulen voor te schryven. Ik heb reeds in 't voorbygaan gezegd, dat ik in myn jeugd de eer heb gehad van een Snaphaan te commanderen. Ik meen myne bespiegelingen met deze myne bediening te evenmatigen, en niet uit te spatten buiten het beryk van 't gewonelyk geweer van een gemeen Krygsman. Het is bekend, Dat by de Oude Romeinen, die alle tot de kryg opgebragt wierden, ieder in het byzonder van Kindsbeen af tot alle oefeningen zich begaf, bekwaam om hem radder en ster ker te maken, en om alle mogelyke nut te trekken uit

de wapenen, die hy stond te handelen. Zulks word onder onze Krysbenden geheel verwaarloosd. Men vergenoegd zich met de Soldaten af te rigten in hun schietgeweer in slagorder gezwind, aardig, en gelyk, op allerlei wyzen te handelen en alle nodige *evolutien* zonder zich te breken, met eene gauwe ordentelykheit te maken, en dat is het al. Het zoude egter niet ondienstig wezen, een Soldaat die geleerd heeft op zyn tyd vuur te geven, in staat te brengen van wat te raken. Men zal my zeggen dat zulks in veldslagen daar alles met damp bedekt is, weinig te pas komt, dat het daar genoeg is op de halve man aan te leggen, en zonder mikken los te branden. Ik weet egter wel, dat de Sweden, onder hunne vorige Koning veel voordeel vonden, met hunne krygslieden die gewoon waren op de jagt te loopen, te gebruiken, om, wanneer de bataillons op malkander afkwamen, de vyandlyke officieren van verre uit de ryen te ligten. Maar neem eens, dat zulks in batailles vrugteloos zy, is het moeilyk te zien, dat het ten hoogste dienstig zoude zyn, in het verdedigen van Wallen, en borstweringen daar de verweerders bedekt zynde, tyds genoeg hebben om hun schoot wel te bestieren. Ik durve het zelfde zeggen aangaande de Ruitery; Ik stem toe met alle verstandige krygskundige, dat het pistool en veel meer het Carabin onnut, en zelfs gevaarlyk zyn, wanneer de zelve Esquadronsche wyze op malkander aanvallen; Maar die zaak veranderd van natuur, wanneer de slagordens gebroken zyn en door een verwerd. In dit geval is het baarblykelyk dat het kunstig gebruik van 't Ruiterlyk schiet geweer, grooten dienst kan doen tot zelfs verwering, en afbreuk van den vyand. Deze nuttigheid is de Hoogduitsche Ruiters niet onbekend. Ten minste heb ik ondervonden, dat derzelver officieren tot verbaastheid toe in 't schieten met het pistool bedreven zyn. Ik wenschte verders wel te weten wat het voetvolk met degens of zabels op de zyde doet. Of daar is noit gelegendheid om de zelven te gebruiken, of daar zyn gevallen, waar in men zich van dezelven met voordeel bediend; Het tweede is waar. Hoewel het zeldzaam is in veldslagen, dat de uitgestrekte, ondiepe en daar door waggelende slagorders, de een d'ander niet in verwerring brengt en overhoop smyt, eer men tot het bereik

van de Bajonet of den degen kan komen, zo gebeurt het egter, dat men in stormen, en in uitvallen, met het zydgeweer malkander aan 't lyf komt. Nu is het zeker, dat onder vyftig Soldaten pas een is, die met het zelve behoorlyk weet om tè gaan, ja zelfs het gevoeglyk weet te grypen. Ik heb eens twee Granadiers handgemeen gezien, die zo plomp op malkander sloegen, dat ik dagt dat ze zich onderling aan stukken zouden hebben gehouwen; Nogtans doordien de zabels meesten tyd in hunne handen omdraiden, kwetste zy malkander nauwlyks. Ik begryp wel, dat het in zodanige vermengingen op het kunstig schermen aankomt. Maar ik weet egter, dat een arm door de ervarene handeling van 't zydgeweer sterker, en geswinder geworden, een stoot of slag met eene vermeerderde kragt en zekerheid zal toebrengen. Dit is wel voornamentlyk toepasselyk op de Ruitery die meest alles met de pallas in de vuist verrigten moet, en aan welke het derhalven ten hoogste noodzaaklyk is zich door oefening, te gewennen om niet tegenstaande, de bewegingen der paarden, kragtige en gewisse slagen toe te brengen Men werpe my niet tegen, dat die algemene *oefening* van de meeste Soldaten *Breteurs* zoude maken. Ik geloof eer het tegendeel, Die gene die regtevoort zich daar voor uitgeven, hebben minder betrouwen op hun moed, als op hun afgerigtheid, en op de onkunde van hunne makkers. 't Is waarschynelyk dat ze min stout zoude zyn in een ogenschynlyker gevaar, en dat dus de eene degen d'andere in de schede zoude houden.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht *Kroon*, &c.

N°. 23. Den 11. January 1732. De Hollandsche Spectator.

Posientes vario multum diversa palato.

Hor.

VEele myner Correspondenten klagen, niet zonder schyn van Reden, over myn langdurig stilswygen. Aan een der zelver heb ik reeds de ware oorzaak daar van Medegedeeld, te weten, dat ik goed gedagt heb, voor dat ik nieuwe stoffen by de hand neme, myne harzenen eerst van de denkbeelden die daar in reeds gevormt, en geschikt zyn 't ontlasten, uit vrees dat ze daar te lang verborgen zynde, door 't verlies van een gedeelte van hun vuur, en levendigheid, mogten gelyk het gemeenlyk gebeurt, verkouden en uitteren. Maar deze ontlasting nu genoegzaam geschied zynde zal ik my met vermaak van myn pligt kwyten. Men zal hier een zoort van een mengelwerkje vinden, dog 't zal de meeste der Lezers des niet te onaangenamer zyn, dewyl zy in de ziel geen bestendigheid, kragte, en graagheid, naar onderrigtigting genoeg hebben, om eene geschakelde redenering over eene en de zelfde stof, door aandagt en bespiegeling als te verteren en hunne ziele eigen te maken. Het gaat met den honger naar verstand en waarheid, als met de lighamelyke honger. Iemand die eene sterke en gezonde maag heeft, zal wanneer desselfs

prikkeling hem aanzet, om nieuw voedzel te gebruiken, een zappig stuk Vleisch aantasten, en zich daar geheel en al aan verzadigen, zonder naar verscheidentheid van geregten te talen; Die geen in tegendeel, die met een swakke of verdurvene maag gekweld is, en wiens honger moet getergd worden om zich te openbaren, eet eigentlyk niet; hy peuzelt zo wat, en is vergenoegd met uit een ragoutje of pastytje, by tusschenpozingen, een morilietje, een hane-kammetje, of een oestertje te pikken. Maar tot de zaak; Voor eerst heb ik uit den Haag een brief ontfange in welke ik, studie en geschiktheid om in de ware natuur der zaken door te dringe, bespeure. De zelve heeft tot voorwerp *de oorzaak waarom de Vrouwelyke fexe min hare hartstogten, als de mannen de hunne bedwingen*; Hoewel ik in alles wat die Schryver by brengt juist niet van zyn gevoelen ben, zo keur ik egter zyne wezentlykste redeneringen voor goed, en bondig, en ik neem aan myn gebruik 'er van te maken. Dewyl egter het my vry staat myn gevoelen over 't geen my medegedeeld word te verklaren, gelyk ieder de vryheid heeft zyne gedagten over myn eigen werk te uiten, zal ik my onderwinden te zeggen, dat de styl my wat wydlopig voorkomt, en verlof verzoeken van de zelve wat meer in een te dringen; zonder dus danige vergunning zal ik neit de onbescheidene stoutheid gebruiken van de minste verandering in 't geen my toegezonden word te maken.

Vier andere brieven zyn my nog toegekomen van eene en de zelfde hand, 't welk juist niet bewyst dat ze van de zelfde autheur zyn. Eene van dezelve schynt te komen, van dien hartdravende jonge Heer, van de welke ik in een van myn eerste vertogen gewag heb gemaakt, en aan wien ik, indien hy zich beterde, myn voorspraak by een zeker brunetje heb

belooft. In gezegde Missive neemt hy aan, indien het huwelyk met die beminnelyke Juffer niet slagt, de weddenschap hem voorgesteld door eene zekere *Chevalier Gryspaart*, onder voorbeding, dat de sweep alleen, zonder 't minste behulp van de stem zal gebruikt worden. Dog ik heb gewigtige redenen, om te geloven dat gemelde brief gesupponeert, en verdigt is; dewyl ik van goeder hand onderregt ben dat onzen jongen Heer, min door myne lessen, als door de bevalligheden van myne goede vrindinne volkomen van zyne dolle hartstogt genezen is, nu vast heeft voorgenomen voortaan eer te zoeken in de opheldering van zyne goede hoedanigheden, en niet te ontlenen aan de gauwigheid van zyne Meertjens.

In eene tweede, word zeker misbruik in onze Kerken, rakende het zingen der Psalmen, aangewezen. De Schryver beklaagt zich dat zyne Godsdienstige aandoeningen dikwils gestoord worden, door luiden, die om malkander te overschreeuwen, hunne longpyp in 't grootste gevaar stellen, de stem van den Voorzanger doen verdwynen, en daar door alle leiding en harmony vernietigen. Ik ben volstrektelyk van 's mans gevoelen, en ik ben zelve dikmaals door die zelfde ergernis ten hoogste ontsticht geweest. Onze uiterlyke Godsdienst is zo eenvoudig als ze van onze wyze Meester is ingesteld, zonder de minste byvoeging van pracht en zwier. Zulks prys ik ten hoogste, wat anderen ook mogen zeggen ten voordeele van de gevoeglykheid van eene zeker praal en luister, die, myns oordeels, bekwamer werktuigen zyn van aftrekking van gedachten, als van opwekking tot eene Godsvrugt die in geest en waarheid moet bestaan. Die eenvoudigheid echter behoorde destig en ordentelyk te zyn, zal zy voor verachting behoed worden. Ik wil wel

geloven, dat het opzet van die onbezonnene schreeuwers niet en is werkelyk de aandacht van de Vergadering te verbysteren. Ik wil liever my verbeelden, dat zulks aan eene dwaze eerzucht moet toegeschreven worden. Onze gemeene luiden denken dat het wel zingen bestaat in hard te gillen en te schreuwen; wanneer ze zelfs, om zich en andere te verheugen, een straadliedje uitgalmen, zetten ze zo eene vervaarlyke keel op, dat luiden van andere Natien zouden meenen dat 'er moord en brand geroepen wierd, 't Was waarlyk te wenschen, dat de kinderen in de zelfde Schoolen, alwaar zy leeren lezen en schryven, de Psalmen ook gevoeglyk leerden zingen, tot welk einde de Schryver een werk van zyne goede Vrind Witvogel met zeer veel ernst aanpryst. Doch om daar van de vereischte vruchtten te trekken, zoude het voor al dienstig wezen, dat de Leermeesters daar in gebruikt, zelve genezen wierden van de dwaling, tot dewelke hun voorbeeld hunne leerlingen vervoert. Ik heb dikwils verscheide van die Messieurs, in 't geven van hunne lessen zulke pogingen met de keel hooren doen, dat ze blond en blauw wierden, en dat hen de aderen zo dik als een pink opzwollen.

Een twede Kerkelyk misbruik, word in eene andere brief my toegezonden, met geen minder reden berispt. Het zelve bestaat in de oneerbiedige gewoonte zommiger onzer Leeraaren, van het destigste en volmaakste Gebed onverstaanbaarlyk te rabbelen, en te doen voortrollen als een uurwerk dat afloopt. Ik zal hier ter loops zeggen, dat ik die aanstotelyke ongerymtheid noch veel meer in Fransche als Nederduitsche Predikanten aangemerkt heb. Wie het ook zy, die zich daar aan schuldig maakt, hy zoude zeer wel doen niets te verwaarlozen, om diergelyke ergernis te myden. Ik verdenk

hier echter niet brave en anderzins onberispelyke mannen van eene voorbedagte oneerbiedigheid. Ik twyfel niet, of dit gebrek spruit uit vermoeidheid veroorzaakt door de lange voorgaande Gebeden. Maar waar toe diend doch die *uitgestrektheid* die regelrecht tegens de lessen van onzen Heiland aanloopt? Het zoude immers stichtelyker wezen zyn eigen Gebed, dat, hoe treffelyk en ernstig, dikwils met de menschelyke onvolmaaktheid besmet is, wat te verkorten, om genoegzame aandacht en stem te behouden, voor 't woord van den levendigen God, voor een Gebed, waar in 't meeste merg van de Christelyke Religie is opgesloten. Wat aangaat de vierde brief van de zelfde hand, ik wil garen bekennen, dat ik ze zonder ontsteltenis niet heb kunnen leezen, dewyl uit de zelve bespeur, dat myn geheim maar aan een zyde draad hangt, en dat de doorzichtige nieuwsgierigheid, my wel haast in de schuilhoek, waar in tot noch toe zo gelukkiglyk verholen ben geweest, staat te betrappen. De Lezer oordeele of myne vrees des aangaande ongegrond is.

MYNHEER DE SPECTATOR.

Uw weekelyks papier lees ik, nevens myn oude kennis, de Professor *Grimkrakius* met een zonderling vermaak, en wy verbeelden ons daar veel goeds van. Wy hebben al ons vermogen ingespannen om u te ontdekken; en alzo de Professor niet alleen een groot Sterrekundige is, maar ook grondige kennisse heeft van de Gezichtkunde, meend hy ontdekt te hebben, dat u iets aan het gezicht haperd, en dat gy een roode Rok draagd. Voeg daar by, dat wy eenige dagen geleden in 't Fransch Coffihuis, in de benedenste kamer, iemand gezien hebben, met myn Vriends beschryving zeer overeenkomende, en uit wiens trekken hy duidelyk dacht te bespeuren, dat die persoon, en niemand anders de schryver van den Spec-

tator moet zyn. Verders zegt hy, in zyne Astrologische observatien gevonden te hebben, dat de eerste letter van uw naam is een D. dat dezelve met een P. eindigt, en geheel en al bestaat uit twee Vocalen, en vyf Constonanten. Het zy hier mede hoe het wil; een enkel woord ter loops in een van uwe Spectators, of de Professor de spyker op het hooft geraakt heeft of niet, zal my voor altoos doen zyn &c.

THOMAS DIAFOIRUS.

Uit myn Slaapkamer &c.

Ik ben genoodzaakt met schaamte te belyden dat ik eertyds geen groote gedachten van de Gezichtkunde heb gehad, en de kunst van de sterren als een boek te gebruiken, dikwils heb beschimpt en veracht als een mengelmoes van dwaasheid en bedrog; doch die verhevenen wetenschappen, omtrent de welken ik beloof voortaan niet anders als met de nederigste eerbied te denken en te spreken, dreigen my met een strenge en spoedige wraak. Haare gissingen naderen de waarheid zo sterk, dat'er maar weinige stappen aan ontbreken, om ze als met de hand te grypen. Ik kan het niet ontkennen, myne oogen zyn zo goed niet als ik wel wenschte; ik draag wel eens een rode rok, en ik geloof dat ik in myn leven meer als ses pakken klederen van die kleur heb versleten; daar by heb ik meer als hondertmaal in 't Fransch Koffihuis, en zelfs in de benedenste kamer geweest, en als ik my wel bedenk, zo is 't niet zeer lang geleden, dat, (wanneer ik aldaar, onder voorwendzel van de Courant te lezen, aan de verstandige redeneeringen, die daar zo gemeen zyn 't oor leende), een zeker zedig man, met een zwart of donker bruin kleed my sterk in 't gezicht keek. 't Geen myn wees voor eene gewisse ontdekking noch verdubbeld, is dat de hier ingelaschte brief gedagtekend is, uit des Schryvers slaapkamer, 't geen

my doet vermoeden, dat hy uit de eene of d'andere droom wel eenig nieuw licht mag gekregen hebben, en 't is niet moeijelyk te begrypen, dat, indien de kunst van nachtgezichten uit te leggen, met die twee andere verreziende wetenschappen een eedgespan maakt, myn geheim in een hopeloze toestant moet zyn; komt 'er de wicchelroede, en 't goeder geluk zeggen uit het grondzap van koffy noch by, dan is het 'er volstrekt mee gedaan. De Chiromancy, of le handkykery laat ik daar, want zulks zoude lyken naar 't kunsje om een vogeltje te vangen, met het zelve wat zout op de staart te leggen.

Wat aangaat de diepzinnige vraag wegens de letters die myn naam beginnen, eindigen, en uitmaken, ik zal my wel wagten van daar op toestemmend of ontkennend antwoord te geven, ik ken al te wel de doortraptheid der Wiskunstenaars, die door de onverschilligste vragen in schyn, wondere ontdekkingen doen, en de minnaars slagten, die, wanneer men hen een vinger geeft de hele hand nemen. Maar mag ik onze hoogswevende Professor wel eens vragen, of hy niet weet dat het de pligt is van een braaf man zyn wetenschap met een edelmoedige bescheidenheid te gebruiken? kan hy zyn nieuwsgierigheid niet anders gebruiken als om my verdriet aan te doen, en door de gezogte ontdekking my te dwingen myn pen neer te leggen. Tot nog toe weet ik niet, dat ik by iemand verdagt ben geweest. Myn werkje word anderen opgestreden, die 't zich laten aan leunen of die, *pugnant quasi qui vincere nolunt*, vegtende als of zy niet wilde overwinnen, met een zedig grimlagie, het van de hand wyzen. Onderwylen geniet ik zelve onzigtbaar, 't vermaak van te horen en te zien, al wat de Spectator, in de gemoederen der Lezers uitwerkt; ik ontrek my aan de onverdiende gramschap en wraak van zommige, die door myne schriften denken gehoont te zyn. Hoewel ik als een eerlyk man kan verklaren, dat ik alzo weinig iemand zoek te beledigen, als een Godgeleerde, die op de Preekstoel, de hatelykheid van de ondeugd geesseld, en dat ik myne tafereelen zo zoek te bewinpelen, dat ze op een gansch Caracter, en niet op een persoon alleen toepasselyk zyn, vind ik echter uitleggers en kanttekenaars met menigte, die een gedeelte van diergelyk Caracter by hunne buuren vindende, hen uit een kwaadaardige mildadigheid het overige schenken, of van 't hunne leenen; *Dit raakt die of die*,

zeggenze volmondig uit, en de aangewezene voorwerpen door het gemeen gerucht misleid, zien de *lasterzuchtige toepassers* over het hoofd, en wenden hunne vergramde oogen alleen naar den Schryver. Men voege daar by, dat de ontdekking (daar zo ieverig naar gezocht word, dat, had ik al de ducaten, die veele wel zoude geven, om my te kennen, ik een van de beste gestoffeerde goudbeurzen van Holland zoude hebben) niet alleen den Schryver, maar ook het gemeen nadeelig zoude wezen. De naam van de Maker maakt een werk in zich zelve noch beter, noch erger, en nameloos word het onpartydig in de weegschaal van de reden, volgens zyne inwendige waardy gewogen. Doch word ik ontdekt, zo zal het zekerlyk blyken, of dat ik een man van eenige reputatie ben, of wel, dat ik geen naam in de waereld heb. Word het eerste bevonden, zo zullen de meeste Lezers de Spectator door 't Vergrootglas van myne verk regene achting zien, en al uitroepen, *dat het stuk fray is, eer de kaarzen noch eens ontstoken zyn*. In het tweede geval zal de duisterheid van myn naam, zich tot op myne Vertogen uitstrekken, en derzelver licht geheel en al benevelen. Ik bid derhalven onze twee verlichte vrienden, en voornamentlyk den Professor, 't gemeen in de geschiktheid te laten van door zyne eigene oogen te zien, en in een soort van noodzakelykheid, om zonder reden 't vonnis van myn werk af te wachten, en met zyn eigen vernuft deszelfs nuttigheid zich toe te passen. Onzen Doctor kan immers zyne Astrologische observatien, wel ergens anders heen wenden. Laat hy by voorbeeld met de Physionomie van de lucht eens raadplegen, en de sterren eens vragen, of wy van de Winter nog eene strenge en langdurige vorst zullen hebben; en of de nedergevallen sneeuw lang zal kunnen werden gebruikt. Daar door zal hy niet weinig onze liefhebbers van de hartdravery verplichten, die door die nutte onderrichting, de nodige maatregelen zullen konnen nemen, om by tyds na frissche paarden en nieuwe sleden uit te zien, en voort te varen, van met de zelven op een glansryke wyze een arm of been te breken, of den verkleumden Amstel God onder het Ys eene swierige visite van ceremonie te geven.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht *Kroon*, &c.

N°. 24. Den 14. January 1732. De Hollandsche Spectator.

Scribende recte sapere est & principium & sons,

Hor.

IK gelove niet dat 'er in een land van de waereld, zo veel, ik zeg niet Digters, maar Vaerzemakers gevonden worden, als in 't onze. Daar is kwalyk in onze steden en zelfs dorpen een schoolmeester, of voorlezer, die niet nu en dan een Lykdigt, of een Bruiloftsdigje voor den dag brengt. Ik weet een zekere Vrouw die haar man op zyn geboortendag met een vaersje willende verraschen naar de eerste voorlezer, die haar in 't hoofd schoot, toestapte, even eens als of de Poetische geest aan die bediening gehegt was. Wie zal zich onderwinden zich tot het schoenlappen te zetten, indien hy, om zo te spreken in de schoenlappery niet gestudeert heeft? Duizenden van Menschen evenwel begeven zich stoutmoediglyk tot het Vaerzen maken, niet alleen zonder de natuur van de Digtkunde te begrygen, maar zelfs zonder een Poëtisch gehoor te hebben, en zonder te bevroeden waar in digtregels van de gemene taal onderscheiden zyn, vergenoegt met alleenlyk te weten, dat derzelver laatste woorden in klank moeten overeenkomen. Menigte van anderen die wat groter voortgangen in die liefheb-

bery gemaakt hebben, en die ten minste digt van ondigt kunnen onderscheiden, slaan maar los de handen aan dit moeyelyk en netelig werk, zonder hun geest met de minste studie gesterkt en verciert te hebben, zonder in staat te zyn van hun ligt door 't onderzoek van oude en vreemde Poëten te vermeerderen, denkende dat ze al wel beslagen ten Ys komen als ze de braafste Nederlandsche Digters, zich door 't lezen en herlezen als eigen hebben gemaakt, en daar door de bekwaamheid hebben verkregen, van dezelven blindeling, zo wel wat aangaat misslagen als frayigheden, na te volgen. Ik weet wel 't gemene praatje, dat hier omtrent te pas word gebragt, de *Redenaars* worden gemaakt en de *Poëten* geboren. 't Is een oud spreekwoord, Maar ik twyfel of het wel volstrektelyk waar is, en aan 't geen in zyn natuur ongegrond is, kan de goedkeuring van twintig aan een geschakelde eeuwen geen waarheid byzetten. Niets is zekerder dat de *weisprekendheid*, zo wel natuurlyke gaven en ingeboorene geschiktheid als de *Poezy* vereischt, en dat die gaven, daar ze ontbreken, door geen onvermoeit blokken, oit kunnen vergoed worden. Het ander lid van 't aangehaalde spreekwoord gaat mede niet door. Ik erkenne dat de wezentlykste bekwaamheid tot de Digtkunde aangeboren moet zyn, zonder oit te werden verkregen; Dog uit die natuurlyke bronader alleen zal noit de goede Poëzy voortvloeyen. Om dit met de klaarste baarblykelykheid te doen zien, vind ik goed hier af te schetzen 't geen eigentlyk die wezentlykste bekwaamheid uit maakt. Het bestaat alleenlyk in een byzondere vlugheid en levendigheid van geest, in een sterke kragt van verbeelding, waar mede de ziel zich de voorwerpen volgens hunne innigste natuur weet voor ogen te stellen, en gevoeglyke kleuren

uit te vinden, om die harzen-tafrelen met de zelfde kragt en levendigheid in de ziel van anderen te doen overgaan. *Ut pictura, Poesis erit*, zegt Horatius, en in een woort het pit van het *Poetisch vermogen* bestaat in de natuurlyke bekwaamheid, om Schilderyen te maken voor de ziel, die, hoewel ze door de reden alleen kan worden overtuigd, niet anders als door de kragtige indruk van welgelykende afbeeldingen kan getroffen en bewogen worden, 't welk is het regt en groot doelwit van de Digtkunde. Is het moeyelyk te begrypen dat de beschrevene *wezentlykste eigenschap van de Poezy* niet genoegzaam is om een goed Poët te maken? heeft die edele drift geen wyze bestiering van node? zo 't oordeel dit moedig paard 't gebit niet in de mond, en 't zelve, volgens de omstandigheden, en gevoeglykheid, niet doet, nu stappen, dan draven, dan weer rennen, zal het niet door eene woeste onbesuistheid aangedreven door heggen, struiken, waters voortvliegen, en zich zelve bezeeren en verminken. Is het niet wat zeldzaam, dat die twee strydende vermogens eene *hevige verbeeldings kragt*, en de *bedaardheid van een bezadigd oordeel*, in de zelfde ziel plaats vinden, en een onderling verbond opregten om malkander te helpen, en te ondersteunen? De vereniging zelfs van het poëtisch vermogen, met een goed natuurlyk oordeel, is nog niet voldoenende, dat oordeel moet zo gescherpt, zo geoefent zyn, dat het een gezonde smaak gelyk werde, die zonder een ordentelyk onderzoek aanstonds wat behaaglyk, of niet is, weet te voelen. Zo de kragtigste en uitgestrektste imaginatie, niet bestierd door een geoefent oordeel, omtrent eene kwalyk begrepene zaak werkzaam is, zy zal van dat voorwerp, zo als het in een valsch ligt voorkomt, wel een kragtig denkbeeld vormen; zy zal 'er een

tafreel van opstellen, 't welk met dat denkbeeld eene levendige gelykenis heeft, maar de zaak zelfs misgetast zynde, zal zulks nog het verstand, nog het hart vergenoegen. Ik zeg nog meer, ik wil wel onderstellen, dat al de tafrelen uit die Poetische harssenen voortkomende, de verbeelde zaak wel zullen treffen; is het daar wel genoeg mede? Zullen ze de gewenschte uitwerking wel doen, zonder een behoorlyk verband, en eene oordeelkundige schikking? Voeg daar by dat eene poëtische geest voorraad door studie opgelegt niet ontberen kan, en voornamentlyk door ervarenheid en bespiegeling in de kennis van 't menschelyk hart diep moet ingedrongen zyn, en den aart en trappen van desselfs natuurlyke driften, en bewegingen aandatiglyk moet hebben onderzogt; want hoe is het mogelyk op het gemoed voorspoediglyk te werken, zich van 't zelve meester te maken, en in 't zelve naar welgevallen, toorn, gerustheid, hoop, vrees, medelyden op te wekken, indien men de natuur van die verscheidene hartstogten niet wel kend; Indien men, by voorbeeld, de *gramschap* willende afschilderen, de *spyt* verbeelde, is het wel te denken dat de regte *toon* van het hart, op die *valsche streek* zoude antwoorden? Dog om eene tegenwerping voor te komen, vind ik my verpligt eenige treden rugwaards te doen. Ik heb gezegd dat in het *schilderen* het pit van de digtkunst bestaat, en 't gemeene gevoelen is egter, dat het zelve in de *vinding* alleen moet gezogt worden. Dog deze twee gevoelens wel onderzogt komen op het zelfden uit. Door die zelve levendigheid van geest, en kragt van verbeelding, die meer gemelde *tafrelen* op 't spoedigste in de harssenen doen opkomen, word op de zelfde tyd uitgelokt eene menigte andere denkbeelden die met de *hoofdschildery* eenig verband of betrekking we-

zentlyk hebben, of schynen te hebben. Dit is de bronader van de vinding, dog de zelve zal nog't verstand nog't gemoed de beoogde voldoening geven, ten zy het geoefend oordeel dat verband onderzoekt, schyn van waarheid schaft, en uit die hulpdenkbeelden alleenlyk uitkippende, die gene die aan 't voornaamste voorwerp kragt en cieraad kunnen toebrengen, de zelven in eene aangename geschiktheid weet te schakeren.

Hoewel de afgeschetste verbeeldingskragt met oordeel en aangewonne ligt bestiert en verrykt, het waar Poëtisch vermogen uitmaakt, en men met regt kan staande houden dat de *Gevallen van Telemuchus* (vry wel in het duitsch overgebragt) hoewel *in prosa* de naam van een Heldendigt verdienen, moet men egter bekennen, dat in het gemeen niets voor Poezy, zo 't niet in vaerzen bevat is, gehouden word. De bekwaamheid om de zelven te vormen is wederom een eigenschap van de zelfde verbeeldingskragt, ondersteunt door een fyn en Poëtisch gehoor. Gezegde kragt van verbeelding bestaat, in 't *vermogen* van de klanken en hunne uitwerking aan de ziel te vertegenwoordigen, en van dezelve door eene gelukkige schikking welluidende en oorstrelende te maken. Deze bekwaamheid gevoegd by de geringe kunst van de laatste woorden der digtregulen op malkander te doen slaan, maakt by de grootste menigte, welkers zwak oordeel door 't gehoor verleid word, de gansche Poezy uit, hoewel dezelve niet alleen de grootste sporeloosheid tot een gezellin kan verdragen, maar zelfs met een volstrekte uitzinnigheid kan gepaart wezen. In myne jonge jaren heb ik in zeker dolhuis een man gekend die hoewel hy die vrye woning dubbel waardig was, dat vermogen op 't aldervolmaakst bezat, en zonder de minste moeite duizend vloeyende

digtregels agter den ander uitgalmde. De volgende onder anderen heeft men de moeite genomen van op te schryven:

> Heis op, heis neer in 't knekel huis
> Daar Lysbet vloit den deken,
> Met hom'len stom'len, en gedruis
> Gelyk 't ons is gebleken.
> Den een valt op den ander aan
> Zy volgen op malkander;
> De winden met hem spelen gaan
> Ar stot'les, Alexander.

Ik twyfel niet of men zal met my toestaan dat die verenigde klanken zo vloeyend zyn en zo wel gereimd als men zoude kunnen wenschen, en dat ze fraye vaerzen zouden voortbrengen, indien hare ledigheid, met eene overeenkomende zin was opgevuld. Men zal al zo weinig ontkennen, dat buiten het dolhuis en by de geagtste van onze hedendaagsche digtgeesten, ook wel wat *heis op heis neer in 't knekelhuis* te vinden is.

Indien men konde beweren, dat de twee afgeschetste zoorten van verbeeldingskragt, zonder hulpmiddelen van reden en geleerdheid, volstaan kunnen, zo zoude ik van oordeel zyn, dat de Schryver van Titus en Aran, dat moordadig Treurspel, 't grootste wanschepzel, dat oit ergens ten tonele gebragt is, de grootste digt geest is geweest, die eeuwen of Landen oit voorgebragt hebben. Geen schooner vaerzen kunnen 'er bedagt worden; de Hoogdravendheid gemeenlyk styf en hard, doet niet 't minste nadeel aan hunne vloeyendheid, en de vloeyendheid die dikwils lafheid, en flauwheid is onderworpen, schynt derzelver trotsheid en verhevenheid eene nieuwe luister te lenen. Ik durf zeggen dat 'er in 't hele stuk gene ruwe of kruipende digtregel te ontdekken is. De spoorelooste denk-

beelden, zyn zo kragtig en levendig geschilderd dat men, eer men de tyd heeft om dezelven in te zien, verrukt is, en met de Poët, buiten 't pad der reden genoodzaakt is te dwalen. Noit heeft een Digter eene ongereimder en dwazer *verbloeming* gebruikt om een *kus* af te beelden, en egter heb ik dezelve verscheide malen met vermaak gehoord en gelezen.

Ik liet myn Scepter slippen
Indien ik met myn mont op d'oever van uw lippen
Mogt stranden met een kus; O mond vol ambrozyn,
Op wien de kusjens vlien op wiekjens van Robyn.

Behalven dat men zich niets dwazer kan verbeelden, als eene kleine en fraye mond by den oever van de zee te vergelyken, moet men zeggen dat die gansche beschryving, hoewel men wel raden kan, wat zy beduiden wil, van een zin die uit de klanken zelven voortvloeit ontbloot is, en daar door niet kwalyk uitdrukt een stapel zot minnaar, die de liefde in de harssenen geslagen is.

Dog wanneer onze Digter het spoor niet byster is, en zyne sterke verbeeldingskragt het wit treft, is hy onwederstaanbaar; niets verrukkender kan 'er gehoort, niets 't geen de ziel zo roerd, en met hartstogten vervuld, uitgedagt worden. Voeg daar by dat zyne verbeeldingen niet in de menigte der uitdrukkingen verdronken zyn, nog door uitgerektheid hare kragt verliezen, maar in tegendeel door hare bondigheid aan de geringste duisterheid niet onderworpen, eene nieuwe nadruk verkrygen. Men kan de zelven gevoeglyk vergelyken met eene zuivere diamant, die niet met goud overladen, maar alleenlyk in eene kleine rand van dat metaal gehegt, met zyne gehele glans uit zich zelve getrokken het oog betovert. Ik zal hier van maar twee voorbeelden by brengen, 't eerste is dit:

Geen schelmstuk word zo schelms van d' Acheron bezeten,
Of word zo 't wel gelukt een schrandre deugd geheten.

Het tweede, 't geen my als nog kragtiger voorkomt is 't wezentlyke van de gansche leer der navolgeren van Epicurus in twee digtregelen begrepen:

> Vaar voort boosaardig zaat, hier na is straf nog heul;
> De dood verstrekt de ziel als 't lighaam tot een beul.

't Geen des Schryvers Poëzy nog aanlokkelyker maakt is, dat zyne Vaerzen op het toneel als Vaerzen kunnen uitgegalmd worden, zonder de zin in het minste kragt en geweld aan te doen, dewyl de rust in het midden van ieder digtregel wel in agt word genomen, in tegendeel van andere onzer vermaardste Poëten, welkers Vaerzen, volgens hunne regtmatige klank uitgesprooken geen zin hebben, en verstaan baar gelezen rym en harmony schynen te verliezen. Wie zoude by voorbeeld zich verbeelden digtregels voor zyne ogen te hebben, indien hy de volgende woorden gelyk zy hier geschreven staan, hoorde uitspreken, *Want wie weet niet, wat plagen Bellona met zich sleept, en wat al nederlangen, ten prykel van den staat, wiens welvaart elk, met druk en angst, ziet hangen in de weegschaal van 't geluk*. Is het niet zeker dat dit als ondigt zoude voorkomen, aan iemant die 't zelve noit als digtregels zoude gelezen hebben. Heel anders is het met onze Poeet gelegen, men schryve zyne Vaerzen, zo als men wil, men zal altyd bespeuren *disjecti membra Poetae, leden van eene van een gescheurde Digter*, gelyk Horatius zich uitdrukt. Hoe komt het egter, dat niet tegenstaande alle myne gegronde bewysredenen, tot's mans voordeel aangehaald, hy en zyn werk van ware liefhebbers en kenners veragt word! De eenigste reden daar van is, dat myne aangenomene onderstelling valsch is, en dat het onmooglyk is een loffelyk Poët te zyn, 't en zy de verbeeldingskragt door geleerdheid gestaaft, en door oordeel gerigt werde. Ik heb goed gevonden, devoorschrevene algemeene wetten, van de digtkunde hier ter neder te stellen, om dat het my lust, op die gronden te onderzoeken of de veragting, welke de Hedendaagsche Digtgeesten voor den wyze, deugdzame en eerwaarde Kats doen blyken, op bondige redenen gevestigt is, en te bezien of het niet mogelyk zoude zyn de geheugenis van dien eerlyke Vaderlander, in hare welverdiende glory en agtbaarheid te herstellen.

N°. 25. Den 18. January 1732. De Hollandsche Spectator.

Saevior armis
Luxuria incubuit.

L u c a n .

WAnneer ik onlangs met de Postwagen naar Amsterdam te rug reed, wierd my van een Heer en Juffrouw, die myn eenigste gezelschap waren, verzocht, of de wagen, dicht by een zekere Stad, wel eenige oogenblikken stil mocht houden, zonder naar de reden van dit verzoek, die my natuurlyker wyze zeer onverschillig moest wezen, te vragen, stond ik het zelve met zo veel beleeftheid, als my mogelyk was, toe. Nauwlyks waren wy omtrent honderd roeden verder gekomen of de Voerman hield op, en gezegde luiden wendden hunne oogen, zich zo veel doenlyk was oprichtende, naar de kant van de Duinen, 't welk eene natuurlyke nieuwsgierigheid my dwong na te volgen. Ik ontdekte niets als een wyd uitgestrekt bar en dor zand, in 't welk een groot getal arbeiders zich bezig hield met graven, delven, en de grond te vereffenen. Ik vroeg op myn beurt, wat die menschen daar wilden uitvoeren. Het antwoord was dat een zeker Koopman dat land had gekocht, met opzet van 'er een Lusthof aan te leggen, die hem wel vyfmaal honderd

duizend guldens zoude kosten; de uitdrukking van myne verbaastheid wierd voorgekomen, met my te zeggen: *Oh, Mynheer, verwonder u daar niet over, dat kan de man niet krenken, en hy zal noch wel ruim driemaal zo veel overhouden*. Hoewel my zulks wierd gezegd met dat zoort van hoogachting, 't welk het denkbeeld van groote schatten, met een onwederstaanbaar geweld, ten behoeve van derzelver bezitter inneemt, vond ik goet niets daar op te antwoorden, maar ik kon my niet onthouden het overige van den weg, myne gedachten aan zo eene zeldzame verkwisting te hechten. Ik beken dat het zeer natuurlyk is, dat een man die groote rykdom bezit, door de zelve niet alleen tracht anderen goed te doen, maar dat hy daar ook zelfs een genot van hebbe, het welk met zyne ingeborene neigingen overeenkomt. Waarom zoude een man, die groot gelt van zyne Ouders geërst heeft, of zelve door arbeid, en wel aangelegde vlyt heeft opgehoopt, niet een ruime, gemakkelyke en aangename buitenplaats, om zich daar met zyn familie en goede vrinden te verlustigen, mogen bezitten? Indien het hem lust zich daar een aangename bezigheid te bezorgen met pooten, planten, alle jaren iets te verbeteren, of naar zyn zinnelykheid te veranderen, ik kan niet zien dat reden en deugd hem zulks verbieden. Zo men niets mogte beoogen in 't vergaderen van schatten, als alleenlyk 't edelmoedig vermaak van andere te nutte te zyn, weinig luiden zouden wel verkregene middelen bezitten, dewyl het van de menschelykheid niet te vorderen is, dat een heel Gemeenebest uit Engelen besta, die de aldervolmaakste deugd tot hun doel wit hebbe. Ik vind derhalven op het beschrevene gedrag niets te zeggen, indien door het zelve de wezentlykste plichten van een deugdzaam man niet worden ge-

dwarsboomt. Doch dit eerlyk en geoorlofd vermaak, kan in zyn volle uitgestrektheid met het vyfde gedeelte van gemelte buitengewoone en meer als vorstelyke onkosten genoten worden. Dienvolgens moet hier, (ondersteld dat de zaak, zo als zy my is verhaald, waarachtig zy,) eene andere beweegreden schuilen, en die kan nergens anders in bestaan als in eerzucht, die aan alle menschen gemeen, in elk naar ieders aard en neiging, uitschitterd. Op de eerzucht, die in welgeborene zielen bekwaam is, de reden met een nieuwe werkzaamheid en bygezette vlugheid en kracht tot de deugd aan te spooren, hebbe ik wederom niets te vitten, ten zy dezelve verleid door een valsch begrip, of kwaade gemoeds beweging, den mensch van het pad zynes plichts aftrekt, of hem belachelyk maakt. In de eerzucht van welke ik hier spreeke, vinde ik by voorbeeld niets, dat met de redelykheid in het minste overeenstemd. Wat zoekt doch deze schatryke Heer voor eer op te doen, met zo eene verbazende verspilling? Indien het hem gelukt zyn voornemen volgens zyn genoegen uit te voeren, wat naam zal hy daar door behaalen by zyne tydgenoten? wat luister by de nakomelingschap? Wat zullen ze anders van hem kunnen zeggen, als dat hy zeer ryk, en zo eerzuchtig als ryk is geweest, dat is 't al; en ik verbeelde my niet dat iemant dwaas genceg kan zyn, om te geloven, dat zo eene magere glory vyfmaal honderd duizend guldens waardig is. De aanlegger verbeelde zich ook niet dat die naam, hoe gering ook, ten minste onsterffelyk zal zyn. Gansch niet, na zyn dood zal zyn goed in andere handen vallen, en zekerlyk in korten tyd in verscheide handen. Verdeelingen zullen 'er moeten geschieden. Geen Erfgenaam zal gewisselyk die Princelyke Lusthof, voor 't geen zy

gekost heeft, aannemen; zy zal moeten verkocht worden, en al was zyn naam met goude letteren op de voorgevel te leezen, de zelve zal misschien, eer een eeuw ten einde is, met de voorgevel onder de voet gesmeten worden, door d'eene of d'andere bezitter, die naar zyne zinlykheid of naar de regeerende smaak van zyn tyd zal goed vinden het te herbouwen. Doch hoe zal het met de verkooping toegaan? kan men met de minste reden wel hopen, dat 'er tachtig duizend guldens van gemaakt zullen worden? immers niet, indien men eenig geloof aan de dagelykscbe ondervinding wil geven. Ik heb Lust-paleizen zien verkoopen die met hare waranden en hoven meer als drie tonnen schats ingeslokt hadden, voor de geringe prys van tien duizend Ryksdaalders. Zo dat onzen Bouwheer, op dien voet, ten alderminste vier tonnen gouds, om zo eene verachtelyke en vergankelyke naam zich toe te eigenen, als inden afgrond van de zee werpt. Voor zulke zware versmetene zommen, zoude 's mans eerzugt zich op duizend andere loffelyke manieren hebben kunnen voldoen, en in de waereld eene zo heerlyke als onuitwisbare roem, zelfs in 's Lands Jaarboeken hebben kunnen verkrygen. Wat luister zoude hy aan zyne geheugenis niet hechten, indien hy door eene edelmoedige liefde voor zyn Vaderland, die schat hem zo onnodig, aan den Staat had willen vereeren, en door zo een grootsch voorbeeld andere opwekken, om met diergelyke giften genomen uit hunne overtollige Rykdom, 't Gemeenebest van schulden, en de Mede-ingezetenen van drukkende lasten te ontheffen? Hondert andere middelen zyn 'er te vinden, om door geld groothartiglyk besteed, eene roemruchtige onsterffelykheid te koopen. Onder anderen heb ik al langen tyd myne gedachte laten gaan, misschien niet zonder be-

weegredenen van eigen belang, op eene zekere *fundatie*, die veel eerlyke luiden ten hoogste zoude verplichten.

Men vind in naburige Koninkryken zekere heerlyke Gebouwen, in de welke Krygslieden zo ter zee als te land, door ouderdom of verminktheid tot den dienst onbekwaam geworden, een fatzoenlyk en gerust onderhoud, ieder naar zyn staat erlangen. 't Geen in gezegde landen gedaan word ten voordeele van de *invalides van Mars*, wenschte ik wel dat hier gedaan wierd ten behoeve van zekere *invalides van Apollo*. Hier door versta ik oude of swakke luiden van letteren, die, enkelyk door hunne verdienste, 't minste fortuin niet hebben kunnen maken, 't geen ook bykans onmooglyk is, en die, by gebrek van machtige vrinden, noit ampten, welken zy zouden vereert hebben; hebben kunnen bekomen. Deze luiden te oprecht en te groothartig, om door laffe pluimstrykery zich in de gunst van de Grooten in te dringen; onbekwaam om hunne reden tot een *weerhaan* te maken, en om, verwaarlozende 't geen waar en billyk is, alleenlyk te zeggen, 't geen zy oordeelen aangenaam te zullen wezen, kunnen, zo zy van rykdom ontbloot zyn, tot een eenig middel om door de waereld te komen, hunne toevlucht nemen. Zy worden slaafachtige huurlingen van myne Heeren de Boekverkopers; zy sloven zich af, met voor een gering prysje, overzettingen te maken, of Romans te schryven, en dit alles moet geschikt zyn, niet naar hun eigene geest en vinding, maar naar de schikking van de *bazen*, die, niet zonder reden, een boek altyd goed vinden. als het maar schielyk verkogt word; men kan gemakkelyk begrypen dat by dat verdrietig en slaafsch handwerk niet veel over te winnen is. Hoe zullen dan die eerlyke en verstan-

dige luiden het stellen, wanneer door ouderdom of door 't gedurig harzenwerk hunne levensgeesten ten deele zullen uitgeput zyn? Hoe aangenaam zoude het voor hen wezen in die swakke toestand verzekert te zyn van in dusdanig Godshuis voor 't overige van hunne dagen brood en rust te vinden. Wat onsterfelyke eer en glory zoude zulks wezen voor de liefdadige oprechters, die in welgegronde loftuitingen van geleerde en wyze mannen, tot het einde des waerelds, dubbeld het interest van hunne aangewende hoofdsommen zoude vinden? Voeg daar by, dat dusdanige pryswaardige *instelling* op de gansche waereld een eeuwige verplichting zoude leggen. Men weet dat liefhebbers van met de harzenen te werken noit zich aan de ledigheid kunnen overgeven, en van hunne bezigheid hunne grootste verlustiging maken. Veele dezer luiden zouden derhalven in hunne vermakelyke bezigheid voortgaan; des eenes licht zou door dat der anderen vermeerdert worden; in hunne huisgenoten zouden ze verstandige oordeelaars en berispers vinden; door de eer, en niet door den honger aangespoort, zouden ze de goede luimen van hunne geest afwagten, om in staat te zyn van *wel*, zo niet *veel*, te schryven; en werken in 't licht te geven, die de *besten*, en niet de *meesten* vergenoegen zouden. Indien dit myn ontwerp gesmaakt word van luiden die overtollige schatten bezitten, zo houde ik my van nu af aan voor *gerecommandeerd*.

Dat de beschuldiging van zuinigheid op onze Landaard niet meer toepasselyk zy blykt ten overvloed, niet alleen uit de menigte van heerlyke gebouwen die onze steden en 't platte land vervullen, en der vreemdelingen oogen en verwondering tot zich trekken, maar in allerlei pracht en dartelheid, die t'elkens meer en meer uitbarst. Men vind voor-

namentlyk onder ons, luiden van eene zekere gezindheid, die daar in by uitstek den Adel braveeren. Hunne Voorvaders, in 't begin van de Geloofshervorming, zich van de andere Protestanten afscheidende, deden zich kennen door eene byzondere zedigheid, en gezetheid van gewisse; van Staatsampten door de wetten, en van Krygsbedieningen door hunne stellingen geweerd, begaven zy zich meest tot den Koophandel, of tot het oprichten van allerlei handwerken. De naam van op rechtheid, die de meesten zich waardig maakten, bezorgde hen 't vertrouwen en de *kalandisie* der Medeburgeren, hunne kinderen wierden doorgaans tot dezelfde neeringen opgetrokken, en door spaarzaamheid, en gedurig aangroeijende zware windsten, zyn de meeste Familien onder hen, van de machtigste en rykste van 't land geworden. Maar konden die eenvoudige Vaders eens opzien, zouden ze een groot gedeelte hunner Nakomelingen wel verdenken, van uit hen gesproten te zyn. 't Is waar, zy behouden noch eenigzins 't livry van zedigheid in hunne klederen; ze onthouden zich van wilde en uitschynende koleuren. Maar wat is dat anders als een uiterlyke schors, die in zich zelve noch te pryzen, noch te laken is. Behalven dat, kan men wel elders zoeken, maar by hen vinden, al wat in zyde, linnen en wol het zeldzaamste, het keurigste, en dierste in de gansche waereld te krygen is. De dartelheid hunner maaltyden spat uit tot de uiterste baldadigheid; zullen ze een waterzootje opdissen, al de baarzen daar toe geschikt moeten hommers wezen, van eene bepaalde groote, in zo een water, op zo eene hoogte gevangen; niets is by hen smakelyk, zo 't geen handen vol geld kost. 't Schynt dat zee en land, hoven, bogaarts, wyngaarden t'zamen moeten spannen om hunne

bestudeerde en grillige lekkerheid te vergenoegen. Hunne Bruiloften verslinden Kapitalen, daar deftige Familien van zouden kunnen bestaan. *Maar wat valt daar veel op te vitten*, zal men my mogelyk te gemoet voeren, *die luiden kunnen het doen zonder gevaar van zich zelve in de grond te helpen, en daar by maakt die verkwisting het geld levendig, en doet het zelve ten nutte der ingezetenen voortvloeijen, en zich verspreiden*. Zulks begryp ik, doch ik begryp met een dat de Koophandel, 't zelfde duizendmaal meer en met veel grooter nut uitwerkt, en dat zulke overdadige geldverspillingen, nergens toe dienende als tot eene zotte glory, 's Lands Handel allengskens moet verzwakken, en doen uitteeren. Die luiden zyn zelve buiten prykel, en bezitten meer geld als in hun handel kan gebruikt worden, (ik onderstel zulks) maar weet men niet dat volgens den loop der menschelyke hovaardy, ieder, voornamentlyk onder menschen van 't zelfde fatzoen, zich zo veel doenlyk is uitrekt, om niet minder te zyn als een ander. Volgt daar niet uit dat die schitterende voorbeelden van pracht en dartelheid eene algemeene nayver, als eene waterval van de grootste tot de kleinste zal doen nederdalen? Met tienmaal minder goed, zal men de helft zo veel zwier willen maken, en neem eens dat niemand onverzichtig genoeg zal wezen, om zyn verkwisting boven zyn inkomen en gewone winsten te doen ryzen; is een Koopman altyd van dezelfde voorspoed verzekert? Is het niet klaar dat een Handelaar, die door zuinigheid en door opleggen in staat zoude zyn geweest van eenige zware stooten uit te staan, door zodanige verdervelyke navolging gevaar loopt van door de eerste ruwe slag van 't geval, zonder hoop van herstelling, ter neder te storten.

N°. 26. Den 21. January 1732. De Hollandsche Spectator.

Pol Crito antiquum obtines.

Ter.

WAnneer ik myn werk heb gemaakt van de ware verdiensten myner Medeburgeren op te helderen, en tegens valsche en onrechtvaardige denkbeelden te handhaven, heb ik voorbedachtelyk onbeantwoord gelaten de beschuldiging van boersheid, en onbeschaaftheid, die door verscheidene Natien tegens ons word ingebragt, en dewelke ik durf staande houden, dat de naam van *ongemaniertheid* aanwryft aan eene hoedanigheid, die in haar natuur niets anders is als eene mannelyke eenvoudigheid. Om de waarheid van deze stelling in zyn volle licht te plaatzen, zal het nodig zyn't rechte wezen der *beschaaftheid* uit den boezem der Reden zelve voor den dag te brengen, en ydele harssenschimmen, door klare denkbeelden te doen verdwynen. Wie weet niet, dat door de kracht van de gewoonte, 't geen voor beschaaft in 't eene land doorgaat, in 't ander als ongemaniert word aangezien, en dat ieder Volk het zelve recht heeft, om de gewoonte van zyne landaard, boven die van andere Volkeren te achten. Waarom mag een Persiaan of een Chinees niet zo wel zeggen: *dit of dat is beschaaft, want dusdanig is het gebruik te Ispahan, of te Peking*, als het

een Franschman geoorloft is te beweeren, *dat deze of geene behandeling wellevend is, om dat ze te Parys voor wellevend word gehouden*. Wat mogelyk voorrecht doch heeft in dit geval de eene Natie boven de andere. Indien men die twist wil beslissen, men zal't jok van gewoonte moeten afschudden, en tot eene andere bronader van onderzoek en oodeel zyn toevlugt nemen. Niets kan goed of beter als iets anders genoemd worden, of daar moet een bondig bewys van die hoedanigheid in de natuur van de zaak zelve opgesloten zyn. 's Is derhalven voor de vierschaar der Reden alleen, dat onze twist met vreemde Volkeren omtrent de beschaaftheid kan worden beslist; 't is de Reden door dewelke wy wegens den aard en eigenschappen van dat beminnelyk voorwerp kunnen onderrigt worden. Indien wy met de Reden willen raadplegen, zy zal ons duidelyk doen zien, dat'er eene wezentlyke algemeene beschaaftheid is, die overal, daar menschen en redelykheid gevonden worden, plaats kan hebben. De ware bron van die lieffelyke deugd is een uitgestrekte en wezentlyke goedaardigheid, die ons achting en liefde voor onze evenmensch doet hebben, ons alle mogelyke inschikkendheid voor hem inboezemt, ons niet alleen aanzet om hem alle diensten, die van ons vermogen afhangen, te bewyzen, maar ook om die diensten met behaaglykheid te bekleden, en om ons in alles, zo ver het met reden en oprechtigheid kan overeengebragt worden, naar deszelfs gewoontens, gevoelens, en neigingen te schikken. Het pit en merg van de zaak is eigentlyk in de ziel zelfs, en 't geen wy met recht eene algemeene, redelyke en ware beschaaftheid kunnen noemen, is niet anders als eene verstandige, en wel bestierde uitdrukking van die inwendige zielsgestalte. Op die voet is een

Veenboer, die de uitdrukking van zyne natuurlyke en met verstant gepaarde goedaardigheid naar de zeden, neigingen, en verscheidene humeuren van zyne mede. Dorpelingen weet te vleijen, even zo beschaaft en wellevend als een Fransch Hofjonker, die de zelfde inwendige gestalte van't gemoet uitwendiglyk tracht te verbeelden. 't Is wel waar, dat die hupsche Landman niet groet, buigt, en den hoed onder den arm vat, als wel opgevoede Steeluiden, maar die uiterlyke bewegingen zyn in haar natuur gansch onverschillig, en van de gewoonte alleen afhankelyk, hebben ze met de reden niets te doen. Dat een Boer, zo lang hy met zyns gelyk omgaat zo niet groet met woorden en gebaarden als een Edelman, is alzo weinig onbeschaaft als dat een Turk in 't groeten zyn Tulband niet afneemd. Doch is hy genoodzaakt met Stedelingen te verkeeren, zo zal hy door zyn inwendige hebbelykheid aangespoort worden, om dezelve met eene veranderde gevoeglykheid werkstellig te maken. Dit is myns oordeels het recht en onderscheidene denkbeeld van de ware beschaaftheid. Zy moet haar grondslag hebben in't gemoed zelve, en de palen daar deugd en reden haar in besluiten, niet te buiten gaan. Dat myne *beschryving* niet valsch kan zyn, blykt uit het algemeen gevoelen van alle menschen, die deze hoedanigheid als goed, en loffelyk aanzien, hoewel weinige zich de moeite geven van in hare ware natuur in te dringen. Doch hoe kan die hoedanigheid goed en pryswaardig zyn, zo't uiterlyke niet een ware verbeelding van 't hart is, zo 't maar een oppervlakte is zonder diepte, een bedriegelykeschyn van beschaaftheid, een blanketzel, dat maar diend om eene verfoeyelyke wanschapenheid te bedekken en te verduisteren, in een woord zo ze niet anders is als eene

doorgaande zamenschakeling van leugen en bedrog. Indien aan d'andere kant, de vereischteinwendige goedaardigheid wel wezentlyk is, doch 't gezach van reden en deugd verwerpt, hoe kan ze in dat opzicht, voor goed en roemwaardig erkend worden? deugden en goede hoedanigheden moeten zich met malkanderen verbinden, en zich onderling door die vereeniging kracht en luister byzetten, en 't geen zich met de anderen deugden in't verband niet kan voegen, en eer strekt, om dezelven, en de *Reden*, op welke zy allen steunen, te bestryden, en te kwetzen, kan geen deugd, geen goede en loffelyke hoedanigheid genoemd worden. Daar worden menschen gevonden die uit een beginzel van ware goedaardigheid alle hunne vermogens inspannen, om door hunne woorden en gebaerden ieder te behagen. Doch hunne goede imborst bestaat alleenlyk in eene verachteleke zwakheid; zy keuren alles goed wat gezegt, wat gedaan word, zy zyn van 't gevoelen van alle die gene met wie zy by beurten verkeeren, 't is of hunne ziel van laffe zuiker was gemaakt, 't is al mal zoet wat'er aan is. Niet dat hun inzichtzy, iemant te vleijen en te bedriegen; 't is enkel bloheid en verwyftheid, hun gemoed is ontbloot van sterkte; zy hebben de edelmoedige standvastigheid niet, die in eene brave ziel vereischt word om de oprechtigheid aan te kleven. Kan diergelyke lafhartigheid den naam van beschaaftheid dragen? ganschelyk niet; niets dat van de oprechtigheid, de grondslag aller deugden afwykt, verdiend dien heerlyke naam; de ware beschaaftheid is niet geschikt om de wezentlyke verdienste te vernietigen, maar om de zelve te verfieren, en om de deugd behaaglyker, nutter, en om zo te spreeken, deugdzamer te maken. Dusdanig is de wellevendheid die door de reden daar voor

erkend word, 't aangenaam voortbrengzel van eene menschlievende, meegaande, en inschikkende imborst, gepaart met eene bedrevene en vernuftige oplettendheid, en werkzaam niet in 't vernietigen, maar in't verzachten van de deugd. Indien onze Landaard omtrent die hoedanigheid boven anderen in gebreken is, en zulks word aangetoond, zo zal het bewys daar van myne bekentenisse aanstonds na zich slepen. Maar dit is het niet dat van onze beschuldigers beoogt word. Daar is eene andere zo genaamde beschaaftheid, een bedriegelyk kind van de mode en de ondeugd, dat wel te wenschen was dat wy noit hadden gekend; dat oprechtigheid en eenvoudigheid belacht als plompheid en dorperheid, en de kunst en gewoonte van behaaglyke leugentaal cierlyk te schakeeren, aanziet als de loffelykste vrucht van eene treffelyke opvoeding. In die kunst bestaat het merg van 't geen men goede manieren noemt; ze is noit in de zeden van oude Volken ingeslopen, als wanneer de zelve, door aanwasch van rykdom en dartelheid, de zuivere smaak van deugd en eenvoudigheid verloren hebben. In de eerste oprechtingen van Staaten en Gemeenebesten is ze noit gekend geweest, en met ware en mannelyke verdienste kan ze niet bestaan. Wat wisten de achtbare Romeïnen van die valsche wellevendheid, zo lang als het hen oogenschynlyk bleek dat hun gebied, niet anders als door deugd konde geschraagt worden, en ieders byzonder belang aan 't gemeene tastelyk verknocht was. Maar zo dra hunne overwinningen de schatten van Afrika en Azia in hunne boezem gestort hadden, en met dezelven wellust, dartelheid, verkwisting, opgeblazendheid, verwaandheid, zo was 't niet mogelyk dat die *lieve beschaaftheid* lang zeker bleef. De ware verdienste vergenoegt zich met ongecierde en oprech-

te loftuitingen, geëvenmatigt met haar voorwerp; maar menschen die zo leven als of ze lof en eer verachten, en zo ieverig daar na zoeken, als of ze alle hunne pogingen aanwenden, om de zelve te verdienen, moeten gezochte, geestryke, bewimpelde pluimstrykeryen hebben; die, kwanswys hunne zedigheid sparende, hen op de smakelykste manier kittelen en verheugen. Wel haast was te Romen dit kunsje, met uitsluiting van alle deugden en verdiensten, 't eenigste om zich in de gunst der Grooten in te dringen. De ontaarde Romeinen leerden het zelve met iever van hunne overwonnelingen, de geestige, beschaafde en leugenachtige Grieken; en hoe meer het Gemeenebest in allerlei verfoeijelyke ondeugden storte, hoe meer die pluimstrykende wellevendheid alle hare krachten inspande, om met de doorslepenste loftuitingen de verdiende schand te vernissen. 't Gezegde is niet alleen eigen aan 't Roomsch Gebied; men doorloope alle de Historien, men zal overal vinden dat de eenvoudigheid de onafzonderlyke gezellinne van de ware verdienste is geweest, dat alle Volken in hunne opkomst door hun eigen belang, aan eene eenvoudige, doch voorzichtige oprechtigheid zyn verknocht geweest, dat de behendige en konstige vlyjery de ondeugd door de weelde geteeld altyd op 't spoor heeft gevolgt, en dat het gebruik van dat ver wyfd en verachtelyk blanketzel, altyd heeft bewezen dat de ware schoonheid verdweenen was. Hier van daan komt het dat de Romeinen dachten op het krachtigste de deugd uit te drukken, door de benaming van *oud*. De *oude trouw*, de *oude eenvoudigheid*, de *oude oprechtheid*, zyn by hunne Schryvers zo gemeenzame als sterke spreekwyzen. *Het oude* alleen, zonder van eenige deugd gewag te maken, besluit dezelve alle in zyne betekenis: *Pol Crito an-*

tiquum obtenes. Waarlyk *Crito* gy kleeft *het oude* aan! is een van de grootste loftuitingen, die een eerlyk man kan verdienen, en schryft hem toe 't gansch Caracter van eene zuivere en ongeveinsde deugd. Zal iemand my lochenen, dat het merg van de hedendaagsche beschaafdheid besta, in valsche loftuitingen, en in eene geestige pluimstrykery? zulks is niet mogelyk, zo hy in de wellevende waereld verkeerd heeft, en bekwaam is, om de geringste aandagt aan't geen voor zyn oogen omgaat te geven. Eene zekere Natie, by de welke de geheele verdienste drayt op de twee spillen van geest en van beschaaftheid, en daar gansch Europa haar voorraad van die valsche schatten gaat opdoen, zal hem wegens de waarheid van myn stelling ten overvloed overtuigen. Daar zal hy vinden dat de gantsche conversatie onder wellevende lieden eene gedurige ver wisseling van valsche munt is. Dat zelfs Kruijers en Schoenlappers, wanneer ze *de eer hebben van malkander te ontmoeten*, alle hunne welsprekentheid aanwenden om zich onderling met cierlyke complimenten te behagen; zulks word by dat aardig volk de kinderen in de pap te eeten gegeven. In dien een jong wicht gevraagd word, of hy in deze of gene *fraye Dame* geen zin heeft, en hy daar op, volgens zyn gevoelen *neen* antwoord, zal hy strengelyk gehekeld worden, om dat hy de beschaaftheid niet gehad heeft van te liegen. Men maakt zich schuldig aan de grofste boersheid, indien men met een Vrouwsperzoon spreekt, zonder haar iets aangenaams op te dissen. En wat doch is dat aangenaams? altyd het zelfde, maar met verscheidene saucen toegemaakt; aan alle, fray, leelyk, geestig zot, wel of kwalyk opgevoed, moet gezegt worden, dat ze verstandig, bevallig, en schoon zyn, en dat het onmogelyk is hare aanlokkelykheden te

wederstaan. Zo men voor geen lompert wil doorgaan, is men verplicht een oud afschuwelyk wyf, die door de verfkwast haar leelykheid noch meer ophelderde, op de zelfde wyze de kap te vullen; men moet bedrogen zyn door de glans van haar gekochteschoonheid. Van ouderdom moet niet gerept worden, als om de zelve toe te schryven aan vrouwen die twintig jaar jonger zyn; maar over 't jeugdig wezen van die geen daar men meespreekt, moet men verbaast zyn, en haar ten allerhoogste aanzien voor de zuster van haar kleindochter. Men denke niet dat die leugenachtige wellevendheid ten minste van mannen met mannen uitgesloten is, geenzins, die smeeren malkander ook honing om de mond, met al de kunst en behendigheid die ze in hun macht hebben. Zo dra men zich in een gesprek met een van die beschaafde lieden inwikkeld, verkrygt men aanstonds, al was men een vreemdeling, goede manieren, geeft, verstand en aangename swier, men kan daar staat op maken. Tusschen Geletterden gaat de zelfde beleefde verkwisting van loftuitingen in zwang: leest een Schryver 't een of 't ander Werk aan zyne goede Vrinden, zy vinden 't niet alleen goed, dat zoude een affront wezen; 't is keurlyk, uitmuntend, 't kan niet missen, 't gemeen zal'er door verrukten betoverd wezen, men moet noch geest, noch smaak hebben, om van een ander gevoelen te zyn. Om nochtans een bewys te geven van de oprechtigheid van dat voordeelig oordeel, zo berispt men, doch met de nederigste en omzichtigste uitdrukkingen, hier en daar een woord, dat juist niet al te wel rymt, of dat misschien gevoeglyk tegens een krachtiger zoude konnen verwisselt worden. Dat is 't eenigste dat het grootste kiesheid in 't geheele stuk zoude kunnen afkeuren. Hier mede gaat de opgeblaze Schryver heen, om in andere gezelschappen zich met nieuwe wind te overladen. Doch het gebeurt niet zelden, dat, zo dra hy zyn rug heeft gekeerd, de waarheid zyn beurt krygt, en dat zyne wellevende Vrinden, niet min aardige en spitsvinnige spotters, als afgerechte en kunstige vleijers, alle de krachten van hun vernuft inspannen, om de lafheid en gebreken van het Werk, zo wel als de belagchelyke en verwaande lichtgelovigheid van den Maker op het boertigste af te schilderen.

N°. 27. Den 25. January 1732. De Hollandsche Spectator.

Segmus irritant animos demissa per aurem
Quam quae sunt oculis subjecta fidelibus, & quae
Ipse sibi tradit Spectator.

Horat.

IK heb reeds al te lang uitgesteld iets te zeggen van onze Schouwburg, dewelke wel of kwalyk aangelegd zynde, of onverschillig, of ten hoogste nut, of in de zelfde graad verderffelyk voor de zeden kan zyn. Ik durve verklaren dat ik alles gelezen en overwogen heb, wat voor en tegen het Toneel door oude, en nieuwe Schryvers voortgebragt is, en dat ik door de reden gedwongen ben geweest uit de tegengestelde bewyzen op te maken, dat zy alle ten deele gelyk, en ten deele ongelyk hebben. 't Was niet met onrecht dat de Leeraars van de eerste Kristenkerk met zo veel hevigheid, tegens de Toneelspeelen van hunne tyd uitvoeren, dewyl de zelven dikwils de uiterste verfoeyelykheden, zonder de minste schaamte aan de zinnen bloot stelden, enlessen van wulpsheid en ontucht, tot in het diepste der gemoederen indrongen. 't Was derhalven 't misbruik van de Schouwburg, 't welk die wyze en deugdzame Schryvers alleen kenden en bedoelden, en voor 't welk zy trachten de zuivere en onbevlekte zielen van hunne

leerlingen, door de kracht van hunne geredeneerde welsprekenheid, te hoeden en af te schrikken. Dus is het niet gelegen met anderen, welkers gemelyke en knorrige deugd, buiten de palen van de ware en inschikkende Religie uitspattende, 't goed en 't kwaad gebruik des Toneels, zonder onderscheid, op 't bitterste veroordeeld, alleenlyk om dat daar in vermaak en verlustiging 't eerste doelwit is, en Gods eer, en 't heil der zielen, daar in niet onmiddelyk beoogt worden. Het ontbreekt hunne stelling aan geen schyn; de zelve is op eene onbetwistbare waarheid gegrond, doch al te ver uitgerekt, en zo ik tyd of gelegentheid had dezelve in zyn natuur nauwkeuriglyk te onderzoeken, zo verbeelde ik my dat ik baarblykelyk aan zoude kunnen tonen, dat dezelve stiptelyk opgevolgt de gansche burgerlyke zamenleving om ver zoude stooten. Aan eene diergelyke, doch veel gevaarlyker dwaling maken zich schuldig die geene, die zonder onderscheid voor het Schouwburg pleiten, en andere, die door het voor den dag brengen van aanstotelyke Toneelstukken, de leere der eerste schynen te willen rechtvaardigen. Die gene integendeel, die alleenlyk beweeren dat 'er een goed gebruik van het Schouwburg kan gemaakt worden, hebben myns oordeels, gelyk, en men zal zulks met my toestaan, indien men maar tot een zetregel wil nemen, dat burgerlyke deugden, hoewel onderscheiden van ware heiligheid, geenzins onverschillig zyn, en dat 'er 't gemeene-best ten hoogste aangelegen is, dat dezelve in de gemoederen der ingezetenen, door de krachtdadigste middelen gevormd, en aangekweekt worden. Maar wat krachtdadiger middel kan, om zulks uit te werken verzonnen worden, als een wel aangelegd en bestierd Toneel. Weet ieder niet, die door eene geredeneerde ondervinding de ge-

steldheid van 's menschen hart kend, dat onderwys en berisping, alleenlyk steunende op ernstige en krachtige bewyzen, maar vat kunnen hebben op edelmoedige en leerzame zielen, en dat ze de meesten hoop als dor, lastig en verveelend zal voorkomen, en de vereischte aandacht wel haast verstompen en afmatten. Zommige luiden schrikken reeds en trachten te vlugten, wanneer de ernstige en deftige berisping van verre de loopgraven maar opent. Heel anders gaat het, wanneer ze onverhoeds berisping vinden, daar ze alleenlyk verlustiging zochten, wanneer het vermaak aan nutte lessen niet alleen de weg baant, maar wanneer zelfs het nutte onder het vermakelyke schuilende, door de vervrolykste harssenen, onvoorziens in de reden en in 't gemoed insluipt, en de zelven als by verrassching inneemt. 't Is 'er mede gelegen, als met kinderen, die men heilzamen pillen t'allen zyden met confituren bedekt, zonder het te merken, en zelfs met lust doet inflikken. Maar waar doch kan die nutte verrassching krachtiger in 't werk gesteld worden, als in een Schouwburg daar men gemeenlyk zich naar toe begeeft om vermaak voor geld te kopen; door eene levendige vertoning 't oor en 't oog inneemd, daar men 't grootste belang neemt in 't geen men hoort en ziet; daar de harssenen met werkzame verbeeldingen, 't gemoet met driften en hartstochten word vervult; daar men door zo veel verscheidene koorden op het Toneel zelfs schynt gerukt te worden, en door een aangename betovering het vertoonde zich eigen maakt, en in 't zelve als veranderd word. Ik heb noch deze tweede aanmerking hier by te voegen. Wanneer men iemand direct berispt, 't zy men de weg daar toe opend met eene zachtmoedige vrindelykheid, vermengt met loftuitingen en tekenen van achting; 't zy men de beris-

ping met eene aardige en aangename scherssing weet te bewimpelen, kan de berispte zelden misschen daar in iets aanstotelyks te vinden. De berisper doet zich voor als zyn leermeester, als wyzer en deugdzamer als hy; zulks is moejelyk te verteeren voor zyne natuurlyke hoogmoed en eigenliefde, en de spyt daar door verwekt sluit dikwils de ziel voor de heilzaamste lessen. De Theatrale berisping in tegendeel heeft de minste betrekking van die natuur niet op onze aangeborene hoogachting voor ons selfs. De Toneelspeeler, die myne fouten hekelt, of als bespottelyk uitschilderd, vernedert my niet onder zyne lessen; hy denkt op my niet, ik ben hem onbekend; hy leend maar zyn stem en gebaarden aan de Schryver van het stuk, die waarschynlyk het op my ook niet zal gemunt hebben. Geeft hy my aanleiding, om my 't vertoonde toe te passen, en 'er eenige nut uit te halen, ik heb daar omtrent de grootste verplichting aan my zelve; ik word voornamentlyk door myne eigene leerzame oplettendheid, en moeyelyke onpartydigheid aangaande myne eigene onvolmaaktheden, van myne gebreken gewaarschuwd en genezen. Om onze Schouwburg vrugtbaar in dusdanige heilzame uitwerkingen te maken, hebben wy twee dingen van noden; voor eerst een genoegzaam getal Toneelstukken, in welke, by uitsluiting van alle ergerlyke ongebondendheid, eene goede Zedenkunde door eene geestryke aardigheid, word opgepronkt en smakelyk gemaakt; en ten tweede, een genoegzaam getal van Acteurs, die die stukken volgens derzelver aart, met eene gevoeglyke levendigheid en bevalligheid weten te vertonen. 't Is my leet te moeten zeggen, dat wy, onder de vermaardste hedendaagsche Volken, van die twee vereischte zaken vry wat schaars zyn mede gedeeld. Ik weet wel dat de

groote Vondel, eenige Treurspeelen heeft opgesteld, vervuuld met heerlyke blyken van zyn milde dichtgeest; doch die gene die met my zullen oordeelen, dat de roem van een Schryver op de voortreffelykheid van zyne werken moet gegrond worden, en dat de voortreffelykheid van iemands werken niet moet geschat worden uit zyne anderzins verkregene roem, zullen met my, na een onpartydig onderzoek, toe moeten staan, dat die noit volprezene Poëet geen denkbeeld van de Toneel-wetten heeft gehad. Ik wil hier niet spreken van de Regelen ons voorgeschreven door Aristoteles, maar van die wetten die uit den boezem van de Reden voortvloeijen, en welkers doelwit alleenlyk is waarschynelykheid, en een geduurig aangroeijende beweginge der ziele, die door aanwas van belang tot het uiteinde van het stuk toe, meer en meer gaande word gehouden. Ik ken maar twee Treurspeelen, die oorspronkelyk de onze zyn, geschikt volgens gemelte Toneel-wetten, door den vermaarde Rotgans; uitmuntende werken, en die wel verdienen andere Dichters tot een voorbeeld en aansporing te strekken, om op dat gemaakte pad roem en luister te zoeken. Doch in plaats van te pogen zich tot die hoofd-luister te verheffen, vergenoegd men zich de ondergeschikte eer van wat Fransche Tragedien over te zetten, en daar door op eene schandelyke manier als te bekennen, dat wy genoodzaakt zyn 't gebrek van onze Rykdom in dit geval, door ontleenen te vervullen. Op de zelfde wyze, en noch met min reden en eer, handelen wy wat de Blyspeelen aangaat; menigte der zelver zyn uit het Fransch vertaald, doch de meeste, zo ik het zeggen durf, elendiglyk mishandeld, door luiden, die den aard der beide Taalen niet recht schynen gekend te hebben, en door eene letterlyke overzetting, 't gansche

vuur en leven van die stukken hebben uitgedooft. Doch al waren ze noch zo wel, en met behouding van hunne volkomene aardigheid vertaald, zo zouden ze echter het aangewezene doelwit van onze Schouwburg niet kunnen beantwoorden. Ze zyn voor een andere Landaard als wy gemaakt, voor andere zeden, voor andere fouten en gebreken als de onze; de berisping raakt ons niet, ze valt, zonder iemant te treffen, ter zyden ons neder; 't zyn spiegels daar wy een anders wezen, en niet het onze in beschouwen. 't Eenigste, waar in myns bedunkens onze Toneelschryvers in geslaagt hebben, zyn kluchten, in de welken de zeden en levenswyze van 't gemeene volk met de stiptste nauwkeurigheid worden afgeschildert, en nagebootst, en 't schynt dat onze Toneel-speelers, in dit geval, met nayver tegens de Dichters ontstoken, zich zelve overtreffen. Ik heb 'er verscheide onder hen gezien, die de natuur niet naäapte, maar in de natuur zelve indrongen. 't Waren geen Toneel-speelders; 't waren boeren, matrozen, meiden, knechts, kyfachtige zinnelyke wyven, malle moeders, ongebondene zoonen, overheerde vaders &c 't Is jammer dat de nuttigheid uit de onregelmatige stukken te halen gering is, en zich tot de zeden van fatzoenlyke luiden niet uitstrekken kan. Maar wat doch mag de oorzaak zyn van de armoede van onze Schouwburg, zyn de doorluchtige voorbeelden van heldendeugden, en de beweeglyke voorwerpen van schrik en medelyden door de Toneelen van anderen Volken uitgeput? Kunnen de reeds gebruikte stoffen op gene verscheide wyze gehandeld worden? Heeft onze Landdaard geen byzondere Caracters die tot regelmatige Blyspeelen kunnen geschikt worden? Of ontbreekt 't ons aan Dichtgeest en oordeel, om van de stoffen, die zich aan ons verstant van zelve

schynen aan te bieden, een nut en behaaglyk gebruik te maken. Niemand kan dit alles met schyn van reden staande houden. Waar hap ert het dan aan? zulks is niet moeijelyk te ontdekken, en ik vlye my dat my ten beste zal gehouden worden, myne gedachten des aangaande vrymoediglyk te uiten: *Quis virtutem amplectitur ipsam, praemia si tollas*. De hoop van vergelding doed ons de derigd zelfs omhelzen. Niets maakt den mensch werkzaam, als zyn eigen belang en eene waarschynelyke verwagting van beloning. De zielroerende vergenoeging, die uit de verzekering van zyne plicht gedaan te hebben, in 't geweten nederdaald, en 't gemoed overstroomd, is het genoegzaam loon voor de recht edele zielen, die zo klein in getal zyn; doch dit komt in dit geval niet te pas; eene grooter menigte strekt zyne pogingen uit tot eer, luister, aanzien; en de grootste zoekt hare vergelding in winst, en word aangespoort door de hoop van middelen te erlangen, om een gemakkelyker en aangenamer leven te leiden. Doch 't is zeker dat de dichtgeest door dat laatste soort van vergelding, in ons Vaderland, zo weinig als ergens elders word aangemoedigt. Wie weet niet dat de groote Vondel zelfs, die wy, waren wy Heidenen, na zyn dood vergoden zouden, in zyn leven door een gering bedieninkje, nauwlyks van de gemeenste Burgers onderscheiden was. Die verwaarlozing van poëtische gaven word by my niet gelaakt. 't Is natuurlyk dat dezelven gunst en beloning verkrygen aan hoven van Alleenheerschers, daar der Vorsten deugden optoizel, en hunne gebreken verbloeming van noden hebben. Maar wat nut kan doch de Poëzy een Gemeenebest toebrengen, dewyl zy, hoewel heerlyk in haar zelve, ten minste zo dikwils kwalyk als wel aangelegd word, en derhalven ruim zo schadelyk als voordeelig is.

Maar zal men zeggen, zyn de prikkelen van eer niet scherp genoeg, om de Dichtgeest werkzaam te maken? ja maar de prikkelen van nootdruft zyn noch vry wat vinniger, en 't is zeker dat in 't gemoed, van iemand die met de armoede worstelen moet, gemeenlyk de eerzucht, en alle verhevene gevoelens worden uitgeblust. Dat derhalven de andere takken der Dichtkunde op gene beloning staat hebben te maken, maar dewyl het Schouwburg zonder goede Toneel-stukken noch bloeijen, noch bestaan kan, dat 'er ten minste eene milde vergelding te verwagten zy, voor die genen, die alle hunne krachten inspannen om 't zelve te ondersteunen, en te verheerlyken. Men verbeelde zich niet, dat een behaaglyk Toneel-stuk in een vorm gegoten word; 't is een van de moeyelykste voortbrengzelen van 't menschelyk vernuft, 't vereischt geeft, vinding, oordeel, hartenkennis, arbeid en tyd. Wie, ontbloot van de gaven van 't geluk, die met de Dichtgeest niet schynen te kunnen overeenkomen, zal zo een netelig werk onderwinden, en zyn dierbare tyd daar aan besteden, zo 'er niets mede te winnen is? Hoeveel, daar en tegen, zouden zich des niet bevlytigen, indien de besteede tyd, 't blokken en 't harssenbreken, in dit geval, ten voordeele konden aangelegd worden. Waar by komt het toe, dat te Parys, en te Londen, zo veel nieuwe stukken van verscheidene aard voor den dag komen, die de Ingezetenen en Vreemden als een vloed tot het Schouwburg dryven? De voornaamste oorzaak daar van is, dat verscheide achtereenvolgende vertoningen ten behoeve van de Schryvers gedaan worden, waar door het niet zelden gebeurt, dat zo een nieuw stuk, indien het ingang by 't gemeen vind, en met toejuiching word ontfangen, den Maker vyf of zes duizend guldens waardig is. Zoude het onmooglyk wezen 't zelfde gebruik by ons in te voeren? En is het niet te geloven, dat het eene gelyke uitwerking zoude hebben? Altoos myns oordeels, kan 'er geen bekwamer middel uitgedacht worden, om de Dichtgeesten uit te lokken en aan te moedigen. Hier leenen eer en winzucht malkander de hand, om 't Poetisch gemoed, op het krachtdadigste aan te sporen. In dusdanige beloning is de verdiende en verkregene luister de bronader van het gewin, en door de grootheid van 't profyt, kan de verhevenheid en uitgestrektheid van die luister afgemeten worden. Hier na iets aangaande de Toneelspeelers.

N°. 28. Den 28. January 1732. De Hollandsche Spectator.

Omnes animi motus suum quendam habent a natura vultum sonum, gestum, totumque corpus, omnesque voces, ut nervi in fidebus, ita sonant, ut a quoque animi motu sunt pulsae.

Cicero.

HEt tweede, 't welk volstrektelyk vereischt word om de Schouwburg uit den boezem van de aangenaamheid het nutte te doen voortbrengen, is de bekwaamheid van de Vertoonders, tot dewelke vry wat meer natuurlyke en verkregene gaven, als men zich in 't gemeen wel verbeeld, nodig zyn. Voor eerst is eene fraye lichaams gestalte op het Toneel van een zeer goede uitwerking, en niets is walgelyker als de tytels van *aanbiddelyke schoonheid*, en *schoone jonge Vorst* te horen toepassen, op menschen aan wien noch cieraad, noch blanketzel, de minste schyn van bevalligheid kunnen leenen, en die by gevolg de betovering van de waarschynlykheid, die alleen ware hartstochten in de ziel kan verwekken, als een nevel doen verdwynen. Doch de natuurlyke bevalligheid is van geen groot belang, indien ze niet door de kunst, omtrent de gevoeglykheid van gang en houding gevormt is. Kan 'er wel iets aanstotelyker

voor een verstandig toeziener uitkomen, als een Held of Koning, op het cierlykst uitgedost, die het Toneel komt betreden met voor uit stekende knien, binnen waards gekeerde voeten, smalle borst en ronde rug, die niet weet hoe luiden van fatzoen, een ongedwongen groet maken, die om den hoed af te nemen, met het hooft zyn hand te gemoet komt; die twyfelt waar een Dame aan te vatten, om haar uit te leiden, en die zyne boersheid bewust, in zyne verlegentheid de toezienderen deel dwingt te nemen, en niet wetende waar zyne armen te bergen, dezelve gebruikt tot onophoudelyke, onbesuisde en niets beduidende gebaarden. Vry noch walgelyker zyn anderen, die deze dorperheid, en de daar uit spruitende verlegentheid door ongegronde verwaandheid en onbeschaamdheid willende overwinnen, met een uitgestrekte hals en borst, met ingebogene lendenen, den arm in de zyde, met opgesparde blikken, trotsch gelaat, valsche en gemaakte swier voor den dag komt, met zyne gedwonge schreden door het Toneel dreigt heen te trappen, en die in plaats van een verheven man te vertonen, een zwetzende en windbrekende Quakzalver volmaaktelyk nabootst. Om deze twee uiterstens te vermyden was het wenschelyk, dat die geenen die zich tot het Toneel schikken van kindsbeen de danskunst geleerd hadden, niet om dezelve te gebruiken, als de Dansmeesters zelve, maar om het zelfde voordeel daar uit te rapen, dat luiden van geboorte, en opvoeding, door eene gedurige gewoonte en zonder dwang zich daar uit eigen weten te maken. Noch ruim zo noodzaaklyk zoude het zyn dat ze van hunne kindsheid af leerden lezen? Hoe lezen? zal men zeggen; wie kan twvfelen, of ze hebben zulks geleerd? hoe was het anders mogelyk dat ze hunne rollen in hunne geheugenis zouden plaatzen? ja

maar ik meen wel en behoorlyk lezen. Ik wil wel belyden geen land gezien te hebben, daar de kinderen zo slegt daar in onderwezen worden, en daar de gemene menschen zo een verkeerd begrip van 't zelve hebben opgevat. Wil een Vader zyn kind pryzen, *de jonge*, zegt hy, *leest als een voorlezer*, 't geen betekend, dat hy zingt, in plaats van te spreken, en zo als het geval het goed vind zyne tonen verheft en vernedert, zonder dat aan de natuur of reden de minste invloed op die belagchelyke deun gegund word. Die eerste indruk op de tedere zinnen word niet licht uitgewischt, en openbaard zich maar al te dikwils, zelfs in de wyste luiden, die amptshalve verplicht zyn in 't publiek hunne gedachten uit te drukken. Recht lezen is by my niet alleen met oordeel de zinscheidingen te maken, maar waarlyk te spreken, en zyne tonen, zonder een mal en laf gezang, naar den aard van 't geen uitgedrukt word te richten. Dit recht lezen is de vaste grond van een behaaglyke en wel geredeneerde declamatie, en indien onze Vertoners op dien grondslag wel hadden leeren bouwen, men zoude op ons Toneel zulke onverwagte uitvallen, die kant noch wal raken zo dikwils niet horen; onze Toneelspeelers van beide de sexen zouden zich wachten voor een onmanierlyk geschreeuw, 't welk in de eerste Bedryven, daar in 't gemeen de hevige hartstochten noch geen plaats hebben, reeds begind; waar door de stem heesch en schor geworden, wanneer 't 'er op aan komt, versche en onaangename pogingen doet, om de vinnigste gemoeds bewegingen te beantwoorden Men moet zich doen verstaan, dat is waar, maar dat geschied beter met duidelyk te spreken, als met gillen en bulderen, en men tracht luiden van aanzien, die doorgaans niet schreeuwen, af te beelden, en geen kruijers en appelwyven. Tot noch toe heb ik reden

om te hopen, dat 't gene ik omtrent deze stoffe voorgedragen heb, door den Lezer zal goedgekeurd worden; doch ik twyfel of het geen ik 'er by zal voegen wel 't zelfde geluk zal hebben. Ik ben van gevoelen, dat het volstrekt onmogelyk is een goed *Acteur* te zyn, zonder geest en oordeel te hebben. Een levendige verbeeldingskracht is ten hoogste noodzaaklyk om de verbeelde hartstochten niet alleen in haar aard en trappen wel te begrypen, maar om de zelve zich eigen te maken, en om de ontroeringen te voelen, die men in de ziel der toehoorderen tracht op te wekken. Een goed Vertoner derhalven moet zo wel als de Toneeldichter in de hartkunde ervaren zyn; hy moet de driften en gemoeds bewegingen, die eenige overeenkomst hebben weten te onderscheiden, wil hy naar de maat die door 't hart geslagen word, zyne toonen richten. Hy moet niet alleen de woorden van zyn rol wel in zyn geheugen prenten, maar ook de kragt hebben van in de ziel van zyn rol in te dringen, en met de zelve, om zo te spreken, aandagtelyk te redeneeren, om zich in staat te stellen van ze naar hare ware eisch ten Toneele te brengen. Dit myn gevoelen is door menigvuldigen voorbeelden gestaaft; in vreemde Landen heb ik de beroemste *Acteurs* gevonden in luiden van een geoefent verstant, waar van vele in staat waren van zelve een behaaglyk en regelmatig Toneelstuk op te stellen. Veele onbekwaam of te traag, om dusdanige voorbeelden, ten minste ten deele na te volgen, zoeken die studie te verkorten, met aan de beroemste Toneelspeelers de kunst van de zielen te ontroeren, en 'er zich meesster van te maken af te zien, en denken door eene stipte nabootzing derzelver, hun ware wit te treffen. Doch zulks is mis. Al was het dat ze daar door geen gevaarliepen van zich zo wel derzelver gebreken, als

kunstige bevalligheden toe te eigenen, zo zoude het hen dikwils mislukken, 't ontleende wel te pas te brengen. Daar by is het zeker, dat in de verscheidene vorming der lichhamen een zekere harmonie, overeenkoming en evenmatigheid gevonden word, waar door het gebeurd dat eene gebaarde, eene beweging, ondersteund door eene byzondere lichhaams gestalte aardig en bevallig is, en in een ander lichhaam overgebragt, en door die zelfde harmonie niet geschraagt, eene walgelyke bespottelykheid aandoet. Groote voorbeelden zyn in geen kunst onnut, doch ze moeten met oordeel gebruikt worden, en in dit geval moeten ze maar aanleiding geven, om uit de *reden en 't hart* de zelve bronaders, daar die treffelyke voorgangers zich zo gelukkig van bediend hebben, de kunst van te *behagen* en te *verrukken* te leeren putten. Maar zal iemand zeggen, wat waarschynlykheid! wat mogelykheid! dat een genoegzaam getal van luiden van die bekwaamheid by den anderen zoude kunnen gebragt worden? Doch voor eerft is een en de zelve trap van die bekwaamheid in alle de leden van de zelfde bende niet noodzaaklyk; ten tweede komt my die zaak gansch niet onmooglyk voor; ik ben zelfs verzekerd, dat ze in weinige jaren zoude kunnen uitgevoerd worden, door 't verstandíg aanleggen van *geld* en *eer*, de twee spillen daar toch alle de zaken des waerelds op draijen. Indien uit het oefenen van die kunst middelen te hopen waren om onbekrompen te kunnen leven, waarom doch zouden menschen van beide de sexen, die eene natuurlyke neiging en bekwaamheid tot het Toneel hebben, zig zelve niet geheel aan de studie daar toe vereischt overgeven? Om wat reden zelfs, indien men 't haatelyke en 't schandelyke, 't welk *vooroordeel*, en niet *reden* aan die kunst gehecht heeft, deed ver-

dwynen; om wat reden, zeg ik, zoude wy onze Schouwburg niet kunnen verrykt zien met verstandige geestryke gestudeerde luiden, en t' effens van goede zeden en van een onbesproken leven; met Molieres, Dominiques, Lelios en Flaminias? Die schyn van schandelykheid is makkelyk te vermeesteren; immers spruit ze uit de natuur van de zaak zelve niet? Nuttigheid met vermaak te mengen, en daar door smakelyk te maken, verdient immers de minste verachting niet. Is het niet onredelyk, dat men schande behaalt met het vertonen van die zelfde stukken, die aan den maker eer en luister byzetten? De gewoonte van omtrent die kunst haatelyke gedachten te vormen, zal in korten tyd voor eene tegenstrydige gewoonte, zonder de minste moeite wyken. Hier toe word maar vereischt, dat luiden van aanzien zich niet verontwaardigen eene vriendelyke gemeenzaamheid te vergunnen aan zulke onder de Toneel-speelers, die hunne aangename gaven met verstand en ware verdienste paren, en vereenigen. Dit zoude voornamentlyk eene spoedige en gewenschte uitwerking doen, indien hen die eer aangedaan werd, niet door jongelingen, maar door geachte Huisvaders; welkers eerampten, oordeel en deugden een diepen indruk op 't buigzaam gemoed van 't volk maken. Gewisselyk door zo een gemakkelyk middel zoude die schyn-schande wel haast in een ware eer veranderen. Om het Toneel krachtdadiglyk te onderschragen, is 'er noch een middel, 't welk ik weet dat tot Londen eertyds in 't werk is gestelt. Aan de Engelsche Spectator, den Heer Steele, wierd eene aanzienlyke jaarlyksche wedde gegeven, om het bestier van de Koninklyke Schouwburg met een volstrekt gezach op zich te nemen. Aan hem wierden de stukken, eer ze gespeeld wierden, ter hand gesteld, om 'er

over te oordeelen, en 't geen er gevaarlyk voor de zeden in mogt wezen, te veranderen. 't Was die wyze Schryver zelve die de rollen verdeelde, naar ieder Vertoners aard en gaven, en aan de zelven lessen en onderrichtingen gaf, waar naar zy zich schikkende, hunne natuurlyke bekwaamheid met aanwas van luister konde doen uitblinken. 't Zelfde middel zoude hier met een groote hoop van een goede uitslag werkstellig kunnen gemaakt worden, en indien eene diergelyke bediening aan een van myn beste Vrinden aangeboden wierd, onder redelyke voorwaarde, ik twyfel niet of hy zoude ze aannemen, en ik ben verzekerd dat hy zulke goede en gewisse maatregulen zoude gebruiken, dat binnen zes jaren onze Schouwburg voor geen van Europa zoude behoeven te wyken. Maar, zal men my mogelyk tegenwerpen, Schryvers van nieuwe stukken te beloonen, de Vertoners zelven een behoorlyk onderhoud te verschaffen, en dan noch aan een *Bewinthebber* eene fatzoenlyke wedde te bezorgen, zulks zoude de inkomsten van 't Schouwburg, zo heerlyk en kristelyk aangewend, geweldig doen slinken. Van dat gevoelen ben ik ganschelyk niet, ik verbeelde my in het tegendeel, dat het jaarlyks voordeel bykans verdubbelen zoude, en middelen aan de hand zoude geven, om dezelve werken van barmhartigheid met meer ruimte en uitgestrektheid te oefenen. Indien 'er nu en dan treffelyke stukken door bekwame en bevallige Vertoners ten Toneele gebragt wierden, is het niet te denken, dat in een Stad zo groot, zo geld en volkryk, en daar maar een eenig Schouwburg is, dezelve alle dag door eene ongelooflyke menigte zoude bezogt worden, en dat het zelfde stuk eer het al de Inwoonders tot verzadiging toe zoude gezien hebben, twintig of dartig aaneenvolgende vertoningen zoude kunnen lyden. Ik twyfel zelfs niet, of 't zoude binnen korten tydeen volstrekte noodzaakelykheid zyn 't gebouw te vergrooten en uit te zetten.

My komt te binnen, dat ik vergeten heb, iets te zeggen aangaande de gesten en gebaerden van een goed Toneel-speeler, dewelke echter te veel toebrengen, om de hartstochten met het uiterste vuur en leven te verbeelden, om 'er in deze gelegentheid van te zwygen. Daar zyn Redenaars, die voorgeven dat de *gesten* van de kunst afhankelyk zyn, en dat men aan dezelve vaste en onfeilbare wetten kan voorschryven, en die hun werk maken van de jeugd

daar in te onderwyzen. Ik heb jongelingen gezien, die door dusdanige groote Mannen in die Kunst onderricht waren, doch die zulke narrepotzen met handen en gelaat maakten, en aan de natuur zulke pedantachtige kinnebakslagen gaven, dat het niet wel mogelyk was meester genoeg van zich zelve te zyn, om die Marionetsche gebaarden zonder lagchen aan te zien. Myns oordeels moet noch Redenaar, noch Vertoner oit om zyn gesten denken? Zo hy zich maar gewend heeft alle zyne leden, zonder gemaaktheid met eene gevoeglyke bevalligheid te plaatzen, van zyn stoffe wel is vervuld, en werkelyk door de dristen en gemoeds bewegingen, die hy wil verbeelden, getroffen en ontroerd, zo moeten zyn gelaat, houding en gebaarden, natuurlyk en noodzakelyk zyne hartstochten volgen, en met eene overeenkomstige kracht uitdrukken. Al wat maar een zweem van gemaaktheid heeft, beneemt de natuur zyn werkzaamheid, en verkoeld de gemoeds bewegingen. Ik zoude zelfs durve staande houden dat eene natuurlyke plompheid in de *gesten*, indien zy maar niet tegens de verbeelde hartstocht strydig zy, zo mishaaglyk niet is als eene gedwonge zwier, en gemaakte bevalligheid. Alle hartstochten bewegen de leden als met onzidhtbare draden; en dwingen de zelve ongevoeliglyk, al 't geen in de ziel omgaat op eene verstaanbare wyze uit te drukken: *Alle de gemoeds bewegingen*, zegt de beroemste der Romeinsche Redenaren, *hebben van de natuur haar byzonder wezen, klank en gebaarden; 't gansche ligchaam en de stem, geven, gelyk de snaren op Muziek-Instrumenten, een geluid, overeenkomstig met de streek, welke ze van ieder hartstocht ontfangen*.

Ik zal hier maar alleenlyk byvoegen, dat dewyl degesten aan de passien, die door dezelven uitgedrukt worden, verknocht zyn; het belagchelyk is een gebruik daar van te maken, onafhankelyk van de eene of d'andere hartstocht. Zulks is net zo dwaas, als woorden voort te brengen, die geen betekenisse hebben.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, &c.

N°. 29. Den 1. Febuary 1732. De Hollandsche Spectator.

Quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles.

Ovid.

DE *Guardiaan* of Britsche Zedenmeester, die in 't minste niet en wykt voor de Britsche Spectator, beide in 't Nederduitsch zeer wel Vertaalt, waar in onder veele geestryke schertzeryen, die heilzame lessen bewimpelen, ik'er een hebbe gevonden, die my zeer opmerkenswaardig is voorgekomen, en wel verdiend den Lezer hier medegedeeld te worden. *Ik heb de minste vrees niet*, zegt de Autheur, *met al 't geen ik my onderwinde te schryven, aangaande onze mannen en vrouwen, ymand onzer Vaderlanderen te beledigen, dewyl tegenswoordig in de gansche Natie geen mans of vrouwen gevonden worden, en de zelve geheel en al bestaat uit Heeren en Dames*. Om zyne stelling goed te maken brengt hy by, dat zelfs op bruiloften en doopmalen van kruijers en schoenlappers, men ieder oogenblik hoort roepen, *de gezondheid van de Dames; wel wat is dit te zeggen? daar is niemand die de Dames vooraiend*, &c. De Engelsche Knechts, volgens zyn zeggen, geven zich onderling niet alleen de naam van *Mynheer*; maar ze onderscheiden zich ook met de naam en tytels van hunne eigene Heeren. Om zulks te bevesti-

gen, verhaald hy, dat wandelende door een straat dicht by het Parlamentshuis, hy een buiten gemeen gewoel en geraas in een Herberg hoorde. De nieuwsgierigheid dwong hem, om de oorzaak daar van te weten, binnen te treden, en 't een of 't ander te eisschen; maar nauwelyks had hy zich aan een tafel geplaatst, of een meid kwam de trappen afvliegen, met verbaastheid uitschreeuwende! Myn God Juffrouw, laaten ze zich toch haasten met tappen, want daar is boven een leven als een oordeel; Mylord Hartog vloekt al de drommels uit de Hel, om dat hy al tweemaal om een kan oud bier geroepen heeft, en Mylord Aartsbisschop sweert, zo ik weer boven kom, zonder hem een glas brandewyn te brengen, dat hy my van al de trappen schoppen zal. Onzen Autheur wist in 't begin niet wat hy van die praat maken zoude; Doch ondervond wel haast dat het Collegie van die dolle raasbollen niets anders was, als een vergadering van brooddronkene soldaaten uit het Regiment van den *Reegenboog* alias Laquayen, die al drinkende 't scheiden van het Hoger-huis afwagten. Die schertzende berisping van de Schryver is waarlyk niet ongegrond. In 't gemelte Ryk daalt de naam van Heer, en zelfs van Edelman neder van den Throon tot in de Barbiers winkel, en aan de tytel van Mevrouw heeft een Naister 't zelfde deel als hare Majesteit de Koninginne. Men kan wel denken dat by de wellevende Franschen die fraije verwerring van eernaamen ook niet missen kan in zwang te gaan, en men behoeft maar eene geringe oplettendheid te gebruiken om te bemerken dat het by ons ook wel gaan zal, en dat onze Heeren nabuuren ons wel haast niets meer zullen te verwyten hebben, aangaande 't plomp en bekrompe gebruik van tituls en eernaamen. In

myne levenstyd, die niet van de ultgestrekste is, is in die zaak reeds een wonderlyke verandering voorgevallen. Wanneer men iets te zeggen, of te vragen had aan onbekende handwerks lieden, gebruikte men de burgerlyke, doch lieflyke naamen van vriend, vader, broertje, mantje, &c. betrof het gemeene vrouws-perzonen, 't was kind, vryster, jonge dochter, zusje, vrouwtje, moedertje; schreef men aan een dienstmaagt, 't opschrift was, *aan de eerzame deugdryke jonge dochter*; maar nu *de eerzame deugdrykheid* wat schaars onder dat slag van jonge dochters begint te vallen, heeft men goed gevonden een *Juffrouw* boven op diergelyke missiven te plakken. Eertyds had men drie onderscheidene naamen om fatzoenlyke Ingezetenen volgens hunne staat te behandelen, *Monsieur*, wierd toegepast aan Winkeliers, Chirurgyns, Schilders, Orlogiemakers, andere Kunstwerkers, Notarissen, en zelfs Procureurs. *Seigneur* was voor de Kooplieden, en weinig bekent als in de Koopsteden. *Mynheer* daalde neder van den Adel en Regenten van 't Land tot op de Capiteins en Advocaten, en ging geen hair breed verder. De andere fexe, wierd ook door drie naamen, doch die met meer spaarzaamheid gebruikt wierden, onderscheiden, *Vrouw* beantwoorde *Monsieur*; en *Juffrouw, Seigneur*; doch die laatste vrouwelyke eernaam spreide zich uit tot practiseerende Advocaats vrouwen, ten zy eene byzondere luister aan der gemalen geboorte gehecht wat. *Mevrouw* was alleenlyk verknocht aan den Adel, en aan de aanzienlykste Staat- en Stads-bedieningen, en waardigheden der mannen, zonder dat in die betrekking rykdom en pracht 't minste voorrecht genoten. In zommige Provintien, daar zwier en mode niet zo zeer bekent zyn, ging het noch zo ver niet, en vrouwen

van Regenten belgden zich niet van Adelyke Dames begroet te worden met den naam van Vrouw gevoegd by hare familie naam. Wie zoude geloven, dat reeds in die tyd, de oude luiden al klaagden, over 't verbasterd gebruik van eernaamen! 't Is echter waar, toen ik een kind was, heeft myn moeder my meermaals verhaald, dat in haar jeugd de vrouwen van de eerste geboorte, alleen den tytel van Mevrouw maar bezaten, en dat Burgermeesters vrouwen van de aanzienlykste Burger afkomst, met de naam van *Meuytje* wonder wel te vreden waren. Maar wat zoude de goede Vrouw nu wel zeggen, indien ze eens konde opzien. *Monsieur* en *Seigneur* leggen aan een kwynende ziekte, en staan in 't graf te dalen, met de oude hupsche fatzoenlyke luiden, die de zelven noch verwaardigen te dragen, *Todos Condez, al Graven* schreuwde Karel de vyfde uit zyn Koets, wanneer hy vertrok uit zekere Stad, daar die tytel door verscheidene Familien van hem verzocht was; als of hy al de Inwoonders tot den Gravelyke stand had willen verheffen. *Al Heeren* mag men nu ook wel zeggen. Van Laquayen, die malkander volmondig *Menheeren*, en van Schippers en Voerlieden, die zelfs in tegenwoordigheid hunner Meesters, op die voet behandeld worden, zal ik geen gewag maken. Als men 't wel inziet, zo is zulks zo onredelyk niet; voornamentlyk in ons Vaderland, daar die eernaam hen, by *Anticipatie*, of by een gemaklyk vooruitgezicht, niet ongevoeglyk kan gegeven worden. Ik wil ook niets reppen van Procureurs, Notarissen, beroemde Chirurgyns, hoewel ze met eene een baardschrappers winkel op hebben, Apothekers, gemeene Kooplieden, en voorname Winkeliers, dat is al oud zeer, en daar is geen zalf meer aan te stryken.

Ik zal alleenlyk maar zeggen, dat het voor my de vermakelyste klucht is, nu en dan een uurtje te passeeren in zekere Coffi huizen, daar jonge Pennelikkers, Barbiers gasten, en andere Burgerzoontjes, na hun gedane werk een pypje roken, of op een Billiard *à la guerre* speelen. 't Is een vermaak te hooren hoe de halfwassen brazempjes malkanderen de naam van Mynheer naar 't hoofd smyten, en dat zelfs op zyn hoflykst in de darde perzoon; als by voorbeeld, *maar Mynheer, hoe kan Mynheer dat zeggen? Mynheer weet immers wel beter*. Die zoete gewoonte gaat noch al verder; Meester en Baas worden noch hier en daar aan een borger in zyn dagelyks gewaat gegeven. Maar als de man zyn Zondachze rok aan heeft met schoon linnen, en zyn blond paruikje op, dat noch in de bokkels legt, en over een jaar door de kam zyn maagdom eerst staat te verliezen, dan wou ik wel eens zien, wie zo onbeschaamd zal zyn, van hem den naam van Mynheer te weigeren. De Schippers daar ik zo even van gesproken heb, zyn in dit opzicht de wellevendheid zelve. Al die eventjes boven 't Janhagel zich in de Schuit bevinden, worden op dezelfde wyze aangesproken: *belieft Mynheer de vracht eens te passen*. Doch, gelyk de eene vrindschap d'andere waard is, trekt de Schipper zware interest van de hoofdzom zyner beleefdheden. Ik durf zelfs zeggen, dat hyze met geen klein voordeel verkoopt, en zich wel haast geevenaart vind met de Bevelhebbers van 's Lands Oorlogschepen, al voerde hy maar een Trekschuit van 't eene Dorp op 't ander: *kom aan, Capitein*, is 't antwoord, *ik zal u helpen*. Is het de Capitein van een aanzienlyke en veel opbrengende Schuit, en heeft hy zyn Schippers pakje uitgetrokken, zo is hy al zo wel Mynheer als iemand uit de heele buurt; en

ik kan niet zien, waarom hy die eer niet al zo gerust naar zich zoude nemen, als andere boere jongens.

Ik heb gezegd dat de tytel van Mevrouw niet evenmatig plag te wezen met die van Mynheer; ze is het ook noch niet, zonder dat ik daar van de ware reden kan bezeffen; althans kan ik ze daar in niet vinden, dat de vrouwen minder hovaardy en ydele eerzucht bezitten als de mans. Maar dat zal wel komen, met 'er tyd, Keulen en Aken zyn op eene dag niet gebouwd. De naam van Mevrouw begint zo gewigtig te worden, dat ze al zoetjes en zachtjes naar beneden zakt. Een Capiteins gemalinne is Mevrouw, zulks word zederd geruimen tyd niet meer betwist; waarom een Luitenants vrouw ook niet, haar man is immers een Officier al zo wel als zyn Hopman. Eenige Advocaats vrouwen nemen, uit kracht van hare Gemaals geboorte en beroemdheid, die deftige naam aan. Wat hoeft men de afkomst ook zo nauw te onderzoeken: *Zeg me wie ik ben, en niet wie ik ben geweest*. Is Alida, wiens moeder met een gering Thee en Koffi winkeltje begonnen heeft, ook niet een Avocaats vrouw; 't is waar haar man heeft, noch zoekt practyk, en zyn Vader was een van die gemene, doch opgekomene luiden, die niet gerust kunnen sterven, of ze moeten een Heer en Meester nalaten; maar wat is daar aan verbeurd; haar man is al zo wel een Advocaat als zommige Burgemeesters Zoonen, die aan Juffers van eene gelyke geboorte gehuwd zyn. In een woord een Advocaat is een Advocaat, ergo Mevrouw, zulks leid het minste tegenspreken niet; daar by Alida en haar Echtgenoot hebben groot geld by malkander gebragt, en ze houden Koets en Paarden, dat hoort 'er wel by. De Mevrouwschap is te zwaar om te dragen voor iemand die te

voet moet gaan; ze is zelfs van zo een gewigt, dat ze buiten de Stad met twee Paarden nauwelyks kan voortgetrokken worden, en dat een gespan van vier daar zyn werk al aan heeft. Ik moet echter die nieuwbakken Mevrouwtjes waarschuwen, dat ze zich ten minste van een Laquay voorzien, om 't portier open en toe te doen; 't Mevrouwt beter een Knecht zonder Koets als een Koets zonder Knecht te hebben, en 't rytuig van achter met yzere pennen te wapenen, om aan de straatjongens de gelegenheid, om voor laquayen te speelen, te benemen. Ik moet 'er noch een ander waarschuwinkje byvoegen, hier in bestaande: Wat burgerlyke en boersche naamen zommige Heeren hebben, de naam van Mynheer zyn wy zo gewend, dat zulks ons niet meer stoot; al was het *Mynheer Klaassen, Mynheer Pannekoek, Mynheer Bierkan, Mynheer Mulder**, *Mynheer Boer*, zulks komt ons niet vreemd meer voor. Maar de naamen die van een geboorteplaats, uithangbord of handwerk, of van *naamen in de wandeling*, Familie naamen zyn gewoorden, vlyen zich zo wel niet naar de Mevrouwschap, die tot noch toe wat zeldzamer is geweest. *Mevrouw Haver*, by voorbeeld, *Mevrouw Koolsaat, Mevrouw Masteluyn*, dat wil zo niet vloeijen, en de ooren schynen de t'zamengevoegde klanken te verwerpen, en te rug te kaatzen. Met 'er tyd zal dit wel beteren, maar ondertusschen zoud ik die Heeren en Mevrouwen, die van naam niet zoude durven onmiddelyk veranderen, en schatten bezitten, om hunne tytels te schragen, aanraden een winterprovisie van Heerlykheden, die thans schande koop zyn, op te doen, om derzelver tytels aan hen en hunne kinderen by te zetten, op dat alzo allengskens die plompe onadelyke Familie naamen

* Op zyn Geldersch; Molenaar op zyn Hollandsch.

in het vergeetboek raken, en ik kan hen verzekeren, dat dien raad tegens Goud diende opgewogen te worden. Tot dus verre wat belangt de Heeren en Meesters Vrouwtjes. De Procureurs Gemalinnen leggen nu 't naast aan de beurt, en ik weet niet beter of zommige *Mevrouwen* al tegens de beste Raadsheer Vrouw aan. De andere meugen heel wel volgen, indien ze maar in staat zyn van in een Karos te kunnen ryden, zulks is hoofdnoodzakelyk. Vrouwen van qualiteit zyn dat pak gewend, en zyn ze niet ryk ze hebben krachts genoeg overgeerft, om, zonder moeite, schoon zonder hulp van Paarden, gemakkelyk met het zelve voort te gaan. Ik zal eindigen met een vergelyking; men toets zomtyds de snedigheid van iemant met de volgende voorstelling: Als 'er genoeg te eeten is voor vier, zo is 'er ook genoeg voor vyf; zo voor vyf, waarom niet voor zes; en zo men de gevolgen uitrekt, moet een maaltyd voor vier perzonen in staat zyn van 't gansche menschdom te voeden; doch de gasten zouden daar hun rekening kwalyk by vinden, en gevaar lopen alle van honger te barsten. Op de zelfde wyze zo een Koninginne Mevrouw is, waarom niet een Vorstin, een Gravin, een Adelyke Dame, een Koopmans vrouw. Zulks kan by kleine trappen allengskens afdalen tot een schrobster en schoyster; doch die titul aldus gesmaldeeld, en gesnippert, in plaats van alle die ze dragen, te vereeren, zoude haar alle gebrek doen lyden van de luister, die in deszelfs oorspronk daar aan gehecht is geweest: *Dictum sapienti sat est*.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman* Delft, *A. Beman*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, &c.

N°. 30. Den 4. February 1732. De Hollandsche Spectator.

Uni se atque eidem studio omnes dedere & arti
Verba dare ut cauté possint, pugnare dolose,
Blanditia certare.

Lucilius.

IK was van voornemen een tweede Vertoog met myne aanmerkingen over de wellevendheid te vervullen; doch in d'uitvoering van 't zelve, ben ik voorgekomen door eene brief over de zelfde stof, die ik wel zo goed vind, als 't beste, 't welk ik zoude hebben kunnen voor den dag brengen. Dewyl ze, hoewel lang, niet wydlopig is, zal ik ze den Lezer in 't geheel mededeelen. Alleenlyk heb ik goedgevonden dezelve te beroven van 't onnodig cieraad van complimenten en loftuitingen, die 't begin uitmaken. Ik meen in 't vervolg altyd op de zelfde wyze te handelen, verre van de zotheid van eenigen myner Schryf-broederen na te volgen, die goed vinden zich zelve te kroonen, en met hunne eigen hand de lof te betalen die zy denken dat hen toekomt.

MYNHEER,

Uw Vertoog, wegens de ware en valsche beschaafdheid, staat my onder anderen zeer wel aan; ik geloof ook niet dat luiden van verstand, hoewel

aan 't geen men in 't gemeen wellevendheid noemt verslaaft, licht zullen ondernemen uwe redenen te wederleggen. Hoewel ik tot noch toe die zaak niet, met voorbedachte raad, in zyn waar wezen had onderzocht; durf ik zeggen dat ik dezelfde denkbeelden, hoewel met eenige verwerring en duisterheid, als in 't verschiet, zomtyds gezien had. Derzelver opheldering, ben ik aan u verschuldigd, als mede de gemakkelykheid van op uwe wel geveste gronden voort te redeneeren. De gelegentheid daar van heb ik niet alleen by my zelve, maar ook in gezelschap waargenomen. Ik heb zelfs over die stoffe geredentwist met een geestryk en wellevend vreemdeling, onlangs uit dat Land daar de beschaaftheid, by u verworpen, op den throon geplaatst, met een volstrekte oppermagt aan gansch Europa haar grillige wetten voorschryft. 't Geen die verstandige man 't schynbaarste voorbragt, om zyne Vaderlandsche wellevendheid, wegens valsheid en leugentaal te rechtvaardigen, was dat de woorden, die aan 't gebruik alleen hare betekenisse verschuldigd zyn, door een tegenstrydig algemeen gebruik daar van kunnen ontbloot worden. Dat zulks juist alhier het geval is, dat geen luiden van opvoeding door die schynvleijery bedrogen worden, en zo weinig zin hechten aan die pluimstrykende woorden, als men wezentlyke diensten verwagt van iemand, die ons met het ernstigste gelaat verzekert, *dat hy onze onderdanige Dienaar is*.

Ik twyfel hartelyk of deze verschoning u als voldoende zal voorkomen. Laaten wy eens voor een tyd onderstellen, dat dezelve gegrond zy, en dat die beschaafde verwisseling van loftuitingen, uit krachte van eene algemeene overeenstemming niets betekent, en d'ooren maar met een ydel geluid vervult; doch waar toe zyn ze dan nut en dien-

stig. Indien men in een letterlyke zin moet nemen, *dat 'er van ydele woorden rekenschap zal gegeven worden*, wat zullen onze beschaafde snappers niet al te verantwoorden hebben? Hoe is het mogelyk dat luiden van eenig oordeel niet schaamrood worden, wanneer zy overdenken, dat zy 't grootste gedeelte van hunne dierbare tyd verkwisten in een soort van onderling gesprek, daar ooren mond alleen vervuld is, en de edele ziel in een volstrekte ledigheid blyft? Hoe on waardig, is zo een laf gerel de verhevenheid van een denkend wezen? Moet het zelve zich niet gedurig verwyten 't schandelyk misbruik van 't vermogen, van door lichhaamlyke klanken, d'onstoffelyke denkbeelden en gevoelens der ziele van 't eene gemoed in 't ander over te brengen; een *vermogen* in zich zelve zo wonderbaar, dat zo wy het door eene gelukkige ondervinding niet kenden, het begrip daar van ons onmooglyk zoude wezen. Men voege daar by dat dusdanig algemeen misbruik, alle onderling vertrouwen vernietigd, en de ware verdienste van de lof die haar toekomt, onrechtvaardiglyk berooft. Door wat teken zal het my blyken, dat iemand spreekt zonder te denken, of dat zyne gedachten aanlyding tot zyne uitdrukkingen geven.

Hoe zal eene schoone Juffer weten, of de uiterlyke opvyzeling van hare bevalligheden oprecht is, dewyl het zelfde even te voren aan eene verlept opgetoide totebel is toegepast? Hoe zal een verstandig en deftig man uit beschaafde woorden kunnen besluiten, dat iemand achting voor hem heeft, dewyl hy bewust is, dat het zelfde Compliment de ooren van 't eene of 't andere Gezelschap duizend en duizendmaal gekitteld hebben? Doch deze gansche onderstelling is maar een uitvlucht, die aan eene schynwaarheid zyne bedriegelyke kracht van

overtuiging ontleend. Ik wil wel bekennen, dat de beschaafde waereld door de bank verzekert is, dat in 't generaal gemelde loftuitingen, voor ledige klanken moeten aangenomen worden. Doch wanneer de zaak iemand zelve betreft, verandert ze geheel en al van wezen; ziet hy anderen in een onderling vleijend gesprek, hy zal verzekert wezen, dat de waarheid het minste deel in 't zelve niet heeft; maar treed hy zelve in een diergelyke verwisseling van pluimstrykery, 't hoog gevoelen dat hy van zich zelve heeft, zal een gansche andere drai aan zyn denkbeeld, omtrent deze zaak geven. Hy zal overtuigd genoeg van zyne verdienste wezen, om dezelve de grootste opvyzeling waardig te achten, en daar door lichtgelovig genoeg, om dezelve voor oprecht te erkennen; aan d'andere kant, schoon verzekert van de valschheid van zyne aangewende loftuitingen, zal hy genoegzame groote gedachten hebben van zyne behendige welsprekendheid, om te geloven dat ze voor waar en oprecht zullen doorgaan. In een woord, hy zal zich verbeelden, dat hy wezentlyk goud voor klatergoud ontfangt, en dat in deze beleefde stryd, de gansche winst aan zyn zyde is, en 't geheele verlies aan de andere. De betovering van de vleijery is zo krachtig, dat de zelve zelden haar oogmerk mist. Wy vinden in de Historie van Don Quichotte een Poëet, die zich met verwondering betrapt op 't gevoelen van eene aangename kitteling in zyn gemoed, verwekt door de loftuitingen aan zyne vaerzen gegeven, door dien harzenloze dwalende Ridder. De meeste menschen zyn dien Dichter gelyk, met dat onderscheid alleenlyk, dat ze de onbezonne dwaasheid van die kitteling niet gewaar worden. Laat ons ook eens onderzoeken, wat doch het ware oogmerk van deze vleijende welle-

vendheid mag zyn, is het wel iets anders, als de hoop van in iemands gunst zich in te dringen, en aan hem te behagen, met hem behaaglyker aan zyn zelve te maken? Wat grond zoude deze hoop hebben, zo men verzekerd was dat diergelyke complimenten voor 't geen ze wezentlyk zyn, voor een t'zamenvoeging van ydele klanken, zoude aangenomen worden? Men is van het tegendeel overtuigt, en met veel reden. Wat zoude doch een oud wyfbewegen om haar kaal hoofd met valsche hairlokken op te toyen, en de winter van haar ouderdom onder de kleuren en de bloemen van de lente te bedekken, indien de lichtgelovige sloof niet overtuigd was, dat de loftuitingen aan haar jeugdig gelaat, schoon vel, en aangename gestalte, dagelyks verkwist, niet voortkwamen uit het hart van hare wellevende vleijers; indien zy zich niet kittelde met de hoop van die gene te bedriegen, door welke zy wezentlyk bedrogen word, en van de Reden konde leeren, dat hare opgetoide leelikheid, gehecht aan het denkbeeld van hare walgelyke zotheid, niet missen kan daar door afschuwelyker en bespottelyker te worden. Ik herhaal het, de zotste vleijery zelfs, raakt meesten tyd haar wit. Laat eene geestryke Dame door een Galant, wiens plompheid en gebrek van oordeel zy door en door kent, wegens de gaven van haar verstand geprezen worden, die loftuiting zal niet geheel van behaaglykheid ontbloot wezen; in plaats van de gegeven lof te verachten, wegens de plompheid van den Pryzer, zal zy hem eenigzins achten, wegens de gegrondheid van zyne loftuiting, en zich laten voorstaan, dat dewyl hy zo wel oordeeld omtrent hare verdiensten, hy meer oordeel moet hebben, als zy van te voren gedacht had? Deze zelfsmisleiding is niet zeldzaam; zien wy niet honderd lof-

zieke Dichters, die hunne werken gaan lezen aan luiden, die ze bewust zyn dat geen denkbeeld van geest en Poezy hebben, en rapenze nochtans niet uit derzelver dwaze goedkeuring, het aangenaamste voedzel voor hunne waterzuchtige opgeblazentheid. Het blykt derhalven, myns oordeels, middag-klaar dat de pluimstrykende wellevendheid, niet voor eene ledige klank word aangenomen, dat ze bedrieglyk is in hare uitwerking, zo wel als in haar voornemen, en dat ze in plaats van als eene loflyke hoedanigheid aangezien te moeten worden, de uiterste verachting en verfoeijing verdiend; dat een land gelukkig is, daar die onverzoenlyke vyandinne van eenvoudigheid en oprechtheid, niet gekent word; en dat een Volk over 't welk zy heerscht, allengskens met verwaande gekken en malloten moet vervuld worden. Hoe komt het echter, zal men my zeggen, dat, dat soort van beschaaftheid zich uit haar *middelpunt* zo gelukkiglyk naar alle Natien uitspreid, en van dezelven zulke algemeene liefkozing en koestering ontfangt. Daar moet een bondige reden wezen die het zelve beminnelyker maakt, als de wellevendheid die eertyds ieder Volk eigen was: daar is zeker eene dusdanige reden, en die bestaat hier in, dat dit slag van beschaaftheid de grootste overeenkomst heeft met de natuurlyke en aangewonnene verdorventheid van 't menschelyk hart.

Ik blyve &c.

Dewyl myn papier noch niet is vervuld, zal ik hier eenige van myne aanmerkingen over de zelfde stoffe byvoegen. Wanneer ik my in myne jeugd, in 't midden van de beschaafde Natie, daar de voorgaande Brief zo dikwils gewag van maakt, bevond; gebeurde 't my, door een Vriend gecon-

fyt in de wellevendheid, by een Dame ingeleid te worden, die reeds kinds-kinderen had. In myn eenvoudig compliment liet ik het woord van eerbied, 't welk ik aan de deftigheid van die bejaarde Vrouw verschuldigt achte, invloejen; 't was met de uiterste verwondering dat ik myn vriend hier op de schouderen zag ophalen, en de Dame zelve rood worden. Ik konde niet anders als deel in hunne verlegentheid nemen, zonder te weten aan wat wanvoeglykheid ik my had schuldig gemaakt. Doch wanneer ik na een korte visite myn afscheid had genomen, wierd ik wel haast wegens myne begane boersheid onderricht. Myn Inleider nam de vryheid van my met de beleefste en vriendelykste uitdrukkingen te zeggen: dat het woord van *eerbied*, betrekkelyk op de jaren, noit door wellevende menschen op een Vrouw wierd toegepast; dat zulks zweemde naar een verwyt van ouderdom, 't welk noit konde missen hatelyk aan de vrouwelyke sexe te zyn. Ik wil graag bekennen dat ik over zo eene onverwachte berisping verstomd stond; Doch, hoewel ik my met de reden zochte te verweeren, en staande hield, dat met een vrouw van jaren te handelen met die eerbied, die de ouderdom van ons vereischt, minder streed met eene redelyke beschaaftheid, als met haar om te gaan, als of zy noch in de eerste bloem van haar tederste jeugd was, dat de eerste behandeling in een vrouw van jaren ondersteld deftigheid, redelykheid, en eene verdienste die zonder jeugd en bevalligheid bestaat, en dezelven overleven kan; daar het tweede, in tegendeel, wel ingezien zynde, niets anders is als een schimpig verwyt van de onredelykste zotheid die in een vrouw vallen kan; myne bewyzen hadden geen vat op 's mans vooroordeelen. Zyn antwoord was, dat het onnodig was wegens

diergelyke zaak te redentwisten, en dat, indien 't my behaagde 't eerste wel opgevoede mensch tot scheidsman te nemen, ik wel haast zoude zien dat ik ongelyk had. Ik had waarlyk een fout begaan, en zulks sproot uit myne onbedrevenheid omtrent de levenswyze van die landaard, by de welke de vrouwen zich nergens mede bemoeyen, als met beminnelyk te zyn; zulks is 't voorwerp van de gansche werkzaamheid van haar lichhaam en ziel. 't Is haar gansche leven, ze kunnen zich daar van niet scheiden; word het door de jaren verzwakt, ze zoeken het op te beuren en te schragen door alle bedenkelyke middelen. Zo het ganschelyk uitgedooft is, ze behouden nochtans de scnyn, en hare verscheidene optoizels gelyken naar een *schim* die komt *waren* omtrent het graf daar een lichhaam begraven is. 't Is met onze vrouwen gansch anders gelegen, 't gebeurd zelden als ze bejaarde huismoeders geworden zyn, dat ze hare jaren of met woorden of met zwierige opschik bedekken. Zy verstoren zich niet tegens die gene, die hunne behandelingen naar den trap van hare ouderdom schikken. De behaaglykheid is 't eenigste voorwerp van haar werkzaamheid niet, ze hebben eene huishouding, en de opvoeding harer kinderen waar te nemen. 't Is wysheid, in haar geen vleijery, omtrent hare aanlokkelykheden van de mannen af te vorderen, en in de mannen is het geen boersheid, maar een redelyke eenvoudigheid, haar die spotachtige pluimstrykery te weigeren. Dit eenig staaltje zal den Lezer genoegzame aanleiding geven, om *eenvoudigheid* van *ongemaniertheid* te schiften.

Personenregister

Opgenomen zijn alle persoonsnamen behalve die uit de inleiding. De aanduiding (m) betekent, dat de bedoelde persoon op die plaats als leverancier van een motto voorkomt. Voor de spelwijze volgen wij *De Hollandsche Spectator* en schrijven dus bijvoorbeeld (Menno) Koehoorn in plaats van Coehoorn. Eventuele spelvarianten worden steeds vermeld.

Addison, J.
p. 1, 6.
Alexander de Grote
p. 4, 109, 133, 151, 190.
Alida
p. 230.
Anthonides (van der Goes), J.
p. 13.
Apollo
p. 197.
Aran
p. 190.
Aristoteles
p. 190, 213.
Aristus
p. 113-120.
Artemizia
p. 135.
Augustus, keizer
p. 162.

Bellona
p. 192.
Betje
p. 113-120.
Bierkan, Mynheer
p. 231
Blom
p. 11.
Bochart, S.
p. 35.
Boer, Mynheer
p. 231

Brand(t), G.
p. 13.
Broer Cornelis
p. 171.
Bruinetje
p. 55, 178.

Caesar, Cesar, J.
p. 41, 93, 151.
Catz, Kats, J.
p. 20, 99, 192.
Cicero
p. 37, 41 (m), 68, 75, 217 (m), [224].
Claas
p. 51.
Clodius
p. 68.
Coccejus, Cocceus, J.
p. [x]3.
Collatinus
p. 133.
Cornelis, Broer
p. 171.
Crito
p. 206, 207.

Darius
p. 4, 133.
David
p. 152.
Dido
p. 46.
Dominique, P.
p. 222.
Don Quichot(ten)
p. 172, 236.

Erasmus
p. 97.
Eugenius van Savoye
p. 31.

Faëton
p. 163.
Fagel, Gaspar
p. 99.

[Fénelon]
p. 189.
Flaminias
p. 222.
Fokkenbroch, W.G. van
p. 19.
Follard
p. 174.

Grimkakius, Professor
p. 181.
Groot, Hugo de
p. 98.

Gryspaart, Chevalier
p. 56, 179.

Haver, Mevrouw
p. 231.
Heinsius, Anthonie
p. 99.
Heyn, Piet
p. 21.
Hooft, P.C.
p. 13.
Horatius
p. 9 (m), 12, 33 (m), 37, 39, 89 (m), 105 (m), 108, 137 (m), 170, 177 (m), 185 (m), 187, 192, 209 (m).
Hypocrates
p. 100.

Isabel(la)
p. 114, 119.

Jaap, Meester
p. 23.
Jaap, de Molenaar
p. 167, 168
Jacob, Mynheer
p. 50.
Jan Potagie
p. 40.
Job
p. 168.
Justinianus, keizer
p. 69.
Juvenalis
p. 145 (m).

Karel V
p. 228.
Kees
p. 167.
Klaas (Janssen)
p. 50-54.
Klaassen, Mynheer
p. 231.
Klyn Klaasje
p. 148.
Koehoorn, Menno van

p. 125.
Koolsaat, Mevrouw
p. 231.

Leeuwenhoek, A. van
p. 125.
Lelios
p. 222.
Letterminner, Willem
p. 164.
Livius
p. 37.

Lucanus
p. 193 (m).
Lucilius
p. 233 (m).
Lucretia
p. 133.
Lysbet
p. 190.

Masteluyn, Mevrouw
p. 231.
Melker
p. 21.
Milo
p. 68.
Minerva
p. 155.
Moezel, Jonker van der
p. 148.
Mogol, de Groote
p. 12.
Molenaar
zie Mulder.
Molière
p. 222.
Moses
p. 35.
Mulder, Mynheer
p. 231.

N, Mevrouw
p. 129.
N.N., de heer
p. 160.
Neptunus
p. 123.

Oldenbarneveld, J. van
p. 99.
Olympias
p. 133.
Ovidius
p. 25 (m), 97 (m), 129 (m), 136, 153 (m), 225 (m).

Pannekoek, Mynheer
p. 231.

Perry, W.
p. 105.
Pindarus
p. 10.
Pompejus
p. 93.
Puffendorf, S.
p. 104.

Quichot(ten), Don
p. 172, 236.

Rotgans, L.
p. 13, 213.
Rusting, S. van
p. 19.
Ruyter, M. de
p. 21.

Salomon, koning
p. 35, 81, 133.
Scaliger, J.
p. 12.
Sizygambys
p. 133.
Socrates
p. 157.
Steele, R.
p. 1, 2, 222.
Stentor
p. 56.

Tarquinius
p. 133.
Tavernier, J.
p. 12.
Telemachus
p. 189.
Terentius
p. 72, 121 (m), 169, 201 (m).
Thomas Diafoirus
p. 182.
Tiberius Gracchus
p. 68.
Titus
p. 190.
Tromp, Maarten Hz.
p. 21.

Veenman
p. 21.
Virgilius
p. 15, 17 (m), 37, 65 (m), 113 (m), 162.
Vondel, J.
p. 13, 15, 20, 213, 215.
Vos, J.
p. 163, [190].

Witt, Jan de
p. 99.
Witvogel
p. 180.